R.P. AMELOTI CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERI MONUMENTA...

Denis Amelote

Digitized by Google

6
4 0-b
32
17

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
27 F
46

6-10.

Digitized by Google

Digitized by Google

XXXI. 1. 3

Digitized by Google

R. P. AMELOTI

Congregationis Oratorii Presbyteri

MONVMENTA EPISTOLICA

VARIORUM DOCTORVM VIRORUM,

qui Scripſerunt

DE

ANTIQUITATIBUS ECCLESIÆ ORIENTALIS.

Quibus Præfixa eſt

JO. MORINI *Congr. Orat. Pariſ. PP.*

VITA.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud BALDUINUM VANDER AA
Bibliopola è regione Academia,
1699.

Digitized by Google

Viri Eruditiſſimi Joannis Morini, aliorumque clariſſimorum virorum ſelectiores Epiſtolæ cum notis & Animadverſionibus.

I. *Epiſtola Synagogæ Samaritanorum quæ eſt in urbe Sichem, ſeu Napolous ad Clariſſimum virum Joſephum Scaligerum, Interprete Joanne Morino, fidem ſuam, mores, rituſque ſuos fuſius in ea explicant, ſimulque exponunt qua in re à Judæis diſcrepent.*

II. *Epiſtola Samaritanorum in Ægypto commorantium ad Joſ. Scaligerum de eodem Argumento, & eodem Interprete J. Morino.*

III. *Andreas de Leon Samorenſis, Cl. viro Michaeli le Jay. Regia Bibliorum Antuerpienſium editio.quæ magnam partem extat in Bibliis Pariſienſibus caſtigatur in plurimis locis; Paraphraſis Chaldaica ad antiqua exemplaria* M. S. S. *reformatur, ſpecimen novæ editionis Bibliorum*

Antuerpienſium correctioris cui Biblia Pontificia non vero Regia nomen futurum erat.

IV. *Joa. Morinus Clar. viro Hieronymo Aleandro de diverſis ſcripturæ Samaritanæ Characteribus qui in diverſis eorum libris reperiuntur.*

V. *Hier. Aleander viro Doct. J. Morino de variis exemplaribus, necnon Characteribus Samaritanorum.*

VI. *Hier. Aleander eidem de ſiclis quibuſdam Samaritano Charactere exaratis, forma literæ Tau apud Samaritanos.*

VII. *Hier. Aleander eidem de aliis ſiclis Samariticorum, ſimulque de Pentateucho Samarit.*

VIII. *Joa. Morinus Hier. Aleandro de eodem Argumento.*

IX. *Hier. Aleander J. Morino de aliis ſiclis Samarit.*

X. *Jo. Morinus Hier. Aleandro Animadverſiones nonnullæ in Pentateuchum Hebræo-Samar. & in Hebræo-Judæum.*

XI. *Aubertus Miræus J. Morino gratias agit de libro Exercitationum Eccleſiaſticarum quo eum donaverat Morinus.*

XII.

Digitized by Google

XII. *J. Morinus, Aub. Miræo ſimiliter gratias agit de libro diplomatum Belgicorum quo eum donaverat Miræus.*

XIII. *J. Morinus Nob. viro Petro à Valle de Alphabeto Linguæ Ægyptiacæ, ſimulque de exemplari* M. S. *Evangeliorum Lingua Coptica, de Samaritanorum Pentateucho eorumque Lingua.*

XIV. *Petrus à Valle Peregrinus de ſuo exemplari* M. S. *Pentateuchi Samaritani quid de Samaritanorum & Carraim ſectis in Aſia didicerit fuſius declarat.*

XV. *Jo. Morinus Petro à Valle exemplaris* M. S. *verſionis Samaritanæ quod erat Petri à Valle judiciis à viro de Samaritanorum Judæorumque Codicibus Annotata.*

XVI. P. *à Valle J. Morino Reſponſio ad præcedentem Epiſtolam diverſæ in idem Argumentum cogitationes.*

XVII. *J. Morinus Petro à Valle Animadverſiones in Pentateuchum Samaritanum.*

XVIII. *Altera ejuſdem Argumenti eidem.*

XIX. *Pet. à Valle J. Morino reſponſio ad præcedentem de Lingua & Libris Samaritanorum.*

XX. *Jo. Morinus Leoni Allatio, de Libris quos edidit ipſe J. Morinus, de Adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ, & de Antiquiſſimis ordinandorum Clericorum ritibus,* &c.

XXI. *J. Morinus P. à Valle de Libris & Lingua Samaritanorum.*

XXII. *P. à Valle J. Morino de Chronologia Mahumadanorum quid à Perſa rerum Mathematicarum peritiſſimo didicerit explicat.*

XXIII. *P. à Valle Jo. Morino de ſuo exemplari Samaritano.*

XXIV. *P. à Valle Jo. Morino quid de Cabbaliſticis Interpretationibus ex Arabum, Perſarum, Turcarumque Monumentis hauſerit profert.*

XXV. *Jo. Morinus P. à Valle de Chronologia Mahumedanorum prolixe diſputat.*

XXVI. *Petrus à Valle Jo. Morino Reſponſio ad præcedentem Epiſtolam Ephemerides Perſicæ ac Turcicæ quas penes ſe aſſervabat Auctor tabularum*

larum

larum Aſtronomicarum quibus nunc Perſæ utuntur, & de his judicium diagramma Triacontaeteridis Arabicæ quam ab Aſtronomo Perſa habuerat.

XXVII. *J. Morinus Illuſtriſſimo Cardinali Barberino ſcribit Apologiam, libri cui nomen ferrerat,* De la Grandeur & Souverainete temporelle donée à l'Egliſe Romaine, *ob cujus editionem male audiebat Morinus apud Aulicos urbis.*

XXVIII. *Renatus Goezaldus J. Morino de iis quæ Romani Aulici in ejus libro notaverant.*

XXIX. *Jo. Morinus Dom. Soari cui impoſitum fuerat onus à Cardin. Barberino in opus illud inquirendi.*

XXX. *Idem eidem, Soarem ſibi devincire conatur Morinus.*

XXXI. *Joſephus Maria Suareſius J. Morino nævos quos ex ipſius libro eximendos notaverat aperit.*

XXXII. *J. Morinus Suareſio ſuum de fragmento quodam Tertulliani nuper edito Judicium interponit, ſimiliter de excerpto quodam ex Epiſtolâ Sancti Maximi ad Monachos Siculos.*

XXXIII. *Petrus Halloix J. Morino laudat illius de Baptiſmo Conſtantini ſententiam quam ſuam quoque eſſe libere profitetur.*

XXXIV. *J. Morinus Franciſco Harlæo Archiepiſcopo Rothomagenſi miris laudibus extollit Archiepiſcopi illius libellum Heroico Poemate.*

XXXV. *Idem eidem ſimili ratione laudat Archiepiſcopi illius opuſculum de ſacro Euchariſtiæ myſterio juxta Sancti Auguſtini ſententiam.*

XXXVI. *Dominus de Peyreſc J. Morino de variis Pentateuchi Samaritani exemplaribus* M. S. S. *ſimiliter de aliis gentis illius libris quos ex oriente aſportari curaverat prolixius ſcribit.*

XXXVII. *Thomas Comberus Jo. Morino de exemplari quodam* M.S. *Pent. Samarit. quod erat in Anglia.*

XXXVIII. *J. Morinus Tho. Combero gratias agit ob miſſas ad ſe ab eo codicis Samaritani cum Judæo-Hebræi collati varias lectiones exemplarium quatuor* M. S. S. *Pentateuchi Samar. formam deſcribit Morinus, cum variis in illud argumentum Animadverſionibus.*

XXXIX.

XXXIX. *J. Mor. Soario Vaſionenſi Epiſcopo ob illius in Epiſcopatum aſſumptionem congratulatur.*

XL. *R. Goeſaldus J. Morino quid præter allata notent Romani Aulici in ejus Libro* de la Grandeur, *&c. ſcribit.*

XLI. *Godofredus Vendelinus J. Morino quærit quis ſit Rabbi* Eliezer *& de ejus libro, Antiqua & nova Judæorum Chronologia ac ſupputandi ratio.*

XLII. *J. Morinus Godofredo Vendelino Reſponſio prolixa ad præcedentem Epiſtolam, varias quæ apud diverſas gentes diverſis temporibus fuere ſupputandi rationes fuſius declarat, de Samaritanis & Carraitis ex eorum libris* M. S. S. *nonnulla.*

XLIII. *J. Morinus Tho. Combero gratias agit ob miſſas ad ſe iterum diverſitates lectionum Codicis Samaritani à Judæo-Hebraico ſuum de exemplari Alexandrino* 70 *Interpretum affert.*

XLIV. *Th. Comberus J. Morino alias mittit in Pentateuchum Annotationes ex Anglicano exemplari Pentateuchi Samarit.*

Digitized by Google

INDEX.

XLV. *Philippus J. Morino mittit, quas à Patricio Junio petierat Morinus notas ex* M. S. *exemplari 70. Interpretum.*

XLVI. *Philippus J. Morino quærit utrum verum ſit Canones Concilii Tridentini qui de ſide tractant non recipi à Doctoribus Sorbonicis.*

XLVII. *J. Morinus Fr. Harlæo Archiepiſcopo Rothomagenſi in illius laudes excurrit.*

XLVIII. *R. Goezaldus J. Morino quo in pretio ſunt Romæ ejus libri etiam apud Cardinales ſcribit.*

XLIX. *J. Morinus Eminentiſſimo Cardinali Barberino ſtudiorum ſuorum librorumque tam à ſe editorum quam edendorum rationem reddit.*

L. *D. de Peyreſc J. Morino monita nonnulla de Samaritanorum Pentateucho.*

LI. *J. Morinus Petro à Valle de Codicibus* M. SS. *Samaritanorum variiſque inter ſe collationibus nonnulla.*

LII. *Pet. à Valle J. Morino ad præcedentem reſponſio.*

LIII.

Digitized by Google

INDEX.

LIII. R. Goezaldus J. Morino, Aulici Romani urgent ut novam libri ſui de la Grandeur, &c. editionem procudat, cum caſtigationibus quas illi præſcribunt, de Congregatione Oratorii nonnulla.

LIV. J. Morinus Pat. Junio exemplaris Græci 70 Interpretum cujus ſpecimen dederat Junius, Judicium ſuum affert ſimulque criticen prolixam præcipuarum editionum Græcarum tam veterum quam recentiorum.

LV. J. Morinus Cardinali Barberino unionem Abbatiæ Juliacenſis Domui Pariſienſi Oratorii poſtulat.

LVI. J. Morinus Cardinali Barberini Romam vocatus ſe iturum ſpondet.

LVII. Lucæ Holſtenii Commonitorium J. Morino Romæ exeunti.

LVIII. J. Morinus Abrahamo Ecchellenſi Codices quoſdam M. SS. qui Bibliis Pariſienſibus quæ tunc edebantur utilitati ac ſplendori futuri erant Pariſios ſecum deferat illum monet.

LIX. J. Morinus Hilarioni Abbati Sanctæ Crucis in Jeruſalem Abrahamum Ecchellenſem Romam

Digitized by Google

mam redeuntem ei commendat ſimulque quid in adornandis Bibliis Pariſienſibus operam præſtiterit Ecchellenſis declarat.

LX. *J. Morinus Cardinali Barberino de eodem Argumento.*

LXI. *J. Morinus Card. Barb. exponit quid ſiniſtri acciderit libro Petri Celloti Jeſuitæ de Hierarchia & Hierarchis, Cellotum notat imperitiæ.*

LXII. *Card. Barberinus J. Morino libri Celloti prolixa ea quæ paulo acrior critice, qui ſit antiquus & nuperus curiarum Franciæ ſtylus in iis de quibus agit Cellotus.*

LXIII. *J. Morinus Card. Barberino ſcribit in favorem tranſlationis Epiſcopi Carnutenſis in Archiepiſcopatum Rhemenſem.*

LXIV. *J. Morinus Card. Barb. ſcribit in favorem Domini de Marca ad Epiſcopatum de Contr. nominati.*

LXV. *Bartholdus Nihuſius J. Morino dubia quædam de rebus Eccleſiaſticis.*

LXVI. *Abraham Ecchellenſis J. Morino mittit capita Epitomes conſtitutionum Eccleſiæ Maronitarum*

Digitized by Google

nitarum quæ leguntur Syriace in eorum Eccleſiis & converſæ habentur in Linguam Arabicam, modus adminiſtrandi Sacramenti pœnitentiæ apud eoſdem Maronitas; figura Eccleſiæ Maronitarum.

LXVII. *Leo Allatius J. Morino nonnulla quæ ad figuram Eccleſiarum apud Græcos & eorum liturgias ſpectant diſcutiuntur, de pœnitentiæ quoque ritu apud Græcos etiam nonnulla.*

LXVIII. *J. Morinus Lucæ Holſtenio libros quos tunc meditabatur edendos memorat, inter quos aliqui ſunt nondum editi, de Jeſuitis & Arnaldo aliqua.*

LXIX. *J. Henricus Hottingerus Simeoni de Muis, defenſio veritatis Hebraicæ adverſus J. Morinum.*

LXX. *J. Morinus Buxtorfio libellum potius quam Epiſtolam ſcribit, puncta vocalia apud Judæos recentia eſſe plurimis oſtendit, loca quædam Rabbinorum à ſe Interpretata vindicat, de Maſoretis nonnulla, de Carræis ex eorum libris M. SS. ſimiliter ac de Judæorum Grammaticis obſervationes criticæ.*

LXXI. *Jo. Morinus Card. Barberino congratulatur quod Barberinorum familia cum ſummo Pontifice in gratiam redierit.*

LXXII. *J. Morinus Lud. Capello quid Buxtorfio reſcripſerit recenſet, & alia nonnulla quæ ad Rabbinorum libros pertinent.*

LXXIII. *Bartholdus Nibuſius J. Morino cur in provinciis unitis pauci libri eruditione referti ex Galliis adſportati compareant.*

LXXIV. *J. Morinus Card. Barberino Apologia Domini Ferronii Canonici, & Archidiaconi Eccleſiæ Carnutenſis ac Doctoris Sorbonici, cui ſummus pontifex concedere noluerat diplomata bullarum Abbatiæ Sancti Laudomari Bleſenſis eo quod doctor ille ob Janſenianas opiniones apud Aulicos urbis male audierat.*

LXXV. *J. Morinus Card. Barb. congratulatur ob triumphatos ab eo hoſtes.*

LXXVI. *Card. Barberinus J. Morino D. Ferronii pietas & doctrina commendatur.*

LXXVII. *J. Mor. Card. Barb. obſequium ſuum teſtatur.*

LXXVIII. *J. Mor. Abrahæ Ecchellenſi quærit nonnulla de gente Samaritanorum.*

LXXIX. *Card. Barb. Morino gratiam habet quod tam liberaliter in ſe laudes conjecerit.*

LXXX.

INDEX.

LXXX. *Card. Barb. J. Morino ineundas ſibi eſſe illius literas teſtatur.*

LXXXI. *Card. Barb. J. Morino ſignificat criticum ſacrum Lud. Capelli materiam diſputationis Romæ ſuppeditaſſe, & cui non errores ſolum ſed curioſitatem omnem & audaciam quibus ad novos errores via ſternatur depellere curant Romani Aulici.*

LXXXII. *J. Mor. Card. Barberino Judicium ſuum de critica ſacra Cappelli, & in eum Animadverſiones, cur Pariſiis cum Privilegio Regis edita, quibus Approbationibus, quid in ea laude dignum, quid vituperio, quis ſit ſenſus Concilii Tridentini pro definitione vulgate.*

LXXXIII. *J. Morinus Lucæ Holſtenio de nonnullis codicibus* M. SS. *Græcis qui in Bibliothecis Vaticana & Barberina reperiuntur.*

LXXXIV. *R. Goezaldus J. Morino de moribus Urbani* VIII. *aliqua, Abraham Ecchellenſis apud Romanos Aulicos male habitus quod Cardinalem Antoninum Barberinum titulo Epiſcopi Pictavorum in opere à ſe edito inſigniat.*

LXXXV. *Abr. Ecchellenſis J. Morino de Joanne Marone & ejus operibus nonnullas unde Maro-*

nitarum

Digitized by Google

nitarum nominat ſecta, de Joanne Darenſi Syro, quinam Meliſite & qua in re à Jacobitis diſſentiant, de aliis ſectis in Oriente, Judicium de Originibus Alexandrinis à Seldeno editis.

LXXXVI. *J. Mor. Card. Barb. commendat negotia aliqua ſuæ Congregationis.*

LXXXVII. *J. Mor. Lucæ Holſtenio antiquam amicitiam renovat.*

LXXXVIII. *Ab.* Ecchellenſis *Jo.* Morino *errores Seldeni in ſua* Eutychii *Interpretatione.*

LXXXIX. *J. Mor. Card. Barb. operis quod tunc meditabatur breviarium mittit.*

XC. *Abr.* Ecchellenſis *J. Morino de ſacerdotum unctionis ritu apud Orientales.*

XCI. *D. de Sanes Epiſcopus Madovienſis Cardinali Bagni Monachos aliquot Anglos Benedictinos Congregationis Madriticæ cur urbe ſua expelli velit declarat.*

XCII. *Jo. Morinus Card. Barberino gratias agit ob collatum in ſe beneficium, licet, quo minus illud acceptet, ſe excuſatum velit.*

XCIII. *Jo. Morinus Card. Barberino in gratiam ſummi Pontificis recepto gratulatur.*

XCIV.

XCIV. *Jo. Morinus Card. Barberinum officiis ultra demereri pergit, eique Librum de Adminiſtratione Pœnitentiæ deſtinat.*

Præter notas & Animadverſiones quæ Epiſtolæ cuilibet ſubjiciuntur, his omnibus præmittitur Vita J. Morini quæ mores illius tum Romæ tum Pariſiis, ſtudiorum illius rationem & alia bene multa complectitur. Inſuper librorum tam à ſe editorum quam edendorum critica. Epiſtolæ omnes ex Autographis eruuntur.

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Vita JOHANNIS MORINI,

è Congregatione Oratorii in Francia,

CUM

Animadverſionibus in illius Opera.

BLœſiæ Galliæ oppido ad Ligerim natus eſt Joannes Morinus ſub finem prioris ſeculi, Parentibus qui Religionem quam in hiſce locis vocant Hugoneticam profitebantur, in eaque ab illis educatus, Rupellam quæ tunc munitiſſimum erat Hugonetorum præſidium miſſus, ut Literis Humanioribus operam daret, deinde Lugdunum Batavorum ubi linguam Græcam & Hebræam excoluit, animumque ad res Theologicas, imprimis ad eam Theologiæ partem quam vulgo *poſitivam* appellant, applicuit. Poſt-

quàm autem in hoc ſtudiorum genere non nihil profeciſſet, reverſus in Galliam, Pariſiiis commoratus eſt, ubi captus nomine & eruditione Cardinalis Peronii clariſſimi Catholicorum Romanorum fidei defenſoris cœpit cogitare de ejuranda eorum qui Reformatorum nomen ſibi ſumunt Religione. Ex eo tempore in Peronii familiam cooptatus in illius Comitatu vixit aliquantiſpe à quo poſtea diſcedere Lingonenſi Epiſcopo ſe adjunxit. Sed ut Morinus modeſti erat animi & ab omni faſtu abhorrentis relicta non ſolùm Cardinalis ſed & Epiſcopi domo, ut tranquilliorem vitam ſtudiiſque ſuis magis accommodatam ageret, Congregationi Presbyterorum Oratorii quæ tunc in Gallia, potiſſimum Pariſiis celeberrima erat, nomen ſuum dedit. Congregationis illius inſtituendæ autor fuit Petrus Berullus Presbyter Pariſienſis qui poſtea ab Urbano VIII. ob ſingularem ſuam pietatem in Cardinalium ordinem adſcriptus eſt. Inſtitutionis autem ratio novæ illius Presbyterorum

Digitized by Google

:erorum ſocietatis in Bulla, quam Paulus V. Reginæ Mariæ precibus largitus fuit, ſic exprimitur: Nimirum ut diſciplina Eccleſiaſtica undique fere in Regno Franciæ Hæreſum bellorumque præteritorum injuria tum in Religione, tum etiam in Moribus non parum depravata ac corrupta in primævum ac priſtinum ſuum ſtatum, devotioniſque & pietatis ſplendorem ſalubri aliqua ratione reſtitueretur. Dicta autem fuit Oratorii Jeſu Chriſti Domini Noſtri Congregatio in Honorem Orationum quas in diebus carnis ſuæ fudit, ut ij qui ipſam ingrederentur eundem Jeſum Chriſtum pro nobis in Oratione poſitum & pernoctantem revererentur, quôram principale Inſtitutum eſſet perfectioni ſacerdotalis ſtatus, totaliter incumbere, ſingulaſque actiones ordini ſacerdotali proprie convenientes amplecti. Hactenus ex Bulla Pauli V. & hæc fere ad verbum ſumpta ſunt ex Literis Regiis quibus Regina

Bulla Pauli V. An. 1613.

Lettres de la Reyne Regente, An. 1612. *le* 2 Jan.

Maria erigendæ ſocietatis illius tam Pariſiis quàm in aliis Regni locis facultatem conceſſerat. Itaque Morinus adhuc Juvenis genus iſtud vitæ amplectitur, de perficiendo ſacerdotali ordine & ad priſtinum ſtatum revocando, uti Berullus ſibi propoſuerat, minimè cogitans, ſed quod illud eſſet ſtudiis ſuis maximè commodum, videretque in ea Societate Presbyteros qui ſub prætextu perficiendi ordinis ſacerdotalis nullo Religionis voto adſtricti nulliſque functionibus Eccleſiaſticis occupati pingui otio fruebantur. Berullus ingenium eruditionemque Morini plurimi faciens illum dedit Mironio tunc Andegavenſi Epiſcopo, ut aſſiduus ſtudiorum illius comes eſſet. Is poſtea factus Archiepiſcopus Lugdunenſis: & ab ejus latere vix receſſit Morinus uſque ad illius obitum. Tunc Pariſios reverſus vixit in domo Oratorii Pariſienſis una cum Berullo, qui ob probitatem ſuam morumque candorem Reginæ Matris gratiam ſibi conciliaverat. Cùm autem domus illius Presbyteri vitam

:am planè otioſam agerent ac tranquil-
am, cantandis ſolum Litaniis quibuſ-
lam occupati, Literarum ſtudio ſe
otum dedit. Cantus ejuſmodi Lita-
iiarum apud Oratorianos putatur au-
or Cotonus Jeſuita ſagaciſſimus, qui
:xemplo Societatis ſuæ Berullum com-
nonuit neceſſe prorſus eſſe ut Congre-
;ationis ſuæ homines functionis alicu-
us Eccleſiaſticæ beneficio domi retine-
et, aliàs per urbem quotidie errabun-
os fore.

MORINUS ratus ſcire ſuum nihil
ɔre, niſi & ſe ſcire alii
ɔgnoſcerent, publici ju-
s jam fecerat librum de
atriarcharum & prima-
ım origine, & antiqua Cenſurarum in
leros praxi, dicaveratque Urbano 8.
ımmo Pontifici. Operis iſtius Mori-
ım non longo poſt tempore tanquam
ſtinantius à ſe editi pœnituit; adeo
ulta in hoc extant quæ illum tunc
rebus Eccleſiaſticis Infantem ma-
feſtò produnt. Ut enim dicendi il-
ıs genus prætercam quod nimis lux-

Edit. Pariſ. apud Anton. Steph. in 4to. An. 1626.

Digitized by Google

urians Juvenem ſapit, abundatque phraſibus ac ſimilitudinibus longius petitis, primorum Pontificum Epiſtolas quæ haud dubiè ſuppoſitæ ſunt tanquam genuinas interdum laudat, Dionyſioque Areopagitæ tribuit Libros de Hierarchia; & quod his omnibus deterius videtur, Morinus magis accedit ſententiæ Romanenſium aulicorum de ſuprema Epiſcopi Romani poteſtate quam ſaniori Theologorum Catholicorum imprimiſque Gallorum doctrinis, qui illud argumentum eruditè pertractarunt. Urbanum Pontificem Maximum ſuperbis hiſce titulis ſtatim à limine ornat, *Divinitùs conſtitueris Theſauri Eccleſiæ Cuſtos & Præſes, æternitatis diſpenſator, mentis divinæ Interpres, legum Chriſtianarum arbiter, omnium Mortalium Judex, unicus tui dominus & vindex.* Deinde in contextu operis verbis ſeſquipedalibus & homine gravi haud dignis affirmat vincula quibus tanquam habenis membra Chriſti Pontifex

In Epiſt. Dedic. ad Urb. VII.

Lib. I. *Exercit.* I.

fex moderatur & velut alter Hercu-
es Gallicus Chriſtianos omnes ab ore
endulos & è ſinuoſis errorum anfracti-
us in ovili revocat, quatuor eſſe Epiſ-
opalis Juriſdictionis ordines, Epiſco-
orum, Primatum, & Patriarcharum:
'ræterea ſcribit Morinus, *Exercit. 19.
Apoſtolos, quique eos ſe-
uti ſunt Pontifices, in Provinciis cre-
ſſe Archiepiſcopos: Epiſcopos in
ua ditione Monarchas eſſe.

Regimen, inquit, omne *Exercit. 12.
Eccleſiaſticum eſt Monarchicum; diœ-
eſis Epiſcopi diœceſim regunt; Mo-
archicos igitur. En Morini acumen,
lum non modo Papæ Romano ſed &
liis Epiſcopis adulatur. Verùm his
aliis ejuſdem naturæ plurimis valere
aſſis, ſatis erit annotaſſe Morinum po-
tea tam inepti operis puduiſſe, ſæpiuſ-
que de illo caſtigando cogitaſſe. Mi-
um tamen eſt quàm avidè illud à The-
logis Pariſienſibus exceptus fuerit,
præſertim à junioribus qui illud præ-
euntibus ſibi Magiſtris ſuis Scholarum
xercitationibus utiliſſimum judica-

runt; ita ut poſt Morini obitum ſecunda illius editio prodierit, cui cùm obſtitiſſet ejuſdem Morini amicus, lepidum à bibliopola editionis iſtius autore tulit reſponſum; ſcilicet bibliopolas diverſum plane de Libris judicium ferre à virorum eruditorum judicio; bonum illis videri librum cujus citò exemplaria divenduntur; ſe quidem ſcire, opus de Patriarcharum & Primatum origine Morino non parum diſplicuiſſe, ſed non tam de Morini fama ſollicitum ſe eſſe, quàm de pecunia quam in editione noviſſima exercitationum illius biblicarum profuderat; ſe cogitare de ratione aliqua qua opus illud de rebus biblicis & Rabbinicis quòd marſupium ſuum evacuaverat, Theologis præſertim Pariſienſibus etiam invitis divenderet: Res iſta bibliopolæ uti meditatus fuerat feliciter ſucceſſit, opus enim illud ſecundo editum in eadem forma atque exercitationes biblicæ quæ à nemine legebantur & in eodem cum his volumine compactum in fronte illius voluminis præmiſit. Qua arte pleroſ-

que

que Theologos deluſit, opus de origine Patriarcharum ſeorſim divendere enuens. Adeo verum eſt Pariſiis rerum biblicarum ſtudium frigere, maximè pud Theologos, qui ſcholarum nugis oti incumbunt: Verùm ad Morinum oſtra redeat Oratio.

Ille ne in otio cum pleriſque Conregationis ſuæ ſociis languere videetur, novam ſeptuaginta Interpretum erſionis editionem juxta exemplar Vacanum meditatus eſt. Romæ prodirant Græcè illi Interpretes ex codice dmodum vetuſto & bonæ notæ, ſi erpauca excipias quæ in eo deſiderantur, *Anno* 1587. Juſſu & autorita- Sixti quinti Pontificis Maximi: Et nno ſequenti Nobilius vir eruditiſſius ibidem publicaverat antiquam rſionis illius Græcæ tranſlationem tot culis intermortuam, quæ olim in ocdentali Eccleſia legebatur, quamque non integram, ſaltem qua potuit inſtria & labore improbo luci reſtitu- Utramque Morinus cùm Græcam m Latinam in unum corpus redactam notatis

notatis verſuum diſtinctionibus Pariſiis edi curavit, *Anno* 1628. opus ſane Theologis qui ſacras Literas tractant percommodum. Huic autem ne quid deeſſet, præfationem in qua de antiquis ſcripturæ ſacræ tranſlationibus prolixe diſſerit, atque imprimis de Septuaginta Interpretum autoritate tam ex Patrum quam Judæorum ſententia, præmiſit. Præcipuas etiam in illa præfatione ingentis quod Græcos inter & Hebræos codices reperitur diſcriminis cauſas attingit, de his detrahit, ut illos extollat. Romanæ editionis præſtantiam & ſinceritatem mirè prædicat. Hodiernis contextus Hebræi exemplaribus, quibus vitia non pauca ineſſe exiſtimat, nec non iis qui toti à Maſorethicis illis codicibus dependent, infenſiſſimum ſe oſtendit. Et ut majorem invidiam Judæis, eorumque ſequacibus concitet, profert autoritatem Pentateuchi Hebræo-Samaritani, cujus exemplar ex oriente Pariſios aſportatum in Bibliotheca Oratorii Pariſienſis aſſervabatur, eaque inprimis loca

ca

Digitized by Google

a animadverſit quibus Samaritani à Ju-
æis diſcrepantes cum Græcis conſenti-
bant. Jam ex eo tempore Hebraicæ
eritatis aſſertores tam ex Catholico-
um quàm Proteſtantium grege mani-
eſto deprehenderunt quid de ſacris
ibliorum codicibus Morinus ſentiret,
uove animo Samaritanorum Græco-
umque exemplaria tantis ornaret lau-
ibus. Berullo præfatio illa quod vul-
aribus Proteſtantium placitis adver-
ıretur minimè diſplicuit. Non enim
gregius iſte novæ ſpiritualitatis Magi-
er Myſticæ Theologiæ cui Congrega-
ıonis ſuæ viros aſſuefaciebat ita erat
ddictus, quin ad Theologiæ libros
uos vulgò Controverſiarum appellant
nimum attenderet ; quare autor fuit
Iorino ut Pentateuchum Hebræo-Sa-
ıaritanum in publicum ederit, pertra-
taretque dedita opera illud argu-
ıentum de rebus biblicis. Juſſa Be-
ullì promptus excipit Morinus, ac læ-
iſſimus tam eximio Operum ſuorum
pprobatore prius cogitat de publican-
o libro aliquo quem Cardinalis Berul-
li

li opera Regi offerre poſſet, tunc ſcilicet rationem meditatus qua ſtudiorum ſuorum beneficio ad dignitatem aliquam Eccleſiaſticam cui dudum inhiabat promoveri poſſet.

ITAQUE Morinus ſub finem Anni 1629. Hiſtoriam edidit Gallico ſermone conſcriptam, cui nomen fecit, Hiſtoria liberatæ Eccleſiæ ex Conſtantino Imperatore, ac ſupremæ ſummorum Pontificum in rebus temporalibus poteſtatis quam à Chriſtianiſſimis Franciæ Regibus acceperunt. Sed res longè aliter quàm Morinus ſibi perſuaſerat accidit, quippe moritur Berullus dum operis illius editio abſolvitur, adeoque nec illud nec ſcriptoris nomen & eruditionem Regi cui dicatum erat commendare potuit. Interea Romani Aulici ipſeque Pontifex Maximus graviter offenſi fuere tam Inſcriptione illius Hiſtoriæ, quàm rebus nonnullis in ea contentis, quas in Romanæ

Hiſtoire de la delivrance de l'egliſe par l'Empereur Conſtant. & de la grandeur & ſouveraineté temporelle donné à l'egliſe Rom. par les Roys de France, Imprim. à Paris in fol. 1630.

ıanæ Eccleſiæ dedecus verti poſſe ex-
timabant. Ferre non potuit Urbanus
'III. quæ ex una parte in prima fronte
bri conſpicitur, Caroli Magni effigiem
ui enſem manu tenens dextera, præ-
ntat ſiniſtrâ Pontifici imaginem quæ
omam, Ravennam & Neapolim exhi-
:t, ſicque illum affatur, *Italos parere*
bebo; ex altera verò parte extat Pa-
e Effigies ita reſpondentis, *tu mihi*
ıodcunque hoc Regni. Carolum Mag-
ım adverſus Longobardos tantùm
:lla moviſſe objiciebant Romani,
'ancos ſummis Pontificibus reddidiſſe
›tius quæ ſuæ antea ditionis erant,
ıàm dediſſe; Morinum non tam Fran-
; quàm Germanis favere, cùm Impera-
r fuerit Carolus Magnus. Morino
æterea ſtomachabatur Urbanus VIII.
.od de Baptiſmo Conſtantini agens
eorum ſententiam propenderet qui
gant Romæ illum baptizatum; ſci-
et opponebat Imperatoris illius
ptiſterium quod in Baſilica Latera-
nſi viſitur. Ob iſta & alia ejuſdem
:uræ quæ prætereo, Franciſcus Bar-
berinus

berinus tunc Cardinalis Nepos, uti loquuntur ſeu Patronus, bibliothecæ ſuæ cuſtodi reviſionem Hiſtoriæ illius commiſit. Is erat Joſephus Maria Suareſius qui poſtea factus eſt Epiſcopus Vaſionenſis in Comitatu Avenionenſi: Et ut erat vir modeſtiſſimus, paciſque amantiſſimus, ita ab aulicorum Romanorum ingenio qui de Morini opere apud ſummum Pontificem detraxerant, valde alienus fuit. Suareſii amicitiam ſibi conciliaverat Morinus beneficio Presbyterorum Congregationis ſuæ qui Romæ degebant, variaſque ad eum dedit literas quæ illi pergratæ fuerunt. Scripſit quoque operis ſui apologeticam Epiſtolam ad Cardinalem Franciſcum Barberinum cujus animum à ſe alienatum ſenſerat. In hac pluribus comprobat ſe fuiſſe ſemper ſedis Apoſtolicæ ſtudioſiſſimum, meminitque officiorum quæ jam antea huic ſedi præſtiterit. Verùm Apologia iſta non effecit ut in Cardinalis gratiam rediret: Suareſius enim poſtea Hiſtoriæ illius loca quæ caſtigatione egerent, quæ-

que

ue illuſtrationis cauſa addenda eſſent
x mandato Cardinalis imò & ſummi
ontificis, indicavit Morino, qui ea
nnia in nova operis ſui editione quam
araturus erat, ad mentem aulæ Roma-
e ſe reformaturum libenter pollicitus
t; etſi promiſſis ſuis minimè ſteterit:
unquam enim viſa eſt ſecunda libri
ius editio. Cæterum tunc etiam
omæ non defuere viri Illuſtriſſimi, at-
ue inprimis Cardinalis Bagnius, qui
ontra ſummi Pontificis & Cardinalis
arberini ſententiam Morini Librum
ffragiis ſuis approbarent. Halloixius
ſuita Duacenſis Morino reſcribere
ritus non eſt, ſe nunquam adduci po-
iſſe ut crederet Conſtantini baptiſ-
um alias fuiſſe quàm Nicomediæ, in
trema ejus vita, lætarique ſe à Morino
ſua ſententia fuiſſe confirmatum.

VERUM ut libere dicam quid ſen-
im de hac Hiſtoria Gallico ſermone
nſcripta; Morinus tunc de unius
egis Chriſtianiſſimi cui illam conſe-
abat & de Francici nominis gloria
gitans ad Germanos & Italos parum
atten-

attendiſſe videtur, adeóque mirum non eſt quod ab Italis paulò delicatioribus cùm agitur de honore ſedis Apoſtolicæ poteſtateque ſummi Pontificis quam ad cœlum uſque extollunt, illi nonnulla objecta fuerint quaſi ſeverius dicta in gentem Italam ac Germanam. In hoc opere nomen Francorum paſſim reperias, etiam cum nondum illorum nomen in ea Galliæ parte quæ poſtea ab illis dicta eſt Francia cognoſceretur. Ita Morinus Conſtantinum in Francia, & opera Epiſcoporum Franciæ ad Chriſtum converſum fuiſſe aſſerit: Et quaſi Francorum gloria non aliunde quàm ex Impoſtoris teſtimonio peti poſſet, famoſum profert vaticinium de Francorum Rege qui univerſum terrarum orbem ſub ditione ſua tenere debeat, quique regum omnium mundi noviſſimus, demum in urbe Jeruſalem ad montem Oliveti ſceptrum coronamque ſuam depoſiturus ſit. Imò hanc communem olim fuiſſe doctiſſimorum virorum ſententiam affirmare non dubitat. Alia ejuſdem rationis bene mul-

ta

a prætermitto; neque invideo Joanni Morino qui elogio Imperatoris Conſtantini, quod è Græco Euſebii fecit Gallicum, longè plurima ex aliis ſcriptoribus addidit: quandoquidem ob præclara facinora dignus fuit his laudibus Invictiſſimus ille Imperator qui ſupra omnem fidem de Religione Chriſtiana bene meritus eſt. Liceat tamen ſuſpicari Euſebium exemplo Xenophontis in Cyro-pædia & Quinti Curtii in vita Alexandri Herois ideam ſibi effinxiſſe. Morinus in poſtrema Hiſtoriæ ſuæ parte in qua diſſerit de Conſtantini donatione, de ingentibus beneficiis à Franciæ Regibus Eccleſiæ Romanæ collatis, de reportatis à gente Normana in Apulia & Calabria & adverſus Saracenos in Sicilia victoriis, & eorundem Normanorum erga ſummos Pontifices meritis, longe accuratiorem ſe oſtendit, quæ pars ſola Hiſtoriæ ſuæ digna lectu videtur. In univerſo autem opere Morinus Gallici ſermonis non modo imperitum ſe demonſtrat, ſed & ſcribendi artem peni-

tus ignoraſſe, adeo ineptum in hac arte ubique ſe præbet.

Vix in publicum Morinus ediderat Hiſtoriam Eccleſiæ Liberatæ à Conſtantino cùm exercitationes Eccleſiaſticas in Pentateuchum Samaritanum, cujus editionem jam à duobus annis meditatus fuerat, publicare in animo habuit, ad id operis reſpiciens coluerat per literas amicitiam Hieronymi Alexandri viri literarum & literatorum amantiſſimi, à quo non pauca didicit tam de Samaritanorum ſiclis, quàm de illorum codicibus & aliis ejuſdem gentis rebus, quæ magna ex parte exercitationibus ſuis poſtea inſeruit. Alexander patria Romanus ſcribit Morino Romæ duo Pentateuchi Samaritani exemplaria reperiri; de primo quod in Bibliotheca Vaticana aſſervabatur non admodum ſollicitus fuiſſe videtur Morinus, quod eſſet Hebræo-Samaritanum, lingua videlicet Hebræa charactere dumtaxat Samaritano deſcriptum, & ab Oratoriano Codice non diſcrepans; alterum verò quod non mo-

do charactere Samaritano exaratum ſed & Lingua ſcriptum Samaritana & Pentateuchi Hebræo-Samaritani in dialectum Samaritanam Tranſlatio, perficiendæ Pentateuchi Samaritani editioni apprime neceſſarium judicavit. Hoc exemplar aſſervabatur in muſæo viri nobilis Petri à Valle, qui annos duodecim in orientalibus regionibus conſumpſerat. Ejuſdem quoque Petri à Valle opera Harlæus Sancius tunc Regis Chriſtianiſſimi apud Turcarum Imperatorem Orator, nactus fuerat codicem Hebræo-Samaritanum quo Bibliothecam Oratorii Pariſienſis ditaverat, quique poſtea à Morino editus fuit. Alexander Petro à Valle autor fuit ut verſionis ſuæ Samaritanæ editionem pateretur. Jam de illa Romæ edenda Vallæus cogitaverat, verùm de obtinenda à ſuperioribus libri illius permiſſione deſperans, ſi in aliquibus ab Interprete Latino ſeu vulgata diſcreparet, mittit exemplar ſuum Pariſios ad Morinum, ut illud edi curaret, nihil ad ſe refere judicans liber an Pariſiis an

Romæ excuderetur, primo quidem ſibi propoſuerat apographum duntaxat mittere, ſed quia nemo Romæ tunc erat qui dialectum Samaritanam calleret, adeóque ab homine tantum poſſet exarari qui literas abſque ulla intelligentia delinearet, miſit ipſummet autographum, ad id imprimis adductus precibus Clariſſimi Pereſcii, optans tamen ut ſuus codex quem plurimi faciebat, diligentiſſime aſſervatus nullo pacto ab impreſſoribus, ut mos eſt, diſſolveretur aut deturparetur. Morinus qui jam ex aliquo ſpecimine verſionis illius Samaritanæ, quod acceperat à Vallæo, hanc accuratiſſimam eſſe & ferè de verbo ad verbum Pentateuchi Hebræo-Samaritani tranſlationem, cognoverat, dialectumque Samaritanam in paucis à Chaldaica differre, tunc volumen integrum habens præ manibus, non aliud de verſione illa Samaritana judicium tulit quàm antea. Interea Petrus à Valle ſcribit Morino qui ſit gentis Samaritanæ in oriente ſtatus, Samaritanos ſcilicet hodiernis temporibus

Digitized by Google

numero pauciſſimos eſſe, ſe aliquot reperiſſe Cairi in Ægypto, Gazæ, Hieroſolymis, Damaſci & in civitate Sichem à Turcis Naplus ſive Neapolis nuncupata, quæ nunc Samariæ Metropolis, eorum Synagogas extra civitatem inter hortos amœniſſimos poſitas, quæ viles quidem extrinſecus appareant, intus autem picturis & auro haud indecore ornatas eſſe variiſque inſcriptionibus Lingua Samaritana inſignitas. Miratus eſt Morinus gentem Samaritanam in tam contemnenda paucitate legis Moſaicæ exemplar, patrios mores, rituſque ſuos conſervare potuiſſe, de iſta iterum quærit nonnulla ex Vallæo quæ reſcire cupiebat; ſed hæc penitus ſe ignorare liberè agnoſcit Vallæus, quippe qui nihil omnino Linguarum Orientalium ſe ſciviſſe profiteatur cùm ad Samaritanos adiit. Non pauca tamen ſcripſit Morino de Chronologia Muhammedarorum, eaque in primis quæ in Perſide à Doctoribus illius gentis de hoc negotio didicerat; accepit etiam à Vallæo Morinus Linguæ Ægyptiacæ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

tiacæ Alphabetum & alia nonnulla quæ ad ſermonem Ægyptiacum pertinebant, quorum cognitione ideò Morinus tenebatur. quod in Bibliothecæ Oratorii Pariſienſis foculis tunc deliteſceret exemplar quatuor Evangeliorum ſcriptum Lingua Coptica quo eam donarat Harlæus Sancius.

PRODEUNT interea Pariſiis Morini excercitationes in utrumque Pentateuchum Samaritanorum in quibus de gentis illius Religione, Moribus, illius literis, quas antiquos Hebræorum characteres eſſe fuſius probat, & de illorum ſiclis quorum nonnullos profert, variè diſſerit; ſtatim ab initio operis in eo peccat quod exiſtimet Samaritanorum Pentateuchum ab antiquis Eccleſiæ Patribus in uſum ſuum Lingua Græca donatum fuiſſe, cùm longè veriſimilius ſit ab ipſis Samaritanis quibus Lingua Græca vernacula erat Græcè converſum fuiſſe, ut in eorum Scholis & Synagogis legeretur, exempla Judæorum Helleniſtarum qui Græcam

Edit. Pariſ. in 4. Anno. 1651.

Sep-

Septuaginta Interpretum verſionem in Synagogas ſuas introduxerant, ad id potiſſimum adducti. Veriora ſunt quæ habet Morinus in hoc Libro de Codicis Samaritanorum ſinceritate, ut probet illum eundem omninò eſſe atque ille qui ab Euſebio, Hieronymo & aliis patribus laudatus olim fuerat. Multa & alia adjungit quæ nuperum non eſſe exemplar iſtud apertè evincunt: ſed ex his confici non poteſt illud hoderno Hebræorum contextui quem Judaicum & Maſorethicum appellat in omnibus præferendum eſſe. Nævos quidem in Judæorum codicibus eſſe nemo paulo cordatior diffitebitur; ſed forſan longè adhuc plures extant in Samariticis. Mira illa Samaritani exemplaris locis aliquot quæ alicujus momenti eſſe videntur cum Græco Septuaginta ſeniorum conſenſio non probat evidenter, uti Morinus exiſtimavit, in his omnibus mancum eſſe & impurum Judæorum codicem qui eadem non repræſentet. Fieri ſiquidem poteſt ut Samaritani exemplar ſuum quod initio

perfectè cum Judaico conſentiebat ad Græcum in hiſce locis reformaverint, illi præſertim quibus Lingua Græca erat domeſtica; idque ex eo etiam probari poſſet quod ibidem Morinus ſubjungit de Syrorum verſione quæ cum Græco & Samaritano codicibus concordat: Syriaco enim illa verſia quam producit Morinus, quæque poſtea edita eſt in polyglottis Pariſienſibus hac ratione pluribus in locis ad Græcam Septuaginta interpretum haud dubiè accommodata fuit. His accedit Morinum etiam invitum agnoſcere Samaritanos in deſcribendis ſuis codicibus parum religioſos fuiſſe, cùm illi multa his aſſuerint ex aliis Scripturæ locis petita; quæ tamen additamenta ſi Morino credamus contextum mirè illuſtrant, & ùt loquitur, *Textus authentici conſimilis illuſtratio millies à Sanctis patribus maxima cum omnium laude factitata eſt.* Imò & à patribus non ſecus atque à Samaritanis in hoc graviſſimè erratum, ſi verum

Mor. in Pentat. Sam. Exercit. 4. cap. 4.

verum tamen eſt Patres, uti Morinus affirmat, complura ſcripturæ ſacræ contextui *intuliſſe*, *inſeruiſſe*, *implicuiſſe*, & *immiſcuiſſe*, neque ad rem iſtam quidquam faciunt exempla quæ ſumit ex Origene & illius hexaplis. Iſta enim diverſæ ſunt omninò rationis. In hoc libro id unum reſpexiſſe videtur Morinus ut Samaritanorum codices Hebræis quos paſſim elevat & extenuat longè anteponendos eſſe demonſtraret; qua in re de Eccleſia bene mereri ſe exiſtimat ſi palam de Judæorum codicibus detrahat quos à fullonibus, ſarcinatoribus, inſtitoribus, mangonibus, vitrorum interpolatoribus deſcriptos fuiſſe aſſerit, *Ibid.* cap. 8. quaſi verò non alia Scripturæ Sacræ exemplaria apud Judæos eſſent quam quæ à plebeiis hominibus ſcripta fuerint, cum & ipſe in hoc eodem opere laudet aliqua optimæ notæ, & à ſacerdotibus in uſum virorum, qui primas inter Judæos tenerent, per quam eleganter & accuratè deſcripta. Eos tamen Morinus qui ſibi in hoc negotio non

non aſſentiuntur animo eſſe in Eccleſiam Catholicam infenſo & furioſo aſſeruerat, cùm ipſe potius in hiſce exercitationibus ubique ferme furere videatur; adeo ſæpe extra propoſiti ſui fines excurrit. Ingentes hic laudes ſileo quas Morinus in operis ſui Dedicatione fuſius congerit in Theologorum Sorbonenſium gratiam, quorum Collegium appellat *Scientiarum Emporium, inſtructiſſimum telorum omnis generis adverſus Hæreticos & Schiſmaticos armamentarium, defæcatiſſimum antiquitatis Eccleſiaſticæ archivum & tutiſſimum fidei ſacrarium.* Sed tunc Cardinali Richelio, cui opus ſuum conſecrabat adulabatur, quod iſtud Collegium à fundamentis refectum Regia magnificentia exornaviſſet; quid enim de Sorbonenſibus aliiſque Theologis aſcriptitiis, qui vocantur Scholaſtici ipſe ſentiret, tum Romæ tum Pariſiis apertè declaravit: Verùm de his infra.

In Epiſt. ad Card. Richel.

JAM Polyglottorum Pariſienſium primum volumen editum fuerat, complectens

plectens Biblia Græca, Latina, Chaldæa & Hebræa, quæ antea Antuerpiæ excuſa fuerant, novumque teſtamentum quadrilingue ſub prelo erat, cùm Morinus & Gabriel Sionita Syrus è monte Libano parant editionem Pentateuchi Samaritanam, Syriacam & Arabicam; ille Samaritanos codices, hic verò Syriacos & Arabicos una cum Latina Interpretatione: verum dum nimis urget operis illius editionem Morinus, minus accurati prodierunt Samaritani codices. Pentateuchum ſiquidem Hebræo-Samaritanum ex uno exemplari Oratoriano & verſionem Samaritanam ex eo tantum quod à Petro Valle acceperat edidit; vix autem peracta fuerat illa editio, cum illi ſupervenerunt à Pereſcio viro Clariſſimo gentis Samariticæ codices Hebræo-Samaritani, Samaritani & Arabici; Thomas quoque Comberus collegii Sanctæ Trinitatis apud Cantabrigienſes in Anglia Socius, qui de Pentateuchi Samaritani editione quæ Pariſiis tunc parabatur aliquid reſciverat, Morinum de exemplari

emplari Hebræo-Samaritano, quod tunc in privata Cottonorum Bibliotheca aſſervabatur monuit, miſitque ad illum poſtea diverſas Pentateuchi illius Samaritani ab Hebræo ſeu Judaico Lectiones. Cui malo ut manum medicam adhiberet Morinus excuſum Pentateuchum Samaritanum relegit, manuſcriptos inter ſe codices & cum ſua editione comparavit, variiſque annotatis Lectionibus eas cum aliis ejuſdem naturæ animadverſionibus quas jam paraverat adtexere meditatus fuerat, ad volumen alterum obſervationum criticarum in omnes Bibliorum editiones quod ad calcem Bibliorum Pariſienſium mox edendum erat; ſed ob eorum qui Polyglottis illis præerant contentiones ac diſſidia egregium illud opus ad finem perduci non potuit: unus tandem Morinus longo poſt tempore criticas illas Animadverſiones ſub nomine opuſculorum Hebræo-Samaritanorum ſeorſim edi curavit. In quo tamen opere ea quæ de hoc Argumento ab illo deſi-

Paris in 12. Anno 1657.

Digitized by Google

deſiderabantur non omnino explicuiſſe viſus fuit, iis præſertim qui callent haſce literas.

Perescius præter memoratos jam ſupra Samaritanorum codices miſerat etiam ad Morinum duas eorundem Samaritanorum ad Joſephum Scaligerum Epiſtolas, quarum prima Synagogæ urbis Sichem nomine ſcripta; altera verò nomine Samaritanorum in Ægypto commorantium, quæ tamen Epiſtolæ ad manus Scaligeri nunquam pervenerant, ſed Genebrardo redditæ & ut audio nunc in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi aſſervantur: utramque Morinus ex autographo in Latinum ſermonem convertit, cujus tamen Interpretatio nondum in lucem edita fuit. In his Samaritani Scaligero aperiunt gentis ſuæ mores ac ritus & qua in re ipſi à Judæis quos violatæ legis Moſaicæ reos peragunt, diſcrepent. Sacerdotem magnum ſibi eſſe cui nomen Eleazar, huncque ex ſemine Phinées gloriantur, illi quoque filium eſſe cui nomen Phinées qui ſacerdotio etiam cùm

patre

patre ſuo fungatur; quippe affirmant ritus ſacrificiorum ſemper ſe retinuiſſe & adhuc ſupereſſe: at vetitum illis alibi ſacrificare quàm in urbe Sichem è Regione montis Garizim. Hæc & alia ejuſdem rationis plurima de moribus Samaritanorum in illis Epiſtolis exponuntur, quarum tamen ſenſum neque Pereſcius neque Morinus in omnibus videntur aſſecuti; quis enim credat Pereſcio affirmanti in Epiſtola ad Morinum Sectam Samaritanorum uſus aliquot in Kalendario præſertim, notandiſque diebus feſtis ab Eccleſia Romana accepiſſe? haud dubie deceptus fuit legens in autographo Samaritico vocem illam quam poſtea Morinus ſimili errore interpretatus eſt *Niſan Romani*; & hæc extat non longè ab initio Epiſtolæ quæ nomine Synagogæ urbis Sichem ſcripta fuit. Loco autem dictionis Romani apponendum eſt Græci, quippe Græcis junioribus Ῥωμαῖον idem eſſe conſtat atque Latine Græcum, à quibus illa dictio poſtea ad cæteras

Epiſt. Pereſc. Anno 1631.

cæteras Regionum Orientalium nationes tranſiit; quin & alii errores in hiſce Epiſtolis à Morino in Latinum Sermonem converſis deprehendantur nullus dubito: verùm de his autographa conſulere neceſſe fuerit, dignæ tamen ſunt quæ publici juris fiant, cum illarum beneficio Samaritanorum religio, mores ac ritus illuſtrari poſſint. Eadem Samaritanorum natio de eodem argumento ad quoſdam Eccleſiæ Anglicanæ Theologos ſcripſit Literas quæ cum iſtis partem maximam conſentiunt; ſignificaverat etiam Pereſcius in eadem Epiſtola Morino exemplar verſionis Samaritanæ quod erat Petri à Valle, quodque in Bibliis Pariſienſibus excuſum fuit non eſſe bonæ notæ, mendiſque fœdiſſimis illud ſcatere, ſimiliter penes ſe habere longè plures Samaritanorum ſiclos, eoſque longè perfectiores, quàm quos in exercitationibus ſuis in Pentateuchum Samaritanum publicaverat Morinus, qui tam Pentateuchum utrumque Samaritanorum quam exercitationes illas nimis

nimis feſtinanter edidit. Morinus ob jam editos à ſe Libros in univerſa ferme Europa notiſſimus in primis ob illam præfationem quam novæ Septuaginta Interpretum editioni præmiſerat & exercitationes Eccleſiaſticas in Pentateuchum Samaritanum, ad id unum reſpicit ut antiquas Eccleſiæ verſiones adverſus proteſtantes alioſque veritatis Hebraicæ aſſertores vindicaret; novum idcircò opus in lucem edit cui nomen fecit exercitationum Biblicarum de Hebræi Græcique textus ſinceritate. Verius profecto inſcribi poterat de parum fidis Hebræis, Græcis, nec non Latinis Bibliorum codicibus; dum enim totus incumbit refellendæ Judæorum eorumque ſequacium de Hebræi exemplaris intergritate Sententiæ, longè adhuc impuriora eſſe Græca Latinaque exemplaria etiam non volens manifeſtè probat. Inde jam à principio operis ſui contendit, ut de codicibus Hebræis detrahat, Divina Oracula ab Eccleſia & in Eccleſia

Exercit. Bibl. Pariſ. in 4. Anno 1635.

cleſia ſumenda eſſe, non verò à Synagoga Chriſtiano nomini infenſiſſima; deinde alia ejuſdem generis plurima ſubjicit quæ ſpeciem veri dumtaxat præ ſe ferant, poſſintque minus cautos in errorem inducere. Illud omne quod undequaque tam ex vetuſtis Eccleſiæ patribus quàm nuperis Theologis potuit corradere in has exercitationes ſæpius abſque judicio conjecit, ita ut uno veluti ictu tum veteris tum novi Teſtamenti Librorum autoritatem omnem præcidat; dignus tamen eſt liber iſte qui à viris ſacrarum literarum ſtudioſis attentius legatur ob variam quæ in eo relucet rerum Biblicarum & Judaicarum eruditionem. Morinus eo tantum fine Hebræi contextus autoritatem evertit, ut Græcam Septuaginta Interpretum editionem & Latinam Hieronymi in ejus locum ſubſtitueret, de quarum authentia diſputans nihil præter nugas ex futilibus Theologorum Scholaſticorum diſtinctionibus profert, quæ haud dubie Morino aliud cogitanti exciderunt: vix enim umbratico-

rum ejuſmodi doctorum ſcholas à limine ſalutaverat; præclare quidem interdum ſentit de Hieronymi, quem merito vulgatæ, ſaltem partem maximam, autorem putat, peritia in Lingua Hebraica; alias verò illum inſectatur velut hominem parum ſibi conſtantem, quique ſæpius loquatur ex anteceptis opinionibus quàm ex rerum ipſarum veritate.

SED rigidus iſte cenſor qui adeo iniquum de Judæis & eorum codicibus judicium tulerat, illorum quorum intererat veritatem Hebraicam aſſerere maledicta in caput ſuum attraxit, atque inprimis eruditiſſimi viri Simeonis de Muis tunc literarum Hebræarum apud Pariſios profeſſoris Regii. Is ſcilicet de arte ſua actum judicans, niſi Morini audaciam reprimeret, ſcripſit paulo iracundior libellum adverſus Eccleſiaſticas illius exercitationes in Pentateuchum Samaritanum; ſcriptum quoque accerbiſſimum contra Morini præfationem quaſi juncto umbone ediderunt Taylorus & Bootius homines è ſecta Pro-

Proteſtantium quorum ille Anglus hic verò Batavus; ſed illorum omnium conviciis ac maledictis injuriarum plauſtra reddidit Morinus, adeo vili venerunt convicia ac maledicta apud iſtam Theologorum gentem furentem ſæpius ratione. Muiſius iterum ad novam adverſus Morinum ſcriptionem ſe accingit qua reſponſum illius caſtigat & caſtigationis ſuæ initium ducit ab explicatione ſententiæ libri proverbiorum quæ diverſa plane ratione in hoc libro concipitur, nimirum, *Ne reſpondeas ſtulto juxta ſtultitiam ejus ne ſibi ſapiens eſſe videatur*; & quaſi de illa explicanda ageretur teſtes profert quoſdam Judæorum Magiſtros ſed revera tunc alludebat ad Morini nomen, ſicut alias Eraſmus homo facetiſſimus celeberrimi illius Morini nomen intuebatur cum Librum ſuum de Moria ei dicavit. Laudandus quidem in hoc eſt Muiſius quod egregium veritatis

Mor. in diatribe Elenctica & Animadv. in cenſur. edit. in 8 Pariſ. Anno 1639.

Muiſ. caſtig. anim. Pariſ. in 8. Anno 1639.

Hebraicæ defenſorem adverſus Morinum ſe oſtendit; ſed dum nimis anxiè hodierni codicis Judaici Lectioni adhæſit, illum omnino ab adverſarii ſui objectionibus non potuit aſſerere: verſantur adhuc in omnium manibus Morini de rebus Biblicis opera & à multis partem magnam approbantur; à pauciſſimis verò leguntur quæ Muiſius, ſimiliter Taylorus, Bootius & alii ad verſus Morinum ſcripſerunt. In hoc autem Morinus habuit conſentientes ſibi Theologos Pariſienſes quòd Hebræos codices evertens illorum imperitiæ patrocinaretur; ſcripſit præterea adverſus Morini exercitationes in Pentateuchum Samaritanum Joannes Henricus Hottingerus, qui ſtatim à Libri ſui limine cujus hæc eſt inſcriptio, *Exercitationes anti-Morinianæ de Pentateucho Samaritano ejuſque udentica authentica*; Morinum appellat Monachum qui communem Monachorum ſortem ſuperet. Ille de Samaritanis & eorum codicibus diſſerit, putatque Samaritanos

Edit. Tiguri in 4. Anno 1644.

nos

nos à Judæis Pentateuchi ſui exemplar hauſiſſe; ſed conjecturis tantum, non autem firmiſſimis rationibus, ut ita ſentiret adduci potuit; iſtud minus accuratum eſſe probat exemplis aliquot pleonaſmorum, vocum vel mutatarum in alias vel omiſſarum, ſimilibuſque erroribus quos profert, & ex quibus confici poſſe arbitratur, non magis credendum eſſe Samaritanis Pentateuchum ſuum jactantibus, quàm Ebionitis verum & ſolum Matthæi Evangelium Hebræum venditantibus, qua in re profecto graviſſime hallucinatus eſt Hottingerus, qui tam venerandæ Antiquitatis Pentateuchum Samaritanum cum adulterato Ebionitarum Evangelio comparare audeat. Morinum etiam imperitiæ arguit Hottingerus quaſi Rabbinorum quorundam quos laudaverat mentem haud aſſecutus fuiſſet; ſimile quid jam antea in ejuſdem Morini exercitationibus animadverterat Muiſius: ſed longe plura Rabbinorum teſtimonia Morino in Latinum malè converſa poſtea obſervavit

Joannes Buxtorfius vir in Judæorum Libris diu multumque volutatus. Ille in diſſertatione de Literarum Hebraicarum genuina Antiquitate Morini exercitationes vocat *Librum cruda & indigeſta materiæ mole inſertum & confertum*, ubi teſtimonia autorum Judæorum mutila ſæpe adducit; aperit Buxtorfius quàm multis in locis lapſus fuerit Morinus quæ *inſcite & imperitè* interpretatus eſt. In hoc tamen & ipſe erravit Buxtorfius, dum totus à Rabbinorum quorumdam ſententia dependens contendit pugnaciter contra ſcriptorum tum veterum tum recentiorum turbam, primas gentis Hebrææ literas in quibus lex antiquitus ſcripta fuerit, hodiernas eſſe Hebræas, non verò Samaritanas ſeu Phœnicias uti rectè affirmaverat Morinus. Nomen autem Morini tunc temporis in pleriſque Europæ partibus ita celebratum fuerat ut Cardinalis Barberinus, jubente Pontifice maximo, Romam illum per literas invitaverit,

In diſſert Philol. Theol. edit Baſil. in 4, An. 1645.

vitaverit, volueritque ut Cardinalis Bichii qui è Gallia Romam mox rediturus erat comitatui ſe adjungeret. Hæc autem Romam vocandi illius cauſa fuit. Urbanus VIII. dudum in animo habens Græcos alioſque Orientalis Eccleſiæ populos, quos vulgò Schiſmaticos appellant, ad fidem Eccleſiæ Romanæ convertere, Nationum illarum libros undique conquiri juſſit, ac Romam vocari ex omnibus Europæ partibus viros rerum Theologicarum peritiſſimos. Indicati ſunt Urbano ex Gallia Dionyſius Petavius Jeſuita doctiſſimus & Joannes Morinus è Congregatione Oratorii Pariſienſis. Hic ſtatim in Comitatu Cardinalis Bichii Romam proficiſcitur; at ille minus gloriæ cupidus & ex Societatis ſuæ conſenſione iter illud detrectat. Morinus à Cardinali Barberino Romæ perhumanè exceptus fuit, atque ab eo commendatus Lucæ Holſtenio & Leoni Allatio viris doctiſſimis, quorum ille Vaticanæ Bibliothecæ cuſtos erat, hic verò tunc Barberinæ: illi qui du-

dum urbanis Romanorum moribus aſſuefacti erant ſtatim ex Morini converſatione judicarunt illum minus humanum eſſe & ingenii agreſtis. Morinus verò admirabatur illorum erga ſe officia, putabatque ſe in alium quaſi orbem delatum. Vaticanam Barberinamque Bibliothecas viſitat, ſimulque earum cuſtodes qui ei comites dati fuerant ſeu potius actionum ſuarum & ſtudiorum inſpectores ſæpius inviſit. Contigit autem ut in familiari colloquio oborta fuerit quæſtio aliqua de iis quæ tunc à Theologis juſſu & autoritate Pontificis maximi Romæ congregatis diſputabantur, cujus quæſtionis explicandæ cauſa Librum Manuſcriptum ſcriptoris cujuſdam è junioribus Græcis conſulere neceſſe fuerit; ſtatim codex manuſcriptus Morino legendus offertur rogaturque ut ſuam de ſcriptoris illius mente ſententiam diceret. Verum Holſtenio & Allatio minimè ſatisfecit, iiſque viſus eſt Linguæ Græcæ parum peritus; Souvignius Congregationis etiam Oratorii Presbyter vir

Græcè

Digitized by Google

Græcè doctus qui Romani itineris comitem Morino ſe junxerat, arrepto ex illius manibus Græco exemplari totum illud negotium de quo agebatur promptè & expeditè declaravit, ſeque oſtendit in Linguæ Græcæ cognitione verſandiſque Græcis ſcriptoribus non inferiorem Allatio & Holſtenio, qui ex eo tempore de Souvignio longè melius quàm de Morino ſenſerunt, remque totam uti probabile eſt, Cardinali Barberino eo modo quo peracta fuerat denunciarunt; & id in cauſa fuiſſe videtur cur poſtea Cardinalis vix de Morino cogitaverit, qui ad illam Theologorum Congregationem quæ tunc Romæ habebetur vocatus non fuit, niſi poſt elapſum multum temporis ſpatium: ſed puduit demum Cardinalem è Gallia Romam invitaſſe hominem ut ibi otioſus viveret. Juſſit itaque ut ille in iſtam Congregationem admitteretur in qua tunc de Nationum Orientalium fide & ritibus Græcorum potiſſimum diſputabatur. Horum Euchologium expendebant Theologi iſti, illudque ad

Digitized by Google

ad rituale Romanum referebant,ut ex illa comparatione utriuſque differentia internoſceretur,& quia maxima eſſe deprehenſa eſt, jam bene multi, ij maximè qui ex opinionum quas in Scholis acceperunt præjudiciis de rebus ab illorum captu longè ſemotis audeant pronunciare, Græcorum ritus damnabant ut minus probos nec tolerandos, niſi poſtquam ad Romanos accommodati fuiſſent; ſed his Lucas Holſtenius & Leo Allatius viri egregie docti & ſapientiſſimi ſtrenue ac fortiter reſtiterunt: Inprimis Holſtenius qui palam aſſerere veritus non fuit miſerandum illud Schiſma quod occidentalem inter & orientalem Eccleſiam dudum exortum adhuc continuatur, illis potiſſimum tribui debere qui ex diſputandi pruritu vocant omnia in controverſiam nulloque erga fratres ſuos amore tenentur: quos etiam graviſſimè arguit, quod veritatis minimè ſolliciti de rebus parum ſibi compertis audacter judicium ferrent, nihil interim ex ſacris Literis, nihil ex conciliis, nihil ex priſcis

Digitized by Google

priſcis patribus proferentes, ſed vanas dumtaxat invalidaſque ratiunculas. Morinus cui jam pridem genus illud Theologorum diſplicebat, qui plura paſſim in ſuis Libris definire auſi ſunt quæ extra ſalutis diſpendium ignorari poterant vel in dubio relinqui, Holſtenii ſententiam ſuffragio ſuo comprobavit, eamque multis & graviſſimis argumentis confirmavit; quippe per illud omne tempus quo Romæ otioſus nec dum in Theologorum Congregationem admiſſus vixerat, animum ſuum ad illas applicuerat quæſtiones quæ tunc in his locis illuſtrabantur. Itaque compluribus oſtendit Morinus de Orientalis Eccleſiæ ritibus judicium ferendum non eſſe ex hodierna Eccleſiæ Romanæ praxi, neque etiam ex Doctrina Theologorum Scholaſticorum qui minus conſtantes in iis tractandis quæ ad Sacramenta pertinent nihil omnino habeant inter ſe concordiæ: verùm ad illa recurrendum eſſe tempora quæ Photianum Schiſma anteceſſerant; alias fore ut priſci Orientalis Eccleſiæ Patres

Patres damnandi ſunt, ſi verum ſit Græcos recentiores in Sacramentorum Adminiſtratione cum his ut plurimum conſentire. Viris ſapientioribus rerumque Eccleſiaſticarum bene peritis placuit illud Morini judicium, ſummaque illius eruditio laudata fuit etiam à Cardinale Barberino. Mirum tamen eſt tunc temporis illam Romæ approbatam fuiſſe ſententiam, quæ fidem prope omnem & autoritatem detraheret Theologis Scholaſticis quos quadringentos abhinc annos Eccleſia Romana Doctrinæ ſuæ Magiſtros acceperat in iis omnibus quæ de fide & moribus tulit decretis. Illudque adhuc videtur admirabilius quod præcipui ſententiæ illius autores Lucas Holſtenius, Joannes Morinus, Leo Allatius & alii hujus conterranei, vel ex Proteſtantium, vel ex Græcorum Scholis exiiſſent. Rem tamen ita geſtam fuiſſe uti eam narravimus, ex ipſius Morini ſchedulis quæ in manus meas pervenerunt & in quas illud omne retulit quod in Congregatione Theologorum pronunciaturus

ınciaturus erat, probare non eſſet ar-
ıum, niſi & ipſe ab exordio operis
ıi de ordinationibus quod tunc Ro-
ıe cœptum Pariſiis poſtea perfectum
ſt, meminiſſet Congregationis illius
ı qua ſingulæ periodi Euchologii
Græcorum ad fidei Catholicæ cano-
ıem examinabantur. *Cùm primum,*
nquit, *huic Congregationi adſcriptus ſum*
cæpta erat in Græcorum ordinationes Inquiſitio, varii Theologi varias judicii ferendi rationes inibant; mihi non ſatis tutum videbatur ex ſolis doctorum Scholaſticorum dictatis de re tanti momenti pronunciare: experiebar enim eos nulla Græcorum morum Scientia tinctos, nulla Linguæ Græcæ cognitione aſperſos, nunquam illis in mentem veniſſe ut inquirerent, quæ, quot, qualeſve eſſent Græcæ ordinationes. Et paulo poſt. *Religio mihi erat ex ſolis eorum hominum decretis qui ne leviſſima quidem earum rerum cognitione imbuti fuiſſent de rebus tantis judicium ferre.* Opus illud Franciſco
Cardinali

Mor. Præf. comm. de ordin. edit. Pariſ. in fol. *An.* 1653.

Cardinali Barberinò dedicatum; imo & eminentiſſimi illius Cardinalis opera Romæ edita ſunt Lucæ Holſtenii poſt ejus obitum opuſcula in quibus de Doctoribus Scholaſticis graviſſimè conqueſtus Holſtenius, diſſidia quæ inter Eccleſiam Orientalem & Occidentalem extant illis tribuere non reformidat: hic miſſa facio ea omnia quæ paſſim Lèo Allatius in ſuis operibus adverſus ejuſmodi Theologos adſcriptitios congerit, ut ad Morinum noſtrum unde diverterat Oratio, redeam.

In ead. Præf.

Vix Morinus novem menſibus Romæ commoratus eſt è quibus per menſes tantum quatuor Congregationi Theologorum interfuit; poſtea Pariſios à Cardinale Richelio revocatum ſe fuiſſe teſtatur atque ignoràre revocationis ſuæ cauſas, ſed ei parere neceſſe fuiſſe etiam dura præſcribenti: verùm non eſt cur Richelium hic accuſet Morinus, ſuam ipſe potius damnet credulitatem in hoc negotio & ingenii ſui levitatem. Morino

rino Romam proficiſcenti Cardinalis Richelius haud contemnendam pecuniæ ſummam obtulerat in Viaticum, eamque cum gratiarum actione Morinus acceperat ſimulque aliam à Cardinale Biecho; aliquo poſt tempore idem Richelius qui jam didicerat Morinum Cardinalis Barberini amicitiam ſibi Romæ conciliaſſe, quæſivit ab Harlæo Sancio tunc Maclovienſi Epiſcopo quid Morinus ejus amicus Romæ ageret, addiditque dolere ſe virum ita eruditum Franciam reliquiſſe; ſtatim Morino ſcribit Sancius ut reditum ſuum Pariſios properaret, Cardinalem Richelium cogitare de illo evehendo ad aliquam dignitatem Eccleſiaſticam. Morinus acceptis Sancii literis exiſtimans abſque cunctatione parendum ſſe Richelio, jamque putans ſe eſſe Epiſcopum, neque amicorum ſuorum recibus neque Cardinalis Barberini rga eum officiis Romæ detineri potu-; interim Richelius ubi cognovit Morinum Roma diſceſſiſſe monuit Sancium ne autor eſſet Morino ut Romam deſereret

deſereret, ubi ejus ſtudia rebus Eccleſiaſticis quæ tunc ibi agitabantur perquàm utilia erant; ſed alteras quas Sancius ſcripſit literas, Morinus non accepit qui jam Maſſiliam appulerat cum Romam pervenerunt; quare Pariſios profectus in domo Oratoriana à ſuis gregalibus humanè exceptus fuit: rumor erat tunc temporis Morinum in privatis colloquiis de Cardinale Richelio paulò liberiùs Romæ locutum fuiſſe, & ob hanc cauſam Sancii opera ſubdole uſum Richelium, ut Morinum in Galliam revocaret. Et rem ita fuiſſe ex eo ſuſpicari licet quod minus quàm antea Cardinalis erga eum beneficus nullo illum ſubſidio adjuverit, palamque dixerit Morinum non alii negotio quam tractandis libris ſuis intra privatos parietes idoneum videri.

Anno 1640.

REVERSUS Pariſios Morinus eorum omnium quorum gratiam ſibi Romæ conciliaverat atque inprimis Franciſci Cardinalis Barberini amicitiam per literas coluit; lætatus eſt Cardinalis talem habere

bere eorum quæ tunc Pariſiis agebantur exploratorem ac monitorem, qui ſedis Apoſtolicæ nuncium tunc ibi commorantem ſæpius inviſeret. Contigit autem circa illud tempus famoſum Patris Celloti Jeſuitæ Librum de Hierarchia & Hierarchis Pariſiis publicari cum honorifico Societatis in fronte teſtimonio; de hoc ſtatim Cardinali Barberino ſcripſit Morinus, urgens promptam ac ſeveram ſedis Apoſtolicæ in illud opus Animadverſionem; monet Cardinalem aliis opus eſſe remediis quam illis quibus in patris Boni Libros animadverſum fuerit, & hæc cum fruſtra adverſus Jeſuitas quibus Cardinalis Richelius favebat ab Epiſcopis Galliæ aut à Sorbona ſperarentur, non aliunde pro ea tempeſtate expectari poſſe quàm à Pontifice Maximo. Iterum Morinus per aliam Epiſtolam quam ipſi nuncio Romam redeunti dederat, Barberino ſignificat Celloti librum ab Epiſcopis Meduntæ Carnutum congregatis notatum fuiſſe cenſura, quæ omnium Epiſ-

Anno 1641.

coporum Chirographis ſubſcripta & ad Richelium poſtea delata intra manus ejus ſubſtiterit; his præterea adjungit Morinus Sorbonicos bene multas libri illius propoſitiones notaſſe, eorumque cenſuram pluſquàm 80 doctorum ſuffragiis comprobatam Sorbonæ Regiſtris inſcriptam fuiſſe, quam tamen in publicum edere per ſupremam autoritatem non licuerit: Cardinalem Richelium Sorbonæ doctores aliquot deputaſſe qui cum Celloto de his propoſitionibus conferent; Jeſuitas aſſerere Cellotum Sorbonicis doctoribus ſatisfeciſſe, contra affirmare Sorbonicos malas propoſitiones à Celloto male propugnatas: de qua Collatione nihil publicè editum fuerat. Reſcripſit Morino Cardinalis Barberinus etiam nondum lectoCelloti opere, intra breviſſimum tempus fore ut ſuprema Eccleſiæ autoritas ejuſmodi ſcriptorum qui nihil ad res Eccleſiaſticas tractandas præter innovandi pruriginem afferebant proterviam compeſceret; verùm Jeſuitæ Pariſienſes ſub

Anno 1640.

Cardi-

Cardinalis Richelii patrocinio ſecuri Jovem fulmina minitantem non ſecus atque Momus apud Lucianum palam deridebant. Iterum Morinus ſcribens Cardinali Franciſco Barberino cum longè preſſius ac vehementius quam antea urget, ut curet ſedes Apoſtolica prompto atque efficaci remedio ne ex Librorum quos quotidie Pariſiis Jeſuitæ edunt pernicie, res Chriſtiana damnum capiat; Auſim, inquit Morinus in Epiſtola ad Cardinalem Barberinum, ut id faciat eminentiam veſtram exhortari: *Niſi enim remedium illud à ſede Apoſtolica exoriatur nulla ſpes eſt ut aliunde proveniat---Morbus tamen celerrimum efflagitat remedium, non enim ſerpit cancer iſte, ſed longis paſſibus graditur, omniaque circumcirca latè vaſtat & depaſcitur.* De altero Jeſuitarum Libro recens edito in hac Epiſtola loquitur Morinus, illiuſque autorem, Rabardeum nomine, temeritatis notat atque impietatis. In eo quippe non

Mor. in Epiſ. ad Card. Fr. Barb. de lib. Rabardei Jeſuita edito Par. in 4. Anno 1641.

agebatur de Epiſcopis, Presbyteris, ac Monachis, ut in Celloti opere de Hierarchia & Hierarchis, ſed de ipſo ſummo Pontifice, de cujus ſuprema autoritate valde diminutum fuiſſet in Gallia, ſi res ex illius Jeſuitæ voto ſucceſſiſſent, qui inter alia opinionum ſuarum placita contendebat novum etiam ætate noſtra Patriarchatum erigi poſſe in Patriarchatu Romano, ſumebatque exemplum ex Conſtantinopolitano Patriarchatu; prodierat ſcilicet nuperrime libellus incerto autore ſub nomine *Optati Galli* ſive *de cavendo ſchiſmate*, quod tunc Galliæ portendebat larvatus ille Gallus. Jam omnia in Schiſmatis ſtructuram prona eſſe aſſerebat ac perſonare Patriarcham, ſeu, ut ille loquitur, Papalis dignitatis in Francorum Regno furem. Mirum eſt quàm vehementer Cardinalis Richelius ob inepti illius libelli, quique contemni poterat, editionem commotus fuerit; queſivit ex omnibus ordinibus Theologos qui Optato reſponſum pararent, inter quos repertus eſt Rabardeus Jeſuita,

uita, necnon Juriſconſultos è quo-rum numero fuere illuſtriſſimi viri de Marca & Boſquetus, qui poſtea facti ſunt Epiſcopi. Itaque Morinus ſcripſit Cardinali Barberino Rabardeum Juriſdictionem omnem & immunitatem ab Eccleſia avulſam in Laicos judices tranſtuliſſe, primum omnium Catholicorum dixiſſe in poteſtate Laicorum ſitum eſſe Matrimonium irritare, ac Principes poſſe condere leges quæ Matrimonium dirimant; demum liberorum adultorum conjugia ſine parentum conſenſu nulla eſſe & irrita. Hæc & alia ejuſdem rationis non nulla tanquam impiè & temerariè à Rabardeo Jeſuita aſſerta graviſſimè conqueſtus eſt Morinus, quem tamen non tam ex rei veritate in hoc negotio locutum, quam faciendæ invidiæ cauſa Richelio & Jeſuitis, ut credam, his potiſſimum rationibus adducor:

Optatus ille Gallus famoſi iſtius libelli autor de quo tam anxiè ſed fruſtra inquiſivit Richelius, Gallus reapſe fuit, idemque Pariſinus Presbyter,

cui nomen Herſenius homo cerebroſus, judicii pauci, vehementiſſimus concionator, quique in Congregatione Oratorii Pariſienſis vixerat, ac tum etiam probe notus Morino & aliis nonnullis Congregationis iſtius Preſbyteris, cum quibus ſemper fuit conjunctiſſimus Herſenius, quos etiam licet pauciſſimos, propoſiti ſui conſiliique ſuſcepti participes fecerat, non ſecus ac Nuncium ſedis Apoſtolicæ, cui obtulit viginti exemplaria libelli ſui cum primùm editus eſt, quæ Romam mitterentur; oderant præterea plerique Congregationis Oratorii Pariſienſis Cardinalem Richelium, atque inprimis Joannes Morinus non ita pridem illius arte deluſus: ficta ſunt enim & adulatoria quæ antea ſcripſerat idem Morinus de Richelii erga Berullium & Berulliſtas amore, quaſi ille hunc viventem unicè coluerit, ab invidorum allatratibus vindicaverit, mortuum amariſſimis lacrymis proſecutus, filioſque ejus auto-

Mor. in dedic. exercit. in Pent. Samarit. An. 1631.

autoritatis ſuæ præſidio conſolatus ſit: notum quippe eſt omnibus Berullum à Richelio & ab ætatis illius ſcriptoribus diffamatum, jubente Richelio, quaſi ille ſub ſpecie pietatis non parvum rebus Franciæ detrimentum attuliſſet. Noviſſime quoque Richelius Claudium Seguenotum Congregationis Oratorii Presbyterum in cuſtodia arcis vulgo dictæ *la Baſtille* poni Juſſerat; & ob hanc potiſſimum cauſam Morinus Celloto & Rabardeo Jeſuitis infenſiſſimum ſe præbuit, qui in ſuis operibus Seguenotum miris modis traduxerant: Hic opuſculum Beati Auguſtini de Virginitate è Latino Gallicum fecerat auxeratque notis quas ut ſcandaloſas & Communi Eccleſiæ praxi contrarias damnarunt Theologi, Pariſienſes ad id eos impellente Richelio qui Seguenoti ad ſobrietatem non ſapientis ingenium reformidabat. Seguenotus vir erat magna de ſe ſentiens, judicii non contemnendi, & cum Abbate Sancyrano cujus doctrinam & mores plurimi faciebat, amicitia conjunctus, ſeverioris

diſciplinæ magiſter, ille quam à Sancyrano hauſerat, vulgata Theologorum Scholaſticorum placita de attritione vix ferre poterat, & ob id inprimis apud Richelium malè audiit; quia tunc temporis quidam Jeſuita qui erat à Confeſſione Regis Chriſtianiſſimi hanc doctrinam de neceſſitate contritionis contra vulgus Theologorum & communem ſocietatis ſuæ ſententiam Regi ſuggerebat, & quia Rex erat ingenio moroſo ac difficili, rebus tractandis poſtea minus commodum illum expertus eſt Richelius. Itaque Seguenoti de attritione ſententia à Theologis Pariſienſibus autore Cardinale Richelio damnata eſt, at in Jeſuitæ illius rigidioris ac minus humani locum alius Jeſuita humanior ac mollior audiendæ Regis Confeſſioni ſuccederet. Interim Morinus Richelio atque inprimis Celloto & Rabardeo Jeſuitis qui de Seguenoto palam in libris ſuis detraxerant infenſiſſimus nuncium ſedis Apoſtolicæ una cum Bertado ejuſdem Congregationis Oratorii Theologo inviſit

&

c gregalem ſuum à Jeſuitarum convi-
tiis conatur aſſerere; ſed argumentum
illud de attritione, rem pro more ſuo in
utramque partem verſans, in colloquio
ita implicavit, ut nuncius plus in eo
judicii, minus eruditionis deſideraverit;
denique Morinum in hoc negotio
minus ſincerè egiſſe cum Cardinale
Barberino adverſus Rabardeum Jeſuitam
probat evidentiſſimè Morini ipſius
reſponſio, qui ſententiam ſuam de Rabardei
libro à Thierſaldo Congregationis
Oratorii Presbytero cum rogatus
fuiſſet dicere, ejuſdem Rabardei opiniones
in pleriſque confirmavit, præſertim
in cauſa novi Patriarchatus,
quem in Gallia etiam invito ac reluctante
ſummo Pontifice erigi poſſe aſſeverat.
Hanc Thierſaldi conſultationem
habeo præ manibus in qua ex
mente Morini obſervatur Jeſuitas, licet
Pontifici Maximo ſe addictiſſimos profiteantur,
totos tamen dependere à placitis
ac nutibus principum in quorum
ditionibus vivunt; unde factum fuerit
ut Rabardeus Jeſuita in opere ſuo opiniones

niones ſelegerit quæ principibus fave-bant, quòd Librum ſuum in gratiam Regis Chriſtianiſſimi & Cardinalis Richelii ſcriberet ; perpaucis compertum eſt inde jam à pluribus annis ex communi Jeſuitarum omnium conſenſu ſtatutum fuiſſe, Librorum qui à Societatis hominibus in publicum ederentur approbationem non amplius ut antea à patre Generali expectandam, ſed à provincialibus cujuſlibet Provinciæ, ita ut hodiernis temporibus de aula Romana parum ſolliciti eas inter ſcribendum liberè ſequantur opiniones quas principibus acceptiores fore prævident.

QUIA his & ſimilibus literis Joannes Morinus Cardinalis Barberini amicitiam ſibi comparaverat ſeque oſtenderat ſedi Apoſtolicæ devotiſſimum, longè frequentius quàm antea cum eodem Cardinali habuit literarum commercium, ita ut tum res Congregationis ſuæ tum amicorum ſæpius illi commendare auſus fuerit. Commendavit Epiſcopum Carnu-

Anno 1642.

tenſem

tenſem qui ad Archiepiſcopatum Rhemenſem tranſlatus fuerat, deinde clariſſimum virum Dominum de Marca nuperrimè ad Epiſcopatum Conſeranenſium à Rege Chriſtianiſſimo deſignatum, antea in Parlamento Palenſi Præſidem, cujus ſummam eruditionem & ingenium laudans de illius libro cui nomen fecerat *de Concordia Sacerdotii & Regni* ita loquitur: *materia ubique fere, ſed in Gallia potiſſimum anceps, lubrica & difficilis*, aitque in confeſſo eſſe apud omnes hujus rei peritos neminem è foro ſcriptorem abhinc annos 120. Eccleſiaſticæ autoritati magis faviſſe. Interea Cardinalis Barberinus Morini ſui haud immemor eum beneficio Eccleſiaſtico donare voluit, ſed illud acceptare ſe non poſſe teſtatus eſt Morinus tam ob reſidentiæ obligationem quam quòd in ea Regione ubi ſitum erat beneficium iſtud bella undique circunſtreperent. Commendavit etiam Morinus Cardinali Franciſco Barberino per literas

Anno 1643.

Anno 1644.

Anno 1653.

Digitized by Google

teras Feronium Eccleſiæ Carnutenſis Archidiaconum & officialem ac Doctorem Sorbonicum, qui nominatus ad Abbatiam ſancti Laudomari Bleſenſis ſummi Pontificis diplomata ſeu bullas obtinere non poterat, quòd Romæ malè audiret tanquam eorum quos Janſeniſtas vocabant, quia partibus addictus, ſcilicet Cornelii Janſenii Epiſcopi Iprenſis Librum cui titulus *Auguſtinus* ſuffragio ſuo comprobaverat; rem ita eſſe non diffitetur Morinus, *ſed videbat*, inquit, *Librum ab Epiſcopo Catholicæ Communionis compoſitum, cujus autor omnes labores ſuos Eccleſiæ Romanæ emendandos & expungendos humillime ſubjicebat, videbat Librum in Belgio à Librorum cenſoribus examine facto probatum & commendatum & duplici privilegio Imperatoris & Regis Catholici munitum; videbat Librum à multis viris doctis in Gallia magni fieri & à nemine tum attentatum.* Deinde in laudes Feronii fuſius excurrit Morinus, aitque eum excitatis de Janſeniſmo

Mor. in Epiſt. ad Card. Barb.

mo quæſtionibus, Janſeniſtarum facti-
oni non modo non faviſſe, ſed & ipſum
bullam Pontificiam de quinque propo-
ſitionibus impiis Janſenio tributis edi-
tam ex Epiſcopi Carnutenſis mandato,
cujus erat vicarius Generalis, per diœ-
ceſim Carnutenſem promulgaſſe; plu-
rimi tunc temporis è Congregatione
Oratorii non tam ex rerum ipſarum
cognitione quam ex odio in Jeſuitas
Janſeniſtarum doctrinæ favebant, qui-
bus tamen nunquam Morinus aſſentiri
potuit; quia ejuſmodi homines rerum
Eccleſiaſticarum minus peritos nove-
rat, minuſque tutum judicabat in re-
bus fidei ab uno dependere Auguſtino
qui & ipſe in aliquibus novator viſus
fuerat. Hæc & ſimilia in familiari cum
gregalibus ſuis colloquio Morinus de
beato Auguſtino & ejus diſcipulis pa-
lam aſſerere non verebatur, ſimulque
deridebat patres Societatis qui ſe etiam
Auguſtini diſcipulos profiterentur, cum
debuiſſent Auguſtini partes deſerere,
ac demonſtrare ipſum à recepta tem-
porum ſuorum fide priſcorumque Ec-
cleſiæ

cleſiæ Patrum doctrina receſſiſſe; videbatur tamen Morinus Jeſuitis infenſior quam Janſenii diſcipulis: de Arnaldo enim & ejus libro de frequenti Communione non ita male ſenſiſſe viſus eſt, cum hæc ſcribebat Lucæ Holſtenio, Anno 1644. *Arnaldi Liber 5. Epiſcoporum & lectiſſimorum 20. Sorbonæ Doctorum teſtimoniis commendatus prodiit. Inſurgunt tamen Jeſuitæ & in eum publicis prædicationibus ut in Lutheranum, Calvinianum & quid non, invehuntur. Cum autem ad pontificem provocandum eſſet poteſtates mundi advocant ut eorum autoritate & Liber & autor & ipſi approbatores, ſi fueri potuiſſet, opprimantur.*

Sileo & alias ejuſdem Morini ad Cardinalem Barberinum Epiſtolas, quia nullius fere ſunt momenti, ſi unam excipias in qua ſuam de critica ſacra Ludovici Capelli ſententiam fuſius exponit. Morino ſcripſerat Barberinus opus iſtud quod Capelli filius Catholicus & ſacerdos ediderat diſputationibus materiam Ro- Anno 1653.

mæ nuperrimè ſuppeditaſſe ob concilii Tridentini de vulgata Bibliorum editione decretum, atque judicium illius de iſta critica efflagitaverat; teſtatur Cardinalis ſe jam cùm in Gallia commoraretur de hac non nihil didiciſſe: *Apud me*, inquit, *alicujus momenti eſt quòd cùm apud vos agerem, accepiſſe, diu hæſitatum fuiſſe circa Libri editionem, nam ab ea deterrebat nimius cenſoris rigor in textum Hebraicum, ob Hiſtoriæ ſanctitatem & inviolabile ſacramentum, cùm tamen omni ſtudio contenderetur, ideo hoc opus in Lucem edendum eſſe quod perſpicuè demonſtraret Hæreticos abuſos Hebraico textu; ita ut ſi publici juris hoc opus fieret, veriſimile eſſet, illos id ægre laturos, præſertim hominem ejuſdem farinæ hæc docente, ut poſtea evenit.* Huic Cardinalis Franciſci Barberini Epiſtolæ reſpondit Morinus, criticam ſacram Capelli per longum temporis ſpatium Genevæ, Sedani ac Lugduni Batavorum hæſiſſe manuſcriptam; ſed ut imprimeretur obtinere non potuiſſe, licet Salmaſius Lugduni editionem urgeret.

geret. Miniſtros ritus Calviniani ſtatim atque hoc opus editum acceperunt Capello valde ſuccenſuiſſe, qui Catholicis arma miniſtraret, ſuoſque ad autoritatem Eccleſiæ ut aliquid certi de ſcripturis haberent recurrere cogeret, ita ut Libri cenſura Capello gratiſſima futura ſit, ſimulque occaſio cum ſuis in gratiam redeundi; fuſius in hac Epiſtola Morinus Capellum ejuſque criticam tuetur, docetque quid utilitatis ex hoc operè in Eccleſiam Catholicam redundet & quantum detrimenti Proteſtantibus afferat: fatetur quidem multa Capellum omiſiſſe quæ vir Catholicus non reticuiſſet, verùm nihil omnino in hoc opere critico extare quod Religioni Catholicæ ſit apertè contrarium; complures viros doctos inter quos Dionyſius Petavius Jeſuita & Marinus Merſennus è Minimorum familia ſecum hujus libri editioni faviſſe. Addit nullum Doctorem Catholicum publice ſuffragio Librum iſtum probaſſe aut commendaſſe, autoris filium, qui Catholicus eſt, Impreſſioni præfuiſſe

dili-

diligenterque caviſſe ne quid atrox in Religionem Catholicam patri elapſum fuiſſet; denique quia Barberinus Morino objecerat autoritatem Concilii Tridentini illiuſque de vulgata editione decretum, ille reſpondit, ſi hac in parte accuſetur Cappellus accuſandos quoque doctiſſimos Eccleſiæ tractatores, profertque Bellarmini teſtimonium de vulgata ita ſcribentis Lucæ Brugenſi, Anno 1603. *Scias velim vulgata à nobis non eſſe accuratiſſimè caſtigata: multa enim de induſtria iſtis de cauſis pertranſivimus quæ Correctione indigere videbantur; variæ Lectiones quæ in Bibliis Lovanienſibus habentur & in quas tu Librum utiliſſimum ſcripſiſti mihi videbantur omnino addendæ:* atque ibidem hæc Cardinalis Baronii verba de iſto negotio proferuntur. *Fateor in Bibliis nonnulla adhuc ſupereſſe quæ in melius mutari poſſunt.* Hoc argumentum de ratione qua intelligi debeat Concilii Tridentini decretum

Bellarm. Epiſ. ed. in fine Biblior. Antuerp. An. 1618.

Card. Baron. ibidem.

cretum quod non aſſequi videbatur Cardinalis Barberinus, fuſius proſequitur hoc loco Morinus ex ſententia doctiſſimorum Eccleſiæ Romanæ Theologorum: ac demum his omnibus ſubjungit, ut Barberino in omnibus ſatiſfaciat, optaſſe quidem Capellum novam fieri veteris teſtamenti verſionem ex Hebræo contextu in cujus margine variæ lectiones undique ſelectæ collocarentur, ſed hoc non præjudicare Concilii decreto, quod tantum vult Latinam editionem cæteris tranſlationibus præferri, at novam ex Hebræo aut Græco Interpretationem ad originarii textus Illuſtrationem condi nunquam prohibuit. Hactenus Morinus; qui in omnibus ſe oſtendit Criticæ Sacræ Ludovici Capelli ſtrenuiſſimum defenſorem; dignaque eſt profecto hæc Epiſtola quæ in lucem edatur, ut Theologi præſertim Pariſienſes, quorum plerique vulgarem editionem adorant, eoſque ferre non poſſunt qui de nova ad contextum Hebræum aut Græcum tranſlatione paranda cogitant, diſcant

ex

ex illa Epiſtola quid de rebus Biblicis doctiores Theologi iidemque rei Criticæ periti ſentiant. In hac enim Morinus ſuam de iſto argumento ſententiam longè ſincerius exponit quam in ſuis exercitationibus Biblicis in quibus ad id unum attendit, ut proteſtantibus aliiſque contextus Hebræi ac Græci novi Teſtamenti aſſertoribus ſeſe opponeret. Cæterum non animadvertit Morinus à ſe vel ab aliis expurgatoribus ex autographo Criticæ Capelli integrum fere caput expunctum fuiſſe in quo Capellus ſententiam illius de Latinis Græciſque codicibus quos Hebræis longè antepoſuerat, prolixius refellit. Objectum ſcilicet fuit Capello ab homine ejuſdem ſectæ communicato de evertendis codicibus Hebræis conſilio cum Morino, ambos novam iſtam opinionem conjunctim fabricatos fuiſſe; quàm falſum iſtud fuerit & à ſua mente alienum ut oſtenderet, in apologia quam pro Criticæ ſuæ defenſione adverſus ejuſmodi hominem

Boot. Epiſt. ad uſſ. adv. Crit. Cap.

ſcripſit, caput illud quod ex ſuo opere expunctum fuiſſe conqueſtus fuerat repreſentavit. In hoc autem capite Morinum mire ſuggillat, qui mera criminandi intemperantia & carpendi libidine multa Evangelicis objecerit, *Facile eſt*, inquit Capellus, *Ignaræ plebi fumos vendere & ad populum phaleras jactare atque oſtentare; at nunquam doctis, ne mediocriter quidem Hæbraicè peritis perſuadere poterit Morinus, non potuiſſe viros qui poſt Hieronymum ſurrexerunt longe doctiſſimos quam plurima in ejus tranſlatione obſervare graviſſima σφάλματα atque hallucinationes.*

Cap. Epiſt. Apolog. ad Uſſer.

Multum tamen tribuit idem Capellus veteribus tranſlationibus ob earum antiquitatem & perpetuum Eccleſiæ uſum; ſed ferre non poteſt ut iis locis ubi manifeſto vitioſæ ſunt, præponatur earum vitium authentico textui aut aliis tranſlationibus longè accuratioribus: quare Morinum arguit ut planè iniquum, qui autoritatem ſeptuaginta Interpretum & Hieronymi recentioribus

oribus Interpretibus ita oppoſuerit, ut ab illis vel tantillum diſcedere nefas fuerit. Hæc & alia bene multa ejuſdem rationis in illo Capite quod ex critica ſua expunctum fuit adverſus Morini ſententiam Capellus animadverterat, quæ manifeſtè oſtendunt illum cum Morino nullatenus conſenſiſſe in evertenda textus Hebræi autoritate eique ſubſtituenda Græca Septuaginta Interpretum & Latina Hieronymi tranſlatione; ſi autem Capellum cum Morino comparare liceat in iis quæ uterque de rebus Biblicis compoſuit, in hujus quidem libris plus eruditionis apparet, ſed quæ ſæpius ſit extra rem; at in illo plus Ingenii atque Judicii qui nunquam à ſcopo aberret & id quod ſibi propoſuit firmiſſimis rationibus comprobet.

Non ſolum autem cum Cardinale Barberino in Italia Morinus habuit literarum commercium ſed, & cum Luca Holſtenio, Leone Allatio, & Abrahamo Ecchellenſi Maronita. Illorum beneficio excerpta aliquot ex Libris

quibuſdam Græcorum recentiorum qui in Bibliothecis Vaticana & Barberina aſſervabantur obtinuit quæ poſtea inſeruit Commentariis ſuis de ſacramento pœnitentiæ & de ordinationibus. Morino quoque ſcripſit Leo Allatius de veteris Eccleſiæ apud Græcos partibus. Abrahamus autem Ecchellenſis ad eum miſit capita epitomes conſtitutionum Eccleſiæ Maroniticæ Arabicè & Latinè deſcripta, ſimulque per Literas ei indicavit qua ratione pœnitentiæ Sacramentum apud Maronitas adminiſtraretur & quænam eſſet illorum Eccleſiæ figura: Ecchellenſis autem ille eſt qui Polyglotta Pariſienſia adhuc imperfecta in Syriacis & Arabicis intra anni unius ſpatium perfecit. Roma enim Pariſios aſportavit Libros Baruch & Eſtheris Arabice qui in illis Polyglottis deerant exſcriptos ex Arabicis Bibliis Cardinalis Franciſci Barberini, idemque ex Vaticano exemplari titulos capitum aliquot quæ deſiderabantur in Bibliis Syriacis Morini ſupplevit. Morini autem nomen non

modo

Digitized by Google

modo in Italiam pervenerat ſed & in Angliam, in Belgium & ad Helvetios. In Anglia Comberi præſertim & Junii virorum doctiſſimorum amicitiam coluit & ad utrumque libere ſcripſit quid de vetuſto illo codice Græco Septuaginta Interpretum verſionis ſentiret qui ab Ægypto in Angliam deportatus fuerat; maximè in Epiſtola ad Patricium Junium cujus opera Liber Jobi Londini editus fuerat; de codicis illius quo uſus fuerat Junius vetuſtate & bonitate fuſius diſſerit, ac de aliis vetuſtis codicibus Septuaginta Interpretum tranſlationis ſimulque de Græcis novi Teſtamenti exemplaribus Manuſcriptis, quæ etſi illo autore innumeris in locis à ſe invicem diſſideant vera tamen & germana cenſentur Exemplaria. Romanam quæ ex codice Vaticano prodiit Septuaginta Interpretum editionem aliis omnibus editionibus præfert, ita tamen ut & hæc ſuos etiam nævos habeat neque à mendis quibuſcunque ſit libera. In hac autem Epiſtola relucet in primis ingenium at-

Digitized by Google

que eruditio Morini, qui de Græcis Bibliorum editionibus longè ſincerius loquitur quam in præfatione quæ Græcis interpretibus illius cura Pariſiis ex codice Vaticano editis præmittitur, & in exercitationibus Biblicis.

In Belgio Morinus per literas commercium habuit cum Auberto Miræo Decano Antuerpienſi viro rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimo, ad quem miſit exemplar præfationis ſuæ in Septuaginta Interpretum editionem: Curaverat enim duodecim illius exemplaria ſeorſim edi quæ Romam mitterentur. Bruxellis cum Godefrido Vendelino canonico Candatenſi qui illum per literas conſuluerat de rebus Chronologicis atque inprimis de Libro Rabbi Eliezeris quem Gamalielis generum & Pauli condiſcipulum exiſtimaverat, deceptus iis quæ Morinus in exercitationibus ſuis in Pentateuchum Samaritanorum de antiquitate Libri iſtius jactanter ſcripſerat; quare idem Morinus Godofrido reſpondens longè aliud quàm antea de iſto Eliezere ſe ſentire

apertè

Digitized by Google

apertè profitetur & varie de negotio Chronologico diſputat. Notus etiam fuit Morinus Amſtelodami Nihuſio, & Duaci Petro Halloixio Jeſuitæ rerum Eccleſiaſticarum haud imperito; apud Helvetios famoſiſſimus erat Morinus Tiguri præſertim & Baſileæ, ubi Henricus Hottingerus & Joannes Buxtorfius de eo; loquebantur tanquam homine opinionum inſania laborante & monſtroſi dogmatis autore:

de Morino enim ita ſcripſit Muiſio Hottingerus, ſed Morinus hujuſmodi triumviratum deſpexit, atque poſt Simeonis de Muis obitum qui ei inimicos Baſileæ, Lugduni aliiſque in locis apud Proteſtantes quæſierat venit in amicitiam Joannis Buxtorfii qui amico erga eum eſſe animo per literas illi ſignificavit, ad quas amicè etiam reſpondit Morinus Buxtorfii eruditionem plurimi faciens, à quo etiam in aliquibus haud immerito reprehenſum ſe fuiſſe lubens agnoſcit, dum Rabinorum teſtimonia quæ Latine fecerat non ex omni parte intel-

Anno 1645.

Anno 1647.

intellexerit; etſi contendat in nonnullis male à Buxtorfio caſtigatum ſe fuiſſe. In eadem quoque Epiſtola quæ longè prolixior eſt de ſecta Caraitarum & Judæis Grammaticis diſſerit, ac demum Buxtorfii ſententiam de punctorum vocalium apud eoſdem Judæos antiquitate, plurimis iiſdemque evidentiſſimis rationibus refellit; de quibus omnibus poſtea ſummatim ſcripſit Ludovico Capello eumque monuit ſectam Caraitarum Maſoretas magni æſtimare, unde ortum fuiſſe exiſtimat ut Judæi Rabbaniſtæ eos contempſerint; qua in re graviſſimè hallucinatus eſt Morinus: verum quidem eſt Judæos Caraitas non ſecus atque alios Judæos qui vulgo Rabbaniſtæ appellantur, à punctis quorum Maſorethæ autores putantur totos dependere; ſed falſum eſt Rabbaniſtas ex illorum odio Maſoretharum laborem deſpectui habuiſſe, cum punctuationem iſtam Caraitæ à Rabbaniſtis, è quorum claſſe fuerunt Maſorethæ, hauſerint, & utriuſque illius ſectæ viri eruditiores Maſore-

Anno 1647.

fore-

ſoretharum opus non ut divinum quidem, ſicuti nonnulli Judæorum Rabbaniſtarum Magiſtri, ſed tanquam utiliſſimum & ab hominibus Linguæ Hebraicæ ac rei Criticæ peritiſſimis profectum reſpiciant.

POENITUIT tandem Morinum, ut etiam non diffitebatur, tantum temporis in rerum Biblicarum ſtudio atque inprimis in evolvendis Judæorum Libris conſumpſiſſe, quare ingens volumen de Sacramento pœnitentiæ ab annis ferme 30 inchoatum ac pluries interruptum ob materiæ difficultatem in lucem edidit. Liber ille, ut ipſe teſtatur in Epiſtola quam ſcripſit Lucæ Holſtenio, antiquam Sacramenti illius praxim complectitur & quæcunque in illius adminiſtratione per duodecim ſæcula tam in orientis quam occidentis diverſis Regionibus variata ſunt, explicat; opus ſanè iſtud dignum eſt quod ab omnibus rerum Theologicarum ſtudioſis attentius legatur: quandoquidem argumentum illud admodum Theologorum

Edit. Pariſ. in fol. Anno 1651.

gorum è Schola non tractavit Morinus, ſed ubique Hiſtoricum agens, nec contentus Patrum conciliorumque teſtimonia proferre, vetuſta ritualia, pontificalia & alios ejuſdem naturæ Libros qui in Bibliothecarum Italiæ & Galliæ foruli delitefcebant, imo & opera veterum Scholaſticorum quæ nunquam publici Juris facta ſunt, producit, quorum omnium beneficio apertè oſtendit quantum in hac materia, etiam in Eccleſia occidentali variatum fuerit, quamque diverſa ſit hodierna Eccleſiæ Romanæ praxis à priſco adminiſtrandæ pœnitentiæ ritu. Mirum eſt profecto repertos fuiſſe Pariſiis Theologos qui Librum illorum placitis ac methodo ita contrarium approbaverint; novi quidem Morinum tunc temporis de illis ſæpius ac diu conqueſtum fuiſſe, quòd cum metaphyſicis potius quam cum Theologis ſibi agendum eſſet: Coactus tamen fuit ne Crabrones iſtos irritaret multa retractare, aliqua emollire præfatione & in fronte operis nonnulla præmonere. Ita ſe Hiſtorici tantum

tum partes agere conjecturaſque meras interdum proferre admonet, ſe de ſufficientia attritionis cum Confeſſione ſcripſiſſe ante decretum Sorbonicum pro eadem ſententia latum, quando ſcripſit Diaconis olim imò & Laicis apud Latinos conceſſum fuiſſe Confeſſiones in extrema neceſſitate audire, & pœnitentes à peccatis abſolvere, illud de abſolutione Sacramentali minimè intelligendum ſed de ea ſolum quæ ſit Ceremonia & quid Sacramentale ut excitetur ægrotantis diſpoſitio; verum hæc & alia ejuſmodi complura quæ Morinus præmonet, à ſe invito ac reluctante, & ad mentem dumtaxat Theologorum Pariſienſium recognita fuiſſe manifeſtè probant ea ipſa quæ in contextu operis ſui habentur: exempli cauſa, palam aſtruit Patrum & veterum Scholaſticorum autoritate contra Sorbonæ decretum neceſſitatem contritionis, ſententiam Dominici Soto de attritione quæ in Sacramento fit contritio, ſibi duram videri affirmat, aitque eum qui ſibi diceret ſe propter Deum

Deum non pœnitere non auſurum abſolvere: & hanc Doctrinam etiam Judæorum Teſtimoniis confirmat, qui in hoc cum priſcis Eccleſiæ Patribus conſentiunt, quod omnes actiones noſtras amoris divini cauſa faciendas exiſtiment atque inprimis pœnitentiam, alias hanc non fore validam. Præterea multis iiſque evidentiſſimis patrum & conciliorum teſtimoniis, maximè autoritate Cypriani, probat diaconos olim in Eccleſia Latina eorum Confeſſiones qui in extremo erant vitæ periculo audiviſſe & pœnitentes reconciliaſſe, addit verba Cypriani eo loco non poſſe explicari de abſolutione ab Excommunicatione; verum intelligenda de abſolutione à peccatis quam ſtatim comitabatur Euchario Communiſtiæ: quam etiam abſolvendi à peccatis poteſtatem & Confeſſiones audiendi ad Laicos extendit eodem modo quo hodiernis temporibus & ipſi in caſu neceſſitatis infantes ex omnium Theologorum ſententia Baptizare poſſunt; id autem ex eo ortum fuiſſe crediderim, quòd vera

pœni-

pœnitentia quæ à Chriſto & Apoſtolis in novo teſtamento annunciata eſt in ſola cordis atque morum ad Deum converſione poſita ſit, pœnitentia verò illa exterior ſeu peccatorum Confeſſio, Jejunia & aliæ Mortificationes, uti loquuntur exteriores, ſigna tantum eſſe videantur pœnitentiæ illius interioris ſeu reſipiſcentiæ: quare in hoc etiam à Morino erratum, qui Confeſſionem peccatorum Divinæ Inſtitutionis eſſe arbitretur, quamque Eccleſia graviſſimis de cauſis nunquam abrogare poſſit. Communis eſt Doctorum Canoniſtarum adverſus Theologos ſententia, Confeſſionem Juris tantum eſſe poſitivi & Eccleſiaſtici, nullatenus à Chriſto ſed ab Eccleſia inſtitutam; valde autem probabile eſt uſum Confeſſionis ac pœnarum quibus ſontes plectuntur ex Synagogarum uſu nec non è Philoſophorum maxime Platonicorum Scholis in Eccleſiam veniſſe: ſed ut ad Morinum noſtra redeat oratio, ille non Pariſienſibus ſolum Theologis operis ſui approbatoribus placere debuit; ſed & Jeſuitis

itis qui inſignem adverſus Janſeniſtas victoriam reportaverant. Idcirco ne Sancyrani, Arnaldi, gregalis ſui Seguenoti & aliorum qui ſe Auguſtini diſcipulos profitebantur, opiniones ſtabilire videretur, quaſi commentaria ſua de Sacramento pœnitentiæ eo dumtaxat fine in publicum edidiſſet, ut antiqua Eccleſiæ praxis in Sacramenti illius Adminiſtratione revocaretur in uſum, ſtatim ab ingreſſu operis præfatus aſſerit ſe illud ante annos 27. ſuſcepiſſe, adeoque neminem poſſe ſuſpicari, quod ob tumultus de pœnis peccatis debitis recenter excitatos ſcripſerit; & ut ſe à diſcipulis B. Auguſtini alienum oſtenderet, ait, Hactenus inauditum in Eccleſia unius cujuſdam Magiſtri quantumlibet illuſtris Doctrinam eſſe fidei regulam, in iis præſertim controverſiis in quibus cæteros Magiſtros ſibi ſuiſque diſcipulis habet contradicentes, eos demum qui ſimile Auguſtino elogium tribuunt, ipſos eſſe infenſiores illius adverſarios: præmonet tamen ſe his verbis Auguſtino & de illius Doctrina

ctrina detrahere noluiſſe. Præfatio iſta Arnaldo aliiſque Auguſtini diſcipulis multum diſplicuit; quia autem nonnullis Theologis viſus fuerat Morinus dum rem iſtam curioſius ac diligentius tractat, Calvinianis favere, qui exiſtimant in Eccleſia Romana vix umbram & imaginem antiquæ pœnitentiæ remanere, quia Scholaſtici Doctores ac ſummi Pontifices priſcam illam veterum Patrum duritiem emendaverant. Addit in eadem præfatione quatuor potiſſimum capitum illuſtrationem in opere ſuo ſibi propoſuiſſe, quorum primum eſt ſingulorum peccatorum Confeſſionem ſacerdoti ſecretò & particulatim edendam eſſe; ſecundum, peccata Baptiſmum præcedentia ſine ſatisfactione, ſubſequentia verò non ſine ipſa remitti. Tertium, ſatisfactiones peccatis poſt Baptiſmum remittendis eſſe imponendas. Quartum denique pœnas ab antiquis patribus ſindictas non ſolum Eccleſiæ ſed Deo ſatisfeciſſe. Utrum autem promiſſa ſua Morinus explicuerit, an abſoluta operis

Digitized by Google

ſui editione hac præfatione doctores Scholaſticos deluſerit, illi judicent quorum intereſt. Sileo etiam tum Seguenotum & alios nonnullos Congregationis Oratorii Presbyteros, cum negotium iſtud tractabat Morinus, hodiernam Eccleſiæ Romanæ praxim in Adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ verbis & exemplo ſuo valde improbaſſe, neque Concilii Tridentini Epiſcopis perperciſſe, quaſi Doctorum Scholaſticorum placitis hac in re nimis adhæſiſſent. Hanc Oratoriani illi Doctrinam hauſerant à Sancyrano, ſed poſtea pœnituit Gundramum tunc Congregationis iſtius præpoſitum generalem cum Sancyrano amicitiam coluiſſe, monuitque ſuos gregales ut ab illo Abbate ſibi caverent, qui de Concilii Tridentini Patribus eorumque decretis quaſi à Doctoribus Scholaſticis profecta fuiſſent malè ſentiens, omnia ad antiquæ diſciplinæ ſeveritatem revocanda eſſe cenſebat. Itaque Morinus ne in ejuſmodi ſuſpicionem incideret, ab ipſo libri ſui exordio profitetur ſe antiquas

Digitized by Google

antiquas Eccleſiæ in adminiſtratione pœnitentiæ conſuetudines ea mente non explicuiſſe, ut eas ad praxim & uſum reſtitui velit; res enim iſta, inquit, periculoſa, turbulenta, ſeditionibus obnoxia. Verum etiam noſtra ætate non ita bene audit Morinus ob ejuſmodi Librum apud nonnullos è Schola Sorbonæ Magiſtros, eos præſertim quos Librorum vocant reviſores: non ita pridem enim Canonici quidam Regulares Sancti Auguſtini è domo Sancti Victoris cùm in animo habuiſſent publici juris facere veterum quorumdam Scholaſticorum opera, quorum Morinus teſtimonia aliquot in commentaria ſua de Sacramento pœnitentiæ tranſtulerat, nunquam illorum edendorum facultatem impetrare potuerunt, atque Morini nomen illis potius in hoc negotio obfuit quàm profuit; verum de his ſatis ſuperque.

Doctoribus quidem Scholaſticis in libro quem modo recenſuimus infenſiſſimum ſe præbet Morinus, quod ad res Theologicas nihil fere præter

Digitized by Google

rationes metaphyſicas afferant; ſed longe adhuc infenſiorem illis ſe oſtendit in commentariis quæ poſtea edidit de ſacris Ecclesiæ ordinationibus: illos enim ab operis ſui exordio traducit tanquam homines imperitos & argumenti quod tractat plane ignaros. Jam illud opus ut ſupra obſervatum fuit Romæ inchoaverat cum cuidam Theologorum Congregationi intereſſet in qua juſſu Urbani VIII. Pontificis Maximi Græcorum Euchologium ad fidei Eccleſiæ Romanæ regulam expendebatur; quid autem à ſe in hac materia præſtitum ſit declarat in Epiſtola ad Leonem Allatium cui ſcripſit ſe inquiſiviſſe in ſacras Clericorum ordinationes tam Græcas quam Latinas. *Inquiſitionem illam*, inquit, *Scholaſtico more non inſtituo; id exiſtimo hac in cauſa & probationibus quas adhibeo plane inutile: his enim argumentis cedat univerſa Scholaſtica, & illis ſe accommodet neceſſe eſt.* Deinde addit ſe in lucem edere antiquiſſimos ordi-

Edit. Pariſ. in fol. Anno 1653.

ordinandorum Clericorum ritus Latinos, quorum nonnulli è Codicibus mille annorum & nongentorum ætatem ſuperantibus, multi octingentorum; Græcos ſeptem qui tamen antiquiſſimis Latinis ætate ſint inferiores, quorum primus ac vetuſtiſſimus è Codice Barberino exſcriptus fuerat, ſecundum habuerat ex Monaſterio CryptæFerratenſis, tertium & quartum è Bibliotheca Vaticana: & animadvertit non omnes in illis ordinationes repræſentari, ſed præcipuas tantum; quintum è Codice Sancti Andreæ Vallenſis exſcriptum fuiſſe teſtatur; ſextum è Bibliotheca Regia; ſeptimum denique qui recentior eſt & omnium ampliſſimus ad eum miſerat ipſemet Leo Allatius, quæ omnia à Morino Latino ſermone donata ſunt & variis Annotationibus illuſtrata: *Ex horum*, inquit, *comparatione manifeſtum eſt eodem plane modo ordinationes ſacras apud utramque gentem antiquitus factas eſſe & quæ nonnulli Scholaſtici opinantur eſſe ſubſtantialia*

In Epiſt. ad Leon. Allat.

 neu-

neutram gentem olim uſurpaſſe. Adeo verum eſt illam Scholaſticorum Nationem ratione furentem & ſuperbam quæ dudum in Eccleſia Romana principem locum obtinet rebus Theologicis plus obſcuritatis attuliſſe & detrimenti, quam lucis & utilitatis. His omnibus ordinationum ritibus adjungi etiam debent Syrorum tum Maronitarnm tum Neſtorianorum ordinationes quas ſermone Syriaco & Latino operi ſuo inſeruit Morinus. Illas deſcribi curaverat ex Codice vetuſto qui erat Abrahami Ecchellenſis natione Maronitæ, has autem è Codice Vaticano; utraſque in Latinum ſermonem à ſe converſas fuiſſe Morinus affirmat, adjutus forſan in hac opera Latina illarum Ordinationum Interpretatione quæ tunc cum Romæ degeret aſſervabatur in Collegio ſapientiæ apud Maronitas; Ecchellenſem etiam per Literas in iis quæ non aſſequebatur ſæpius conſuluit: pene omiſeram Jacobitarum ordinationes quas etiam Syriacè & Latinè exhibet. Denique opus quoque

ſuum

ſuum locupletavit Morinus Cophitarum ſeu Ægyptiorum ordinationibus quas Athanaſius Kircherus Jeſuita Clariſſimus è Codice qui Romam ex Ægypto miſſus fuerat ad Congregationem de propaganda fide in Latinam Linguam tranſtulerat; ne quid autem operi ſuo deeſſe videretur his omnibus adjecit varias exercitationes in quibus de ordinatione qualibet tam ſecundum Scholaſticorum quam veterum ſcriptorum placita diſputat ſimulque adnotat quid novi in antiquos ordinationum ritus maximè in Eccleſia Occidentali invectum fuerit. *Inde colliget*, inquit, Morinus, *Immane quantum aberraverint à vero plerique Scholaſtici cum Græcarum ordinationum & antiquæ Latinorum traditionis incurioſi definire voluerunt quæ ſunt in ſacris ordinationibus Apoſtolicæ traditionis, quæ Eccleſiaſticæ Inſtitutionis; quæ ſubſtantialia, quæ accidentalia.* Ad id unum in his exercitationibus reſpexiſſe videtur Morinus, ut Doctoribus Scholaſticis, quorum diverſas de materia & forma Sacramen-

torum uti loquuntur opiniones uſque ad nauſeam refert, invidiam faceret, eorumque imperitiam palam argueret, multas interim quæſtiones graviſſimas & majoris momenti quæ ad id quod tractabat argumentum pertinebant ſilentio prætermittens; eas autem potiſſimum ſeligit explicandas quæ videntur magis implicatæ & de quibus vix aliquid certi affirmari poteſt, adeo parum conſtans eſt de his Doctorum traditio. Interdum tamen Patrum Concilii Tridentini autoritate velut obrutus ejuſmodi quæſtiones pro more ſuo in utramque partem verſare non auſus eſt. Ita de Charactere locutus quem Sacramentis aliquot affigunt Scholaſtici, hæc habet: *Aſſumimus, non probamus Characterem eſſe atque à tribus Sacramentis in anima peculiarem imprimi.* Noverat tamen Morinus Cajetanum aſſerere novam hanc eſſe de Charactere ſententiam; Hugonem à Sancto Victore, Robertum Pullum & Magiſtrum ſententiarum nullam illius mentionem feciſſe;

Exercit. 3. c. 1.

Digitized by Google

feciſſe; Scotum quidem & Gabrielem illum admiſiſſe, ſed ea ratione ut illum potius deſtruerent quàm aſtruerent: ſtatim enim ſubjiciunt illius exiſtentiam neque Scripturæ Sacræ autoritate neque Patrum teſtimoniis probari poſſe. Hæc inquam omnia noverat Morinus; tamen aſſerit poſt clariſſimam Concilii Tridentini definitionem ſtatui debere tanquam principium primum & per ſe notum Characterem eſſe ſignum ſpiritale & indelebile virtute Sacramenti animæ impreſſum. Imo addit qualilitatem eſſe ſpecialem & indelebilem quia Doctorum Eccleſiæ maxima pars in eam ſententiam inclinare videtur; ſi autem quæramus qui ſint Doctores illi Eccleſiæ à quibus hic totus dependet Morinus, iidem ſunt quos paulo antea velut homines imperitos & rei quam tractat prorſus ignaros ſuggillavit: Ita *quandoque bonus dormitat* Morinus. Iterum expendens quæſtionem de iterandis ordinationibus, utrum ſcilicet aliquando poſſint iterari, maximè cum agitur de Hæreticis, Schiſmaticis,

depo-

depoſitis, degradatis & excommunicatis conſenſum Scholaſticorum ab annis 400. in hac materia plurimi facit. Poſtquam enim Epiſcopos Epiſcopis, Concilia Conciliis, Pontifices Pontificibus ut ipſe loquitur, colliſit & eos Cadmæam pugnam depugnantes oſtentavit, in re tam dubia & tam incerta in quam nullum adhuc ſupervenerat Eccleſiæ decretum, maluit Scholaſticorum ſententiæ ſuffragari quam rem in dubio relinquere. *Tam multorum Doctorum concors*, inquit, *& tam diuturnus conſenſus nobis eſt inſtar legis quam diſſenſu noſtro temerare nec volumus nec debemus.* Sciebat Morinus Crabrones iſtos, uti jam dictum eſt, irritandos non eſſe: quare hoc loco veluti tergiverſatus hoc Vaſquezii, quem Theologiæ Scholaſticæ lumen ſplendidiſſimum appellat, pronunciatum affert, *Turbam Doctorum aliquando amplecti unam opinionem abſque delectu, contra quos deinde alius doctor magnæ autoritatis opinionem aliquam maturè excogitatam in Scholas intro-*

Exercit. 5. c. 8.

introducere poteſt. Licet iſtud Vaſquizii pronunciatum multo æſtimet, non auſus tamen eſt à turba Doctorum in hoc negotio recedere; *ſequi malumus*, inquit, *quam anteire:* deinde aſſerit multas quæſtiones primis Eccleſiæ temporibus dubias & in utramque partem diu diſputatas poſtea indubitatas fuiſſe; in cujus rei exemplum profert Concilii Tridentini Epiſcopos qui longe plurimas definierunt quæ antea in utramque partem probabiliter agitabantur. Hoc quoque in cauſa ordinationum iterandarum accidiſſe autor eſt, *Scilicet quæſtionem hanc dubiam olim, nunc & ab annis quadringentis unanimi Doctorum conſenſu eſſe reſolutam & definitam.* Iterum hic dormitat Morinus, dum fidem ſuam è Scholæ placitis quæ annos quadringentos non ſuperarent, vult dependere; verum cum Doctoribus iſtis umbraticis quos graviſſimè læſerat reconciliari voluit. Quare autor fuerim ut in toto ordinationum Libro non tam Morini verba ponderentur quàm illius rationes: debuit

buit enim ad vulgata Theologorum placita ſe accommodare,ut Cardinalis Franciſci Barberini cui opus ſuum conſecrabat deſiderium expleret, ab eo jam monitus per Literas ne eos imitaretur qui in ſuis operibus nihil præter philautiam & innovandi ſtudium afferunt. Mirum itaque nemini videatur ſi Morinus interdum in hoc Libro Doctoribus Scholaſticis plus æquo tribuat, quos tamen noverat rem Theologicam graviter non tractare; ſatis enim erat illum ab operis ſui principio palam aſſeruiſſe nulla eos fide dignos in hac materia ſibi videri.

INDE jam à pluribus annis Morinus alteram exercitationum Biblicarum partem cujus editi fuerant indices ad calcem prioris partis promiſerat; ſed variis negotiis impeditus & aliorum Librorum editione retardatus, demum ut promiſſis ſuis ſe èxolveret de poſteriori illa parte exercitationum quæ jam ab Anno 1637. ad umbilicum redacta fuerat, ut ipſe teſtatur ſcribens Cardinali, Franciſco Barberino, in publicum edenda

edenda ſerio cogitavit, Anno 1657. quid autem hac in re à ſe præſtitum fuerit declarat his verbis in Epiſtola ad eundem Cardinalem. *Potiſſimum illo opere mihi propoſitum fuit, quidquid unquam Judæi antiqui & recentiores ante vel poſt Talmud compoſitum ad hæc uſque tempora in gratiam & illuſtrationem textus Hebræi præſtiterunt, eorumdem de iſtius textus caſtigatione & diſpoſitione diverſas admodum & pugnantes ſententias varias ejuſdem textus lectiones pluſquàm bis mille locis adnotatas, aliaque id genus ex correctiſſimis ipſorum Biblicis Codicibus, ex ipſorum tantum archivis & Commentariis antiquis & recentioribus eruere & Chriſtianis omnibus propalam dare conſpicienda. Hinc enim luce meridiana clarius eſt, nihil Judæos in gratiam ſui textus nunquam tentaſſe quod ſit ingentibus Eccleſiæ laboribus in ſacri textus conſervatione exantlatis comparandum, & Hæreticos, etiam nobis tacentibus, ea quæ prorſus ignorabant in immen-*

Mor. Epiſt. ad Card. Franc. Barb. Anno 1637.

immenſum temere laudaſſe; vulgatamque editionem, adverſus quam furore potius quam ratione debacchantur fontibus Hebraicæis multo puriorem ac limpidiorem fluere. Hæc ſcribebat Morinus Anno 1637. Sed,

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?

INGENS ille variantium Lectionum in Codicibus Hebræis numerus quem verbis ſuis adeo exaggerat Morinus ad pauciſſimas eaſque nullius fere momenti revocari poteſt, quæque jam ab ipſiſmet Judæis ſub nomine diverſarum Lectionum Orientalium & Occidentalium Judæorum annotatæ ſunt ad calcem Bibliorum Venetorum, unde à Druſio poſtea exſcriptæ; & ab ipſo etiam Buxtorfio, Codicis Hebraici acerrimo defenſore, variantes omnes illæ lectiones Bibliorum ſuorum editioni adjectæ ſunt: ſimiliter Judæi alia diverſarum lectionum exempla quæ vulgo appellantur Keri & Cetib, quas etiam

am refert Morinus ad oram Bibliorum ſuorum retulerunt, quas nec diffitentur Proteſtantes quibus hic invidiam facere conatur Morinus: longe ſatius erat novas & ineditas lectiones ex vetuſtis Bibliorum Codicibus producere, quam eas quæ jam in omnium manibus verſabantur iterum in lucem edere. Magnam quidem opus illud Morini præſefert eruditionem, in eoque ſe oſtendit in libris Judæorum diu multumque volutatum; ſed pars maxima ejuſmodi Literaturæ ad rem quam ſibi propoſuit nihil aut parum conferre videtur; totus enim eſt ut demonſtret nullum apud Judæos eſſe antiquæ Hiſtoriæ monumentum, ſed omnia eſſe nova plenaque Fabularum, Talmud utrumque, Chaldaicis Onkeloſi ac Jonathanis paraphraſes, Medraſcim ſive commentarios myſticos in legem & in quinque Meguillot ſeu volumina, opera eſſe longe recentiora quam vulgo exiſtiment Judæi; verùm quid ex his omnibus adverſus Codicis Hebræi integritatem confici poſſit minimè percipio: non

non enim minus inter Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis Scriptores quam apud Judæos, reperiuntur libri ſuppoſititii qui magnam præſeferant antiquitatem; ſunt & alii etiam anilibus Fabularum Commentis referti; quis autem paulo cordatior inde ſumpſerit argumenta adverſus Græcos & Latinos Bibliorum Codices? deinde in pluribus etiam quæ animo Judæis infenſiore Morinus aſſeruit graviter hallucinatus eſt, quibus tamen recenſendis ne ſim longus ſuperſedeo. Ea quidem quæ in eodem Libro de Maſora & illius autoribus, de punctorum vocalium apud Judæos novitate, ac de illorum Grammaticis erudite animadvertit, alicujus momenti eſſe videntur nec à propoſito ſuo ita aliena; tamen nondum illud quod ſibi in hoc opere propoſuiſſe teſtatur in Epiſtola quam ſcripſit ad Cardinalem Franciſcum Barberinum omnino conficiunt: ij enim omnes qui eruditionis habent aliquid ac judicii cum Catholici tum Proteſtantes, eadem atque ille de hoc argumento ſentiunt;

at

Digitized by Google

at non ideo Codices Hebræos accuſant. Egregie quidem refellit Morinus in hac poſtrema operis ſui parte Buxtorfium, Muiſium, Flavignium & alios nonnullos qui Judæorum aliquot ſuperſtitioſiorum placitis nimium adhærentes non ſatis caute hodiernam Codicis Hebraici lectionem adverſus illum uſque ad minimos apices aſſeruerunt. Inde enim factum eſt ut illis ipſis Morinus inſultaverit gloriabundus quaſi victoriam conſecutus profligatis Hebraiſtarum & Proteſtantium copiis ſeu Hæreticorum, ut ipſe loquitur, qui ea quæ prorſus ignorabant in immenſum laudaverant, ut adverſus vulgatam editionem *furore potius quàm ratione debaccharentur*; è claſſe tamen illorum Proteſtantium erant Druſius, Scaliger, Erpenius, Salmaſius, Hugo Grotius, Capellus, Waltonus & alii bene multi quibus nec Linguæ Hebrææ cognitio nec judicium defuit, qui tamen eadem atque Morinus de Hodierno Judæorum Exemplari hac in parte ſentiunt: quin nec ab ea opinione abhorruerunt

Digitized by Google

Lutherus, Calvinus, & Zuinglius Sectarum quæ nomen Reformatarum ſibi aſſumunt principes. Adeoque non erat cur Morinus victoriam ab Hæreticis reportatam ſuperbe & verbis ſeſquipedalibus jactaret; non aliam ſortem hac in re Lingua Hebræa nanciſci potuit, quàm Arabica, Chaldæa & Syriaca: neque in vitium Codicum Hebræorum id trahi poteſt, quod illis veluti naturale eſt ac ingenitum atque etiam commune cum libris Arabicis, Chaldæis, & Syriacis quippe in illos omnes poſtea Grammatici, uti norunt ejuſmodi Linguarum periti, puncta vocalia invexere, ut illorum Lectio facilior eſſet ac paratior, etſi initio vocales quoque ſuas, ſicut & cæteræ Linguæ, congenitas habuerint, nimirum Aleph, Vau, & Jod & alias quæ peti poſſunt ex Beati Hieronymi Libris. Didici à viris probis & Morini amicis illum non ſemel ſuſcepti Concilii de edendis in publicum exercitationibus Biblicis pœnituiſſe, non ſolum quòd in hoc ſtudii genere quod illi

minus

minus placebat nimium temporis conſumpſiſſet, ſed etiam quod dum illas aggreſſus fuit, rem criticam non ſatis calleret: verum quia apud Berulliſtas Bibliothecam invenerat Judæorum Libris inſtructiſſimam & hæc ſtudia tunc Pariſiis ob Bibliorum Polyglottorum Clariſſimi Domini le Jay editionem celebrabantur, non potuit quin ad illa animum ſuum applicaret, quæ tamen ut ſcribit ad Cardinalem Barberinum, *Conſiliis ſuis fuere* tantum *acceſſoria* & *παρέργα*; *iſta enim*, inquit, *materies quæ antiquam Eccleſiæ vel diſciplinam vel Hiſtoriam ſpectat meam eſſe cupio, huic cognoſcendæ ab adoleſcentia tempus otiumque meum potiſſimum dicavi.* Utinam Morinus in tractanda Eccleſiæ diſciplina & Hiſtoria omnem operam ſuam collocaſſet, neque illi agendum fuiſſet cum Tayloris, Bootiis, Hottingeris, Muiſiis, Flavigniis & aliis ejuſmodi hominibus, qui illius, ut erat paulò iracundior ac difficilior, bilem commoverant: Haberemus enim maximam

Mor. in Epiſ. ad C. Fr. Barb.

imam Theologiæ partem ab eo graviſſimè tractatam & non ex more Scholaſticorum qui temere & ſine judicio de rebus magni ponderis ſententiam ferunt, nihilque edunt in Theologiam præter ſophiſmata & argutias quæ viros doctos ad riſum & contemptum incitent: Hactenus de iis quæ Morinus publici juris fecit judicium tulimus.

Verum liquet ex illius Epiſtolis complures alios in lucem edere libros ſibi propoſitum fuiſſe, & cùm hæc ſcribebam accepi indicem opuſculorum quorundam Morini quæ nondum edita ſunt; & quia index ille difficilè reperitur, huc integrum referre non pigebit.

Index opuſc. poſthum. Mor. Edit. An. 1675.

Opuſculorum Joannis Morini Bleſenſis Oratorii Presbyteri Index.

1. De *Baſilicis Chriſtianorum ſinguliſque earum partibus: opus exquiſita eruditione refertum capitibus 47. paginiſque 335. contentum.*

De

2. *De iiſdem Baſilicis alterum brevius opuſculum centum ferè, paginarum, aliqua continens quæ in priori deſiderantur, puta de oblatione olim in Baſilicis fieri ſolita.*

3. *De Græcorum Eccleſiis ad Leonem Allatium Epiſtola prolixa cum earundem delineatione.*

4. *Altera de materia eadem Epiſtola, quam ſecutum eſt Allatii reſponſum in Lucem nuper editum à R. P. Richardo Simone noſtræ Congregationis Presbytero.*

5. *De Paſchate ſeu de vetuſtiſſimis Chriſtianorum Paſchaliis exercitatio Eccleſiaſtica, quam olim à ſe edendam promiſerat Morinus ipſe in Præfatione Exercitationum Eccleſiaſticarum.*

6. *De Sacramento Confirmationis diſſertatio in qua præſertim celebros de ejus materia & Miniſtro quæſtiones ventilantur.*

7. *De Diſciplina à Patribus obſervata in expiatione Catechumenorum & eorum ad Baptiſmi ſuſceptionem præparatione tractatus ducentarum fere Paginarum.*

8. *Chriſtiani Lupi Auguſtiniani Epiſtola ad Joannem Morinum de aliquot*

circa antiquam pœnitentiæ adminiſtrationem difficultatibus.

9. *Ad eundem Morini Epiſtolica reſponſio.*

10. *Conſultatio an Canonici jura Epiſcopalia & exemptionem à Juriſdictione Epiſcoporum, præſcriptione poſſint acquirere.*

11. *Joannis Morini ad Bartholdum Nihuſium Epiſtola de Loco Tertulliani de Ligno Crucis ſcribentis cap. 12. lib. ad Nationes & de aliis.*

12. *Epiſtola altera de explicatione vocis* confirmari *in ordine Romano de Communicantibus Chriſti Sanguini agente.*

13. *Epiſtola tertia de autoritate Libri Maimonidæ & eorum quos ſequitur & an Pontifex veteris Teſtamenti vel ſolus vel cum concilio ſacerdotum inferior eſſet ſynedrio magno ejuſque Principe.*

14. *Conſultation ſi une terre donnée à ferme à longues années perd l'exemption des decimes.*

15. *Animadverſiones in ſcriptum quoddam Ms. de tranſlatione Epiſcopi*

Carnu-

Digitized by Google

Carnutenſis ad Archiepiſcopatum Remenſem.

16. *Diſcours ſur le nombre & ſur la qualité des fautes remarquées dans le texte Hebreu & Caldaique de la grande bible de Monſieur le Jay.*

17. *Avis à Monſieur de Chartres ſur le meſme ſujet ſur la conſultation faite par ordre de Monſieur le Cardinal de Richelieu.*

18. *Scriptum Joannis Morini de Dictionario Philippi Aquinatis vocum Hebraicarum Chaldaicarum Talmudicarum.*

His omnibus adjungi poſſent complures aliæ Epiſtolæ quas mihi communicavit vir pietate & eruditione conſpicuus Dionyſius Amelotus Congregationis Oratorii Presbyter & ex quibus non pauca in hanc Morini vitam transtuli; ſed juvat etiam mox recenſita opuſcula illuſtrare: Haud dubiè Morinus in animo habuerat tractatum de Baſilicis & earum partibus edere ad Calcem Libri ſui de ordinationibus ut ipſemet teſtatur in Epiſtola ad Cardinalem

nalem Franciſcum Barberinum in qua etiam opuſculi illius rationem explicat his verbis: *Exiſtimabam neceſſarium huic operi* (de ordinationibus) *nonnulla inſerere de Eccleſiarum antiquarum figura & forma interiori, ut commodius Epiſcopi in Sancto Sanctorum Tribunal, Presbyterorum & Diaconorum ad altare aut circum altare ædes, aliorum inferiorum Miniſtrorum in Choro ſeu Sanctuario Conſeſſus, fidelium tam virorum quam mulierum extra chorum diſtincti ordines, variæque pœnitentium poſt ambonem ſtationes explicarentur. Cum autem interior illa figura & ſtructura non parum illuſtrari poſſit templi Hieroſolymitani quale erat Jeſu Chriſti & Apoſtolorum ſeculo comparatione; multa enim ad illius exemplar inſtituerunt primi Eccleſiæ fundatores, nonnulla etiam de illius delineatione cogitaveram: verum quod pauculis Capitulis me poſſe conficere ſperabam fœcunditate materiæ in molem excrevit, ideo ſeparato libello hæc edere conſtitui.* Hujus quoque opuſculi de

Mor. Epiſt. ad Card. Fr. Barb.

Ba-

Baſilicis meminit in aliis Epiſtolis Morinus; ſcripſit enim Lucæ Holſtenio hac in re non parum adjutum fuiſſe Leonis Allatii monitis & lucubratiunculis aliquot in iis potiſſimum quæ hodiernas Græcorum Eccleſias ſpectant. De Paſchatis autem ſcripſi tnonnulla Morinus tam ex Judæorum quam Chriſtianorum ſententia ad Godofridum Vendelinum de quo jam ſupra; quibus autem rationibus ad ſcribendum de Sacramento Confirmationis adductus fuerit ex hiſce Epiſtolis cognoſcere non potui; liceat tamen ſuſpicari jam inde ab eo tempore quo Romæ comrabatur de illa ſcriptione cogitaſſe: nam video opuſculum Lucæ Holſtenii de hoc argumento poſt ejus obitum à Cardinale Franciſco Barberino Romæ editum fuiſſe, in quo Holſtenius Eccleſiæ Orientalis ritus qui in hoc negotio contrarii erant Eccleſiæ occidentalis moribus ſtrenuè vindicat. Simulque Theologorum Scholaſticorum imperitiam & diſputandi de rebus omnibus pru-

Mor. Epiſt. ad Luc. Holſt.

pruriginem vehementer coarguit; quibus etiam accedit graviſſimas tunc temporis de Sacramento confirmationis diſputationes in Gallia extitiſſe inter Petrum Aurelium ſeu Sancyranum & Sirmondum Jeſuitam doctiſſimum; forſan ægre tulit Morinus Aurelii ſententiam cui nihil inerat probabilitatis ab omnibus fere Theologis approbari: Sirmondum verò qui argumentum illud diligenter tractaverat partes executus Theologi rei Criticæ peritiſſimi à pleriſque deſpectum fuiſſe. Tractatus autem ille cui titulus *de diſciplina à Patribus obſervata in expiatione catechumenorum*, primam ejus commentariorum de Sacramento pœnitentiæ partem occupare debebat, ut etiam ex Bibliopola didici qui illum à Morino acceperat cum reliquo opere ut ederetur; ſed à Theologis Pariſienſibus rejectus fuit, qui Morino oppoſuerunt tractatu iſto receptam Eccleſiæ traditionem de Sacramento pœnitentiæ atque in primis Doctrinam Confeſſionis Sacramentalis penitus everti. Morinum à Nihuſio

consultum

conſultum fuiſſe de voce *confirmari* in ordine Romano, ubi agitur de Communicantibus Chriſti ſanguini, patet ex ejuſdem Nihuſii ad illum Epiſtola. Liber Maimonidæ de cujus autoritate inquiſivit Morinus, videtur eſſe ille qui inſcribitur *jad hazaca* ſeu *manus fortis*, & eſt abſolutiſſimum Doctrinæ Talmudicæ compendium quod hodie magni fit à Judæis; etſi initio Doctrina Judæi illius à ſectæ ſuæ magiſtris ſeverius reprehenſa fuerit, quod veluti paternarum traditionum deſertor Philoſophiæ Peripateticæ Sophiſmata in Judaicam Religionem invexiſſet, maximè in opere cui nomen fecit *more nevokim* ſeu *Doctor perplexorum*. Quid à Morino obſervatum fuerit de erroribus jam annotatis in contextu Hebræo & Chaldæo Polyglottorum Pariſienſium neſcio; at notum eſt omnibus Flavignium Doctorem Sorbonicum & Regium in Academia Pariſienſi Linguæ Hebrææ profeſſorem graviſſime ea de re conqueſtum fuiſſe, magnaque diſſidia inter eos qui huic editioni præerant coorta

coorta, quæ in cauſa fuerunt ut hodie nihil omnino habeamus prolegomenôn & annotationum quæ ad calcem ingentis illius operis adjiciendæ erant; demum Philippus Aquinas Gallicè *d' Aquin* de cujus Dictionario Hebræo-Rabbinico extat Morini diſſertatio manuſcripta, fuerat antea è Judæorum ſecta qui poſtquam Eccleſiæ nomen dedit, cum Berullo & Morino aliiſque Oratorii Pariſienſis Presbyteris amicitia conjunctus fuit, verum quia erat Grammatices Hebrææ ignarus, ut à viris fide dignis accepi, & Linguam Hebræam pro more Judæorum uſu potius didicerat quàm ex Grammaticorum præceptionibus, Morini etiam animum ab ejuſmodi præceptionibus avertit; ita ut Judæorum Libros qui vulgo abſque punctorum vocalium notis exarantur nunquam emendatè legere ſciverit Morinus, quem tamen in evolvendis & explicandis Rabbinorum operibus non parum adjuvit ille Aquinas; ſimiliter & alius Judæus Bolonia oriundus qui ſtudio Maſoræ

ſe

ſe applicuerat, contra Judæorum fere omnium conſuetudinem, bene multa de Maſoretharum arte ei indicavit quæ videbantur abſtruſiſſima & à pauciſſimis etiam Judæis intellecta, ſed non eſt cur diutius his detinear, cum Indicis illius opuſcula edenda ſint in lucem à Presbyteris Congregationis Oratorii Pariſienſis qui Catalogum illum publici juris fecerunt. Miratus ſum profecto & ab his adjunctas non fuiſſe huic Indici Epiſtolas quas mihi benignè communicavit ejuſdem Societatis Preſbyter Clariſſimus Amelotus; ſed ut audio in varias partes ſciſſi ſunt Congregationis illius homines ibique reperitur diſcordia *trà ſanti offici è meſſe.* His etiam adjici potuiſſent varia conſtitutionum genere ad quas reſpondiſſe fertur Morinus, multaque illarum exemplaria penes Amelotum extant & in muſæo illius aſſervantur; ferunt etiam Morinum ſcripſiſſe de Baptiſmo & de Matrimonio, virque è primariis illius Congregationis certiorem me fecit ſe vidiſſe intra manus ejuſdem Morini Librum

Librum de Baptiſmo ex omni parte abſolutum de quo tamen in Indice mox allato nulla fit mentio.

Extat & alius Liber à Morino editus quem tamen antea cum aliis ejuſdem operibus recenſere nolui, quia pauciſſimis cognitus & adhuc paucioribus viſus omniaque illius exemplaria ne in publicum emitterentur penes ſe reſervavit; ſcripſerat ſcilicet, ut & olim Joannes Mariana Jeſuita celeberrimus, de Societatis ſuæ morbis, illa omnia quæ in ea tolerari non poſſe indicabat acerrimè reprehendens: at quia notat in hoc Libello Morinus viros Congregationis ſuæ Clariſſimos, parco illorum nominibus, ne Societatis quæ ætate noſtra non ita malè audit, turpitudinem imprudens videar revelare. Invidebat potiſſimum Franciſco Borgoneo tertio illius Congregationis præpoſito Generali, quem in iſto opere contendit omnia pro arbitratu ſuo regere, ſpretis Eccleſiæ legibus atque inprimis Concilii Tridentini decretis; artes illius & fraudes miris verbis

Digitized by Google

verbis exaggerat, & ut loqui amat, *ſes fourbes & contraventions eſtranges contre les Canons & l'uſage Univerſel de l'egliſe:* Verùm ſimplicioris videtur ingenii fuiſſe Morinus qui neſciverit fraudem potiſſimum intra Monaſteriorum & ſodalitatum domos reſidere, cujus effigiem non malè dudum repræſentavit nugator ille Arioſtus his verbis.

Arioſ. Canto 14.

Havea piacevol viſo, habito boneſto,
Un' umil volger d' occhi, un andar grave;
Un parlar ſi benigno, è ſi modeſto,
Che parea Gabriel, che diceſſe, ave,
Eva brutta, è diforme in tutto il reſto;
Mà naſcondea queſte fattezze prave
Con lungo habito, è largo, & ſotto quello
Attoſſicato havea ſempre il Coltello.

Non debebat profectò Morinus homines liberos & nullius voti obligatione obſtrictos Romanæ curiæ legibus ſubjicere, cum ipſi palam profiteantur ſe non eſſe monachos neque Religioſos. In hoc quoque à Borgoneo graviſſimè erratum

erratum fuerat qui primus dignitatis ſuæ præpoſiti Generalis confirmationem per literas quæſierat à ſummo Pontifice, à quo tamen Berulliſtæ minimè dependeant ex inſtitutionis ſuæ regulis, ſed ab Epiſcopis & Eccleſiarum rectoribus locorum in quibus commorantur, uti teſtatus eſt ipſemet inſtitutor Berullus in Declaratione ſua ad ſenatum Normaniæ anno 1616. verba declarationis iſtius, quia Epiſcopis & Eccleſiarum rectoribus non cognita fuiſſe videntur, imò nec pleriſque Oratorianis, proferre non erit intempeſtivum. *Ils declarents premierement à la Cour qu'ils ne ſont point Religieux, ains ſeulement preſtres aſſociez enſemble ſuivant la Coutume ancienne & premiere inſtitution ſous l'obeiſſance volontaire d'un ſuperieur qui eſt Monſieur de Berulle; ſecondement ils aſſurent la cour qu'ils n'ont point d'exemption de l'Ordinaire, & qu'ils n'en pretendent aucune:*

Declaration des pp. de l'Oratoire de Paris au Parlement de Norm. à l'occaſion d'un procez avec les Curés de Rouen qui, s'oppoſerent à leur reception, An. 1616.

aucune : mais ils ſont immediatement dependans des Evéques des lieux là où la Congregation eſt eſtablie. Ce qui ſera juger par leur ſoumiſſion aux prelats, ne travaillant que par eux que ſous eux & pour eux, & par conſequent ils ne ſont extraordinaires, ains en l'ordre de la Hierarchie de l'egliſe accompliſſans tout ce que les Curez requereront d'eux, comme Confeſſer, adminiſtrer les ſaintes ſacremens aux paroiſſes ſous eux & par leur autorité & non autrement comme les Chappelains de leurs paroiſſes. Hæc Oratorii Congregatio quantum mutata es ab illa! Judicent nunc Epiſcopi & rectores Eccleſiarum quorum intereſt de illa Presbyterorum Oratorii declaratione cui ſubſcripſerunt ipſe Petrus Berullus, Guillelmus Gibieuf Theologus Pariſienſis & Presbyter Oratorii, & Claudius Boinon ejuſdem Congregationis Presbyter. Berulliſtas à prima ſua inſtitutione degeneres à monachiſmo potius revocare debuerat Morinus, quam illis monachiſmi ingenium & mores ingerere; totus quippe eſt in hoc

I libello

libello ut monachorum Religioſorúmque regulas conſuetudinibus Oratorianis opponat; ne autem dominationem ſuam in Berulliſtas Borgoneus tueri vellet exemplo præpoſiti Generalis Jeſuitarum qui Societatis ſuæ Dominus eſt & Monarcha, fuſius inquirit Morinus in ſupremam illius poteſtatem & rationes quibus illa intra limites coerceatur. Hæc & ſimilia in hoc libello fuſius tractat Morinus, & ut eadem ſæpius etiam in familiari Colloquio cum Societatis ſuæ hominibus inculcabat, contigit ut in frequenti gregalium ſuorum concilio neſcio quid arguens ex regulis Juris Canonici à Senaldo Presbytero Societatis illius clariſſimo & poſtea ejuſdem præpoſito Generali digniſſimo, verbis hiſce Feſti ad Paulum increpitus fuerit, *Inſanis Morine multæ te literæ ad inſaniam convertunt*; quæ illum ita punxere ut jam ab illo tempore cogitaverit Librum edere quo ſodalibus ſuis oſtenderet ſe *veritatis & ſobrietatis verba loqui*, uti revera ab ipſo poſtea præſtitum fuit: egregium enim

enim hunc libellum & Morino dignum qui Caſparis Meturas bibliopolæ Pariſienſis cura à Varennio editus fuerat, miſit ad Congregationis ſuæ Preſbyteros in ſolennibus comitiis ſuis tunc congregatos. Mirati ſunt plerique Morini libertatem: immò eum laudaverunt, ſed longe aliud tulit judicium Borgoneus de hoc Morini libello in quo ſe adeo turpiter diffamatum noverat. Illum publice retractare coactus eſt Morinus veniamque precatus didicit diis non eſſe detrahendum. Interim ſemper poſtea obganniit, de Oratorianis conſuetudinibus intra privatos parietes & cum amicis ſuis detrahens; ſolent gregales ſui poſt prandium & à cœna inter ſe confabulari & id vocant *converſationem*, cui ab eo tempore raro admodum interfuit Morinus ad ſtudia ſua ſe totum applicans; ſed tandem his veluti obrutus apoplexia laborans mortuus eſt anno ætatis ſuæ 68. nondum confectus ſenio ſed duris victus laboribus: ita non ſenſit graves ſenectutis moleſtias quæ pleriſque ſeni-

bus odioſæ ſunt. Huic extremo vitæ Morini actui interſuere ſodalium ſuorum non pauci & cum aliis adfuit Harlæus frater Harlæi Sancii Congregationis etiam Oratorii Presbyter, homo mortalium omnium facetiſſimus qui Morinum intuitus anhelum & vix dimidiata verba pronunciantem ita ſodales ſuos affatus eſt, *mehercle Morinus noſter Samariticè loquitur*, quibus auditis omnes in riſum effuſi ſunt; & hic fuit extremus Morini vitæ actus; tunc temporis ſub prælo erat nova editio exercitationum illius Biblicarum nondumque ad partem alteram quam primæ adjungebat pervenerat, cùm inter evolvendum Rabbinorum Libros obiit & quia tunc nemo inter gregales ſuos repertus eſt qui excudendo reliquo operi manum admovere poſſet, quòd omnes ob Rabbinologiam ab hoc onere ſuſcipiendo deterriti fuiſſent, Pater Fronto ex ordine illorum qui vulgo appellantur Canonici Regulares Sancti Auguſtini

Joan. Morin. exercit. Biblic. edit. Pariſ. in fol. Anno 1680.

Digitized by Google

guſtini Cancellarius Univerſitatis Pariſienſis illud aggreſſus eſt, & ut erat Rabbinologiæ parum peritus ſecundam illam partem Biblicarum exercitationum Morini non ita bene caſtigatam in lucem emiſit: hæc ſunt, vir clariſſime, quæ de vita, moribus, & ingenio Joannis, Morini, ſumpta partim ex illius Epiſtolis & operibus, partim accepta ex conſuetudine doctiſſimorum Congregationis Oratorii Presbyterorum Laurentii, Souvignii, Broglii, Ameloti, Cointi & aliorum quorundam reſcire potui. Scribebam Pariſiis, Anno 1676.

Digitized by Google

Digitized by Google

EPIST. I.

Epiſtola Synagogæ Samaritanorum quæ eſt in urbe Sichem, ſeu Napolous ad clariſſimum virum Joſephum Scaligerum, interprete Joanne Morino, fidem ſuam, mores, rituſque ſuos fuſius in ea explicant, ſimulque exponunt quâ in re à Judæis diſcrepent.

Epiſtolæ illæ nunquam venerunt in manus Scaligeri, has miſit Pereſcius ad Mo inum. Exemplar Autrgraphum dicitur aſſervari in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi.

IN nomine Domini * Dei magni & potentis, & terribilis *qui faciem non ſuſcipit neque munus accipit.* *Deut. 10.17.

In nomine domini fortis, dei Iſrael cujus eſt virtus det mihi virtutem ut reſpondeam petitionibus tuis, Joſeph fili Scaligeri. Si interrogas de Obſervatione Sabbati, nos obſervamus illud ſicut dixit dominus. * *Non egredietur quiſ-* *Exod. 16.29.

quam de loco ſuo in die Sabbati, & requievit populus die ſeptimo, ſed in domo Dei orationis cauſa laudes tantum & magnalia Deo cantantur; lectioque legis ſanctæ habetur: non enim facimus in eo opus aliquod, cum mulieribus quoque non dormimus, neque ignem accendimus. Sed Judæi egrediuntur foras extra urbem, ignemque accendunt & cum mulieribus dormiunt ipſa Sabbati nocte, neque lavant ſe propter ulla pollutionum genera at nos precamur tota die veſperi & mane, ut dicitur, * *Agnum unum ſacrificabis mane & agnum alterum ſacrificabis inter veſperas*, & proſternimus nos in terram & adoramus dominum.

*Exod. 29. 29.

Interrogas de obſervatione feſtorum, ſeptem dierum ſunt convocationes ſanctæ: earum caput eſt feſtum paſchatis. Sacrificamus in eo oblationem veſperi cum ſol occidit, ſicut dixit dominus, * *Aſſum igne cum azymis & amaritudinibus comedetis illud.* Illud autem non ſacrificamus niſi in Sichem è Regione Montis Garizim menſe primo decima quarta die inter veſperas, quomodo cum autem faceremus illud niſi cognovimus an attigerit diem unum Niſan * Romani. Azymorum vero feſtum ultra ſeptem dies non extenditur, tumque feſtum celebramus ad montem Garizim illud

* Exod. 12. 8.

* *Reponendum* Græci, *lege quid ea de re Animadverſum in vita Morini.*

lud mane aſcendimus cum lectione, atque ab eo tempore Iſrael occupatur in lege, & poſtea precamur; precibuſq; abſolutis benedicit ſacerdos magnus benedictione magna ſuper caput Iſraelis, deinde numeramus quinquaginta dies poſtridie Sabbati quod unum eſt è ſeptem diebus azymorum uſque ad craſtinum Sabbati ſeptimi; feſtum autem iſtud feſtum eſt meſſis: ſed Judæi numerant à craſtino ſolennitatis paſchatis, in ſolennitate autem feſti meſſis feriamur quoque ſeptem diebus ut in feſto azymorum. Obſervamus præterea menſem ſeptimum; dieſque illius decimus dies expiationis vocatur in lege, precamur autem & cantamus cantica totam noctem, diemque veſperi à veſpera uſque adveſperam, & jejunamus nos & filii noſtri adulti & parvuli præter lactentes, ſed Judæorum filii non jejunant qui ſeptimum annum nondum attigerunt: decima autem quinta iſtius menſis die ſolennitas eſt feſti Tabernaculorum quod celebratur in monte Garizim ut prius. Facimus autem Tabernacula ſicut dixit dominus * & accipietis vobis die primo fructum arboris pretioſæ ſpatulas palmarum, & ramuſculos arboris denſæ, & ſalices torrentis, dieſque illius feſti octavus eſt feſtivus, eo quod feſtum illud omnium eſt poſtremum. Quomodo autem celebramus Paſcha in Sichem, niſi obſervando & cuſtodiendo in omni civitate in

* Levit 23.40.

Digitized by Google

in qua habitamus purificationes & ea quæ munda ſunt. Separamus nos ab ea quæ menſtruo laborat tertio die & ſeptimo, mulierque ſedet in immunditie ſua ſeptem diebus, quæ autem peperit ſedet propter maſculum quadraginta diebus; & propter fœminam octoginta diebus. Circumcidimus autem præputium maſculi die octavo, neque diem unum differimus, ſicut dixit Dominus, * *Cujus non fuerit circumciſa caro præputii die octavo excindetur anima illa de populo ſuo*, Judæi vero differunt diem unum & plures; lavamus quoque nos propter nocturna ludibria, & concubitum ſeminalem, & nulla vaſa tangimus eorum quæ pollui poſſunt donec nos aquis ablucrimus; tollimus etiam adipem de ſacrificis damusque ſacerdoti armum, maxillas & ventriculum: neque etiam ducimus filiam fratris; at Judæi ducunt filias fratrum ſuorum & ſororum pro libitu. Præterea nos non ducimus præter uxorem unam, illi vero mulieres accipiunt plures. Nos credimus Domino, Moſi & monti Garizim & in eo adoramus Dominum; verum Judæi aliis confidunt, nos nequidquam facimus niſi juxta mandata Domini in lege ſancta per manum Moſis ſuper quem pax in æternum: Judæi vero deſerunt quod dicit Dominus in lege & faciunt quemadmodum dicunt eis ſapientes & ſeniores eorum.

*Gen. 17.14.

Eſt

Eſt autem inter nos ſacerdos magnus de ſemine Phinees filii Eleazaris, filii Aaronis, filii Amrami, filii Caathi, filii Levi, filii Jacobi Iſraelis, filii Iſaaci, filii Abrahæ juſtorum, ſuper quos pax in æternum. Nomen autem iſtius ſacerdotis eſt Dominus Eleazar, cui eſt filius ſicut ille, ſacerdos magnus ſacerdotio fungens coram patre ſuo, nomen illi Dominus Phinees, qui perpetuo habitant in loco ſancto, ex eo non egrediuntur, ſed adſtant coram Domino, ſerviuntque nomini magno & inſcriptioni ſanctæ; reſque omnes & negotia ad eos deferuntur ex omnibus civitatibus; judicant inter omnem populum cum juſtitia, non reſpiciunt faciem neque munera accipiunt; atque ad ipſorum præſcriptum tranſiguntur res omnes, cogitationeſque cogitant & judicia exercent ſecundum veritatem: bene erit cuicunque verbis eorum obediverit, væ vero illi qui rebellis fuerit, ab iis ad Aaronem ſacerdotem centum fuerunt & viginti duo ſacerdotes magni. Apud eum eſt liber dierum benevolorum in quo ſcriptum eſt, *Ego Abiſa filius Phinees, filius Eleazaris, filius Aaronis ſacerdotis ſcripſi hunc librum ad oſtium Tabernaculi teſtimonii anno decimo tertio habitationis filiorum Iſrael in terra Chanaan.* Pellis autem ejus ex pelle ſacrificii pacificorum. Sacerdos autem ille magnus petit à te aulæum byſſinum donum

Turbata ſunt iſta.

ſpontaneum

ſpontaneum aut Francicam lineam quæ apta ſit ut ex ea conficiatur veſtis ſancta quam induat cum benedicit congregationem quæ, tibi erit in memoriale bonum. Judæis autem non ſunt ex Phinees ſacerdotes. Vocant nos Cuthæos ſed mentiuntur in verbis ſuis. Nos autem quomodo cognoſcemus fidelitatem tuam, hæc quamobrem nos adverſus eum & ipſi quamobrem adverſum nos. Judæi oderunt nos & maledicunt nobis. ſed dominus dixit in lege ſancta, * *Benedicentes te benedicti erunt, & maledicentes te maledicti erunt.* Novit autem Dominus ſi tu juſtificas & approbas verba eorum, cognoſcimus ex verbis tuis quæ locutus es de Rege qui abduxit nos è Samaria, ſi tu es ex illis noſque tentes: Ecce vero unde nos progeniti ſumus niſi de Tribu Joſephi juſti ex Ephraimo? Ecce ergo nos reſpondebimus tibi ad ea quæ interrogaſti, neq; remiſimus petitionem tuam inanem; ſic nos à te petimus per Dominum & adjuramus te per nomen ejus ſanctum ne remittas vacuam petitionem noſtram, nobiſque enarres quæ eſt revera lex tua & lingua tua quam loqueris, quod nomen urbis quam inhabitas, quis rex & quæ lex ejus: ſi inter vos ſunt ſacerdotes ex Levi aut Aarone aut Phinees aut denique an ſint inter vos ſacerdotes. Adjuro te per dominum & per Moſem & per legem, ne explices neque enarres nobis niſi

Perturbaté.

* Numb. 24. 9.

niſi ea quæ vera ſunt, ut nos audiamus qui vos eſtis & Sabbati ritus & explicationem & quæ ipſum ſequuntur, referaturque nobis quis ex iis dominatur, & quomodo cognoſcemus an verbum illud verum ſit necne: vos autem nunc cognoſcitis ſcripturam eſſe Hebraicam Linguæ Sanctæ.

Miſiſtis ad nos Epiſtolam quæ verax eſt quantum cognoſcimus, Epiſtola vero tua quam miſeras in Ægyptum pervenit ad nos Gazam & Sichem, & ex ea res multæ antiquæ; petiiſti legem, non poſſumus mittere legem per manus illius cui eſt præputium & cui non eſt puritas, hoc eſt enim opprobrium: Petiiſti de Meſſia, quod eſt nomen ejus apud nos niſi התשב haſceab? Et quis hoc intelligit niſi Dominus (Quidquid autem quæſiviſti à nobis quid hoc eſt inter nos niſi Arabicum? verum lex Sancta Scripturæ eſt Hebraicæ ut eam Moſes accepit à Domino: Domino autem notum eſt an ſis de ſemine illius qui deportavit eos Nabuchodonoſoris, quare enim recordatus es illius tantum? In diebus illius fuerunt afflictiones ſuper Iſraelem multæ & validæ hinc & hinc.

Dicis autem quod anima tua adhæret legi noſtræ Sanctæ, & in ea tibi complacueris à juventute tua, & ideo petis librum legis perfectæ, & Librum Joſuæ, & Librum Canticorum & Pſalmorum, hæcque omnia Dia-

lecto

Digitized by Google

lecto Linguæ Sanctæ; ſi vera ſunt & ſincera verba tua, quærisque ut cognoſcatur eorum veritas & mittamus quidquid petiiſti, mitte de comitatu tuo duos homines probes, timentes deum, veraces * ſapientes & intelligentes & doctos, & vide quid dixerit tibi anima tua & quod placuerit in oculis tuis ex aliquo artificio pretioſo. Mitte illud cum eis in domum Dei Iſrael ad inſcriptionem ſacram & ad nomen magnum, ſacerdoteſque magnos munus, votumque & ſpontaneam oblationem Prophetis ſanctis Eleazaro & Ithamar, & Phinees & Joſuæ filio Nun, & Calebo filio Jephone & Joſepho Patri noſtro * filio fructificanti ſuper quos pax in æternum, omnes enim ſepulti ſunt in ditione urbis Sichem, deferunturque ad eos vota & oblationes ſpontaneæ ex omni urbe & ex omnibus familiis; hoc ſi feceris, cognoſcemus quod Dominum timeas & in eum credas, & in Moſem Prophetam ejus, & in legem ſcripturæ ejus & quod ames populum ejus filios Iſrael: accidet autem ſi feceris quemadmodum dico, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus, *Dabiſque pecuniam & alligabis pecuniam manui tuæ, ibiſque ad locum quem elegit Dominus Deus tuus. qui iterum dixit, *Non videbunt faciem Domini vacui. Si vero feceris quidquid diximus tibi,

* Deut 1. 13.

* Gen. 48. 22.

*Deut. 24. 24,25.

* Deut. 16. 7.

nos faciemus quidquid petiiſti, mittemuſque tibi quidquid poſtulaſti, legem ſanctam & vere perfectam linguâ vere ſanctâ; non enim venditur lex.

Poſthæc autem & antea rogabimus Dominum Deum cæli & terræ, ut doceat nos & doceat te viam juſtitiæ, & poſtea confitebimur Domino pro juſtitia ejus. Epiſtola iſta ſcripta eſt juſſu Domini noſtri Eleazaris Sacerdotis magni, Miniſtri nominis magni: Dominus cuſtodiat vitam ejus, & convertat ſuper nos benedictionem ejus. Amen. Die ſexto qui eſt viceſimus menſis Septembris * Romani, Anni 991. Regni Filiorum Iſmaelis Filii Hagar, ſcripſit eam ſervus humilis Abzehuta Filius Joſephi Harmachi ex incolis Gazæ, munus miſſum Joſepho Scaligero Chriſtiano Franco.

* *ut ſupra. ſequuntur enim ſupputationem Muhammedanorum ſeu Turcarum Conſtantinopolitanorum quorum regio Romania appellatur, & apud Arabes etiam hodie* Romani *ſignificat* Græcus.

EPIST.

EPIST. II.

Epiſtola Samaritanorum in Ægypto commorantium ad eundem Joſ. Scaligerum de eodem Argumento, & eodem Interprete J. Morino.

In nomine Domini magni & potentis & terribilis.

PAx Domini ſit ſuper Moſem filium Amram, Prophetam omnium ſeculorum, clementia, precibus, jejuniis & abſtinentia excelſum: utinam Dominus vitæ ſuſtentet & opituletur vobis, & adhæreat vobis, quomodo adhæſit patribus veſtris, & odio habeat eos qui vos oderunt, & exaltetur Deus noſter ſuper id quod exaltatur ſuper nos & ſuper vos propter laborem juſtorum patrum noſtrorum & patrum veſtrorum Abrahæ, Iſaaci & Jacobi ſuper quos ſit pax.

Hæc eſt Epiſtola Univerſæ Congregationis Iſraelis quæ eſt in Ægypto adorans in monte Garizim domo Domini ad Dominum noſtrum famæ optimæ, & columen Congregationis & Principem Principum cuſtodientium legem qui diligit legem noſtram, Joſephum Scaligerum Chriſtianum Francum Dominus conſervet

vet eum, & ornet eum in illius quæ in bonum recordetur. Amen, Litera tua allata eſt ad nos quæ quæſtiones continebat: mittimus ad te quod nobis occurrit ſuper eas ex lege & conſuetudine & Rabino Synagogæ noſtræ Synagogæ Moſis Filii Amram, quæ credit Domino & Moſi Prophetæ Filio Amram & legi Sanctæ & monti Garizim domui Dei; lex autem noſtra quinque eſt librorum: contingit præterea & celebratur quotannis Paſcha in monte Garizim per manus Sacerdotis magni Eleazari Filii Phinées de ſemine Phinées Filii Aaronis Sacerdotis decima quarta die menſis primi. Poſtea facimus feſtum Septimanarum, ipſum autem obſignatio eſt & ſigillum numeri quinquaginta dierum, & Sabbatum Amalekitarum, & non Congregationis & dies lectionis; facimus quoque feſtum Tabernaculorum menſe ſeptimo die decimo quinto, & iterum octavo; dies vero expiationis die decimo ejuſdem menſis, tum diebus decem fit obſignatio peccatorum & ligatio Sacerdotum Filiorum Levi, celebramus quoque Sabbatum die ſeptimo, ſicut dixit Dominus, & in eo nullum opus facimus, ut dixit Dominus, *cuſtodi diem Sabbati:* in eo non accendetis ignem, ut dixit Dominus, *Non accendetis ignem in omnibus habitationibus veſtris in die Sabbati.* Facimus etiam fœdus Circumciſionis die octavo, ſicut dixit Dominus, mulier cum concepe-

rit, tum die octavo circumcides carnem præpulii ejus. Synagoga autem noſtra & judicia noſtra ſimilia Synagogæ & conſuetudini Judæorum; ſed Judæorum Scriptura Scriptura eſt Eſdræ maledicta in æternum: Miſimus autem literas veſtras ad ſacerdotem magnum Eleazarum quem Dominus exaudiat, ad civitatem Sichem ut dicat nobis judicium ſuum de iis, quæ eſt Congregatio veſtra, quæ fides veſtra, quæ urbs veſtra, mittite nobis quotannis literas veſtras aut unus è vobis veniat ad nos & celebret ſolemnitatem, & ſeponat munus ad montem Garizim, ad urbem Sichem Provinciæ Samaritanæ, eſt autem in manibus noſtris liber Abiſæ filii Phinées quem ſcripſit in diebus benevolis anno decimo tertio. Dominus benedicat tibi & cuſtodiat te & illuminet faciem ſuam ſuper te & miſereatur tui, attollat Dominus faciem ſuam ſuper te & ponat ſuper te pacem.

Pax autem Domini ſuper Moſem.

Non licet nobis vendere Librum Joſue, neque deſcribere, niſi juxta formam Samaritanorum.

Non dividetis adverſum nos literas veſtras: dedit enim Judæus ut obtineret literas veſtras tres aureos magnos.

Non contendetis adverſum nos literas veſtas.

Congregatio Iſraelis in Ægypto.

Scripſi hanc Epiſtolam die ſecundo qui eſt undecimus dies menſis decimi qui dicitur Marchaſtian, Anno 998. Regni filiorum Iſmaelis.

EPIST.

EPIST. III.

Andreas de Leon Zamorenſis, Cl. viro Michaeli le Jay: Regia Bibliorum Antuerpienſium editio quæ magnam partem extat in Bibliis Pariſienſibus, caſtigatur in plurimis locis, Paraphraſis Chaldaica ad antiqua exemplaria M.SS. reformatur, ſpecimen novæ Editionis Bibliorum Antuerpienſium correctioris, cui Biblia Pontificia non vero Regia nomen futurum erat.

Hæc Epiſtola videtur ſcripta Domino le Jay cujus ſumptibus magna illa Biblia Pariſiis edita ſunt; nam hoc anno 1628. jam in lucem editum fuerat primum volumen Polyglottorum Pariſienſium ex primo volumine Bibliorum Antuerpienſium quæ in hac Epiſtola vocantur Biblia Regia. Interdum Monachus ille σολοικίζει.

ARdentem temporis æſtu, febris vexatione, doloribus podagræ invenerunt me literæ Dominationis veſtræ; folium Latinis, Græcis, Hebraicisque Hebraice & Chaldaice literis editum inſpexi: animum

regium in regali ſumpto miror: opus mirificum ad converſionem infidelium omnium laudo. Sed advertat Dominatio veſtra vulgatam editionem Latinam, prout extat in Bibliis regiis non poſſe typis mandari. Scatet enim plurimis mendis, contravenit etiam pontificis decretum, ut in Præfatione vulgatæ editionis à Clem. VIII. & Paulo V. doctiſſimorumque virorum conſenſionem; nec etiam evulgari textus Græcus cum tranſlatione Latina ſub excommunicationis pœna à Sixto V. prout continetur in Editione 70. ab ipſo Pontifice Maximo exactiſſime à viris doctiſſimis correcta, Anno Domini 1588. De Paraphraſi Chaldaica, quam Rabbini Thargum appellant, quid loquar? vitiata & corrupta nimis, degenerans ab illo primo nitore & candore; plena Thalmudicis fabulis, impietatibus ſacrilegis fædata, in quo conveniunt omnes: ipſe Cardinalis Ximenius ut in Præfatione Complutenſi, qui Pentateuchon tunc in lucem prodidit, vindicatum à mendis & erroribus reliquos libros poſt editionem Complutenſem corrigere & emendare fecit, quos vidi in Complutenſi Collegio Pergamenis Chartis exaratos, exactiſſime correctos, quodque irrepſerat in textu Thargumico ab impio Raſci videlicet Rabbi Salomone Sarchi; hac editione חובבא excluſum in margine textus: in verſione vero Latina Dictione *additio*, quæ coincidit cum Chaldaica.

Chaldaica. Exemplaria iſta non obtinuit imò neque vidit, recondita enim erant, Arias Montanus, ut teſtatur Raphelengius in variis lectionibus his verbis. Proverbia vero, Cantica & Threni, quia ex Complutenſi Bibliotheca, niſi Biblica editione jam abſoluta haberi non potuerunt; exemplar Venetiis excuſum, idque ſatis corruptum nobis imitandum propoſuimus: qua circumſpectione, clamoreque omnium Doctorum valido & conſtanti adverſus Paraphraſim iſtam Reg. Bibl. Chaldaicam ſuſpectam illam ſemper & ubique habui; Maxime Romæ & Piſauri, qua in civitate ex commiſſione Pontificis adverſus illos multoties ſermonem contexui: ipſi vero ſe & proterviam armis ex prædicta Paraphraſi aſſumptis defendebant: ſummiſque laudibus regem Philippum II. ad cælum extollebant qui ipſorum ritus, ceremonias, impiumque Thalmud ſuis impenſis excuſſit; ad quod adducebant Cantica, Threnos, Eccleſiaſtem, Job & 53 Iſaiæ. In tanta animorum pernitie & clade divino conſilio factum putavi omnia exemplaria iſtius Paraphraſis Chaldaicæ quam ipſi provulgata ad textus Hebræi expoſitionem habere intendunt, evolvere; animumque & totum conatum illius expoſitioni intendere: Inter præcipua & exactiſſima mihi occurrit exemplar Syriace conſcriptum, quod erat apud Joannem Baptiſtam Raimundum traditum à Greg. XIII.

ad eum inter alia quamplurima exemplaria ab oriente miſſa; ut teſtantur teſtimonia authentica quæ penes me ſunt; exemplaria iſta ſunt integra & incorrupta, quæ mala manus Rabbinica Characteris ignara vitiare non potuit, & cum conſerventur in primo illo nitore, mirum in modum Chriſtianæ Religioni favent; armaque fortia ad Rabbinorum Hæreticorumque acies revelandas. Adducam exemplum in *Pſal.* 109. ver. 7. vulg. *De torrente in via bibet*; in Hebræo textu ונחל נרום ישתה· In Chaldæo בכיא כאורחא אולפן יקבל מפום *de ore Prophetæ in via doctrinam accipiet.* Quæ major Impietas de Chriſto Domino? ut à Propheta accipiat legem ſicut purus homo. In noſtro vero exemplari ܢܒܝܐ ܡܦܘܡ vel Hebraicis literis מפום נביאר, *ab ore excelſi doctrinam accipiet*, ſicut ipſe dixit, *Joann.* 7. v. 16. *Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me*, ב pro צ multoties ſumitur, & è contra ut in *Hoſea* 9. ver. 16. ציב pro כוב in exemplari Veneto invenitur זבאה, *Job* 5. ver. 7. In aliis exemplaribus inveni כביא exponiturque *ab ore florido doctrina ejus adorabitur.* קבל hoc ſignificat, *Gen.* 8. ver. 21. & in Tharg. Jonathani in primo verſu hujus Pſalmi ubi vulgato. *Dixit Dominus Domino meo, ſede*, &c. Hebr. באם יהוה לארנישב q. d. de ſe-ipſo exponit veritas ipſa, *Matt.* 22. 44. *Luc.* 20. 42. *Act.* 2. 34. Rabini, ut ſecundam perſonam divinam

nam ſibi inſenſam argumentumque certiſſimum irrefragabile Domin. ſervatoris diſſolverent, ita corrumpunt Paraphraſim במימר׳ח אמר יי *dixit Dominus in verbo ſuo.* Galat. *lib.* 8. cap. 24. ſequendo exemplaria correcta, ita legit אמר יהוה למימר יתחב לימיני *dixit Deus verbo ſuo ſede ad dexteram meam* ל pro ב fere ſemper pro eodem uſurpantur, ut *Prov.* 2. 10. ללכך lego כלכך Thren. 1.8. כטל comp. לטל, in noſtro vero exemplari. Syro ܐܡܪ ܡܪܝܐ ܠܡܪܝ ܬܒ ܡܢ ܝܡܝܢܝ Hebræis literis ר׳ במי מר׳ח ומיני אורך hoc eſt. *Domino meo, Heroi ſuo ſeu poſſeſſori ſuo , dextera mea,* &c. in אמר ויו. Dixit Dominus; omnes codices conveniunt Syrus ſeparatim legit Dictionem, כמי מריה, Rabbini conjunctim כמי מריה quod ſæpe fit, Iſa. 1. 12. לאחר ושון Venet. לא תדו שין id eſt,ne conculcetis, & 19. v. 10. שתי מחא Venet. שתי מחא, & 51. 19. יסרן ארבע Venet. ארבע ויתין, Jer. 6. 25. & 12. 12. in cap. 15. ver. 10. Sic inquit Raphelengius in variis lectionibus ר׳ ולמא Ven. rectius רשומח pro quo ſeparatim ſcribo מא רשי in *Ezek.* 27. 6. *Oſea* 13. 14. *Judie* 5. 16. 1 *Sam.* 12. 6. & 19. 24. 2 *Sam.* 17. 2. & in quamplurimis locis, hac ſeparatione dictionum & mutatione literarum ſimilium in ſimiles, doloſe totam Chaldaicam Paraphraſim vitiarunt impii Rabini; ita ut nullum pene ſit teſtimonium à Chriſto Domino & ab

 Apoſtolis

Apoſtolis citatum in teſtamento novo: quod non ſit adulteratum detortumque ad captivitatem; nec Prophetia de natali, paſſione, morte, reſurrectione Domini, quæ non obcæcarent impietate Rabbinica, atque thalmudica fabula everterent; ſicut præſepe Domini Adonidis ſimulacro, locum crucis Veneris ſtatua, reſurrectionis ſitum Jovis effigie obſcurare conati ſunt; ſed quis contra Deum! Virtus tanta caligine obſcurata refulget: ut Lucianus, Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς ἐπιφανείς. Virtuteque duce, comite fortuna: virtus enim eligit quod eſt optimum. Quod ſi non ſuccedit, tamen in rebus præclaris, ſicut in magnis etiam voluiſſe pulchrum eſt; ſin ſuccedit ut mihi in inventione exemplarium prima laus debetur, virtuti tamquam egregii facinoris duci, proxima fortunæ quæ virtuti ſubſervierit. Jamjam Deo favente & duce omnia loca adulterata à ſacrilegis Rabbinis demonſtrant myſteria & Sacramenta magna Chriſti Domini legiſque ſuæ Evangelicæ, ita ut ſuomet gladio interficitur caput Goliath; & ne his immorer, univerſam Paraphraſim Chaldaicam veteris Teſtamenti ad primum candorem redactam & Latine redditam tradidi Paulo V. ſimulque & novi Teſtamenti textum Syriacum correctum Latine quoque redditum cum Apocalypſi tribuſque Epiſtolis & Hiſtoria adulteræ quæ deſiderantur in Regiis Bibliis: Pontifex vero

commiſit

commiſit hæc omnia Cardinali Bellarmino qui convocavit Maronitarum Neophytarum Magiſtrum correctorem Orientalium Linguarum, omneſque Rabbinos, Rabbenos, Morenos & ſapientes qui adhuc permanent in perfidia ſua, ut recognoſcerent exemplaria incorrupta, in veritateque acquieſcerent, cui minime potuerunt adverſari, licet non pauci temporis ſpatium illis conceſſum fuerit ut adverterent & notarent, ſi quid in textu Thargumico novarem vel ipſius corruptor extitiſſem: ſed nec minimum quidem invenientes quod diſſentiret ab integritate textus, nec quod ad ſuæ infidelitatis ſcopum tenderet; & cum hoc minime à veritate Hebraica diſcrepat textus, nec à vulgata Latina Tranſlatio; quibus omnibus prævifis & mature conſideratis mihi facultas conceſſa fuit ut typis mandaretur opus à me elaboratum: Pontifexque obtulit expenſas meoque nomine prodiret in lucem, dummodo non appellaretur Biblia Regia, ſed Pontificia; addereturque textus Arabicus ſimul cum verſione Latina: quod ego ardenter deſiderabam. Nec precibus, gloria, nec utilitate motus in Hiſpaniam veni; tradidique opera Regi Philippo III. qui mihi deſignavit annuos reditus, & ad operis impreſſionem munificentiſſime expenſas: ſed morte Regis mens & voluntus mutatur, magnus territat oſſa ſumptus, quo factum fuit ut veniente Barberino Cardinali

nale Pontificis nepote, legatoque ex latere ad Philippum IV. regem, omnia hæc illi retuli, promiſitque mihi ſi tradidiſſem opera quam primum ad urbem accederet typis mandari: hac confidentia tradidi 5 tomos Bibliæ Regiæ cum emendatione textus & verſionis in margine notulis & numeris & cum cæteris prædictis quæ deſiderantur in Bibliis Regiis quæ omnia extant apud patrem generalem Religionis meæ: donec ego à Pontifice ad hoc opus vocatus Romam adeam; quod exequi ægritudine & ætate confectus minime poſſum. Multam alia miſſa facio ne Dominationem veſtram delaſſem, cui perſuadere atque ad credendum ducere vellum ne opus hoc incœptum proſequatur; triumphabunt enim Judæi & patebit eis aditus ad ſuam infidelitatem, nemini doctorum erit acceptum, Eccleſiæ ſcandaloſum; ſi quidem ſub anathemate inditum ab ipſo Pontifice ne typis mandetur. Ego Dominationi veſtræ ſpondeo infra breve tempus tradere omnia opera mea, hac conditione & lege, ut & nomine meo divulgentur, & ordinetur opus ſicut deſignatum reperietur in pagina iſta: elargitionem voluminum liberalitati & magnificentiæ Dominationis veſtræ relinquo. Vellem advertendum curet verſionem interlinearem Benedicti Ariæ Montani aliquos errores continere, quos notavi omnes v.9. Pſalmo 109.v.4. לעולם עלד גרתי מלכי־ כהן.

צדק אתה כהן. Scilicet *tu es ſacerdos in ſæculum ſecundum morem Melchiſedec*. Arias ita vertit, ſuper verſum meum, in quo non ſolum apparet audacia temeraria in infringenda Apoſtoli explanatione ad Hebr. 7. ver. 6. *Secundum ordinem Melchiſedec*; ſed Linguæ imperitia; Jod enim eſt paragogicum, ut dicimus, *ſicut* vel *ſicuti*, &c. in Lingua Græca דברת & in regimine דברת *mos* ſeu *ritus*. Cur vero שאול in Pſalmo 15. ver. 10. interpretatur *ſepulchrum*, ut coincidat cum Hæreticis; & in Pſalmo 17. ver. 6. eandem *infernum* exponit? ultro progredi minime valeo, quia male de corpore & animo. Parcat Dominatio ſua mihi & ægro & afflicto: erroribus quos confiteor plurimos quia currenti calamo; pauciſſimum temporis ſpatium fuit mihi datum: reſponſum expecto, & tranſlationem Latinam Arabicam, ut accurate perlegam, ſi forte diſſentiat à textu Arabico Hebræo & à fide. Salve, Vale, Vive. Matriti 29. Julii 1628.

Andreas de Leon Zamorenſis Clericorum regularium minor.

EPIST.

EPIST. IV.

Joan. Morinus Clar. viro Hieronymo Aleandro de diverſis Scripturæ Samaritanæ Characteribus qui in diverſis eorum libris reperiuntur.

Clariſſimo & Doctiſſimo viro Hieronymo Aleandro Joannes Morinus S. D.

EOdem fere momento quo mihi reddita eſt Epiſtola tua, allata mihi ſunt exemplaria duodecim Præfationis quam editioni Bibliorum Græcorum Sixti V. Pontificis Pariſiis recens recuſæ præpoſui; non plura curaveram extraordinem numerumque Bibliopolis conſuetum mihi exprimi, ut amicis nonnullis quibus editio Romana præſto eſt, illa communicarem: Epiſtolæ tuæ Præfationiſque meæ in manus meas eodem momento converſum velut omen accepi quo fretus, eamdem ſi tibi munuſculi loco offerrem, non ingratam fore auguratus ſum. Quamquam enim Præfationem iſtam te legere plurimum deſiderarem, dubitabam tamen an honeſtam ſatis & honorificum eſſet fragmentum rebus aliis implicitum, majoriſque operis ἀποσπασμάτιον in exteras regiones ad virum mittere quem maximi facio & facere

facere debeo, ſed dubitationem animo exemit inopinatus ille eventus, ſtatimque in mentem venit, amicos amicitiæ delicta facile condonare; de iſtius Præfationis ſcopo non plura, ipſe ſeſe explicat; addam tamen de Samaritanorum Pentateucho, qui penes nos eſt, nonnulla me inſerere: cum autem illum evolverem characteresque Pentateuchi iſtius cum characteribus quos in lucem ediderunt vel Scaliger vel Villalpandus compararem, quamquam characteres eoſdem eſſe facile judicarem, in omnibus tamen fere diſſimilitudinem aliquam deprehendi, ſed multo majorem in libello quodam Romæ recens Italice excuſſo, quem ante paucos dies raptim legi. Sed literam Tau de qua in opuſculo tuo docte diſputas hac ſemper forma in eo Codice effictam video, quæ parum ad crucem mihi pertinere videtur. Unum vir doctiſſime, te plurimum rogatum velim, id modo tibi non ſit oneri futurum, ut cum otio abundabis, inſcriptiones Siclorum de quibus mentionem facis, iiſdem quibus ſcripti ſunt characteribus exſcribi cures & ad me mittere non graveris: editionem Pentateuchi Samaritani juſſu Illuſtriſſimi Cardinalis Berulli meditor; inſcriptiones ejuſmodi cœptum meum plurimum adjuvabunt: Preces meæ parum civiles ne temerarias dicam videri poſſunt qui adeo repetita amicitia tua abutar; ſed eas ut ſpero, facile excuſabunt & tuum in litteras ſtudium, & tua in me humanitas.

EPIST.

EPIST. V.

Hier. Aleander viro Doct. J. Morino de variis exemplaribus, nec non Characteribus Samaritanorum.

Viro Doctiſſimo & Religioſiſſimo Jo. Morino, Hier. Aleander S. D.

SErius quidem tuæ ad me ltieras pervenerunt pridie idus Martias datæ, quippe illas ſuperiore tantum hebdomada accepi; verum adeo jucundæ fuerunt, ut nihil accidere mihi jucundius optatiuſque poſſet; cum præter non obſcura tui in me amoris indicia, doctiſſimam Præfationem afferrent in novam iſtam veteris Teſtamenti à LXX. tranſlati editionem: qua ſane Præfatione nihil eruditius, accuratius nihil concinnari poterat. Eam ego ſtatim devoravi, non legi, adeo hujuſmodi epularum ſum avidus; ac tam ſuavi ſacræ Doctrinæ, ut ita loquar, ſucco imbutum me ſenſi, ut mirifica quadam voluptate totus ſim perfuſus. Quamobrem, quod participem hujuſce diſſertationis facere me volueris, valde te amo, ac debere me tibi plurimum fateor; quod ſcribis Illuſtriſſimum Card. Berullum de edendo Pentateucho Samaritanis literis exarato

rato cogitare, id mihi conſilii vehementer probatur, tantoque Antiſtite Doctiſſimo nimirum & Chriſtianæ pietatis inprimis ſtudioſo dignum videtur. Ac ſcias velim, eſſe hic quoque in Vaticana Bibliotheca aliud Pentateuchi exemplar iiſdem Samaritanis litteris ſcriptum, quod quinque abhinc annis piæ memoriæ Scipio Cardinalis S. Suſannæ tunc Bibliothecarius CCC. aureorum pretio compararavit, atque is quidem codex, etſi Characteres habet Samaritanos, Hebraica tamen Lingua, uti & veſtrum, confectum eſt. At vero Petrus à Valle patricius Romanus, qui duodecim totos annos in Orientalibus regionibus conſumpſit, & cujus potiſſimum opera ut audio, pater Harlæus Sancius codicem iſtum ſuum nactus eſt, aliud Pentateuchi exemplar Romam detulit, quod non charactere tantum, ſed & idiomate Samaritano conſcriptum eſt. Ac rem me tibi gratam facturum exiſtimavi, ſi primam periodum ex eo codice deſcriptamad te mitterem, quam habebis in ſchedula huic Epiſtolæ addita: ſi qua vero in re hi characteres ab iis forſitan, qui veſtro in codice leguntur, variantes erunt, ubi id mihi ſignificaveris, horum ego Alphabetum conficiam, &, ſi tanti erit, iſtuc tranſmittam. Interim delineationes quorumdam ſiclorum accipies, & alias poſtmodum tibi curabo; nam plures nunc quidem perquirere per temporis anguſtiamnon licuit: tu noſtra, ut

ut lubet & quoties lubet, opera utere, nihil enim facere gratius mihi potes.

Vale Romæ. Kalendis Maii, MDCXXVIII.

EPIST. VI.

Hier. Aleander eidem de ſiclis quibuſdam Samaritano Charactere exaratis, formá Literæ *Tau* apud Samaritanos.

Jo. Morino viro Doctiſſimo Hieronymus Aleander S. D.

MIſi ad te ſuperioribus ſeptimanis trium ſiclorum delineationes, teque de duobus Pentatuchi Samaritani exemplaribus, quæ hic habemus, feci certiorem: ac lætabor ſane meam tibi diligentiam non infructuoſam fuiſſe, ſaltem non injucundam. Duos hic præterea ſiclos reperi alterum ex recentioribus, iis nimirum quos Scaliger viderat, qui propterea pronunciare auſus eſt, non alios Characteres ſiclis ineſſe, quam quibus hodie Hebræi utuntur; alterum longe minorem, qui aſſervatur in Muſæo Franciſci Gualdi equitis Ariminenſis, in quo Characteres ſunt antiquiores, illi videlicet, quos Samaritani retinuerunt, ſed adeo

adeo detriti, ut nullum inde verbum exculpi poſſit: ne quid tamen in me diligentiæ deſideraxes, & hunc delineandum curavi. Perſpicies in utraque nummi facie litteram Tau in ſimilitudinem crucis effictam, & mirum ſane videri poteſt, quod cum antiquitus hoc modo ſcriberetur X poſterioribus temporibus in eam *N* degeneravit: verum ſcribendi celeritatem in cauſa fuiſſe exiſtimo, ut enim unico ductu calami efformaretur ita videtur exarari cœpta X *N* quemadmodum nos literam Romanam X curſim hodie ſcribentes ſic pingere ſolemus X ex quo poſtea orta recentior illa Samaritana *N*: quicquid ſit, mirum non eſt, Characterum figuras tractu temporis ſubinde variari. Si quis poſthac ſiclus ad manus venerit meas, non committam, quo minus ejus ſtatim delineationem accipias.

Vale. Romæ. Die penult. Maii 1628.

EPIST. VII.

Hier. Aleander eidem de Sialiis clis Samaritanorum, ſimulque de Pentateucho Samarit.

Doctiſſimo viro Jo. Morino Hier. Aleander S.

NOn injucundam tibi fuiſſe operam meam, ex tuis litteris perſpexi a. d. IV. Nonas Junii datis. Jam vero meas alteras ad te perveniſſe cenſeo quibus duorum ſiclorum delineationes addideram alium: nuper ſiclum reperi in cimeliis Illuſtriſſimi Card. Barberini, cujus itidem typum ad te mittere volui, tametſi Characteres habeat aliqua ex parte jam vetuſtate detritos ac fugientes. Rogavi etiam per litteras humaniſſimum doctiſſimumque Peiriſci Dominum Senatorem Sextiaquenſem, ut ſuorum tibi ſiclorum copiam faceret; & quoniam vir eſt juvandis litteris natus, non dubito quin antequam prælo committatur veſtri iſtius Pentateuchi exemplar, ejus in humanitatis experimentum ſis viſurus. Petro etiam à Valle perſuadere conatus ſum, ut Samariticum ſuum Pentateuchum edi patiatur, nec ſane hominem ab hujuſmodi editione abhorrere video, dummodo ne ſuo hoc exemplari

plari careat; opus autem eſſet, Linguam illam Samariticam aliquis addiſceret, ut Librum Latine poſſet reddere: quod ei arduum non fore exiſtimo, qui cum Hebraico idiomate Chaldaicum ac Syriacum calleat. Tu de re tota cogitabis, ſi conſilium ſecutus Illuſtriſſimi Cardinalis Berulli in ea ſententia perſiſtis, ut veſtrum iſtud lucem videat, idque ère Chriſtiana eſſe cognoſcis. Pulcherrima certe viſa mihi ſunt, quæ tu ex collatione Samaritici Pentateuchi cum Hebraico obſervaſti; & ſane auctor tibi ſum, ut qua diligentia facis, de Religione, de que litteris bene mereri pergas.

Vale. Romæ die xiii. *Julii* MDcxxviii.

EPIST. VIII.

Jo. Morinus Hier. Aleandro de eodem Argumento.

Clariſſimo & Doctiſſimo viro Hier. Aleandro Joan. Morinus. S.D.

MIſſæ ſunt ad me Pariſiis Lugdunum quo Lugdunenſem Archiepiſcopum qui nunc obiit comitatus eram, binæ litteræ tuæ, utraque benevolentiæ erga me tuæ ſigna ſecum deferentes, priores duorum ſiclorum ἐκτυπα,

 unius

unius vero poſteriores; lætitia ſane non modica perfuſus ſum, cum cœpta mea preceſque adeo cordi tibi fuiſſe animadverti ut de iis juvandis tam ſæpe cogitares: rem feciſti mihi gratiſſimam quæque me tibi arctiſſime devinctum tenet. Paulo maturius litteris tuis reſpondiſſem niſi Lugduno ſtatim Lutetiam mihi redeundum fuiſſet; nunc autem improviſis negotiis occupatus raptim ſcribo, quod libere & amice hoc audeam non indignaberis: Argenteus ſiclus Illuſtriſſimi Cardinalis Barberini plane genuinus eſt & ſyncerus, literæ quædam obliteratæ ſunt ſed delineationes ſuperſtites, quæ deſunt facile demonſtrant. In una facie hæc eſt inſcriptio Latine reddita, *Hieruſalem ſancta*; in altera, *ſiclus*; deinde litera quæ ad He, proxime accedit, cæteræ deletæ ſunt: alius ſiclus apud Ludovicum Aubery adulterinus eſt, Characteres non ſunt Samaritici ſed vulgares Hebræi, quales fere cudebantur ante 80. aut 100. annos, ſi litteram Coph excipias quæ paulo diverſa forma ſculpitur. Inſcriptionis idem ſenſus qui aliorum nonnullorum *Hieruſalem ſancta*, ex una parte, ex altera *ſiclus Iſrael.* De alio ſiclo qui apud Franciſcum Gualdum nondum judicare poſſum, Characteres enim, ut probe notaſti, admodum detriti ſunt. Habeo tibi gratias maximas quod litteris tuis apud Doctiſſimum & Ampliſſ. ſervatorem Pereſium in mei gratiam intercedere voluiſti,

luiſti, eandem gratiam ab aliis amicis pariter impetrabo. Plurimum præterea gaudeo quod clariſſimus Petrus à Valle Pentateuchum ſuum publicæ utilitati non invideat; ſi concedere vellet ut Geneſeos liber vel ſaltem nonnulla capita exſcriberentur, eaque ad me mitterentur, de me plurimum mereretur. Reverendus Pater Bertinus noſter Amanuenſium ſumptibus ſatisfaciet; deſcriptio autem fieri oporteret qua ejuſmodi lineæ ἐκτύπου lineis πρωτοτύπου paginæ paginis æquo numero reſponderent, ut ſi quod diſcrimen in deſcribendo excidat, facilius deprehenderetur: de Lingua Samaritica intelligenda parum laboro; cum enim Chaldaica ſit, & Pentateuchus Hebræus Characteribus Samariticis deſcriptus, alterius ſit Interpretatio non admodum difficili negotio: Dialecti ejus etiam minutias quaſque conſequar. Vale, vir Clariſſime, & de me bene mereri perge.

EPIST. IX.

Hier. Aleander Jo. Morino de aliis ſiclis Samarit.

Doctiſſimo viro Jo. Morino Hier. Aleander.

POſt tuas illas litteras, quibus ſignificabas, priores quas ad te miſeram ſiclorum delineationes iſtuc perveniſſe, nihil abs te præterea literarum accepi quamquam binis alteris alias itidem ſiclorum delineationes ad te ſubinde perferendas curaverim, nunc duos etiam ſiclos deſcriptos in Schedulis , quas hiſce literis habebis: quorum alterum Venetiis à Nicolao Craſſo, alterum Patavio à Laurentio Pignorio nuper accepi, quamquam poſtremum hunc, in quo Hebraici recentiores, non priſci illi, ſeu Samaritani Characteres leguntur, illi ſimilem eſſe omnino credo, quem alias tibi miſi. Quidquid ſit, tu noſtrum in te ſtudium ſaltem notabis, meque quod te vehementer rogo, amare perges.

Vale. Romæ. die XX. *Sept.* MDCXXVIII.

EPIST.

EPIST. X.

Jo. Morinus Hier. Aleandro. Animadverſiones nonnullæ in Pentateuchum Hebræo-Samar. & in Hebræo-Judeum.

Clariſſimo & Doctiſſimo viro Hier. Aleandro, Jo. Morinus. S.D.

POſtremas litteras tuas die 20 *Septemb.* datas paulo tardius accepi, quod Pariſiis alio diverteram; cum iis Schedulas duas in quibus ſicli duo delineati habebantur, unus veteri Samaritanorum Charactere, alter Hebraico recentiore; benevolentiam erga me tuam hiſce donis ſane cumulaſti, ſtudium tuum in re præſtanda quam tibi commendaveram non amo & laudo tantum, ſed admiror, quas habeam tibi gratias opere ipſo demonſtrare etiam atque etiam velim animi mei gratitudinem tibi, verba enim quibus teſtatum faciam vix mihi ſuppetunt. Reſcripſeram tibi de tranſcribendo geneſeos libro ex Samaritano vulgari quam penes te habet vir nobilis Petrus à Valle; ſed cum ille ſe difficilem præbeat conſilio meo, ſufficient 4 aut 5 capita, codicem enim illum edere nunquam mihi propoſui. an cum

Digitized by Google

Hebraico-Samaritano ad amuſſim conſentiat & verbum de verbo ſit redditum ſcire tantum avebam, quod ex 4 aut 5 capitibus facile deprehenditur; officioſæ tuæ amicitiæ quod rependam quamquam res nihili præ manibus jam verſabam: me liberius tecum colloquentem tantiſper ſuſtine, *Exodi* 3. ver. 15. Hoc nomen mihi eſt in æternum, Hebr. ſcribitur לעלם cum defectu Vau, adeſſe enim ex Moſe deberet ut ibi notant Maſorethæ. *R.* S. Jarki in iſtum locum & cæteri Hebræi hinc colligunt nomen יהוה. aliter legi, aliter ſcribi oportere eo quod עלם abſcondere ſignificet; ideoque nomen iſtud à Deo datum ut abſcondatur; ſed codex Samaritanus habet plene & perfecte לעולם. In ſequenti myſterio vix riſum continere poſſis, *Geneſ.* 1. ver. 14. *fiant luminaria*, מארת Vau ſimiliter rationem reddit Jarki quia eo die qui eſt quartus infantibus angina quædam contingere ſolet, atque ideo jejunium quartæ feriæ inſtitutum eſſe. Baal Naturim ſubtilius philoſophatur ut ſcilicet doceatur ſolem tunc ad illuminandum datum eſſe: ſed codex Samaritanus perfecte ſcribit מאורות myſteriaque omnia iſta in ventos diffundit. Plurima ſunt magni momenti in quibus codex ille ab Hebræo differt & cum LXX conſentit, ſed de his alias. Vale vir clariſſ. & quod mihi exoptatiſſimum eſt, me amare perge.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XI.

Aubertus Miræus Jo. Morino gratias agit de Libro Exercitationum Eccleſiaſticarum quo eum donaverat Morinus.

Reverendo admodum Patri J. Morino Aub. Miræus, S. D.

Reverende admodum in Chriſto Pater,

EXercitationum Eccleſiaſticarum Libros duos eruditionis variæ plenos antea mihi non viſos, ut primum accepi avide mox percurri; gratiam habeo pro munere, & hortor ut tertium, quartum & cæteros, quorum in Præfatione ad Lectorem meminiſti, luce publica brevi dones: & vero placent mihi inprimis id genus ſcriptiones, partim Hiſtoricæ partim Theologicæ, utpote quæ fructum ingentem adferunt Eccleſiæ ac Reip. Chriſtianæ, & faciunt quam maxime ad Hæreticos confundendos, atque Orthodoxos in Religione, veteri rectiores. Perge itaque, vir eruditiſſime, in Antiquit. Eccleſiaſticis Illuſtrandis; & quoniam nunc aliud mihi nihil ad manum, habe pro munere noſtras Donationes pias & diplomata Belgica quorum tomus unus

unus atque alter, ſi Deus vitam dederit brevi ſequetur. Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo D. Cardinali Berullo, ſi apud vos eſt, obſequia omnia ac ſalutem defero, & Deum rogo ut ipſum atque univerſos Oratorii Patres quam diutiſſime ſervet ac donis ſpiritualibus augeat, quorum me ſtudioſiſſimum libentiſſime profiteor; raptim Bruxellis V. idus Julias CIↃIↃCXXVIII. Reverendæ admodum dominationis veſtræ ſtudioſiſſimus Aubertus Miræus Decanus Antuerp. indignus.

EPIST. XII.

Jo. Morinus, Aub. Miræo ſimiliter gratias agit de libris quibus ipſum donaverat Miræus.

Joh. Morinus, Aub. Miræo S. D.

CUm primum Lugduno Lutetiam veni redditæ mihi ſunt literæ tuæ quibus Exercitationes meas Eccleſiaſticas, te accepiſſe cognovi, ſed literæ quas ad te miſeram ſerius in manus tuas pervenerunt, tibi tamen poſtea datas eſſe nihil ambigo. Plurimum mihi gratulor quod tibi viro in omni ſcientiarum genenere verſatiſſimo placent exercitationes meæ;

ea

ea enim es eruditione & apud omnes eruditos æſtimatione ut nulli aut pauci improbaturi ſint quæ tuo calculo comprobas. Itaque ut alia atque etiam majora tentare audeam in hoc ſcriptionis genere tua cohortatione facis, addiſque ut ajunt calcaria currenti, præſertim cum videam in ea te eſſe ſententia quæ mentem meam jam olim occupavit, ejuſmodi rerum Eccleſiaſticarum tractationes, etiamſi ab omni cum Hæreticis contentione abhorrere videantur, ad controverſias tamen dirimendas plurimum poſſe. Pro donationibus piis & diplomatibus Belgicis quæ ad me miſiſti habeo tibi gratias, pleraque in iis quamvis ab itinere vix quieverim, avide percurri, nam ejuſmodi antiquitatem quæ utramque Hiſtoriam Politicam & Eccleſiaſticam illuſtrant, ſum ſtudioſiſſimus; quæ vero legi ita me afficiunt ut cætera quam primum per lecturus ſim, interea munuſculum quod tibi offero, boni velim conſulas: Editionem 70. Interpretum Græcam & Latinam quæ Sixti V. ſummi Pontificis auſpiciis Romæ edita eſt, Pariſiis iterum edendem curavi; inter cætera quæ editioni acceſſerunt Præfationem præpoſui, cujus exemplaria pauca ſuper numerum Bibliopolis conſuetum, mihi cuſa ſunt, quæ amicis aliquot communicarem, unum adhuc mihi ſupereſſe animadvertens, cui illud conſecrem potiorem te neminem habeo: quæſtiones magni momenti exagitat Præfatio

iſta

iſta, qua induſtria judex eſto vir docte, ſententiam tuam quæcunque futura ſit lubens amplectar; quamquam opuſculum iſtud rebus aliis implicitum ſit, Bibliaque ipſa in Belgium aut jam pervenerint aut brevi perventura ſint, illud tamen offerre tibi ſolitarium minime erubeſco: ut poſſim munus tuum hoc qualicunque gratitudinis meæ teſtimonio remunerari benevolentiamque tuam mihi noſtræque Congregationi promereri. *Pariſiis* IX. *Kal. Sept.* 1628.

EPIST. XIII.

Jo. Morinus, Nob. viro Petro à Valle de Alphabeto Linguæ Ægyptiacæ, ſimulque de exemplari *M. S.* Evangeliorum Lingua Coptica; de Samaritanorum Pentateucho eorumque Lingua.

Nobiliſſimo & Perilluſtri viro Petro à Valle Joannes Morinus S. D.

MEnſes aliquot jam elapſi ſunt cum R. Pater Bertinus Alphabetum Ægyptiacum ad me miſit quod delineaveras; donum mihi fuit gratiſſimum & expotatiſſimum, gratias habui tibi atque nunc habeo maximas, utinam referre poſſem, divitias enim multas rebus

Digitized by Google

rebus ejuſmodi quæ ad ſacræ ſcripturæ cognitionem conducunt longe poſtpono: ab eo tempore huc uſque huic ſtudio mihi vacare non licuit, nunc cum licet, beneficii accepti gratias ago,& ſimul importunus eſſe tibi cogor, ſed importunitatem meam ab humanitate tua ſuperatum iri confido; ſunt in Bibliotheca noſtra quatuor Evangelia Lingua Coptica eleganter atque ab antiquo deſcripta, quæ R. Pater de Sancy Conſtantinopoli Lutetiam attulit. Græcus eſt character, propter literas tamen addititias pauciſſimas voces perfecte legere poteram. Sed Alphabeti tui ope adjutus nihil amplius me à literarum cognitione & ſyllabarum compoſitione retardat. Verum ſcribendi morem ſequitur gens illa antiquitus Græcis uſitatum: voces enim à ſe invicem non ſeparat, literas omnes lineæ unius velut dictionem unicam conjungit, dictiones autem ſejungere & dividere laborioſum. Hoc nonnunquam animi cauſa præſtiti variorum locorum in quibus dictiones illæ uſurpantur,collatione & fortaſſe non infelici; ſed in iſto negotio plurimum me juvare poteris, optimeque de me mereberis,ſi ex Grammatica tua Coptica, pronominum, præpoſitionum, conjunctionum & adverbiorum quorumdam breviculum exſcribere & ad me mittere curaveris, præterea, an nomina declinentur ut apud Latinos & Græcos, an vero differat tantum ſingularis à plurali,

rali, ut Hebræis, Syris, Chaldæis aliiſque Orientalibus ſolenne eſt, qui vero terminatio pluralis à ſingulari differat, quomodo ut plurimum verborum tempora formentur, atque à ſe invicem diſtinguantur, hæc enim ſi ſemel aſſequor, facile patebit mihi ad Linguam iſtam aditus; facile autem me illa aſſecuturum ſpero, ſi conatibus meis favere importunum tibi non fuerit, hæc equidem forte ſolus eruere poſſem, ſed maximo cum labore: ſi quid in ejuſmodi ſtudio profecero, totum illud tibi acceptum referam. Iſtius Linguæ addiſcendæ non parvo deſiderio teneor, cum enim Ægyptii antiquiſſimi ſint Chriſtiani, verſionem antiquiſſimam illos habere mihi perſuadeo, ſecus de Arabibus & Æthiopibus judicarem: ſi preces meas non averſatus frueras deſiderium meum facile me expleturum neſcio an temere mihi tamen perſuadeo; accepi præterea ab eodem R.P. Bertino ſpecimen Pentateuchi tui charactere & Lingua Samaritani: Statim illud intellexi, Samaritana enim dialectus quantum ex ſpecimine tuo conjicere poſſum, pauciſſimis à Chaldaica differt aut Syriaca; contuli deinde ſpecimen iſtud cum Samaritano Hebræo qui penes me eſt, deprehendi codicem tuum verſionem eſſe exactiſſimam Pentateuchi Samaritano-Hebræi, verba enim verbis numero & ſenſu reſpondent, interpres enim ille omni paraphraſi abſtinet, neque tantum ſenſum ſenſui

Digitized by Google

ſui reddit, verum etiam dictiones numerat, ita ut verſioni ſuæ plures non inſerat dictiones quàm in prototypo reperiantur, atque ubique nomina nominibus, verba verbis, conjunctiones conjunctionibus, *&c.* interpretatur, quo ſane interpretationis genere nullum eſt exactius. Tam accurata Interpretandi Religio Talmudiſtarum ſententiam confirmat, qui Samaritanos quos Butæos vocant τοῖς קראים adnumerant, hoc eſt, Hæreticis quibuſdam qui traditiones nullas admittunt, aridæque literæ mordicus adhærent; quædam ſuberant errata in ſchedula tua quæ facile correxi, prius excerptum ex primo cap. Geneſeos duas voces in unam miſcebat, & in fine tres poſterius ex initio 15. cap. Exodi ſemel reſch habebat: ſcriptum probet & rurſum reſch pro dalet; ſi fragmentum aliud ex Pentateucho tuo vulgari Samaritano ad me iterum mittas ſecurius de comparatione iſta judicabo: non refert è qua parte Pentateuchi illud extrahas, neque opus eſt ut in notando capite labores; facile unde evulſum ſit conjiciam, atque iterum illud cum Pentateucho meo conferam & comparationis ſententiam ad te reſcribam; ſpero planè, vir Nobiliſſime atque literarum ſacrarum amantiſſime, te precibus meis aliquid conceſſurum, beneficiumque quo me jam devinctum habes novo beneficio cumulaturum. Vale atque

que ut me plurimum ames etiam atque etiam velim. *Pariſ.*18. *Kal. Octob. An. Chriſti*, 1629.

EPIST. XIV.

Petrus à Valle Peregrinus de ſuo exemplari *M. S.* Pentateuchi Samaritani quid de Samaritanorum & Carraim ſectis in Aſia didicerit fuſius declarat.

Rev. Patri atque eruditiſſimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presby- à Valle Peregrinus S. P. D.

ERubeſcendum ſane mihi eſt, vir doctiſſime, cum abhinc tot diebus humaniſſimæ literæ tuæ, à R. Patre Bertino mihi redditæ fuerint, & uſque adhuc nullum, uti debebam, dederim reſponſum: Plura certe, & quidem vera poſſem adferre, quæ huic negligentiæ, meæ cauſam dederunt: verum tamen brevitatis gratia omnia illa omittens, ſatis eſſe arbitrabor, ſi apud benigni tatem tuam me deliquiſſe confitear, & ab illa, uti ex tuis ſimilibus ſperare licet, veniam ſecurus expectem. Sed ut ad noſtra veniamus; Pentateuchum Samaritanum, qui apud me eſt, cum primum in Syria reperi, ſemper ea fui mente

ut

ut publicæ utilitati in lucem emitterem; pretioſum enim aliquid arcanum in arca reſervare, nihil facio: ſed quidquid habeo boni, tantum id æſtimo quantum aliis omnibus, & præſertim bonis impertire poſſim. Volvebam igitur animo dare operam, ut characteres iſti Samaritani efformarentur, occaſione cujuſdam Germani, hujus artis peritiſſimi qui modo Romæ commoratur, nec procul aberam ab impreſſione libri omni conatu aggredienda, quandoquidem alius adeſt nobis ad hæc aptiſſimus vir, Stephanus Paulinus, alumnus olim eruditiſſimi viri Joannis Baptiſtæ Raimundi, qui Orientales litteras, & præſertim Arabicas, in Europa ſemidemortuas, ſuſcitavit, illaſque facillime atque elegantiſſime imprimendi modum primus adinvenit, ſed ab his omnibus ea me detinuit cogitatio; quia Pentateuchum Samaritanum abſque verſione typis mandare infructuoſum putavi. Illum vero Latine qui redderet, Romæ non erat; & ſi fuiſſet, uti ſibi perſuadebat optimus amicus noſter ſacrarumque litterarum ſtudioſiſſimns Hieronymus Aleander qui ex hac migrans vita, magnum ſui nobis deſiderium reliquit, Romæ fortaſſis non facile futurum erat, ut hujuſmodi Liber imprimi à ſuperioribus impetraretur, præcipue ſi textus iſte à vulgata editione in aliquo tantiſper diſcordaret; hæc omnia præſtiterunt ut ad hanc uſque diem nihil amplius ſim moli-

tus, præterquam quod ſacræ de propaganda fide Congregationi libenter conceſſi, ut excerpto ab exemplari meo literarum ſpecimine, ad ejus uſum Germanus ille characteres hoſce Samaritanos, in quo nunc laborat excudat. Attamen mirum in modum lætatus fui quando R. Pater Bertinus una cum Aleandro, nec non amantiſſimus ille bonarum literarum de iiſquæ optime meritus Dominus de Peireſc me de R. Paternitate tua admonuerant, virum nempe Linguarum Orientalium ſtudioſiſſimum æque ac peritiſſimum eſſe, & propterea ad id onus ſuſcipiendum Pentateuchi Samaritani tum fideliter interpretandi tum eximia diligentia imprimendi, ante alios omnes longe idoneum itemque paratiſſimum fore. Perſuadentibus idcirco, ut ad te librum in Gallias amandarem facile aſſenſi; dummodo enim publico conſulatur commodo, nihil ad me refert an liber Pariſiis, an Romæ ſit excuſus: & quia hic nullum habebamus qui Samaritani idiomatis, nec prima quidem limina attingeret & ab homine linguæ ignaro, qui literas tantum inſtar pictoris abſque ulla intelligentia delineare poterat, ſi tranſumptum fieret, parum feliciter res eveniret, libenter etiam in hanc ſententiam deſcendi ut ipſummet originale ad te mitterem; hoc demum promiſi me facturum Domino de Peireſc, cui de hac re jampridem ſcripſi, ſed ob exortas, ut puto, belli

belli & peſtis, in ſuis regionibus turbulentias, nihil adhuc reſpondit: hoc idem R. Patri Bertino, & tibi ipſi, quem ob egregia merita tua mirifice colo, nunc denuo promitto. Verum enimvero, quemadmodum & Patri Bertino, & Domino de Peireſc ſignificavi, tria in hoc negotio deſidero quæ ab humanitate tua certo ſcio non fore mihi deneganda; primum quidem ut librum ad te quam tutiſſime mittere poſſim, cum enim nullum aliud exemplar quam iſtud Pentateuchi Samaritani in Europa habeamus, & ex Aſia adducere difficillimum ſit, ne dicam fere impoſſibile, illud in itinere alicui periculo objicere, imprudentis eſſet; alterum quod cupio, eſt ut codex iſte meus diligenter adſervetur, nec ab impreſſoribus ut illis mos eſt diſſolvatur, nec ullo pacto aut laceretur aut deturpetur, nam, etſi plura exemplaria typographiæ ac diligentiæ tuæ beneficio in lucem ſint proditura, nihilominus ad illorum fidem magis confirmandam, hoc manuſcriptum Muſæi noſtri, quantulumcunque illud ſit, inſigne ornamentum, perpetuo adſervare plurimi facimus. Poſtremo denique optandum mihi eſt & à benignitate tua me facile impetraturum confido, ut in perquirendo hoc libro non mediocris in Aſia atque in Ægypto adhibitæ diligentiæ, atque in illo per tot tantaque itinera Romam uſque feliciter, ut Deo placuit, deferendo laboris inſumpti non leve

mihi præmium, in illius impreſſione aliqua mentio fiat mei, qui totum hoc præſtiti in Eccleſiæ Catholicæ obſequium atque literatorum oblectamentum; & quomodo illud habuerim, ubi, & quando ac de omnibus circumſtantiis ad hoc pertinentibus, cum opus fuerit te certiorem facere non pigebit. Interim accipe R. Pater hoc aliud ſpecimen præfati Pentateuchi, quod huic Epiſtolæ adjunctum mitto: confer illud, uti placet, cum aliis codicibus, nihil enim dubito quin omnia quàm facillime aſſequaris. Et quia in Epiſtola tua quædam attingis de opinione Talmudiſtarum circa Samaritanos, quid de illis in Aſia compererim coramque ſim aſſecutus, ſilentio non præteream. Τὺς Quarraim à Samaritanis Religione longe diverſos eſſe exiſtimo, itidem Chutæos & Samaritanos non eoſdem eſſe puto; nam Cuthæus, ſeu Cuthi à Cuthe civitate, quæ ignoro ubinam ſit, Samaritanus vero à Samaria Samri ubicunque vivat appellatur. Porro Samaritani oriundi ſunt ab Aſſyriis illis, quos Sennacherib ſive Salmanaſſar, ſi bene memini, ex Aſſyria Samariam in coloniam adduxit tranſlato Iſraele in Aſſyrios, cum vero à leonibus infeſtarentur, & ob alia incommoda ibi vivere non poſſent reſponſo accepto ab oraculis, moniti ſunt, ut ſervirent Deo terræ. Quapropter Aſſyriorum rex miſit ad eos nonnullos Aaronitas, ſeu Levitas antiſtites, qui

Moſaicis

Moſaicis illos ritibus initiarunt; attamen cum ab Idololatris eſſent orti, Hebraicas cæremonias nunquam perfecte arripuerunt, ſed aliquid ſemper antiquæ gentilitatis retinuerunt; & præſertim columbæ ſub cujus figura ab Aſſyriis Semiramis, ni fallor, colebatur, neſcio quid honoris aut cultus exhibebant: unde à Judæis omni tempore, uſque ab ævo Servatoris noſtri pro hæreticis ſunt habiti. Sacrarum autem ſcripturarum quod tunc extabat, cum primum in Samariæ regionem ſunt ingreſſi, ab initio receperunt, Pentateuchum nempe, & neſcio num aliud aliquid: Prophetas vero, & alios libros, qui poſtea prodierunt cum tunc temporis non extarent, nec hodie inter ſacros adnumerant. Contra *οἱ* Quarraim, ni decipior, libros omnes ſacros Hebræorum recipiunt: ſed literalem tantum ſenſum obſervant, nulla admiſſa interpretatione neque traditione majorum; exempli gratia cum dicatur in lege, Die Sabbati nihil eſſe operandum, neque lucernas noctu incendendas, ſed alii Hæbræi lucernas die Veneris accendant, præparentque, ad lumen illius nocte ſequenti miniſtrandum, *οἱ* Quarraim ut mandatum cuſtodiant nimis ſcrupuloſe lucernas nullo pacto incendunt, & nocte Sabbati penitus in tenebris morantur. Chutæi, num Samaritanis adhæreant, num *τοῖς* Quarraim, num diverſo ab aliis vivant ritu, incertum mihi eſt, cum ex illis nullos, ex iſtis

 vero

vero aliis omnibus plures ſæpe in Aſia viderim. Samaritani quidem hodie perpauci ſunt, ex his aliquot reperi in Ægypto, Cairi, & Gazæ, quoſdam alios in Paleſtina, in civitate Sichem, à Turcis Naplus nuncupata, quæ nunc Samariæ regionis Metropolis eſt, Samaria, ſive Sebaſtia civitate funditus diruta, atque etiam Hieroſolymis; alios denique Damaſci in Syria Cairi erant circiter ſeptem familiæ eorum, inter quos unus erat quem vidi, Antiſtes ſacrorum de progenie Levi, quod ab illis pro certiſſimo habetur; nam hujuſmodi dignitas hæreditaria ſemper fuit in progenie Levitarum, qui cum aliis nec matrimonio ſe unquam miſcuerunt, cum ipſi ex Levitis, populi vero quos docent ex gentibus originem deducant. Gazæ, Hieroſolymis, ac in urbe Sichem ſimiliter pauci erant, ut Cairi, Damaſci profecto aliquantulo plures, at non multo. Ibi domus eorum & Synagogas inſpexi, quæ ſunt extra civitatem, inter hortos amæniſſimas; extrinſecus quidem pauperum more, ob metum Turcarum, qui divitiis admodum inhiant, intus vero elegantes, preſertim ædes illis ſacræ, picturis & auro decenter cohoneſtatæ, pluribuſque in locis inſcriptionibus Samaritano charactere inſignitæ. Sed de his hactenus. Quod ad libros Ægyptiacos plures hic habemus; in Bibliotheca Vaticano nonnulli ſunt: in Typographia Congregationis de fide propaganda aliquot

aliquot alii : apud me vero Pſalterium, Evangelium Joannis & quædam alia ex Evangeliis omnibus, ex Epiſtolis Canonicis, & præſertim Epiſtola Jacobi, quæ, ni fallor, ab Hæreticis recentioribus impugnatur : & neſcio quæ alia Eccleſiaſtici uſus, omnia Arabice, optima atque antiqua verſione ab illis populis recepta, interpretata ; ſed quod pluris æſtimo Dictionarium habeo non certe ampliſſimum, ſed ſatis ſufficiens, ad ſex fere millia vocum complectens illas nimirum, quæ magis neceſſariæ ſunt, præſertim ad ſacrarum literarum intelligentiam, materiarum ordine digeſtas, & Arabice adamuſſim interpretatas, unde illarum omnium ſenſum aſſequi, mihi parum difficile. Inſuper habeo huic vocabulario adjunctos authores aliquot, qui Arabico ſermone Ægyptii idiomatis grammaticen, ſi non copioſe ad pompam, exacte tamen ad utilitatem quam breviſſime pertractant. Hæc omnia modo, Dictionarium ſcilicet, & Grammaticos, Latinitate donandi ſibi onus aſſumpſit R. P. frater Thomas à Novaria ordinis Sancti Franciſci, Arabicæ Linguæ peritiſſimus, & in regionibus Orientis diu verſatus ; & jam elapſi ſunt dies, à quo feliciter in hoc operam navat. Cum primum abſolverit, ea omnia typis tradentur, characteres enim Ægyptiaci ſuperius memoratæ Congregationis juſſu, jam ſunt efformati ; & tunc curabo diligenter, ut illis

quam primum perfruaris. Cæterum te R. Pater etiam atque etiam rogo, ut me, ſicut facis diligas, meque tibi devinctiſſimum, ac tui ſemper obſervantiſſimum fore pro certo habeas.

Vale Romæ. Duodecimo Kalend. Aprils, Anno Domini CIↃIↃCXXX.

EPIST. XV.

Jo. Morinus Petro à Valle Exemplaris M. S. verſionis Samaritanæ quod erat Petri à Valle de Samaritanorum Judæorumque Codicibus Annotata.

Nobiliſſimo & periluſtri viro Petro à Valle, Joannes Morinus S.D.

NUdiuſtertius literas tuas accepi quæ multis nominibus mihi fuerunt gratiſſimæ. Plurima enim quæ a te reſcire exoptabam mihi aperuerunt, in nonnullis etiam deſiderium meum humanitas tua pravenit. Sed eo præſertim nomine mihi gratiſſimæ fuerunt, quod amicitiæ tuæ quæ mihi honorificentiſſima eſt, conciliationem nuntiaverunt qua me proſequi & ornare, ut ſemper velis, etiam atque

etiam

Digitized by Google

etiam rogo, Primum autem habeo tibi gratias maximas quod exſcribere curaſti, & mitti mihi ſpecimen aliquod Pentateuchi tui Samaritani; literæ, ut ipſe notaſti, minus exacte efformatæ erant, ſed hoc incommodum nihil me moratum eſt, cum figuras iſtas jam longa conſuetudine mihi familiares effecerim, negotium aliquod faceſſerunt dictiones aliquæ perperam in duas diviſæ una aut altera plus media ſui parte trunca, duæ aut tres Chaldæis & Syris admodum inſolentes, hæc tamen non obſtiterunt quo minus pauculo tempore ſpeciminis ſenſum caperem, atque ex ſenſu de quo Pentateuchi loco expreſſum eſſet, aſſequerer. Primum igitur ſpecimen in duas ſectiones diviſum, ex capite 12. Deuteronomii deſumptum eſt à verſu 27. ad finem uſque capitis: ſecundum continet primum Geneſeos verſum ſed non integrum, cui ſtatim ſubjunctus eſt verſus nonus ejuſdem primi capitis, cum quo finiunt pagina & ſpecimen. Quæ amanuenſis incuria male ſcripta ſunt, nihil attinet caſtigare; hæc tantum illuſtrem Dominationem tuam monebo: comparavi Pentateuchi tui Samaritani ſpecimen cum eodem loco Pentateuchi noſtri Samaritano-Hebræi; tuus verſio eſt Samaritana verbum verbo ad amuſſim reſpondens, noſtro Samaritano-Hebræo verſio exactior & rigidior fingi non poteſt. Interpres ille longe pertinacius ipſo

Onkelo

Onkelo Paraphraſte Chaldæo textui Hebræo adhæret; exactam iſtam tranſlationem, ex alio breviſſimo ſpecimine quod ad me antea nomine tuo miſſum fuerat, jam conjeceram, conjectura iſta ex præſenti periclitatione confirmata eſt. Cum Samaritanum tuum cum Hebræo tam Samaritanorum quam Judeorum conferrem, deprehendi in paucis verſibus ad me miſſis utrumque Samaritanum in nonnullis cum 70 interp. editionis Romanæ conſentire, & ab Hebræo Judaico diſſentire, *v.* 28. *cap.* 12. *Deut.*. ita legunt 70. φυλάσσου ϗ ἄκουε ϗ ποιήσεις, &c. in Hebræo abeſt ϗ ποιήσεις ſed illud repræſentant uterque Samaritanus. In fine ejuſdem verſus LXX. τὸ ἀρεστὸν ϗ τὸ καλὸν Hebræi legunt ordine inverſo הטגב וחישר, καλὸν ϗ ἀρεστὸν uterque Samaritanus bonum & placitum, *Ver.* 32. Hebræi legunt *præcipio vobis*, uterque Samaritanus *præcipio hodie*, 70 vero utramque lectionem jungunt, ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, hæc tantum ex ſchedula tua obſervata ſunto: nam plurima ejuſdem generis, ex continua Pentateuchi iſtius lectione mihi præſto ſunt, quæ Epiſtolii modum longe excedunt; plurima denique ex eodem codice quæ maſoreticas cenſuras, λεπτολογίας, ſuperſtitioſa & ridicula myſteria plane evertunt. Avide legi quæ de Samaritanis ſcripſiſti; non exiſtimabam gentem illam ad tantam paucitatem redactam eſſe: miror quomodo in tam contemnenda

nenda paucitate librum legis & ceremonias ſuas conſervare potuerint. Cum ea quæ de ſacerdote eorum ſcribis ad me legebam, innovatum eſt deſiderium quo ſæpius affectus ſum cognoſcere, videlicet an Samaritani cum Judæis in vocum Hebraicarum pronuntiatione conveniant; vocales ſeu puncta quibus juvetur lectio certum eſt eos non adſcribere, literarum magnarum & minimarum certis in locis efformandarum, dictionum plenarum & defectivarum aliarumque ejuſmodi nugarum rationẽ nullam habere rurſus manifeſtum eſt ex ipſorum codicibus in quibus ejuſmodi πειεργιῶν nulla apparent veſtigia: neſcio quomodo ſciri poſſet quo ſono pronuntient voces Hebræas, video enim non tantum 70 ſed etiam Joſephum, Philonem & ipſum S. Hieronymum his multo recentiorem à neotericis Judæis in vocum ejuſmodi pronuntiationi ſæpe diſſidere, multo magis, ut ſuſpicor, Samaritani diſſidebunt. Diſſidium iſtud in hypotheſi confirmat Theodoretus, qui ait Samaritas nomen tetragrammaton Jave pronuntiare; quo ſono nomen iſtud ſit efferendum ſe nunc ignorare omnes fatentur Judæi; illius pronunciationem ab antiquiſſimis temporibus vulgo fuiſſe interdictam teſtes ſunt Joſephus, & Philo, Euſebius, Theodoretus aliique Patres; Judæorum ſuperſtitiones hac in re miſſas facio, interdictionem iſtam neoterici Judæi concludunt ex cap. 3.

ver.

ver. 15. Exodi ubi dicitur nomen meum eſt לעלם in æternam, notant enim vocem iſtam defective ſcribi atque cum hoc defectu, explicari poſſe abſcondere, Deum igitur dixiſſe nomen meum eſt ad abſcondendum: hinc gloſſam præter cæteros tradit R. S. Jarki in hunc locum; ſed codex meus Samaritanus vocem iſtam plene repræſentat לעולם quo myſterii iſtius radix avellitur, neque præterea eſt inſolens apud Hebræos ut dictio iſta defective ſcribatur, notant enim maſorethæ ad hunc locum octodecies ſic in Bibliis ſcribi & loca in maſſora magna ſuper Pſal. 75. enumerantur. Quæ illuſtris Dominatio tua doctiſſime ſcribit de Samaritanorum eorumque religionis origine vera eſſe exiſtimo, Samaritanos quoque ubique ita appellari, ſi Judæos excipias qui eos Chutheos ſemper appellant à Chutheis qui in Iſraelitidum regionem à Salmanaſero rege coloni tranſmiſſi ſunt, ut conſtat ex 4 Reg. c. 17. ſed videndus Joſephus antiquit. Judaic. l 9. c. 14. & præterea lib. 11. cap. 7. quæ enarrare urgente Tabellario non vacat. Quæ exigit illuſtris dominatio tua in codicis ſui commodatione juſtiſſima ſunt, res ipſa hoc poſtulat, ſincere igitur & Chriſtiane me illa præſtiturum, ſi libri tui commodatione me beaveris ego polliceor. Pariſiis pridie nonas Maii 1630.

EPIST.

EPIST. XVI.

Petrus à Valle J. Morino Reſponſio ad præcedentem Epiſtolam, diverſæ in idem Argumentum cogitationes.

R. Patri atque eruditiſſimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Preſbytero Petrus à Valle Peregrinus S. P. D.

EX literis tuis, quas R. P. Bertinus mihi reddidit, non minus humanitate, quam eruditione refertis, quam perceperim jucunditatem, verbis haud facile explicare poſſem; non mediocrem enim benevolentiam, qua me, licet immeritum, proſequeris, mirifice teſtantur: & eximii ſemper aliquid afferunt, unde multa addiſcere mihi uſu venit; quapropter ut illis aliquando, cum vacat, me recreare non pigeat, te etiam atque etiam rogo. De eo, quod ſcribis, in ſpecimine jam miſſo Pentateuchi Samaritani aliquas te reperiſſe dictiones, perperam in duas diviſas, unam aut alteram plus media ſui parte truncam, duas quæ aut tres Chaldæis & Syris admodum inſolentes, ſi modo recte erant ſcriptæ, nihil certi affirmare audeo, cum ſpecimen illud, non à me,

à me, ſed ab alio fuerit tranſcriptum, linguæ penitus ignaro, & qui pictoris more characteres effingebat, abſque quod illos dignoſceret, ex quo non mirum ſi aliqua commiſiſſet errata, nec eam ipſe adhibuerim diligentiam ut accurate inſpicerem, num dictiones illæ abſque mendis eſſent exaratæ. Verum cum alioquin homo ille ſit ſolers atque in his rebus admodum verſatus, facile in ſuſpicionem incidi, ne forte dictiones illæ nullum hujuſmodi patiantur defectum, ſed peculiari quodam modo Samaritani idiomatis ita ſe habeant; Linguam enim Samaritanam, etſi ex Hebraica & Chaldaica ortum ducit, mixtione tamen, & proprio ipſius Samaritaniſmo, in tertium quid ab ambobus diverſum, degeneraſſe arbitror. Dictiones vero Chaldæis & Syris tantopere inſolentes, non abſurde ſuſpicari licet, Arabicas eſſe: nam ab Arabiſmis non puto Samaritanos abhorrere, quippe qui hodie Arabico ſermone pro vulgari utuntur. Si voces iſtas ad me tranſmiſiſſes, & loca, unde excerpta erant adnotaſſes, facile in textu meo Samaritano, quomodo ſe habeant, comperiſſem. Verſiculum, 15. tertii capitis Exodi, ubi de nomine ineffabili verba habentur, in codice meo Samaritano reperi quidem, aliquo tamen labore, cum capita capitibus Latini textus, nec numero, nec principiis, ſæpe reſpondeant, verbaque illa ibi ſic extant [illegible] hos characteres

cteres peſſime delineatos eſſe non dubito, cum huic ſcriptioni nunquam antea operam dederim, nihil tamen in ipſis magis aut minus quam in originali ineſſe, pro certiſſimo habeas. Valde delectatus ſum te mihi aperuiſſe Samaritanos & Cuthæos eoſdem eſſe, & unde Samaritanis Cuthæorum nomen apud Hebræos derivetur; num vero in vocum pronuntiatione, atque in vocalibus, Samaritani cum Hebræis conveniant penitus ignoro: eo enim tempore quo Samaritanos adivi, harum Linguarum notitia nulla mihi erat, ut hæc & ſimilia percipere poſſem; quinimo eandem ob cauſam plures etiam mihi oblatos tunc deſpexi libros, quibus poteram ditari, quod incaſſum modo me feciſſe, acerrime doleo. Hoc mihi compertum eſt, Hebræos qui Romæ & alibi in Europa verſantur, in pronuntiatione quorumdam conſonantium, non parum ab Orientalibus Hebræis differre, qui eos eodem efferunt ſono, quo Arabes, Chaldæi cæterique omnes Orientales, genuino quodam modo, & antiquiſſimo; contra vero noſtrates Hebræi, & Europæi omnes, qui Hebraicas, Syriacas, Chaldaicas, ſive Arabicas literas addiſcunt; inter quos nullos fere reperi, qui recte pronuntiare noverint literas quaſdam, uti præcipue ſunt ק צ ע ה ח ט כ & רח ſed præſertim literas ח & ע mirum eſt, quam diverſo & quam ridiculo apud Orientales ſono noſtrates enuncient; quæ ſit genuina

nuina harum literarum pronuntiatio, calamo non facile deſcribi poteſt, voce ſortaſſis non infeliciter oſtenderem, cum diu jam Orientalium pronunciationi aſſueverim. Literæ genuinum ſonum Georgius Amira Chaldaicæ Grammatices auctor, inter omnes meo judicio præſtantiſſimus, optime docuit ; ſimilitudine mugitus vitulorum. Litera ח quomodo ſit recte efferenda, ſimilitudine tuſſis in oriente me docuerunt. Differentiam inter כ & ק optime norit, qui K. Græcorum à Q. Latinorum non ignoravit diſtinguere ; ſed hæc, & alia hujuſmodi omitto, quæ R. P. tuæ longe magis quam mihi, comperta eſſe exiſtimo. Hoc tantum reliquum eſt ut me tui ſtudioſiſſimum omni opere futurum fore commemorem, & abs te ut me diligas, & ſi quid valeo mihi imperes toto corde expoſcam. Vale vir chariſſime & ne deſinas de literis bene mereri.

Romæ 10. *Kalen. Julias, Anno Salutis* CIↃ IↃCXXX.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XVII.

J. Morinus Petro à Valle. Animadverſiones in Pentateuchum Samaritanum.

Nobiliſſimo & perilluſtri viro Petro à Valle. J. M. C. O. P. S. D.

LIteras tuas avide accepi, Pentateuchum Samaritanum quem nobis polliceris avidius accepturus, gratiam iſtam ab humanitate & ſtudio quo erga ſacras literas incenderis non modo ſperamus ſed etiam expectamus; promiſſis tuis ſtandi ut occaſionem cito nanciſcaris Deum Opt. Max. & ego efflagito & omnes literati deprecantur; quæ aberrata fuerunt in ἀπογράφῳ Samaritano quod mihi miſiſti, quoniam ita deſideraſti lubens tranſmitto: iſta exſcripta fuerunt ex cap. 12. Deuter. à v. 27. ad finem cap. facile autem hæc reperies ſi ſectiones libri tui ſectionibus libri mei reſpondeant. Dividunt Samaritani ſingulos libros Moſis in varias ſectiones quas קצין vocant quæ paraſchis Judaicis longe breviores ſunt; librum quintum qui nobis eſt Deuteronomium in 166. Katſin diſtinguunt quarum 71. ab initio verſus 29. atque ab his verbis inci-

pit אני עקר יהוה initio igitur, Ver. 27. ואדמח *ſanguinem* א irrepſit, dicendum enim דם ut paulo poſt. vel דמח nomen illud ut ſcriptum eſt terram ſignificat vel rubedinem; fieri tamen poteſt ut Aleph ſit hœmanticum in eo nomine ut aliquando Chaldæis, in fine Ver. 28. באות ponitur pro Hebræo Samaritano בעיני in oculis, ſuſpicor ſcriptum eſſe. בחואת in præſentia, niſi ſit error explicandum eſt in deſiderio, ſcilicet Domini. Sed hæc levia: verſu 29. ad finem וחדוב ultima litera debet eſſe Reſch non Bet, דור enim habitare ſignificat, Verſu 30. באדין *poſt eos*, loco Aleph reponendum ת Ver. 31. לי אל חך *Domino Deo tuo pro* לי ſcribendum ליהוה· eodem verſu דס.בא delendum punctum quo in duas dictiones fit ſeparatio & continuo legendum דסבא *quos odit*; eodem verſu יקד.ון delendum punctum ne fiant duæ voces, *combuſſerunt*; comparatione textus Hebræo-Samaritani facile fuit iſta corrigere, ſed de quo loco iſta eruta eſſent neſcienti negotium faceſſere potuerunt, voces inſolentes Syris & Chaldæis iſtæ videntur צועיח, qua ſignificatur צוים· *gentes* רעד quæ pro Hebræo בקש *illaqueare* טלמס *creavit*, quæ vox eſt ſecunda Pentateuchi; quæ dixi de ſuperſtitione Judaica circa nomen Tetragrammaton quam ex v. 16. c. 3. Exodi eliciunt, vera ſunt tantum ſicut cætera ejuſmodi omnia de textu biblico,

Digitized by Google

biblico, tantum enim circa textum illum λεπτολογοῦσι: itaque ad verſiones & Paraphraſes qualis eſt Illuſtris Dominationis tuæ Pentateuchus, iſta non ſunt transferenda. Recte igitur verſio tua habet לעלם quamquam in Hebræo Samaritano ſit לעולם. Si Linguæ naturam ſpectemus alia omnino ratio eſt, in tuo codice ſcribi non debuit ut in Hebræo Samaritani עלם *ſeculum:* non pronuntiant *hholam* cum Vau ſed cum A ſeu camets; Syri ita עלם *hhalam*, ſic Samaritani ut ex literis apparet: Chaldæi vero addunt Aleph in fine עלמא *hhalma.* Hebræi vero cum Vau efferunt עולם *hholam*, atque vel Vau ſcribendum vel ſubaudiendum; ſi in verſione tua haberetur עולם perperam ſcriptum eſſet: Vau enim nunquam quieſcit in camets, neque camets ſeu A ſupplet literam Vau, ſed Aleph quæ aliquando exprimitur cum camets, unde fit ut nonnunquam in ſcriptura legatur קאם pro קם, & ſimilia. Itaque ex natura Linguæ Syriacæ & Chaldaicæ tolerabilius eſſet ſcribere עאלם quam עולם ad ſignificandam æternitatem. Quæ de pronuntiatione ſcripſeram de literis non intellexi, ſed de vocalibus ſeu punctis & de nomine tetragrammato, circa quæ non exiſtimo Samaritanos Judæorum inſtar minute Philoſophari. Benjaminus in itinerario ſcribit Chutæos has tres literas non habere הוע legemque Moſis his tribus literis ex-

 ceptis

ceptis agnoſcere, inque harum literarum vicem Aleph ſubſtituere. Sed iſta Judæorum calumniæ ſunt, ſicut id quod Aben Ezra in primum cap. Eſth. ſcribit, Cuthæos initio Geneſeos pro אלהים בר אשית ברא repoſuiſſe initio *creavit Aſima*, Idolum ſcilicet ſuum omnia creaſſe. Notat præterea idem Benjaminus id quod nuper ad me ſcripſeras, Samaritanorum ſacerdotes ab Aarone genus ducere & cum ſuæ ſuperſtitionis hominibus connubia non miſcere, atque ideo à ſuis Aaronitas vulgo dici; ſed de hiſce ſatis. Recenter legi magna cum animi oblectatione libellum quem edidiſti, delle conditioni di Abbas Re di Perſia: velim quæ tanti Regni Politiam & Geographiam ſpectant, deſcripſiſſes; hactenus enim admodum obſcura ſunt hujus regni interiora. Hoc te facturum ſpero in compendio Hiſtoriæ Perſicæ quod publico ſpoſpondiſti, fidemque tuam ſic præſtiturum; finem tandem ſcribendi faciam, ſi prius ut plurimum me ames, Illuſtriſſimum Dominationem tuam inſtantiſſime rogaverim; nihil tua amicitia & ſuavius & honorificentius mihi contingere poſſe exiſtimo. Vale iterum dico & me ama.

Pariſiis VI. *Kal. Aug.* 1630.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XVIII.

Altera ejuſdem Argumenti.

Reverendo Patri atque eruditiſſimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero, Petrus à Valle Peregrinus S.P.D.

REverende mi Pater, ad calcem Pentateuchi, disjunctæ tamen, & diverſa ab aliis magnitudine exaratos verſiculos aliquot reperies, verba ſcriptoris, quibus ut Orientalibus mos eſt, nomen ſuum, tempus, quo volumen hoc ſcripſit, & alia multa explicantur, quæ non bene aſſequi potui, cum non extenſe, ſed compendiariis notis ſint ſcripta. Pergratum mihi erit ſic ea cum optime perceperis, ad amuſſim quomodo ſe habeant,& eorum ſenſum quis ſit, ad me reſcripſeris. Vale iterum & mei memor vive.

In fronte libri, quæ duabus in paginis à tergo Arabice extant ſcripta ſyngrapha ſunt quorumdam Doctorum ex Samaritanis, qui variis temporibus volumen legiſſe, illudque correctum eſſe teſtantur.

Inter interpretandum, quod Paternitati tuæ parvo labori futurum eſſe exiſtimo, rem ſummopere gratam mihi facies, ſi hujuſce mei

textus in margine, ut illius uſus noſtris eo magis facilis reddatur, numeros capitum, verſiculorumque Pentateuchi Latini, ſuis locis, opportune, ac non ineleganti aliquo modo, ſignaveris; nec non alia in margine, è regione, vel ubi melius videbitur, numeros etiam ſectionum juxta Samaritanos: quæ quidem etſi ſcriptura ſint diſtinctæ, numeros tamen nullos habent. Hoc ipſe non præſtiti, quia abſque errore uti apparebat, illud agere non confidebam.

Nudiſtertius R. P. Fr. Thomam à Novaria inviſi, & ipſe libellum mihi Samaritanum oſtendit preces illius gentis ut opinor, continentem; ibique nonnulli erant verſus, quorum primæ dictiones incipiunt à literis Alphabeti ordine digeſtis, veluti Lamentationes Jeremiæ; atque ex his manifeſte comprehendi me hucuſque in Alphabeto Samaritano ſamec pro ſade, & è contra ſade pro ſamec, perperam uſurpaſſe, neſcio qua deceptum conjectura. Putabam enim literam ſamec eſſe, & ſade; at in eo libro contrarium nempe ab una quintum decimum in Alphabeto locum, ab altera vero decimum octavum occupari vidi tibi ſignificari neceſſarium duxi, & de eo quid ipſe ſentias me certiorem facias velim.

Idem Pater à Novaria præ manibus habet Interpretationem Grammatices, quam ei tradidi, Ægyptio-Arabicæ, nec non vocabularii; ipſiuſ-

ipſiuſmet diligentiæ calcaria adjungere non deſinam: vereor tamen ne ob multa quæ illum premunt negotia, eam tam cito, uti deſideramus, ad finem perducat. Nec plura, ac tertio Vale.

EPIST. XIX.

Pet. à Valle J. Morino reſponſio ad præcedentem de Lingua & Libris Samaritanorum.

R. Patri, atque eruditiſſimo Domino meo, Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S. P. D.

NOn mediocrem mihi lætitiam attulere, vir eruditiſſime, & literæ tuæ quas nuper accepi, & optima, quæ nunc ſeſe offert, occaſio mittendi ad te tantopere optatum Samaritanum Pentateuchum. Reverendus Pater Bertinus, noſtri amantiſſimus, una cum Nuncio Pontificis ad Regem delegato, iter in Gallias brevi eſt aggreſſurus: mari quidem uſque in Provinciam quam vocant, Galliæ, ſeu Narbonenſem oram, ſed triremibus, quibus quam tutiſſime navigari ſolet; ac inde Lutetiam uſque, pedeſtri itinere, facillime ut opinor, atque expeditiſſime ad te perveniet,

quod jam expectas feliciter, ni fallor, allaturus, illud namque incluſum capſula, & adverſus pluvias, alioſque hujuſmodi ſiniſtros caſus optime munitum, illi tradidi; non laborabo in differendo de Pentateuchi locis; quæcumque enim extant in hoc textu animadverſione digna, tibimet propriis oculis intueri licebit; tantum dicam, ea omnia errata, quæ in ἀπογράφῳ jam miſſo adnotaſti, in hoc exemplari meo ita prorſus ſe habere me reperiſſe, ſicut tu corrigenda eſſe prudenter exiſtimaveras. De pronunciatione vocalium apud Samaritanos nihil auſim dicere, cum neque eorum Linguam intelligam, neque illos legentes unquam audiverim; illud tantum obſervavi, hujuſce exemplaris mei ſcriptorem, in quibuſdam dictionibus, quas evolvendo libro facile reperies, ſuper aliquas literas virgulas quaſdam, ſeu lineolas appoſuiſſe, vel jacentes, vel dextrorſum aliquantulum erectas, inſtar accentus acuti Græcorum: quod præſtitiſſe proculdubio opinor, ad tollendam lectori omnem de earum pronunciatione ambiguitatem. Verum, ſi lineolæ illæ, in hac ſcriptura eandem quam in Arabica vim habeant, quod non veriſimile mihi videtur, cum Samaritani Arabica Lingua hodie pro vulgari utantur, & ad Arabici ſcribendi ritus exemplum, qui illis familiaris eſt, in propriis etiam characteribus diſtinctionis ergo, lineolas illas

efformaſſe

efformaſſe poſſibile ſit dum hujuſmodi ſigna ad diſtinguendum vocales ipſi non habent, nihil aliud profecto, quam A. vocalem, hiſce lineolis ab iiſdem repræſentari exiſtimo; nam apud Arabes hujuſmodi ſignum ſeu motio, ut ipſi dicunt, quam Jathha appellant, valet A. Latinorum, ſive E. clarum ad A. declinantem, vel medium quidem ſonum inter A. & E. clarum. Cæterum Maſoretas illos, & alios recentiorum, qui fuerunt, tam apud Hebræos, quam apud Chaldæos, vocalium inventores, in eo quod ad pronunciationem ſpectat, multa innovaſſe, non abs re ſuſpicor. Nam Arabes, qui priſcarum conſuetudinum tenaciores fuerunt, & quorum cum Lingua, Hebraicam atque Chaldaicam maximam affinitatem habere, nemo non fatetur, tres tantum vocales agnoſcunt, A. nempe, V. & I. tribus literis quieſcentibus, Aliph, Vau, & Je, reſpondentes; quæ tamen variis in locis, plus vel minus clare prolatæ, virtualiter (ut Scholaſticorum vocibus utar) noſtrarum quinque vocalium ſonum, eorumque brevitatem ac longitudinem, quodammodo referunt; cum revera plures tribus, nec ſint, nec eſſe poſſint, quandoquidem tres tantummodo exiſtunt quieſcentes literæ, quæ vocalibus neceſſario reſpondere, & earum ſonum ubi opus eſt appoſitæ, accentu quodam magis producere debent; quod Hebræis etiam & Chaldæis antiquitus

quitus commune fuiſſe, & Genebrardus mecum ſentit, & ipſamet ſcribendi atque legendi ratio manifeſte oſtendere, mihi videtur: neque in hac tantum parte novatores illos poſteris impoſuiſſe arbitror, ſed in alia quoque, vocales nimirum immutando, & aliam pro alia ſæpe uſurpando in quamplurimis dictionibus ſive corruptela Linguæ, ſive diverſitate τῆς διαλεκτȣ̃, ſive temeritate ſive alio quovis caſu. Ad hoc credendum me perſuadet illud argumentum; priſcam ſcilicet, rectam genuinamque pronunciationem complurium vocum earum Linguarum quæ corruptelas paſſæ ſunt, apud exteros potius, quam apud propriæ gentis homines, reperiri; ſi quidem exteri dictionum ſibi peregrinarum pronunciationem fere ſemper eandem retinent, quam ab initio ab iis, quibus Linguæ illæ propriæ erant, audivere, nulla adhuc in eorum idiomata corruptione illapſa: contra vero cujuſcunque nationis homines priſcas proprii ſermonis voces, non niſi corrupte, pronunciare ſolent, immutata admodum annorum curſu, non minus ſermonis, quam veſtium, aliarumque rerum omnium conſuetudine. Quod in Italia accidiſſe videmus, non modo mutata Lingua Latina in Italicam, verum etiam adeo mutata, ut hodie in vocabulis, quæ cum Latinis tum Italis communia ſunt, ſi Hetruſce loquamur, hoc eſt, majori qua modo poſſumus elegantia,

regula

Digitized by Google

regula ſit, ut à Latinorum pronunciatione quam maxime fieri poteſt, aberremus. Hanc eamdem corruptionem ſermonis, licet non tantam, ipſamet Græcia experitur: Armenia vero, ut de aliis regionibus taceam, tantopere majorem, ut qui hoc ſæculo vivunt Armeni priſcorum ſuorum Linguam, niſi illam addiſcant, multo minus quam Itali, Latinam, intelligant. Quod autem dixi apud extraneos multarum vocum cujuſcumque Linguæ priſcam, rectamque pronunciationem reperiri, non paucis exemplis comprobare poſſem, ſed hic nobis ſatis erit nomen, Cæſar, quod ab Arabibus, à Perſis, & ab Orientalibus fere quibuſcumque ad hanc uſque diem antiquo more apud nos penitus abolito, Caïſar efferri conſuevit. Idem de vocibus Hebraicis evenire, ut hac ſcilicet tempeſtate nonnullæ earum minus recte ab Hebræis, quam ab aliis extraneis, pronuncientur, quid dubium corrupta jam inter Hebræos Lingua, vel temporis injuria, vel Maſoretarum, aliorumque recentiorum temeraria innovatione? Plures reperiuntur dictiones, tam Hebræis & Chaldeis, quam Arabibus communes, quæ quidem ab utriſque iiſdem prorſus literis ſcribuntur, diverſe tamen pronuntiari ſolent ob diverſam illarum gentium vocales illis affigendi conſuetudinem; ſed pace recentiorum Maſoretarum dixerim, Arabum pronuntiatio mihi magis arridet,

Digitized by Google

arridet, magiſque antiquorum uſui conſentanea videtur. Exempli gratia dictio היכל quæ juxta Genebrardum in Epiſtola ad lectorem in Commentariis Pſalmorum, ab Hebræis Hecal pronunciatur, & ſignificat armarium illud in Synagoga Hebræorum, ubi volumen legis adſervari ſolet, ab Arabibus iiſdem quatuor literis exaratur, diverſa tamen vocalium adhibita ratione Hikel effertur, & recte quidem; quomodò enim Hecal dici poteſt, ſi ſecunda hujus dictionis litera eſt Je quieſcens, quæ cum motione, ſeu vocali caret, nihil aliud legenti, quam tempus aliquantulo diuturnius præcedentis vocalis, ſi modo ſit J. longa, ſibi natum reſpondens innuere poteſt: ſin alia ex vocalibus præceſſerit, ſoni ipſiuſmet literæ Je contractiorem in ſyllabam antecedentem, ita ut ſi non Hikel ſaltem Heikel, vel Haikel per diphthongum, ut more noſtro loquar, ſit legendum; Hecal vero abſque ulla literæ J. expreſſione, nullo pacto. De diverſitate autem vocalis A. vel E. in poſtrema hujus dictionis ſyllaba, nihil dico, cum id parum interſit, & motio Phathha utramque pariter poſſit denotare; ſed de his hactenus: garrula quippe jam nimis loquacitate, ineptis his meis nugis purgatiſſimis auribus tuis, importuna cornix, obſtrepui, quod præ tua humanitate, ut mihi ignoſcas ardenter efflagito. Libellum meum de Rege Perſarum te legiſſe, atque fuiſſe delectatum

Digitized by Google

lectatum, valde lætor, quid enim jucundius ſcribenti accidere poteſt, quam ab erudito viro, tui ſimili, ſua ſcripta comprobari? attamen ipſe, nequid arrogem, fateor, in eo libro nil aliud eſſe boni, præter veritatem, cujus ſemper ſtudioſiſſimus fui, & diligentiam, qua rerum ſcriptarum notitiam aſſequi, exactiſſime curavi. Quod deſideras de Geographia Perſici Imperii, non quidem Mathematici, ſed potius Hiſtorici, ac Politici more, ſi ea nomina mihi fas uſurpare, jam in promptu eſt: ſed Romæ difficilis admodum librorum promulgatio experitur, ob nimium ſcrupuloſas ſuperiorum cenſuras: longe autem à me parum feliciter hæc typis traderentur, tum ob innumeras voces barbaras, in quarum orthographia ſi error irreperet, omnia profecto corrumperet, tum etiam quia nomina barbara locorum, non parva cumutilitate eruditorum legentium, Romæ Perſicis etiam characteribus in margine facile poſſent exarari, quod alibi impoſſibile futurum exiſtimo, chalcographiæ defectu; veruntamen nihilominus fortaſſe aliquando illud etiam tibi mittam, ut de eo quod libuerit facias; obſcura quæ ad hanc ætatem nobis fuere de regionibus illis, non deſpero futurum, ut hoc meo opuſculo aliquantulum illuſtrentur ſed certe multo magis epiſtolis meis, ſi unquam prodierint vernacula lingua ad amicum quemdam conſcriptis,

in

in quibus univerſæ peregrinationis meæ narratio diffuſe continetur. Has ut publico concedam, eædem me remorantur difficultates, & inſuper non parum laboris ac temporis, quod in illis reſcribendis expoliendiſque, operæ pretium foret inſumere. Nihil aliud reliquum eſt, vir Doctiſſime, niſi ut te rogem, curioſæ cuidam exercitationi meæ ſatisfaciendi gratia, ut ad me, cùm primum reſcripſeris, mittas Hebraico inprimis ſermone, mox & Samaritano atque unoquoque eorum propriis utriuſque Linguæ Characteribus, ſeparatim, correcteque ſcripta, eademque Latinis etiam literis, ut ſonus vocalium cujuſlibet dictionis melius à me percipi poſſit, verba illa, quæ ab eccleſia Catholica in ſigno ſanctæ crucis, necnon in Baptiſmate, recitari ſolent, videlicet, In nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti; quæ ſane quamquam & ipſe efformavi, ne forte in aliquo erraverim, abs te nihilominus magis emendata accipere, ſummopere cupio. Interim vale, & me tui obſervantiſſimum, ſicut jam ſoles ama.

Romæ idibus Sept. Anno ſalutis, CIↃIↃCXXX.

EPIST.

EPIST. XX.

Jo. Morinus Leoni Allatio, de Libris quos edidit ipſe J. Morinus, de Adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ, & de Antiquiſſimis ordinandorum Clericorum ritibus, *&c.*

Leoni Allatio. J. Morinus.

ITa officioſe mecum ſemper egiſti, quoties auxilium aliquod literarum, aut conſilium à te popoſci, ut ſemper crediderim mihi facilem fore ad te aditum quoties occaſione ſeſe offerente id repoſcerem; ea ſpe fretus te preces meas admiſſurum facile confido, nec multa præfari benevolentiæ tuæ conciliandæ cauſa mihi neceſſum eſſe exiſtimo: quapropter ab ipſa prece exponenda exordiar, ſed prius de precis cauſa nonnihil mihi dicendum arbitror. Ante paucos menſes copioſum volumen de adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ in lucem edidi, adminiſtrationem iſtam per duodecim ſecula tam in oriente quam in occidente deduxi, varietateſque prope omnes quæ in eo contigerunt enarravi; nunc fert animus in ſacras Clericorum ordinationes tam Græcas quam Latinas inquirere, & quæ deprehendi publici juris facere; inquiſitionem illam Schola-

laſtico

ſtico more non inſtituo; id exiſtimo hàc in cauſa, & probationibus quas adhibeo plane inutile, his enim argumentis cedat univerſa Scholaſtica, & illis ſeſe accommodet omnino neceſſe eſt, hujuſmodi eſt totius operis ordo & ratiocinatio, in lucem edo antiquiſſimos ordinandorum Clericorum ritus Latinos, quorum nonnulli è codicibus mille annorum & nongentorum ætatem ſuperantibus, multi octingentorum eruti ſunt; ſunt etiam poſteriores. Græcos edo ſeptem, ſed antiquiſſimis Latinis poſteriores; vetuſtiſſimus è Barberino codice exſcriptus eſt, ſecundus ab eo è Cryptæ Ferratenſis monaſterio; tertius & quartus è Bibliotheca Vaticana, ſed omnes ordinationes in illis non exhibentur, præcipuas tamen repræſentant; quintus è codice S. Andreæ Vallenſis exſcriptus; ſextus è Bibliotheca Regia; ultimus & recentior, ſed omnium ampliſſimus Allatianus eſt, cujus ectypum jam ante multos annos ad me miſiſti; his addo librum de Sacramento ordinis Symeonis Theſſalonicenſis, quem Romæ è Bibliotheca Vaticana deſcripſi, tandem quæ de ordine ſcripſit Gabriel Philadelphenſis, Metropolita; hæc omnia prelo matura ſunt, latinitate donata, & variis adnotationibus illuſtrata, quibus quæ Latinis obſcura eſſe poſſunt breviter explicantur. Ex horum comparatione manifeſtum eſt eodem plane modo ordinationes ſacras apud utrum-

que

que gentem antiquitus factas eſſe, & quæ nonnulli Scholaſtici opinantur eſſe ſubſtantialia, neutram gentem olim uſurpaſſe. His præpono diſſertationem qua demonſtratur Eccleſiam Romanam Græcas ordinationes & ante ſchiſma, & poſt ſchiſma ſemper & continue in hunc uſque diem admiſiſſe, & probaſſe; Græcos Schiſmaticos ad Eccleſiam converſos nunquam ordinaſſe, ſed non modo in ea ordinatione quam apud ſuos acceperant admiſiſſe, verum etiam ut à Græcis Catholicis more Græco, ſi quas ordinationes non accepiſſent, ordinarentur, permiſiſſe atque etiam procuraſſe.

His de ſcopo & opere meo delibatis, quid à ſolita in me humanitate & benevolentia tua impetrare velim, breviter expono: Cum Romæ eſſem, & hæc quæſtio de ordinatione Græcorum acriter agitaretur, è tomo Symeonis Archiepiſcopi Theſſalonicenſis de Sacramentis qui in Bibliotheca Vaticana aſſervatur, exſcripſi librum ſive tractatum de Sacramento ordinis, ſive ſacerdotii; verum cum non liceat, ut probe ſcis, in ea Bibliotheca quantum libuerit immorari, brevitate temporis coactus nonnulla paſſim prætermiſi, quæ ſcopo meo videbantur mihi minus prodeſſe, ea nunc opera & ductu tuo reſarcire & complere vellem, ut illius libri editio quam meditor, perfectior ſit & cumulatior. R. Pater Anthonius Petit qui

Digitized by Google

has literas tibi tradidit, quæcunque erunt neceſſaria & juſſeris Amanuenſi perſolvet. Rogo tantum ut quæ autoritate tua deſcriptionis jus obtineas. Amanuenſemque qui ſcribere ſciat Græce eligas atque ſcribenda ſunt præmonſtres; ut hoc commode & minimo cum labore fieri poſſit: quæ exſcripſi & quæ prætermiſi in tabella huic Epiſtolæ conjuncta adnoto & velut depingo: hoc inſuper te rogo ut conſiderato ſcopo & opere meo, ſi qua in re illud juvare potes eum in commodum Græcorum quorum mores ſacros illuſtrare laboro, mihi non deneges, jam multorum debitor ſum, plurium eſſe ſpero, pluribus apud te non agam quem toties beneficum, & amicorum deſideriis & commodis deſudantem expertus ſum.

EPIST. XXI.

J. Morinus P. à Valle de libris & Lingua Samaritanorum.

Perilluſtri viro, Petro à Valle Romano Patricio Domino meo admodum colendo Jo. Morinus S. D.

Jure mihi ſuccenſere potuiſti, quod literis tuis reſpondere tamdiu diſtulerim. Videri enim potui parum gratus memoriamque bene- ficii

Digitized by Google

ficii accepti admodum ſubito ex animo excuſſiſſe: id tamen vitii quod a me longiſſime ſemper abſuit, diuturni mei ſilentii minime cauſa fuit, ſcribendi tarditatem alia pepererunt. R. P. Bertinus qui literas tuas mihi reddidit temporis in itinere ſuo plurimum conſumpſit, multo vero magis ſupellex ipſius quæ cum Illuſtriſſimi Nuntii ſupellectile vehebatur. Nudius tertius tantum Pentateuchum tuum ſanum, integrum, nulla ſui parte laceratum, contortum aut maculatum accepi, ante autem libri tui felicem vectionem, ad te ſcribere nolebam, ne de literis tuis ſine libro acceptis nuntio adveniente libri in periculum adducti ſcrupulum injicerem, admodum autem opportunus advenit; nam folium poſtremum ſub prælo erat Exercitationum Eccleſiaſticarum quas in Samaritanorum Pentateuchum elaboravi, ſpecimina autem Pentateuchi ad calcem libri exhibere ſtatui. Itaque cum tuum nactus ſim, utriuſque conjunctim exhibiturus ſum. Initio Exercitationum Pentateuchum tuum deſcribo, & ex ſpeciminibus quæ olim ad me miſiſti, judicium facio, nunc autem quæ ſperabam beneficio & diligentia tua me conſecutum ſcripſi; quacunque data occaſione Exercitationum iſtarum te participem faciam: Proponebam mihi primum tria aut quatuor foliola, non plura in Samaritani Pentateuchi Illuſtrationem typis committere, ſed diſcendi ſtudio

in juſti libelli menſuram ſub prelo creverunt: Verum his præteritis ad librum tuum redeo.

Cum primum illum accepi nonnulla contuli cum noſtro; noſtri, id eſt, Hebræi interpretationem deprehendi literæ adeo mordicus adhærentem, ut hac in parte omnes interpretes ſuperare mihi videatur, duo quidem verba offendi quæ periphraſi vertebantur, non illa multiplicante verba, ſed ſenſum unius verbi altero verbo reddente: ſcribæ etiam halluci nationem ſemel aut iterum, Aleph pro Tau ſcribentis, legi præterea quæ in fine à ſcriba addita ſunt; illa ſunt Hebraica ut conſtat ex prima linea, & nonnullis aliis dictionibus quæ integre ſcribuntur, cætera quæ plurima compendia ſunt dictionum quæ imperfecte ſcribuntur, illa autem pleraque nihil aliud ſunt quam Rabinorum de quibus mentio fit, honorificæ appellationes quales in noſtro Pentateucho plures integre deſcribuntur: ſenſus autem additamenti iſtius hic eſſe mihi videtur, *ſcripſit hanc legem ſanctam ſervus*, &c. *& tradidit eam Joſepho filio Juſtitiæ, filio Joſephi ſacerdotis in Damaſco, & correxit eam Abraham de filiis Matar anno nongenteſimo & viceſimo regni Iſmaelitarum decima menſis Elul*, itaque anno Chriſti, 1542. ſcriptus eſt, character & papyrus alteram ætatem non videntur arguere; dicam præterea ſectiones iſtius codicis ſectionibus noſtri omnino pares eſſe, unoque & eodem

eodem nomine קצין appellari in fine Geneſe-os 250 adnotantur; in fine Exodi 200, in fine Levit. 130; totidem in noſtro iiſdem locis numerantur, ad finem numerorum & Deuter. in tuo omiſſæ ſunt: ſed æqualitatem ubique eſſe non ambigo. Petis à me expreſſionem iſtorum verborum, in nomine Patris & filii & ſpiritus ſancti, Hebraice & Samaritice; ſic Hebraice efferri debent *beſchem ab uben ve ruach haquodeſch*, אב ובן ורוח הקדש בשם Samaritani ita efferent ࠄࠒࠃࠔ׳ ࠅࠁࠍࠉ׳ ࠅࠁࠍࠉ׳ ࠅࠓࠅࠇ ࠀࠁ ࠁࠔࠌ׳. quomodo pronuntient iſta Samaritani, hoc eſt ut Judæorum more loquar, quibus punctis loquendo illa afficerent divinare licet non demonſtrare; hoc diſci non poteſt niſi ex Grammatica Samaritana aut ex ipſorum Samaritanorum pronuntiantium auditu. Ego ſic pronuntiarem *Beſcham. Ab, ubar. veriach quadéſch*, quod ad virgulas quas dictionum quibuſdam literis imminentes animadvertiſti multo frequentiores ſunt in noſtro codice quam in tuo; uſu autem didici illis ſignificare verbum in uſitatiori ſignificatione eſſe ſumendum, vel verbum paſſivè intelligendum, vel contra formam ſcribi vel quid ſimile. De Hebraicarum dictionum pronuntiatione plane tibi aſſentior, multiſque argumentis demonſtrare poſſem antiquiſſimos Judæos multa aliter pronuntiaſſe quam jubeant Maſorethicæ cenſuræ, ut ineptiſſimas lectionis eorum argutiolas præteream.

Cum deſideres Sectionum, capitum & verſuum tuo codici adnotationem, hoc ſedulò & terſe inter legendum præſtabo. Quæ de Perſici imperii Hiſtorica & Politica Geographia ſcripſiſti, ſive literis ad amicos, ſive libris in hanc rem de induſtria compoſitis, ſi mihi commiſeris, curabo ut quam emendate hic typis mandentur; cura tantum ut correcte deſcribantur, cæterorum vadem me tibi ſiſto. Clariſſimus vir D. le Jay qui Bibliorum magnorum editionem ſuſcepit & propriis ſumptibus præſtat gratias mirum quam maximas agit commodati Pentateuchi. Vale Domine mihi omnibuſque literarum alumnis colendiſſime & me ama. 30 Jan. 1631.

EPIST. XXII.

P. à Valle J. Morino de Chronologia Mahumadanorum quid à Perſa rerum Mathematicarum peritiſſimo dicerit explicat.

Reverendo Patri atque eruditiſſimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S.P.D.

NUdius tertius accepi, vir clariſſime humaniſſimas literas tuas, quibus mihi ſignificaſti

ficaſti adventum R. Patris Bertini, teque ab eo Pentateuchum optime cuſtoditum, uti optabam, recepiſſe. Id mihi pergratum fuit; namque multis abhinc diebus perveniſſe iſtuc Pontificis nuncium, apud nos fama vulgaverat, & cum nihil abs te de Patre Bertino, nec de libro audirem, incipiebam quidem in aliquam incidere ſuſpicionem ne quid forte ſiniſtri in itinere illis accidiſſet. Imprimis ſummopere jucundum mihi fuit, Pentateuchum ad te fuiſſe delatum antequam Exercitationes tuæ Eccleſiaſticæ prodirent, ut in illis perficiendis, ſi quid opus erit tibi præſto ſit. Eaſdem ipſe Exercitationes, quibus me ditare promittis, non mediocri cum deſiderio expecto, novi enim quanta eruditione refertæ ſint futuræ; verba illa, quæ Hebraice ac Samaritice à te reddita miſiſti, perquam grata mihi evenere, innumeras de illis tibi gratias ago, nec non de eo quod ſcribis, te operam daturum, ut lucubrationum mearum ſi aliquid ad te mittam, typis iſtic emendate mandetur, id mihi ſummi beneficii loco futurum eſſe non dubites, quo ut quam primum perfruar, brevi aliquam earum ad te mittere non deſinam, quam exactiſſime exaratam. De Anno Chriſti, nempe 1542. ſi recte quod ſcripſiſti legi, vel 1592. penultima namque hujus numeri figura non ſatis bene mihi perſpicua fuit, licet priori potius modo quam ſecundo exaratam fuiſſe exiſtimem, quo

quidem anno tibi perſuades Pentateuchum meum fuiſſe ſcriptum, cum annotaverit ſcriba, ſe id præſtitiſſe anno nongenteſimo & vigeſimo regni Iſmaelitarum, non facile tibi aſſentior: hoc enim mihi certo conſtat annum ſervatoris noſtri 1622.* quo ipſe in Perſide eram, anno Iſmaelitarum 1031. majori ex parte reſpondiſſe, quemadmodum etiam, ut ex *literis* ad me Conſtantinopoli datis, poſtquam Romam reverſus fui, collegi ejuſdem ſervatoris annum 1627. Muhammedanorum Hegiræ anno 1036. fere prorſus reſpondere: quod ſi accurate perpendamus, nec non Iſmaelitarum annum lunarem eſſe, undecim circiter *diebus* minorem noſtro, qui ſolaris eſt, tranſactos annos retrorſum ſupputando, certo tamen conſiderato utriuſque anni dierum numero, facile reperies, annum Iſmaelitarum nongenteſimum & vigeſimum in Annum *Chriſti* 1514. vel certe 1515. circiter incidere. Memini Davidem Origanum in altera ſuarum Ephemeridum parte eorumdem annorum, noſtri ſcilicet ac Saracenici, collationem facere; liber iſte apud me non eſt modo: tu illum conſulere poteris, attamen quod dixi de annis noſtræ ſalutis 1622. & 1627. eos nimirum reſpondere annis Muhamedanorum 1031. & 1036. pro certiſſimo habeas, quidquid in hanc ſententiam Origanus adferat, vel alii quicunque; hoc enim ipſe, inter Mahumedanos

nos diu verſatus, in eorum ſcriptis atque libris ſæpe ac ſæpius obſervatum, oculatus teſtis omni dubio procul affirmo; & ne quid in hoc argumento deſideres, ſi forte hujus rei certitudinem aſſequi cupies, ut in interpretatione Pentateuchi, de illius ſcriptionis tempore diſſerendo ab omni erroris offenſione magis ſecurus incedas, tria hic ſubjungere non pigebit. Primum quidem, undecimam diem menſis Aprilis anni Redemptionis noſtræ 1586. qua ipſe die natus ſum, à doctiſſimo quodam Perſa Mathematicarumque Exercitationum peritiſſimo viro, mihi familiaritate conjuncto, qui meæ geniture cœleſtem, ut moris eſt, figuram quam apud me habeo erigere voluit, annorum ſupputatione ſedulo facta, vigeſimam ſecundam diem menſis Rabia etthani, hoc eſt Rabia ſecundi (qui menſis in anno quartus eſt ordine) anni Mahumedicæ Hegiræ 994. Perſice ſcriptam fuiſſe, ſecundo vero vigeſimam primam diem Martii, qua ſol primum punctum Arietis ingredi ſolet, unde anni ſolaris initium exactiſſime Aſtrologorum more Perſæ aſſumunt, Anno Chriſti 1622. me, ut dixi, in Perſide apud eoſdem Aſtrologos commorante, uti notatum eſt in Ephemeride Perſica illius anni, quæ duplex apud me extat, à duobus nempe Mathematicis ſeparatim elaborata in octavam diem menſis Gemadhiel euvel, hoc eſt, Gemadhi prioris, qui menſis quintus eſt illis ordine,

ordine, anni quidem Hegiræ Muhamedicæ 1031. incidiſſe. Tertio denique, vigeſimam ſextam diem Junii, Anni Domini 1627. à Turcis Conſtantinopoli duodecimam menſis, Sceuval, qui decimus eſt ordine, anni eorum Hegiræ 1036. fuiſſe numeratam, hæc autem ſunt nomina menſium Arabicorum, quibus Muhammedani fere omnes in deſcribendis faſtis, ut ita dicam utuntur; 1. Muharrem. 2. Sefer. 3. Rabia eleuvel, vel primus. 4. Rabia etthani ſive ſecundus. 5. Gemadhi eleuvel. 6. Gemadhi etthani. 7. Regeb. 8. Scioaban, 9. Ramadhan. 10. Sceuval. 11. Dhilcaade. 12. Dhilhagge; & hi omnes ſunt lunares, ſex 30. diebus, ſex vero 29. alternatim conſtantes, niſi aliqua intercalatio ad adæquanda novilunia cum menſium principiis occurrat, quæ triginta quolibet, ſive viginti novem ni fallor annorum ſpatio, undecies certo ordine apponi ſolet ad calcem poſtremi menſis, qui tunc addita intercalari die, & ipſe 30 diebus terminatur. Perſæ alios habent menſes ſolares, & aliam ſolarium annorum ſupputationem, quam docti non ignorant, & æram Gelalinam appellant, a Rege quodam Gelal nomine, qui illam inſtituit; ſed & ipſi ut plurimum in ſcriptis & in uſu quotidiano, ſicut & Turcæ, non alia prorſus quam Arabicæ à me ſuperius memorata æra utuntur, utpote quæ religionis eſt, nihil enim eſt aliud Hegira Muham-

Muhammedis, niſi ejuſdem Muhammedis fuga, ſive exilium ab urbe Meka voluntarium, neceſſariumque religionis cauſa, quando ob ineptias ſuæ legis, quas promulgare incœperat, reſiſtentibus populis, illumque, ut par erat dignis pœnis afficere volentibus, patria illi cedere neceſſum fuit: ſed jam nimis hiſce nugis te defatigavi.

Ob diligentiam, qua polliceris, te in Pentateucho inter legendum capitum & verſuum numeros adnotaturum maxime tibi ſum devinctus, eodemque tui beneficio multo perfectior evadet. Clariſſimo Domino le Jay meo nomine ſalutem dicas rogo; & ut viro de bonis literis optime merito, me quoque illi una cum orbe univerſo plurimum debere, fac quæſo certiorem; ſi apud me aliquid aliud reperiri compererit, quod ad publicam utilitatem deſideret, paratus ſum, omnibus quæ poſſideo, & ipſi, & literatorum reipublicæ inſervire. Tu interim vale, amantiſſime Pater mihique ſemper & bonis omnibus merito apprimeque Reverenda, & mei memor vive tui obſervantiſſimi. *Romæ, Idibus Martii partæ ſalutis Anno* CIↃIↃCXXXI.

EPIST.

EPIST. XXIII.

P. à Valle Jo. Morino de ſuo exemplari Samaritano.

Admodum Reverendo Patri, atque eruditiſſimo Domino ſuo, Patri J. Morino Congregationis Oratorii Presbytero, Petrus à Valle Peregrinus S. P. D.

NUnquam moleſte tuli, mirifice, culte atque amantiſſime mi Pater, Samaritanorum Pentateuchum, quem tranſactis menſibus, ut typis mandaretur, ad te miſeram, adhuc mihi non fuiſſe remiſſum; conſulto enim putabam id fieri, nempe ut is, uſque ad extremam operis abſolutionem tibi inſervire poſſet; tantum hortantibus amicis, ut alia quædam, in eumdem finem in Gallias allegarem, reſpondi, me, priuſquam alia mitterem velle inſpicere, procuratæ antea Pentateuchi impreſſionis diu expectatum exitum: qua nimirum ſui, meique felicitate liber iſte prodiret, atque ex illius fato de reliquis poſtea decreturum. Nam de futuro ad votum hujus libri eventu non de feſtinata exemplaris reſtitutione, me ſummopere ſollicitum fuiſſe, & quouſque id intuear, mirum in modum conti-

nuo

nuo futurum, ſyncere fateor. Ampliſſimus vir noſtrique ſtudioſiſſimus Dominus Pereſcius, qui mittendi olim ad te Pentateuchi primus certe mihi auctor extitit optime novit quis ſit meus hac ſuper te ſenſus: quanto ſcilicet ardeam deſiderio vulgationis hujus Pentateuchi à te Latine redditi, ut publico bono conſulatur; & quo denique pacto publicæ iſtius utilitatis curam ac diligentiam quoque meam qua fieri poteſt, participem fore enixe cupiam. Ille idcirco te de his, atque de aliis ut exopto, certiorem facere non deſinet, ac præſertim de ſumma animi mei erga te propenſione: teque, ut illi in omnibus indubitatam, quam meretur, fidem exhibeas, etiam atque etiam rogo: atque illud præcipue amicitiam tuam me tanti facere, ut nemo pluris virtutes quibus es præditus, quam qui maxime venerari; nihilque dèmum magis in votis habere, quam occaſionem nanciſci, ut tibi ex animi ſententia inſervire, atque aliquod obſervantiæ in te me ænon vulgare argumentum oſtendere valeam. Vale vir Doctiſſime, & me amare perge, ut ſoles. Romæ.

EPIST

EPIST. XXIIII.

P. à Valle Jo. Morino quid de Cabbaliſticis Interpretationibus, ex Arabum, Perſarum, Turcarumque Monumentis hauſerit profert.

Reverendo Patri, atque eruditiſſimo Domino meo Patri Jo. Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S.P.D.

DOctiſſimæ Exercitationes, quas à te nuper elaboratas, dilecte mi Pater, ſemperque obſervande Morine, uti pollicitus fueras, ad me miſiſti, à R. R. Patribus Congregationis tuæ mihi redditæ fuerunt; earum lectione mirum in modum ſum delectatus: nec prius ad te reſcribere volui, quam illas, ut feci, à principio ad finem avidiſſime evolverem. Omnia reperi, ſicut jam mente conceperam, non minus doctrina quam curioſa novitate & ſumma demum eruditione referta, quæ præcipue, de Cabbala explicaſti, mihi perjucunda fuere: diu enim aliquid certi reſcire concupiveram de reconditis iſtis Judæorum myſteriolis; non tamen ab ipſis, quos in omni ſcientia vaniſſimos eſſe jampridem compereram. De Cabbaliſticis hiſce interpretationibus,

pretationibus ex Arabum, Perſarumque, ac Turcarum Monumentis, à Talmudiſtis, ut puto, mutuatis aliquid jam & ipſe delibaveram; ſed certe primis tantum labiis, quippe qui res illas tanquam leviſſimi ponderis contempſeram: quinimo primis, quæ inſpexeram, illius artis fundamentis, ipſe etiam proprio Marte nonnulla alia Philoſophando adſtruxeram, quæ num Hebræis ſint uſitata ex te cognoſcere mihi pergratum erit: videlicet, non modo ex literarum numeris, ſeu ſimplicibus ſeu quadratis, iiſque excerptis, vel ex literis ſimpliciter vel ex literarum nominibus expanſis in qualibet dictione, aut nomine, vel ſi mavis ſententia, aliquam reconditi ſenſus interpretationem Gmetrice, ut loquuntur, elici poſſe; verum etiam, eodem numero denuo in literas commutato, ex ſignificatione dictionis, quæ ex reſultantibus literis emergit; exempli gratia; ex venerabili nomine Jeſu, quod ab Arabibus ſcribitur *Iſua*, יבוע ſi literarum numeros ſupputemus, colligentur 146. quo numero iterum in literas reſoluto exorietur dictio *Camu* קמו, quæ Arabice ſonat *Inſervire*. Recte igitur dicetur de Domino Noſtro Jeſu Chriſto, qui, ut iniquitates noſtras ipſe portaret, ſervi formam induit, uti ſcriptum eſt; attamen hujuſmodi interpretationes fallaciſſimas eſſe, ac perſæpe ineptiſſimas, bifariam demonſtratur; primo quidem,

dem, ut in exercitationibus prudentiſſime notaſti, quia licet aliquando forte fortuito hac interpretandi ratione, ſenſus valde appoſiti ex dictionibus eliciantur, nihilominus ſæpe ac ſæpius aut nulli deducuntur aut inſulſiſſimi, & quod pejus eſt, non ſemel impii: ſecundo vero, quia ſenſus iſti dictionibus, unde eruuntur, ſunt nimis communes; nec veriſimile eſt eidem dictioni vel nomini, vel ſententiæ, ubicunque collocatæ, eoſdem prorſus ſenſus omni tempore adaptari poſſe. Sexcenti reperiuntur Johannes, & Pauli, & horum alii viri optimi exiſtent alii peſſimi, ſingulique ob morum conditioniſque varietatem inter ſe valde diverſi; quis igitur exiſtimabit his omnibus, & unicuique eorum eoſdem ſenſus appoſite applicari poſſe, quos ex conſimili nominum interpretatione extrahere licebit? quod ad Notaricum attinet, Arabes, Turcæ ac Perſæ eo paſſim utuntur, brevitatis cauſa, in deſcribendis tabulis Aſtronomicis, Ephemeridibus, Faſtis, & quæ ſunt his ſimilia, ita ut abſque illius notitia ejuſmodi libros quis intelligere non poſſit. Ego autem illud parvi facio, licet penitus non ignorare neceſſarium duxerim, quia genus eſt ſcribendi erroribus quam maxime obnoxium, cum propter notarum inter ſe ſimilitudinem, aliam pro alia uſurpari, tum ab ineruditis amanuenſibus tum à lectoribus non ſatis expertis, facillimum ſit.

Sed

Sed de his hactenus, tantum cupio, ut me quoque certiorem reddas quibus notis apud Hebræos deſignentur millenaria & centenaria ſupra 400. nam Arabibus ad millenarium uſque deſignandum propriæ ac peculiares ſunt literæ, cum eorum Alphabetum ſex literis pluſquam Hebraicum abundet; illæque ſunt, quæ reſpondent ת, כ, ד, צ׳, ט, ג, quando molles pronuntiantur, ut apud Chaldæos in uſu eſt, præſertim in dictionibus Arabicis deſcribendis: quod tamen ignoro, an Hebræis etiam ſit commune, an potius, pro millenariis deſignandis, primas literas, ſimplicium numerorum ſignificativas, uſurpent, quæ ante notas centenariorum collocatæ apud Arabes etiam aliquando millenaria deſignant. Sed miſſis his, quæ forſitan plus quam par erat tibi tædii attulere, modo reliquum eſt, ut gratias quas referre non poſſum, tibi ſaltem innumeras agam, non modo de libro tranſmiſſo, verum etiam quod plurimi faciendum eſt, de multiplici honore, quo me in illo proſecutus es, tot tantiſque laudibus me ſupra quam mereor, extollendo. Erubui ſane quoties in illas incidi: at blandientis ſibi animi titillationem quis compeſcet? mei profecto imbecillitatem ut fatear neceſſe eſt: non poſſum his laudibus licet immeritis ſummopere non oblectari, quippe quæ, tui beneficio, laudatiſſimi viri nomen meum tam honorifice immortalitati

P commendant,

Digitized by Google

commendant, ex quo quantum tibi debeam, verbis exprimi poſſe non duco: manebit tamen dum vixero, alta mente repoſtum. Duo ſuperſunt, quæ ab humanitate tua, abſtinere non poſſum, quin enixe efflagitem; primum quidem, ut in impreſſione Samaritani noſtri Pentateuchi verſione Latina illum minime defraudes: nam, etſi verſio Latina Hebræo-Samaritani Samaritano etiam, ut oſtendis, eſt communis, cum iſte illius ſit exactiſſima tranſlatio lectori tamen permoleſtum erit, Samaritani ſententiæ quomodo Latini efferantur, longe alibi inquirere, & dubii ſemper aliquid apud ipſum remanebit, num verba ubique ſingula ſingulis bene reſpondeant: at è contra verſionem Latinam, licet prorſus eamdem, utrique ſuis in locis apponere quid erit impendii? alterum quod expecto eſt, ut quamvis codex iſte Samaritanus magnis illis Bibliis adjunctus proditurus ſit, non deſinas tamen curare, ut ſeorſim etiam cum propria illius verſione Latina imprimatur, quo facilius omnibus illo perfrui liceat; quod publicæ utilitati quam maxime conducturum exiſtimo, nam magna illa biblia, quæ immania ſunt volumina, & magni pretii, cuilibet præſto eſſe non facile poterunt. Pluribus non eſt cur te defatigem: tantum vale, & me tibi devinctiſſimum vivere pro certo habeas.

Romæ, quarto Nonas Julii CIↃIↃCXXXI.

Epiſtolam

Digitized by Google

EPiſtolam tuam quam ad me una cum libro miſiſti non accepi: Pater qui detulit, dixit, ſe illam perdidiſſe, ubi quoquoforinſecus literæ importantur, ob peſtis ſuſpicionem, igne purgari ſolent. Si quid forte continebat quod me non latere cuperes, reſcribas quæſo, ne aliorum incuria mandatis tuis, quæ vehementer exopto gratiſſimiſque nunciis me defraudet. Vale iterum & me ama.

---

pag. 129
EPIST. XXV.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

EPISTOLA XXV.

De Chronologia *Mahumadanorum.*

Nobiliſſimo & Perilluſtri Viro Petro à Valle, *Joh. Morinus.*

PRimas Litteras à te accepi, quibus me reſpondiſſe non memini. Prioribus difficultatem non immeritò mones, quod Annum *Arabum* 920. cum Anno Chriſti 1542. commiſerim; ais enim te certiſſimum eſſe annum veræ Salutis 1622. cum *Mahummedico* 1031, majori ex parte concurriſſe, & 1627 cum 1036, undecimum præterea *Aprilis* anni 1596 cum anno *Hegiræ* 994, & die 22 menſis Rabie ſecundi. De hiſce exemplis nihil ambigo, alia addam, quæ tua nobiliter confirmant. Refert *Gordonus* in Chronologia ſua ad annum 622, in Edicto pacis *Caroli* V. Imperatoris, cum *Afro* Rege, annum *Hegiræ* 942, cum anno Chriſti 1535, copulatum fuiſſe: In litteris vero *Solimani* ad *Ferdinandum*, annum conſimiliter ab Epocha *Mahommedis* 954, cum Chriſtiano 1547, conjunctum. Refert quoque *Mulerus* in Tabulis Aſtronomicis, *Turcarum* Imperatorem litteras

litteras ad *Belgarum* Ordines anno 1610, reſcripſiſſe, ad quarum calcem æra notabatur 119. Iſta ſane contradicere nobis videntur qui annum *Arabum* 920, cum Chriſtiano 1542, maritavimus. Nodum iſtum qui multis perplexus videri poteſt, paucis enodabimus: Aliud eſt annos ab Epocha *Arabica* juxta *Arabes* & *Turcas* putare, aliud eoſdem annos juxta *Chriſtianos* alioſve populos. *Arabes* annis utuntur mere Lunaribus dierum 354, nec illos curant ullis emboliſmis cum ſolaribus exæquare, abrogata prorſus annorum ſolarium conſuetudine. Emboliſmorum quidem ſpeciem quandam uſurpant, ſed à noſtris prorſus diſſimilem, cum enim annus lunaris juxta Aſtronomorum antiquorum & recentiorum epilogiſmos dierum ſit 354. hor. 8. m. 48. ad finem cujuſlibet anni 354 dierum reſidui ſunt hor. 8. m. 48. quæ ad finem anni tertii collectæ diem præſtant, horaſque duas & 24 min. Tertio itaque anno diem intercalant, quo annus ille dierum conſtituitur 355, ſuperſuntque Epactæ horæ duæ & 24 min. quibus anno quarto horas 8 denuo addunt, & 48 min. & ſic continuant donec compleatur annus trigeſimus. Tum enim undecim emboliſmis unius diei peractis, nullæ prorſus ſuperſunt Epactæ, idemque emboliſmorum & epactarum redit ordo qui

qui prius effluxerat, quod manifeſtum & palpabile fit multiplicatis horis 8 & 48 m. per 30, conſurgunt enim horæ 264, ex quibus undecim dies exactiſſime, nullo ſuperfluo, componuntur. Hæc eſt illa triacontaeteris, ſeu periodus *Arabica* triginta annorum, qua anni *Arabici* exacte ſatis juxta lunares motus, nulla ſolarium habita ratione, definiuntur. Non incaſſum hæc præmiſſa ſunt: Si quis enim me roget quotus annus hegiræ juxta annos Arabum ſupputetur hoc menſe *Septembri* æræ Chriſtianæ 1631, reſpondebo 1041. Si autem me roget quotus vero juxta annos Julianos, qui Chriſtiani ſunt? reſpondebo 1010. Annorum 31 eſt diſcrimen, hoc eſt à fuga *Mahumedis* anni *Arabici* effluxerunt 1039, & aliquot dies; anni vero Chriſtiani 1009, ſed iſta exactiſſime ſubducamus: hujus enim rei ignoratio *Genebrardo*, *Gordono* aliiſque Chronologis perſuaſit, *Arabes Afros* Epochen Hegiræ ab anno Chriſti 591, aut 592, initium ducere. Verum præſtantiſſimi quique Chronologi, iſtiq; *Arabes* conſentiunt, Hegiræ Epochen decimo ſexto *Julii* anni Chriſti 622. cœpiſſe. Pluribus id probare non opus eſt; facile enim ex dicendis colligetur. Ab eo tempore uſque ad menſis *Julii* 16 diem anni præſentis, effluxerunt anni *Arabici* 1340. Annus ille ut dicimus, dierum eſt 354, hor. 8.

m. 48. Annus vero ſolaris juxta *Alphonſum*, & fere juxta *Tichobrahen*, eſt 365 dierum, 5 hor. m. 49. Exceſſus igitur Anni Solaris ſupra Lunarem *Arabicum* eſt 10 dierum, 21 hor. m. 1. Cum igitur 1009 anni Solares præterierint, ducantur decem dies, 21 hor. 1 m. in 1009, ſumma erit 10973 dierum, 13 hor. m. 49. Tot igitur diebus 1009 anni ſolares ſuperant 1009 *Arabicos*; ſed 10973 dies, 13 hor. m. 49, diviſi per 354 dies, 8 hor. 48 m. annum *Arabicum*, annos nobis præſtant *Arabicos* 30, dies inſuper 342, hor. 13. m. 49. itaque anno Chriſti 1631, 15 *Julii* præterierunt anni *Arabici* ab Hegira 1339, & præterea dies 342, hor. 13, m. 49, ergo annus 1040 *Arabicus* ſeu *Neomenia Muharran* cœperat octavo *Auguſti* anni 1630. Ab octavo enim *Auguſti* menſis anni 1630; ad 15 *Julii* 1631, dies 342 numerantur. Præterquam quod Epilogiſmus iſte rectus, huic aſſentiuntur Tabulæ Aſtronomicæ; Neomeniam enim ex Alphonſinis Tabulis collegi anno 1630 factam fuiſſe juxta medios & æquabiles motus, octava die *Auguſti*, hora ante meridiem 9. & 3 m. in Romano meridiano. Nunc ſi 342 diebus, addantur 12, (exiſtimarem enim annum illum eſſe ὑπερήμερον & intercalarem; etenim triacontateridis *Arabicæ* vigeſimus) finietur annus 1040 Hegiræ, *Julii* die 28,

inibit

Digitized by Google

inibitque Neomenia *Muharran* anni Arabici 1041, *Julii* die 29, Neomenia media juxta Tabulas Alphonſinas accidit *Romæ* 28 *Jul.* hora poſt meridiem 7. m. 51. ſec. 17. paulo poſt occaſum: itaque hodie annus ſupputatur Hegiræ 1041, & 21 menſis *Sepher*, Chriſti vero & noſtri, 1631, & 16 Cal. *Septembris*, niſi forte propter *Arabicarum* Neomeniarum προέμπτωσιν, de qua mox, cœperit *Muharran* 31 *Julii*, quo caſu incidit hoc anno 16 *Septemb.* in 19 menſis *Sepher*. Ut ex annis ſolaribus datis, *Arabicos* collegimus, ita & contrario modo ex *Arabicis* facile eſt ſolares colligere. Hoc in numeris tuis periclitabimur, aliquid enim continent quod animadverſione dignum videtur. Ais igitur *Aprilis* undecimum diem anni 1586, concurrere cum 22 die Rabie poſterioris anni Hegiræ 994. quia anni *Arabici* numero ſuperant Chriſtianos in eadem dierum collectione, exceſſus annorum ſolarium ſimul collecti, & ex annis Arabicis lunaribus exempti, annorum ſolarium numerum exhibent. Defectus anni lunaris Arabici à ſolaris eſt 10 dier. 21 hor. 1 m. Defectus ille uniuſcujuſque anni in annis 993 integris conſurgit in ſummam dierum 10799, h. 13. m. 33. Anni vero 29 ſolares dies conficiunt 10592. min. 41. horas, & minuta iſta ſecuri nunc negligimus. Dies igitur 10592, tolle

ex 10799, ſive annos 29 à 993, reſidui erunt anni Chriſtiani 964, & dies 207. rurſus eximendi, nam omnes dies defectus lunaris ſunt exemptiles. Denuo itaque ab annis Chriſtianis 964, tolle dies 237, annos aſſequeris 963, dies 158. Dico igitur annos Hegiræ 993 completos æquari annis ſolaribus 963, diebus 158. Hinc facile eſt poſtremum diem Anni Arabici 993 eruere, & Neomeniam *Muharran* anni Arabici 994. Annus ſolaris Hegiræ ſemper finitur 15 *Julii*, & incipit 16 ejuſdem menſis, à quo die ſi numeres 158 dies, terminabitur annus ille 20 *Decemb.* inibitque 993 annus Hegiræ *Decemb.* 21. qui duravit per univerſum fere annum Chriſtianum 1586. Si igitur ab an. 1585, cum quibus concurrebat annus Hegiræ 993, tollas annos ſolares 963, relinquentur 622 Chriſti à decima ſexta *Julii*, pro initio & radice ſupputationis Hegiræ, cui Epochæ omnes celebres Chronologi conſentiunt, quæque ut vides ex ipſiſſimis Arabum Epilogiſmis Aſtronomice putatis colligitur. Sed ex iis quæ addis, difficultas oritur. Ais enim ex Aſtronomorum Perſarum exacta ſupputatione, undecimum diem *Aprilis* anni 1586, concurrere cum 22 die *Rabie* poſterioris anni Hegiræ 994. nam concurſus ille attribuendus videtur *April.* 9, aut ſaltem 10, uno die citius, menſes enim

tres

tres priores Arabici cum quarti 22 diebus, dies componunt 110, atqui dies 110 à viceſimo primo *Decembris* excluſive ſupputati, decimo *Aprilis* terminantur. Difficultatem augent Tabulæ Alphonſinæ, ex quibus colligo Neomeniam mediam factam fuiſſe anno 1585, *Decembris* 21 die, hora poſt meridiem ſecunda in Meridiano Babylonico, eo prorſus modo quo ex annorum ſolarium & lunarium epilogiſmis adnotavi. Aſtronomi autem tui lapſum non eſſe ex aliis quæ affers exemplis manifeſtum eſt. Refers in Ephemeride Perſico, 21 diem *Martii* anni Chriſti 1622, in octavum diem *Gemadi*, prioris anni Hegiræ 1031 adnotatum fuiſſe: idem breviſſime quod in priori exemplo præſtemus. Anni 1030 completi ſuperant 993 completos, annis 137, defectus anni lunaris à ſolari 16 d. 21 h. 1 m. ducatur in 37, emergent 402 dies, quibus junge 207, reſiduum ſuperius adnotatum, dies fient 609; hoc eſt annus ſolaris & 244 d. quæ juncta annis 29, conficent anni 30, & 244 dies, quo annorum & dierum numero anni Hegiræ 1030 completi ſuperant numerum annorum ſolarium ejuſdem Hegiræ. Demantur igitur à 1030, anni 30, reſtabunt mille anni ſolares: ab his iterum deme dies 244, reſidui erunt 999 anni, dies 121, prorſus æquales 1030 annis Hegiræ completis. Anni

Digitized by Google

autem 999 ſolares finiti ſunt die 15 *Julii* an. 1621, duravit Hegiræ annus præterea diebus 121; finiit ergo die *Nov.* 13. ac proinde annus 1031 Hegiræ cœpit die 14. *Nov.* anno Chriſti 1621. Eo die ex Tabulis Aſtronomicis colligo commiſſum fuiſſe Novilunium Babylone hora quarta matutina. A Neomenia autem *Muharran* ad octavum *Gemadi* prioris incluſive 126 dies effluxerunt; ſed à decimo quarto *Novembris*, ad 21 *Martii* 128. Tertium uno expediam; 26 dies *Junii* anni 1627, concurrit cum duodecima menſis *Sceval* anni Hegiræ 1036. A Neomenia *Muharan* ad duodecimum diem *Sceval* dies 227, totidem retro numerati à 22 *Jun.* incipiunt à 23 *Septemb.* quo juxta id quod ſcribis, cœpit Meomenia *Muharran* Sed Tabulæ Aſtronomicæ exhibent Novilunium *Babylone* die 21 *Sept.* paulo poſt aut circa mediam noctem. Ex his exemplis conſtat cœleſtes Neomenias duobus diebus Arabicas nunc anticipare, Lunamque primam eos tum pronuntiare cum eſt tertia, cujus rei cauſam à te ſcire velim: num quod Neomeniam ut Judæi, ſtante Templo, non a Luminarium Synodo, ſed à Viſione celebrent? Num Cycli ipſorum vitio, ut olim Chriſtiani ante *Gregorii* correctionem, Luna prima dicebatur cum erat quarta: tantus tandem apparuerat enneadecaeteridis incmendatæ

mendatæ defectus, aut quavis alia de cauſa. Iſta nunc introſpicere, urgentibus aliis negotiis, non vacat, alias forte non ex tempore ut nunc, ſed conſulto de hiſce diſſerendi dabitur occaſio. Quamquam verboſa ſcriptura mea importunus nimium tibi fuerim, id quod rei à te animadverſæ caput eſt non omittam. Samaritanos aio, non ſecus ac Judæos annis uti ſolaribus, non lunaribus, ut Arabes. Hujus rei multa ſunt Argumenta, Lex *Moſis* quam profitentur, cujus Feſta ſolari & lunari motui addicta ſunt, unde fit ut ipſis & Judæis ſolemne, lunares menſes per Emboliſmos dierum triginta, annuo Solis motui accommodare, atque adeo quamvis eorum menſes ſint lunares ſicut Arabici, nuſquam tamen cum illis conveniunt. Præterea hujus rei teſtes habeo *Moſem Ægyptium* & *Abenezram*, ut à Commentatore Libri *Cotzri* citatur, inſuper *Scaligerum* cum Calendario Samaritano quod in lucem edidit, denique ipſum librum tuum & meum; nam in Libro tuo cum ſupputatio annorum initur à regno *Iſmaelitarum*, additur menſis *Elul*, in meo vero menſis *Marhtſuan* qui menſes Judaici ſunt, & cum annis lunaribus Arabum accommodari non poſſunt, niſi quis ſcrupuloſam Aſtronomorum ſupputationem advocet. Igitur faciunt *Samaritani* quod nos in eadem cauſa faceremus.

Si

Digitized by Google

Siquis enim me rogaret quot hodie 1631, & *Sept.* die 16, anni elapſi ſunt ab Hegira ſeu fuga *Mahometis*? non reſponderem per annos Arabicos, ſed ſolares vulgares annos ſcilicet præteriiſſe 1009. anni vero 1010 diem 63 fluere: nec aliter ſupputant Chronologi Chriſtiani aut Judæi, ſicut vice verſa Arabes quæ apud nos fiunt annis Hegiræ ſuæ applicant. Latine verſa eſt Hiſtoria Sarracenica ab Arabe docto & Chronologo exactiſſimo, *Lugduni Batavorum*, anno 1625 edita: innumeris in locis hiſtorias Chriſtianorum recenſens Hegiræ annos ſemper uſurpat. Sed de hiſce hactenus.

Poſteriores Litteræ tuæ mihi lecto decumbenti redditæ ſunt, ſed tui nominis jucunda recordatione animum recrearunt, febriſque ardorem elevarunt. Quæris à me, eruditiſſime Domine, num per Judæorum Cabbaliſticam Gematriam, numeri ex dictionis reſolutione manantes, ſoleant iterum in dictionem coaleſcere, qua Myſterium aliquod ſignificetur: exemplo tuo quæſtionis ſenſum aperiam. ישוע *Jeſus*, Arabice componit 146, numero illo iterum in litteras reſoluto exoritur dictio קמו, quæ Arabice *inſervire* ſonat, recte de Domino noſtro dicitur, qui formam Servi induit, &c. Reſpondeo, Gematriæ Cabbaliſticæ genium eſſe, dictionis unius ſenſum aut myſterium, ex alia per

per numeros expiſcari, atque ad id tantum Gematriam inventam eſſe, hincque ſæpius myſteria emergere. Huic conformia quod ex Arabica Lingua adnotaſti, verbi gratia dictio מצותי, *Præcepta mea*, in numerum 546 reſolvitur. Idem numerus in litteras iterum reſolvitur שמור dictionem componentes, quæ *cuſtodi* ſignificat; quo Myſterio Mandata Dei ſedulo ſervanda eſſe demonſtratur. Huc tendit omne negotium Gematricum, niſi Judæi barbaris nominibus ſæpius oblectarentur; verbi gratia, nominis barbari *Mitatron*, מטטרון, apud eos maxima eſt reverentia; ſicque Angelum qui primum cœlum movet, vocari fabulantur, eo quod litteræ iſtæ 314 conficiant; qui numerus in dictionem שדי *Schaddai* Iterum reſolvitur; quæ unum eſt ex maximis Dei nominibus. Alterum eſt quod quærit de Numeris Judeorum ſupra quadringenteſimum: duobus modis illos ſolent exprimere, ope ſcilicet quinque Litterarum finalium; ן· ף· ץ· ך· ם· 500, 600, 700, 800, 900, vel alias litteras conjungendo; ut 500, hoc modo, תק, 600, תר, &c. Pro millenariis autem, litteris iterum utuntur, ut ברלד, 2234 cum apponunt litteras finales illas ſemper ad finem relegant; verbi cauſa, ſumma Verſuum à Maſoretis in Pſalmis ſic adnotatur,

tur, אאמכוך, 2527, natura duce ſic ſcribi debuiſſet, אאלכן, alias pro duobus א uterentur ב. Sæpe millenarios omittunt, & inferiores tantum numeros adſcribunt, quod ſæpiſſime faciunt cum annos Epochæ mundi numerant, ſed tum ſæpius addunt פק. hoc eſt, פרט קטון, juxta Numerum minorem. Exempli cauſa, aliquid hoc anno accidiſſe dicerent, שנת שצ״א, anno 391, juxta Numerum minorem, hoc eſt, anno mundi juxta ipſorum Numeros, השצא, 5391. Sed de hiſce hactenus. Pentateuchi 17 caput *Levitici* ſub prælo eſt. Pentateuchum tuum integrum cum Hebræo Samaritano contuli; tam exacta eſt, & verbis adhærens verſio, ut Latina duplici minime ſit opus, unaque verſio utrique textui ad amuſſim reſpondeat; alteram verſionem condere prorſus eſt actum agere. Ita autem Samaritanus uterque codex in editione diſponitur, ut Latina verſio utrique textui ex æquo reſpondeat, nullaque verſio cum archetypo facilius iſta comparari poſſit. Hæc habui, perilluſtris & mihi obſervandiſſime Domine, quæ doctiſſimis Litteris tuis reſcriberem, me ut magis ac magis ames etiam atque etiam rogo.

Reſponſio

Digitized by Google

EPISTOLA XXVI.

Reſponſio ad præcedentem Epiſtolam Ephemerides Perſicæ ac Turcicæ, quas penes ſe aſſervabat Auctor Tabularum Aſtronomicarum, quibus nunc Perſæ utuntur, & de his judicium. Diagramma Triacontaeteridis Arabicæ, quam ab Aſtronomo Perſa habuerat.

Reverendo Patri atque Eruditiſſimo Domino meo, Patri Joanni Morino, *Congregationis Oratorii Presbytero*, Petrus à Valle *Peregrinus, S. P. D.*

VAlde delectatus ſum, Doctiſſime, ac mihi ſemper Reverende, mi Pater, iis omnibus quæ ad me reſcripſiſti poſtrema Epiſtola tua; ſed præſertim accuratiſſima ſupputatione qua probas te annum Hegiræ 920, cum anno Æræ noſtræ 1542, recte maritaſſe: quæcunque aſſeris pro certiſſimis habeo, nihilominus illud etiam quod te monui, de tribus illis exemplis, quæ diſcuſſiſti, veriſſimum eſt. Hanc autem differentiam puto evenire, quia in rebus humanis, ut non ignoras, ſæpiſſime accidit, ut aliud

aliud theorice ſpeculando comperiatur, aliud vero practice uſu veniat: & in hac potiſſimum re non mirum, cum defectus illi aut exceſſus horarum & ſcrupulorum, quos optime notaſti, in uſu civili negligantur, & neceſſario ſint negligendi, ut anni principium civile cum principio diei, in quo conſtituitur, ſimul inſurgat. Sed cum verum & Aſtronomicum anni principium à principio civili, quod fere ſemper aut præit, aut ſubſequitur, aliquot horis & ſcrupulis diſtet, hæc differentia ſemel atque iterum neglecta, efficit poſtea ut longo annorum decurſu magnas illas reperiamus differentias, quas in noſtro calculo præ manibus habemus. Quod autem dicis de undecima *Aprilis* die anni Chriſtiani 1586, quam Aſtrologus meus cum 22 *Rabiæ* poſterioris anni Hegiræ 994 copulavit; tibi tamen videtur 22 *Rabiæ* poſterioris prædicti anni, cum nona vel decima *Aprilis* anni noſtri concurrere diebus, ne mireris: Arabes enim, ſicut & Perſæ & Turcæ, Neomenias ſuas lunares non in novilunio, hoc eſt, in Luminarium congreſſu, ſed in viſione Lunæ conſtituunt. Verum cum Luna non niſi ſero in occaſu Solis apparere incipiat, & nox apud illos nunquam antecedenti, ſed ſemper ſubſequenti tribuatur diei, unde ſi Luna, exempli gratia, die Martis ſero incipiat videri, ſubſequens dies

Mercurii

Mercurii prima menſis numeratur, hinc fit ut Neomeniæ, duorum ſemper ac fere trium dierum ſpatio, ſint noviluniis poſteriores; nec ubique pari gradu incedant, ſed alii citius, ut Turcæ Orientales (*Turkiſtan* ſcilicet Regionis Incolæ, qui Tartari ſunt) alii vero tardius, ut Perſæ, illas celebrant; quod paſſim in Ephemeridibus omnibus earum gentium manifeſte apparet. Ephemerides aliquot habeo, ut alias tibi ſignificavi, & Perſicas & Turcicas, ſingulas autem unius tantum anni confici ſolent, quemadmodum in Oriente, nam plurium annorum illas ſimul edere, Typographiæ defectu, non facile illis foret: inter has unam quamplurimi præcipue facio, exactiſſime elaboratam à *Mulla Zeineddin Larita* Mathematico & Aſtronomo inter Perſas præſtantiſſimo, mihique amiciſſimo, qui certe, in noſtra etiam *Europa*, inter hujus artis peritos, pares haberet admodum paucos, ſi libris apud nos à recentioribus editis, inſtrumentis nuper repertis, ac demum obſervationibus innumeris, poſterioribus hiſce ſeculis factis ab eruditiſſimis viris, quæ omnia in Perſide ignorantur, non eſſet deſtitutus. Fatebatur mihi quidem Tabulas Aſtronomicas recentiores quibus ipſi nunc utuntur, confectas ab *Olegh Chan*, *Samarcand* Principe, & magni illius *Teimur Lenk*, hoc eſt, *Teimur Claudi*, quem nos

Digitized by Google

nos corrupto vocabulo *Tamerlanem* vocamus, ex filio nepote, jam nimis antiquas eſſe, & ad hæc tempora non ſatis bene reſpondere: motus propterea Planetarum aliqua apud ipſos indigere correctione, & alia quamplurima deſiderari; quapropter à me petiit ut Ephemerides aliquas, & alios Libros ex noſtris ſibi mitterem, quos ut percipere poſſet, notas omnes Arithmeticas, Characteres noſtros Aſtronomicos, necnon Litteras Alphabeti, ac modum legendi ſedulo à me addiſcere voluit; & ſi Ephemerides *Magini*, quas illi miſi, ad ejus manus pervenerunt, non dubito quin ex illis ſummam delectationem ac utilitatem ſit percepturus. Hujus inquam viri, apud quem in *Lar* civitate, ipſius patria, aliquot menſes quotidiana conſuetudine familiariſſime verſatus, complura ab eodem didici ſcitu digniſſima, Ephemerides habeo unius anni ad Meridianum ejuſdem Civitatis *Lar* elaboratas, quæ tamen quia ille ad majora intentus, Ephemeridum Auctorem ſe profiteri dedignabatur, feruntur ſub nomine *Mulla Enaiet Larita*, ſui fratris germani. qui & ipſe Aſtronomiam pertractabat; haſque ego, veri Auctoris ſumma diligentia exactiſſime tranſcriptas, ab ipſomet *Mulla Zeineddin* dono accepi, in urbe *Lar* cum primum evulgatæ fuerunt, ejuſdem anni de quo

agebant

agebant initio. Sæpe miro accenſus ſum deſiderio illas Latine vertendi, exiſtimo enim fore ut ad Chronologiam quam maxime conferrent, ob diverſarum Epocharum copulationem, variamque menſium apud diverſas gentes rationem, quæ ibi oculis objicitur, quæque una cum adſpectibus Planetarum adinvicem certis ſuis locis accurate collocatis, non dubito quin Chronologis, ad tempora examinanda, opem non modicam afferrent. Verum ab hoc labore plura me deterruerunt, primum quidem quia *Romæ* non facile futurum puto ut à ſuperioribus impetraretur hujuſmodi rerum typis evulgatio, alibi vero me abſente difficillimum cenſerem, ut abſque innumeris erroribus imprimi poſſent, cum omnia ſint notarice ſcripta, & captu non facilia, niſi quis fuerit in illis diu verſatus. Præterea, ordinarii Characteres quamquam Perſici & Arabici, ad imprimendas Ephemerides fortaſſe non ſufficerent ob notarica quædam, quibus multis opus eſt Literarum compendia. Inſuper Amanuenſem non habeo, qui mihi Perſica tranſcribat, & ipſe nec labori ſufficio, nec patientia mihi eſt ut tranſcribendo me fatigem, & tempus conteram. Nullo autem remanente apud me tranſumpto unicum, quod habeo originale, ut imprimatur alio tranſmittere cum diſcrimine illius amiſſi-

nis in itinere proculdubio permoleſtum eſſet. Nihilominus tamen fortaſſe difficultates iſtas ſuperabo, & Ephemeridem integram ad te mittam utroque charactere, Latino nempe & Perſico, ſi fieri poterit ἀμφιγλῶσαν imprimendam: interim ex ea deliba quæ in alia charta huic Epiſtolæ alligata ſeparatim mitto; ac me fac, quæſo, certiorem, num Pariſiis, ubi typos Arabicos reperiri certiſſimum eſt, Perſica etiam imprimi poſſint, quæ quidem iiſdemmet Arabicis characteribus imprimenda ſunt, ſed ultra quos Arabes uſurpant, tribus aliis opus eſt, qui Arabibus non ſunt familiares, hi vero non ſunt figura diverſi, ſed tantum duplici poteſtate, & Criticis quibuſdam tantummodo punctulis inter ſe diſtincti; nam præter Arabicas litteras ب B. ج E. & ز Z. quæ etiam apud Perſas ſunt in uſu, eodem modo quo ab Arabibus pronunciantur, ad Perſica ſcribenda, illaque peculiari quadam Perſarum pronunciatione legenda utuntur iiſdem litteris criticorum punctorum additamento diverſam habentibus poteſtatem; videlicet, پ P. چ C. Ital. & ژ Hiſpan. Neceſſe eſt igitur ut Perſica poſſimus typis mandare,

mandare, tres iſtos characteres habere duplici figura, unico nimirum puncto, eoſdemque tribus punctis inſignitos. Evolvens fortuito Schedulas meas, reperi folium in quo R. P. frater *Thomas à Novaria* litteras quaſdam antiquiſſimas deſcripſit, vel Hebraicas, vel Ægyptiacas, vel Arabicas, quæ in deſerto Montis *Sinai*, ab Hebræis, ut creditur, qui tamdiu per illa loca errabundi profecti ſunt in compluribus petris reperiuntur ſculptæ. Plures ſunt inſcriptiones, ut videbis, quarum ego primam tantum vidi ad radicem Montis *Horeb*, reliquas cum hujus rei ignarus iter facerem, imprudens non animadverti: Pater vero à *Novaria* dum illac accuratius pertranſiret, ex multis quas vidit, haſce tranſcriptas exactiſſima diligentia deſignavit: exiſtimans rem eſſe ex qua facile delectationem percipere poſſis, tranſumptum folio, quod una cum hacce Epiſtola accipies, ad te mitto; Hebræis quibuſdam quibus illud hic oſtendi, litteræ aliquæ ex his viſæ ſunt Hebraicis quæ hodie ſunt in uſu ſimiles eſſe, aliæ vero Samariticis, aliæ denique cum neutris concordare; ſenſum tamen ex illis nemo percipere potuit: tu quodcunque erit forſan melius aſſequeris, quod ad Chronologiam attinet, rogo ut inſpicias opus chronologicum *Ubbonis Emmii Groningæ* impreſſum, quod

ipſe legi, & in omnibus certe mihi non diſplicuit; ſed præcipue Æram atque Annos Mahomedanorum, eorumque cum noſtris copulationem apud hunc Auctorem magis recte diſpoſitam reperi quam apud alios quos viderim. In Genealogia tantummodo recentiorum regum Perſidis allucinatus eſt, aliquantulum deceptus ab aliis, quod ego correxi in Libello meo de Perſarum Rege; tu de hoc Auctore quid ſentias, mihi ſignifices quæſo. Agedum, amplius te faſtidire nolo: tantum ut me diligas, & ſi quid tui gratia præſtare poſſim, mandare non deſinas etiam atque etiam efflagito. *Vale.*

Romæ poſtrema *Decembris* die exacti jam Anni 1631.

Plurimum doleo te febri tam graviter fuiſſe vexatum: ſpero tamen fore ut hæc Epiſtola reperiat te jam optima fruentem valetudine; quod ut Deus faxit, toto corde exopto.

Mitto etiam ad te hic inferius deſcriptum Diagramma Triacontaeteridis Arabicæ, quod habui ab eodem Aſtronomo amico meo, *Mulla Zareddin Larita*, de quo ſupra memini. Illudq; mitto Italice ſcriptum, ſicuti extat in chartulis meis, eodem modo quo tunc ab ore dictitantis excepi, ne

ne forte Latine vertendo, aliquid ei detraherem, qua de cauſa hoc itidem obſervavi in folio Patris *Thomæ à Novária*, de antitiquiſſimis litteris in deſerto Montis *Sinai* repertis. Periodus vero intercalationis Arabicæ, num viginti novem annis conſtet, num triginta ignoro; nihil enim de hoc reperi in chartulis meis, nihilque me de hoc ab Aſtronomo Perſa nec audiſſe nec quæſiviſſe memini.

L'anno lunare de gli Arabi non ha giorna, o meſe alcuno intercalare per pareggiarſi con l'anno ſolare: ma ſi ben' ha di quando in quando alcun giorno intercalare, per pareggiar la differenza de' meſi lunari, che corre tra un novilunio e l'altro. E perche nell' anno Arabico ſei meſi ſono di trenta giorni, e ſei di ventinove, il terzo di trenta, il quarto di ventinove e coſi ſempre per ordine, ne gli anni, ne'quali ſi aggiunge il giorno intercalare, ſi aggiunge all' ultimo meſe, che dovendo eſſer di ventinove giorni, nell' anno intercalare è di trenta. Hora gli anni, ne quali ſi aggiunge il giorno intercalare ſono i ſequenti; il ſecondo, il quinto, il ſettimo, il venteſimo primo, il venteſimo quarto, il venteſimo ſeſto, il venteſimo nono, e coſi ſempre vico minciando da capo co'l medeſimo ordine. L'anno preſente, ſecondo l'Era de gli Arabi 1031

della Hegira, mà ſecondo noi 1622 di noſtro Seigre, è l'anno primo di queſto conto; onde l'anno ſeguente, che ſara il ſecondo, ſarà intercalare. E queſto l'houto d'al *Mulla Zeinneddin* Aſtrologo *Larita* amico mio.

Hucuſque in chartula mea, cui poſtea hic *Romæ* non multos ante dies quod ſequitur ſubjunxi.

Differiſce poco de queſto la diatrive di *Nicolo Mulerio* nella Chronologia di *Ubbone Emmio*, che ſecondo le tavole Alfonſine ſi à incercalari, in vece de gli anni 15. e 17, gli anni 16. e 18, & fa tutto l' periodo di anni 30.

EPIST.

Digitized by Google

EPISTOLA XXVII.

J. Morinus Illuſtriſſimo Cardinali *Barberino* ſcribit Apologiam Libri, cui Nomen fecerat *De la Grandeur & Souverinité temporelle Donneé al' Egliſe Romaine*, ob cujus Editionem male audiebat *Morinus* apud Aulicos Urbis.

Illuſt. & Rever. Card. Barberino, *J. Morinus.*

ACcepi à R. Patre *Bertino*, Siniſtra nonnulla Gallia Romam perlata eſſe de libro quem vernacula lingua nuper in lucem edidi. Iſta ut audivi, contempſi, quamquam enim cogitarem vulnus à calumniatoribus inflictum vix ita obduci poſſe, quin cicatrix ſemper emineret, me tamen à calumnia cum de Sedis Apoſtolicæ honore & auctoritate agebatnr lædi poſſe non exiſtimabam. Tantam fiduciam pariebant in animo meo conſcientia primum mea, conſilium deinde meum in libro illo ſcribendo, teſtimonium denique illorum qui ante divulgationem, manuſcriptum examinarunt, & qui poſt divulgationem perlegerant. Conſcientia mea, cui nihil antiquius, nihil charius

unquam fuit quam Sedis Apoſtolicæ autoritatem publice, & in privatis congreſſibus quacunque occaſione data defendere, qui adoleſcens aliquot annos in Illuſtriſſimi Card. *Perronii* comitatu vixi, qui poſtea in Reverendi Epiſcopi *Lingonenſis* familiam, cum primum Epiſcopus creatus eſt, adſcitus ſum, qui inde Congregationi Presbyterorum Oratorii nomen dedi, atque ab eo fere tempore à latere *Caroli Mironii Andegavenſis* Epiſcopi, qui à ſummo Pontifice, *Lugdunenſis* Archiepiſcopus & primas electus & conſtitutus eſt, eo poſtulante & ultra modum urgente, ad mortem uſque indivulſus fui. Si nunc vita illi ſuperſtes eſſet negotii propter quod catholice & feliciter geſtum Brevia duo Apoſtolica in gratiarum actionem accepit me illi impulſorem fuiſſe, ne quid amplius dicam non diffiteretur. Si illuſtriſſimum Card. *Spadam* coram nunc alloquerer ea de iſto negotio proderem quibus facile cognoſceret Archiepiſcopum *Lugdunenſem* nihil ea in re me inconſulto tentaſſe, nedum egiſſe. Strenue & catholice ſe præbuit in iſta cauſa R. Epiſcopus *Lingonenſis*, quæ egit aut dixit mecum ille communicavit. Tum temporis in libro illo componendo & elaborando totus verſabar. Num ego cum periculo clam adſtruere conabar quod publice deſtruere meditabar?

Calumniæ

Digitized by Google

Calumniæ atrocitas me imprudenter aperire coegit quod æternum latuiſſe deſideravi. Itaque ne immodeſtius de me verba facere pergam, ſcriptionis meæ conſilium Illuſtriſſimæ Reverentiæ tuæ exponam ex Hiſtoria Eccleſiaſtica, cui ab ineunte ætate præcipue incubui, didiciſſe mihi videor ante Francorum Reges *Pipinum* & *Carolum*, ſummos Pontifices continua fere tum Imperatorum, tum Longobardorum tyrannide vexatos fuiſſe, ab ea tandem Francorum armis vindicatos. In hujus libertatis aſſertione Libri mei pars tertia tota verſatur, cujus ſcopus unus eſt demonſtrare Francorum peculiare eſſe pro libertate Sedis Apoſtolicæ vitam profundere, Eccleſiam Romanam provinciis maximis ditare, honore & gloria cumulare, contra omnes tam Chriſtianorum, quam Infidelium inſultus & furores protegere, à nongentis annis magna animi fortitudine & pietate protectionem iſtam conſervaſſe, hanc Spartam nactos eſſe, hanc illis ornandam. Unde tacita complexione popularibus meis colligendum relinquo, non modo Religionis, ſed etiam Majeſtatis Franciæ perduelliones eſſe quotquot à Sede Apoſtolica Schiſma machinantur. Hæc autem ex poſt facto non dici teſtatur Epiſtola ad Regem, teſtantur prima & ultima tertiæ partis capita. Teſtantur innumeri loci quibus hanc veritatem

ritatem quacunque data occaſione, probo, inculco; mitto nunc Francorum donationes ex antiquis monumentis erutas, quibus demonſtratur provincias Sancti *Petri* vix tertiam partem donationum Franciarum nunc æquare, quæ diffuſe tractantur ejuſdem partis capite 16. c. 20, 22. quæ adverſus Italos & Germanos Hiſtoricos diſputo, c. 23. Nullam Francos in provincias illas ſupremæ poteſtatis juriſdictionem ſibi reſervaſſe neque *Carolum Magnum* aut ejus Succeſſores Francorum Reges authoritatem confirmandi Pontifices electos Græcorum more ſibi uſurpaſſe: quæ præterea adverſus Monarchiam Siculam, c. 30. & indirecte ſæpius capitibus præcedentibus.

Vera quidem hæc ſunt, opponetur forte mihi, ſed hoc agens multa paſſim inſeruiſti quæ in Sedis Apoſtolicæ dedecus vel incommodum vergere poſſunt. Tria ſunt præcipua capita Illuſtriſſime Card. quæ de poteſtate Pontificis diſputari ſolent.

Primum eſt de Fide Pontifici Religionis Chriſtianorumque omnium à Chriſto curam eſſe commiſſam. Hanc Doctrinam quamquam in Libro iſto purum putum hiſtoricum me profitear fuſe nonnunquam inſtituta digreſſione confirmavi, ut 2 part. c. antepenultimo, &.3 part. c. 3. brevius ſæpiſſime quotieſcunque ſcilicet vel tenuiſſima occaſio id ferre potuit.

Secundum

Secundum eſt ex Eccleſiaſtica illa poteſtate temporalem indirecte ſequi qua Pontifex, reges & principes ſi Eccleſiam everſum eant, deponendi jus habet, quæ ſententia omnium ferme eſt Theologorum; illam tamen Card. *Perronius* toto applaudente Epiſcoporum Francicorum cœtu, problematicam ſcripſit, contrariamque ab Eccleſia tolerari.

Tertium eſt Canoniſtarum, qui Pontificem totius orbis Dominum directum à Deo datum eſſe contendunt. Sententia iſta, ab omnibus fere Theologis exploditur; in ea refutanda plurimum laborat Card. *Bellarminus*. Nunc autem Eruditiſſime Cardinalis, reus ego ſim, pœnam non deprecor, ſi vel litterulam ſcripſi qua non ſecunda ſententia, ſed tertia, cui tamen *Romæ* liberrime contradicitur, vel leviſſime convellatur. Tanto ſtudio à me præcautum & proviſum eſt quod quilibet Sedi Apoſtolicæ aſſerit, verbis meis vel tantillum læderetur.

Tertium Fiduciæ meæ adverſus calumniam argumentum fuit eorum qui ante & poſt Libri divulgationem illum recenſuerunt. Ante Libri divulgationem, Doctores Sorbonici quatuor, quorum duo regulares fuerunt; nominibus ſubſcriptis non modo approbarunt, ſed etiam laudarunt. De præcipuis Capitibus Illuſtriſſimum Card. *Berullium* conſulueram, illo conſilium meum appro-

approbante, & Editionem urgente, Typis mandatus, & ad umbilicum perductus eſt, atque ſi Deus illi corporis ſanitatem dies octo prorogaſſet ipſemet Regi Librum obtuliſſet. Antequam enim morbo premeretur, traditus fuerat Bibliopolæ compingendus.

Poſt divulgationem, innumeri homines, Epiſcopi, Doctores, Clerici, Monachi, omniumq; Ordinum Laici, diverſo quiſque conſilio atque in congregationem noſtram affectu legerunt. Nemo tamen vel ſyllabam notavit qua Apoſtolicæ Sedi præjudicium aliquod fieret; quæ publice & mihi privatim in operis laudem dicta fuerunt, prætermitto. Illuſtriſſimus Card. à Rupe Fulcadio poſtquam oculis Librum luſtravit, conſilium meum ſtatim præſenſit, atque non tantum laudavit, verum etiam mihi dixit ſe diu deſideraſſe ut quid ſimile adverſus Schiſmaticos publicaretur; ipſe præterea præ cæteris tum adſtante Reverendo Archiepiſcopo Senonenſi, Librum meque ipſum cum honoris præfatione Regi commendavit. Cui credibile fiet ut acerrimi Sedis Apoſtolicæ defenſores, qui Epiſcopis & Archiepiſcopis ne tantillum pepercerunt homuncionis operibus non modo pepercisſe, ſed etiam famam procuraſſe.

His ego fretus Argumentis, Illuſtriſſime Card. ſiniſtros rumores animi ſecurus primum contempſi; verum cum ſecundis litteris

ris ad aures uſque tuas perlatas eſſe didici, animumque tuum abs me nonnihil alienaſſe, quamquam nullius criminis conſcius, graviter tamen commotus ſum: ægerrime enim tuli Illuſtr.Rever. tuam quam omnium maxime obſequio meo mihi conciliatam velim de crimine me ſuſpectum habere, ad quod ſemper exhorrui, & ad quod propellendum ſtudia omnia collimo. Sed præter conſcientiam, quæ à ſcopo non aberraſſe tot auguſtis teſtimoniis confirmatur, dolorem meum ſolatur æquitas tua, quæ librum, cujus auctor, ut de Apoſtolica Sede bene mereretur, diu noctuque deſudavi, non lectum & examinatum nunquam condemnabit. Si in hiſtoria mea aliquid non dicam contra Theologos, ſed contra Canoniſtas protuli; ſi teſtem neceſſitate materiæ coactus citavi qui contra Sedem Apoſtolicam iniquius loqueretur, quem ſtatim adhibito antidoto non correxerim; ſi Regis aut Imp. actionem enarrrvi, quæ Pontificibus injuriam intulerit, quam Tyrannidis execrandæ non accuſaverim. Addam & hoc, ſi occaſionem ullam probabilem de Sede Apoſtolica granditer & magnifice dicendi prætererim, reus eſſe volo, nec pœnam deprecor. Hiſtoriam ita ſcripſi, Illuſtriſſime Card. & in Francia hoc tempore ſcripſi. Quid calumniatores mei confidentius auſuri fuiſſent, novit Deus, hoc unum

unum novi, qua in re Sedem Apoſtolicam læſerim, hactenus eorum neminem notaſſe. Scripſiſſe me notatum eſt Avenionem Pontificibus à Francorum Regibus dono datam fuiſſe. Quid criminis in homine Franco? Verum qui hoc aſſeruit præter Capitis Titulum, de meo libro, nihil legit. Scripſit *Sciaconus* Avenionem à *Clemente* ſexto triginta Florenorum millibus emptam, ego vero octoginta millium pretium fuiſſe demonſtro. Scripſi equidem Avenionem Pontifici à Sancto *Ludovico* donatam, Archivorum Toloſanorum, triumque Hiſtoricorum qui tum vivebant, authoritate fultus: ſed decimo quinto poſt donationem anno ab *Innocentio* IV. reſtitutam fuiſſe Comiti *Raimundo* eadem authoritate probavi, quæ quoniam ibidem luculente narrantur, importunus eſſem otioque tuo abuterer, Illuſtriſſime, Card. ſi huc iſta repeterem. Quidquid ſit, judicio tuo cadere aut ſtare volo. Antequam tamen ſcribendi finem faciam, Illuſtr. Reverentiam tuam etiam atque etiam rogo, ut me Symbolum meum, æra ſcilicet minuta duo in Domini gazophylacio conferentem, piloſq; caprarum in ædificium portantem favore & patrocinio tuo protegas; præjudicium enim quod concepiſti facile obliteratum iri non dubito. Te Deus quam diutiſſime Eccleſiæ ſuæ conſervet. *Pariſiis* ſexto Kal. *Auguſt*. 1630.

EPIST.

EPIST. XXVIII.

Renatus Geraldus J. Morino, *De iis quæ Romani Aulici in ejus Libro notaverunt.*

Au Reverend Pere le Pere Morin *Preſtre de la Congregation de Jeſus.*

MOn Reverend Pere, la grace de Jeſus pour jamais. Au retour de la Cour qui a eſté aux champs tout le mois paſſé, j'ay fait comme je vous avois fait dire par le P. benin faure, un extrait de la lettre qu' eſcrivis au P. Bertin touchant voſtre livre, & la communiqua à un Gentilhomme du Card. *Barbarin*, grand am du P. *Bertin*, lequel me convia de la bailler au plutoſt à Mr. *Suarez*, lequel enfin je trouvai à la bibliotheque du Card. *Barbarin*, duquel il eſt le bibliothequaire, qui le receut de bon cœur & le voulut conſerver, & me témoigna grande affection, & envers vous & voſtre livre qu'il loüe & eſtime, & le lit par ordre du Card. & eſt arrivé ſeulement au 3me livre, & dit qu'il ne preſſe pas la lecture pour vous favoriſer d'avantage, & qu'en belle matiere il eſt beaucoup meilleur de retarder,

der, que le Card. ni penſe peut-eſtre pas à preſent, & qu'il ne l'en veut pas faire ſouvenir, & que lors qu'il luy redemandera le livre, alors il le luy portera, & luy fera ſon rapport fidellement & le plus favorablement qu'il pourra pour vous, & comme il voudroit qu'on le traittât en une ſemblable occaſion, & qu'apres cela ſi on veut luy permettre il traittera avec vous par lettres, & qu'il y a divers poincts qui ſe peuvent accommoder facilement en faiſant une autre impreſſion, & apposant quelques marges en certains poincts; Je l'ay voulu convier de vous eſcrire, & vous marquer les poincts, mais il dit qu'il n'eſt bon qu'il vous eſcrive à preſent, parce qu'il ſe rendroit ſuſpect, attendu qu'il eſt commis par le Card. pour voir, & examiner le dit livre; mais qu'apres avoir fait ſon raport, il le pourra faire avec permiſſion, il dit que ce frontiſpice a donné peine au Card. voyant un Charlemagne avec ces mots Italos parere ſubebo, que les Italiens diſent que Charlemagne n'a eu guerre, ſi non avec les Lombards. Il eſtime cela peu, il nous a recommandé de ne laiſſer voir l'autre exemplaire ſinon à perſonnes bien affectionnées, parceque d'autres parleroient & aigriroient l'affaire, il l'eſtonne un peu pour le bapteſme des Conſtantin, & dit qu'on aura de la peine à paſſer ici ce poinct

attendre

attendu la tradition ancienne de St. Jean de Latran, il dit que tous les Autheurs que parlent contre ce Bapteſme ne ſont approuvéz en tous leurs eſcrits, il s'eſtonne que n'avés veu un livre, qu'il eſtime beau par excellence, tout de ce Bapteſme de Conſtantin, fait par un nommé Paulus. Il dit que le Card. a receu bien voſtre lettre, qu'il la luy fit lire devant luy, & le Card. la leut encore apres luy meſme, & que le Card. vous affectionne; mais je vois bien qu'il faudra vous accommoder, & leur donner ici contentement accommodant, expliquant & changeant quelque choſe. Pour cette affaire de Mad. la Rocheguion, Mr. Marchand a receu les lettres, mais il y a des oppoſitions à ce que cette affaire ne paſſe point ſous l'Invocation du St. Sacrement, mais ſous telle autre qu'on voudra, parce qu'il y a déja un autre Monaſtere du St. Sacrement erigé à Paris: pour les frais il ſeront peut eſtre de 150, ou 160, ou 180 eſcus, on ne peut pas aſſeurer au vray, il m'a dit que c'eſt Monſieur Joiſel banquier qui luy a commis cette affaire, tellement que c'eſt au Sieur Joiſel à qui il faudroit payer l'argent, vous aures maintenant le P. Bertin, par de là qui vous informera de tout ce que je vous pourray ſervir. Je vous prie de commander librement à celuy qui eſt pour jamais en

noſtre Seigneur, & en ſa tres ſaincte Mere, apres vous avoir preſenté nos tres humbles recommandations de tous à vos SS. Prieres & Sacrifices.

Mon Reverend Pere,

A Rome, ce 9 Sept. 1630.

Voſtre tres humble & tres affectionné Serviteur Ren. Gezauld. *Preſtre de l'Oratoire de* Jeſus.

EPIST. XXIX.

Joh. Morinus Dom. Soari, cui impoſitum fuerat Onus á Cardinale *Barbarino* in Opus illud inquirendi.

Admodum Reverendo Domino, Dom. Soari, *Juris utriuſque Doctori Eruditiſſimo*, Joh. Morinus.

RETulit mihi R. P. Bertinus, & qui Romæ eſt, ſcripſit Goezellus noſter, quam in me ſis propenſo & amico animo. Lætatus ſum plurimum, & congratulatus mihimetipſi amari me à Viro, dignitate & doctrina

Digitized by Google

doctrina & virtute celebri: nihil amicitia tua mihi optatius contingere poterat, aut laude tua honorificentius. Quapropter non poſſum non amare illorum maledicentiam cujus occaſione, & tibi innotui, & benevolentia tua mihi conciliata eſt. Fœliciter accidit quod eſt in proverbio, ἀμυμ'ν ἡ πάσῃ. Nam eorum diligentiâ factum eſt, ut liber, quem, ſi ita loqui licet, perſonato & fucato titulo præſertim adverſus ſchiſmaticos & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ occultos hoſtes vernacule & popularibus tantum meis ſcripſeram, Italiam penetraret, & ad manus uſq; tuas perveniret, neque odium quod deſiderabant, ſed mihi deſideratiſſimam amicitiam tuam pareret: itaque unum votis contendendum ſupereſt, ut qua amicitia me immerentem ornare cœpiſti merentem in poſterum tandem proſequaris. Hoc ab humanitate tua ſpero, & ſtudio quo tu litteratiſſimus in litteras incenderis, me conſecuturum confido. R. P. Bertinus mecum te plurimum ſalutat. *Vale.* Atque ut pergas amare me etiam atque etiam rogo.

Datum Pariſiis *prid. Kal. Febr.* 1631.

EPIST. XXX.

Idem, Eidem Soarem ſibi divincere conatur *Morinus*.

Perilluſtri & admodum Reverendo Domino, Domino Soario, *eruditiſſimo Juris utrinſq; Doctori.*

TAntam benevolentiæ erga me tuæ fiduciam verba Reverendi P. Bertini dederunt, ut te familiariter uti jam parum verear. Amicitiæ enim beneficio, ſi quid audeam parum modeſte, te excuſaturum ſpero. Exercitationes eccleſiaſticas in utrumq; Samaritanorum Pentateuchum in lucem jamjam edidi, Pentateuchum utrumque brevi editurus. Si Romam Librum deferendi occaſio ſeſe nunc præberet, in amicitiæ qua me colis μνημόσυνον, merito lubenſque mitterem. Lucubrationes meas à te Viro eruditiſſimo ſive probari, ſive emendari magni facio, occaſionem ideo quamlibet occupabo, qua ad manus uſque tuas pervenire poſſint. Interea indicem capitum quæ toto Libro tractantur, amicitia tua familiariter abutens, ad te mitto. Hæc boni conſule, quæſo, atque ex iis, velut ex ungue leonem, non

non tantum de Libro judica, ſed etiam propenſiſſimum in te obſequium meum, velim exiſtimes. Nunc iſtam officii erga te mei demonſtrandi occaſionem nactus ſum, ut opportunior ſeſe exhibeat vehementer deſidero. Litteras ad te ſcripſi Kal. Febr. quibus benevolentiæ qua me incognitum prævenisti, gratias egi, meque beneficii à te accepti non eſſe immemorem teſtatus ſum: illas te accepiſſe non dubito. Unum itaque mihi ſupereſt, ut enixiſſime te deprecer benevolentiam qua me colere cœpiſti conſerves, & indies augeas.

Datum Pariſiis 8 *Idus Martii.*

EPIST. XXXI.

Joſephus Maria Suareſius Joh. Morino, Nævos quos ex ipſius Libro eximendos notaverat, aperit.

Admodum Reverendo Patri J. Morino, *Congregationis Oratorii Presbytero, Viro Eruditiſſimo,* Joſephus Maria Suareſius, *S. P. D.*

GRatias habeo non vulgares R. P. Bertino, quod meum erga te propenſum & obſequioſum animum patefecerit, neque

Digitized by Google

minores egi Goezello qui perſcripſit. Ardebam jamdudum fœdus tecum inire immortalis amicitiæ, quam officiis excolerem, atque litterario commercio ſancirem, quod optanti, Divum promittere nemo auderet, volvenda dies en attulit ultro. Conqueror tamen quod infeſtus tibi caſus mihi feſtus fuerit, ſed, ut ominor, utrique fauſtus erit; etenim ſi te novi ex litteris, quanta tua eſt doctrina, tanta ineſt tibi pietas, perlegi volumen eruditione refertum, & eloquentiæ Gallicæ luminibus & pigmentis reſperſum atque illuſtratum omnibus, paucos, veniam dabis amico candido, & libertate Gallica tecum agenti, nævos eximendos reperi, & adnotavi, preſſique, & premo me penes, mox in ſinum effuſurus tuum, nam inter nos ex formula fiduciæ cuncta geri, & inter bonos bene agier oporteret: interim gratias habeo ingentes pro indice Eccleſiaſticum exercitationum ad Samaritanum Pentateuchum, qui tui in me benevoli animi & ingenii in ſacris hiſtoriis, libriſque verſatiſſimi fidiſſimus, & certiſſimus index eſt, mox relaturus pro ipſis Exercitationibus, quas Goezellus a te miſſas pollicitus eſt, eas ego jam legi apud eminentiſſimum Cardinalem Mecœnatem meum, & collaudavi uti decebat. Sed vidiſtin' illud Tertulliani fragmentum cum Donationis charta, quæ typis
etiam

etiam Lutetiæ fuere mandata? cum à me prius *Romæ* fuiſſent in lucem edita, tuam ego de his ſententiam rogo; verum priuſquam feras, abs te peto, ut ab Illuſtr. V. Rigaltio epiſtolæ meæ nuperrimæ acceptum exemplum perlegas, Orationculas has æqui bonique conſulas, & ſi ad ambas quibus me antevertiſti litteras, datas prid. Kal. Febr. & 8. Idus Martias ſerius reſcribam, mihi, quæ tua eſt humanitas, indulgeas. *Vale.*

Romæ, Prid. Idus Junias CIↃIↃCXXXI.

EPIST. XXXII.

Joh. Morinus Suareſio, ſuum de fragmento quodam *Tertulliani* nuper edito, judicium interponit, ſimiliter de excepto quodam ex Epiſtola S. *Maximi* ad Monachos Siculos.

Clariſſimo Viro Dom. Suareſio.

Litteras tuas accepi, ſimulque Orationes duas, quas coram ſummo Pontifice habuiſti. Utramque ſtatim avide legi, nobiliſſimamque materiam eloquentia tua exæ-

quante, avidius relegi. Digniſſimæ Sedis Apoſtolicæ Bibliothecario orationes, digniſſima maximi ingenii, & ad ſumma quæque nati ἐξχειρήματα. Quantus aſſurgere author cum libuerit, quam graviter, vehementer, granditer dicere poſſit ex hoc ſpecimine non conjicere, ſed aſſerere licet. Itaque duplici nomine mihi fuit hoc munus gratiſſimum, & quod amicitiæ erga me tuæ μνημόσυνον honorificum, & quod eloquentiæ nitidiſſimæ & ornatiſſimæ qua maxime oblector, inſigne ſit monumentum, tuis præterea litteris admonitus, clariſſimum virum Rigaltium adii, qui eruditiſſimam Epiſtolam quam paulo ante illi reſcripſeras mihi legendam mutuo dedit. Tertulliani fragmentum iſtud oſtenderat mihi Reverendiſſimus Aurelianenſis Epiſcopus, cum primum Pariſios Roma allatum eſt; te autem minime cælabo quid mihi tunc dictaverit animus, ſuppoſitum Tertulliano fœtum exiſtimabam, ita etiam cenſebat doctiſſimus ille Epiſcopus, ſed in charta Donationis nihil adulterini ſuſpicabar. Verum cauſa iſta recens à me retractata, cumque tuis animadverſionibus diligenter comparata, adeo probabilis mihi viſa eſt ſententia tua, ut ab ipſo livore laudari debeat, αὐτῷ γε τῷ μώμῳ ἀρέσκειν. Rationes enim quæ fœtum iſtum, vel ut dubium, vel ut plane rejiculum à Tertulliani ſobole

bole abigere videntur conſimilium ex ipſo Tertulliano exemplorum redhibitione tanta arte elevas, ut iis conſideratis hæc & illa ævo prognata eſſe eodem nemini non fiat probabile. Legi quoque ἀποσπασμάτιον tuum, ex Epiſtola S. Maximi, ad Monachos Siculos, quo manifeſte demonſtratur Maximum, cum ad Pyrrhum ſcribens, laudibus eum ornavit, id talionis reciprocatione, atque optimo fine præſtitiſſe, ne ſcilicet animum jam ægrum exaſperaret, ſed blandis ſermonibus ad orthodoxam fidem revocaret; cuivis enim parum erat credibile tantum Chriſti Athletam in Monothelitarum impietatem quoquo modo deflexiſſe, ex cujus diſputatione contra Pyrrhum, tot egregia argumenta in Honorii Papæ defenſionem jamdiu collegerant doctiſſimi & celeberrimi Cardinales Bellarminus & Baronius. Quod ad Librum meum attinet, quem præ manibus habes, à te laudari viro laudatiſſimo mihi erat votis omnibus exoptandum. Aliorum judicia, ſiqua ſunt, minus æquata approbante deſpiciam ſecurus: merito enim tu mihi es, Vir Erud. πάντων αὐτάξιος ἄλλων. Nævos eſſe non dubito, ſi nulli notarentur, hoc amicitiæ condonarem, diligentiæ meæ non vendicarem. Verum quicunque illi ſint, ſummo beneficio me afficies, ſi horum me admonueris, illos ſtatim cara, ut aiunt, obedientia

obedientia abſtergam, obliterabo, delebo, avellam; judicium enim tuum retractare nefas exiſtimo, longiſſimeque abſum ab eorum ſententia qui nævos ſuos lumina credunt. Hoc unum antequam dicendi finem faciam, â te vehementiſſime flagito & ſpero, ut me plurimum ames. Litteris tuis maturius reſpondiſſem, niſi lenta febris & continuis me his diebus canicularibus integris detinuiſſet. *Vale.*

Pariſiis, 1631, *Sept.* 16.

EPIST. XXXIII.

Petrus Halloix J. Morino. Laudat illius de Baptiſmo *Conſtantini* ſententiam, quam ſuam quoque eſſe libere profitetur.

Admodum Reverendo Patri P. Jo. Morino, *Congregationis Oratorii Jeſu Chriſti Preſbytero*, P Halloix.

Admodum R. Preſbyter, Pax Chriſti.

LItteras tuas longe gratiſſimas, & una doctiſſimum illud ἔκτυπον de Sancto Hyppolyto, nuper recepi, pro quo ingentes

tes tibi gratias ex corde ago. Valde enim gaviſus ſum intelligere, quidnam ſuper difficili & intricata quæſtione ſentires, atque adeo quibus de cauſis ad id ſentiendum movereris. Equidem nihil dum video quid illis valide opponi poſſit, ſi quid poſt occurrerit ſcribam. Nunc enim ſum in opere quod quo propius lucem eſt, hoc magis me diſtringit. De Baptiſmo Conſtantini magni, quem nemo unquam mihi perſuadere potuit alias fuiſſe quam in extrema ejus vita, lætor ita eſſe à te pertractatum, ut in mea confirmatus ſim ſententia. Nam ejus nomine Baptiſterium in urbe Roma non alia de cauſa ſic eſt appellatum, quam quia ipſe, ut alia multa, liberali ære condidit. Tuas ad Pentateuchum Samaritanum exercitationes oppido doctas legi & probavi, laudo ſtudium, & annos plurimos ad ea quæ ſuperſunt apprecor, & quem nunc decurrimus, ita opto fœlicem, ut fœliciores ac fœliciores ſuccedant. Si quid mihi eſſet in manu quo tuos promovere aut ſublevare labores poſſem, id neque expoſci, neque expectari paterer, ſed ultro & cito mitterem. Verum eſt enim ad eundem tendentes finem fratres fratribus manum dare. Vitas Scriptorum Græciæ Eccleſiaſticorum ordine ætatis ſtilo meo, compoſitas meditor edere, & ſcripta eorumdem illuſtrare, ac defendere ea fere forma quam

in

in S. Juſtini Philoſophi ac Martyris ante annos aliquot expreſſi. Hinc & ipſorum fragmenta ſi qua uſpiam lateant aut alibi, quam in propriis operibus laudata extent perquiro. Aliud in præſentia mihi R. P. nihil occurrit quod addam niſi vota ſuper vota pro tua incolumitate animi & corporis ad utiles eccleſiæ labores. Ita bene vale mei in SS. precibus memor,

Duaci, xiv Jan. MDCXXXII.

Tuus in Chriſto, P. Halloix.

EPIST. XXXIV.

J. Morinus Franciſco Harlæo, Archiepiſcopo Rothomagenſi, miris laudibus extollit Archiepiſcopi illius libellum Heroico Poemate conſcriptum.

Franciſco Harlæo Archiepiſcopo Rothomagenſi, Johannes Morinus S. P. D.

MIhi rure redeundi, redditus eſt Libellus tuus Heroico Poemate conſcriptus, quem *Muſarum Solatium* inſcribis. Opus quamprimum accepi non legi, ſed oculis hauſi

hauſi, autoris jamdudum admiratione captus, & operis gratiſſima, æque ac difficillima novitate pellectus. Reſtincta curioſitatis ardentiſſima ſiti, non feci fateor, & culpam deprecor, id quod oraculo facere jubentur Crotoniatæ δῶρον δ' ὅτι δῷ τις ἐπαίνη, quodque plebeio fertur adagio, quid plebeium voco quo uſus eſt S. Hieronymus, *noli dentes equi donati inſpicere*, introſpexi enim & attente legi & conſideravi ingenioſiſſimum illud & eloquentiſſimum Poema, nihilque ſpem meam fefellit, aut admirationem præceptam minuit. Idem mihi accidit quod ſplendida palatia, aut ingentes montes proſpicientibus. Eminus palatiorum mirantur lata mœnia, minaces turres, ſublimia tecta, totiuſque operis molem & ſplendorem, cominus vero murorum compages, veſtibula, porticus, tabulata laquearia, univerſamque architectonicen ſtupent: montium quoque magnitudo quo propius accedimus, eo procerior & altior apparet; ita mihi Poema tuum minutim conſideranti, & ad ſingula verba mentem advertenti, quæ prius ἐν πλάτει, ut ita dicam, & in faſce elegantia, erudita, & ingenioſe elaborata judicaveram, admirationi fuere, meque tenuis & jejunæ laudis pœnituit. Quis in rei impeditiſſimæ deſcriptione quam verſus horret, perſpicuitatem non miretur? Quis hortorum ambages, undarum

undarum mæandros magnificentiſſimi ædificii, ut cætera prætercam, triumphales ſtatuas graphice effictas non ſuſpiciat? Ad iſtorum ſpectaculum Academicos fruſtra invitas, viſendi ſtudium hoſpitibus nam reddis inane, cognita ſic facili carmine cuncta patent, ut non minus acute quam eleganter de Poemate tuo cecinit qui hæc ſpectat eruditus N. Scalopier. Quis ſententiarum lumina, ſchematum varietatem, verborum majeſtatem, poetici denique promptuarii ornamenta omnia deprompta, & juxta uniuſcujuſque rei indolem, decuſque nativum collocari non ſtupeat? nullibi autem Pygmæorum, ut aiunt, acrothinia coloſſo adaptari, ſed grandia granditer dici mediocria temperate, humilia terſe, omnia copioſe & ornate, Itaque duplici nomine gratias habeo tibi maximas, quod incomparabili poetices ſpecimine me beaſti, & quod mei memoriam ex animo tuo obliterari non permiſiſti, hanc ut in æternum conſerves, etiam atque etiam rogo. Vale, & me tibi devinctiſſimum ama.

Pariſiis, xi *Kal.* Sept. 1632.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XXXV.

Idem eidem ſimili ratione laudat Archiepiſcopi illius Opuſculi de Sacræ Euchariſtiæ Myſterio juxta S. *Auguſtini* Sententiam.

Franciſco Harlæo Archiepiſcopo Rothmagenſi, Johannes Morinus *S. P. D.*

ACcepi Opuſculum tuum de Sacro Euchariſtiæ myſterio juxta S. Auguſtini ſententiam explicato. Cum autem negotiis quibuſdam literariis eodem tempore impeditus eſſem, attentam illius lectionem quatuor aut quinque dies diſtuli, donec aliis curis expedito huic uni incumbere liceret. Neque enim pro tua in me benevolentia tibi gratias agere, proque merito tuo tam doctam lucubratiunculam digne gratulari me poſſe exiſtimavi, nedum quanto ornamento hæc una appellatus decorata ſit Eccleſia Catholica tenuiter deſcribere, niſi prius tam pretioſi theſauri recluſis adytis ſingula illius γυμτύλια luſtraſſem. Legi itaque, & perlegi libellum tuum, miratuſque ſum eum, cujus ſcripta varia legeram, alia adverſus hæreticos, non loquentia latine aut orantia, ſed

ſed fulgurantia & tonantia. Alia poetice ludentia, & in aſpera materia pegaſeum melos reſonantia, tam repente vernaculam linguam adeo emendate eloqui, ut nihil elegantius, adeo eloquenter, ut nihil ſplendidius. Arnobium, ut recte notaſti, caſtigat S. Hieronymus, ut inæqualem, & nimium, & abſque operis partitione confuſum. At vero quamcunque in partem tua verto & inverto te tibi ſemper æqualem deprehendo, ſive Latina Latinis comparem, Gallica Gallicis, ſiue hæc χιαςῶς permiſceam, ſermo nuſquam tumidus, nuſquam jejunus, nuſquam redundans, nuſquam exanguis, ſed ubique ſanus & vividus, rationibus preſſus, ſenſu ſublimis, figuris effloreſcens, affectibus concitatus, ſalibus paſſim intertextis jucundus, nunquam diſſolutus. Quid partitionis lumen prædicem, cum adeo fulgeat ut vel cæcum oculare poſſit & Myopem excæcare. Auſim itaque adulatione exploſa, veritate ſuadente, quod ex S. Hieronymo de S. Hilario animadvertiſti hac in cauſa uſurpare, Gallicano cothurno attolleris & cum Græciæ floribus adorneris, non longis interdum periodis ut hilarius involveris, ſed ubique compoſitis, numeroſis, teretibus, limpidiſſime fluis. Sane naturæ videtur hoc adagium, non omnis fert omnia tellus: unde merito Hectorem monet Æneas apud Euripidem,

'Αλλ'

Ἀλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πάντ' ἐπίσαϑαι βροτῶν
Πέφυκεν, ἄλλῳ δ' ἄλλο πρόσκειται γέρας.

idem iis ſacris donis evenire multis docet gentium eloquentiſſimus Apoſtolus, 1 *Cor.* 12. *Diviſiones Gratiarum ſunt*, &c. Ideo poeticen tentaſſe Demoſthenem nunquam legimus, id fecit Cicero, ſed infœliciter; neuter eloquentiæ vernaculæ limites egreſſus eſt. Quædam Cicero adoleſcens græce periclitatus eſt, ſed umbratilem exercitationem potius proluſit, quam ſerio dixit; quapropter ipſe omnia ejuſmodi obliteravit, nec unquam ab umbra in apricum eduxit. Abſolutam perfectionem mortalibus invidiſſe natura videtur, ut cum divinæ & humanæ naturæ participes ſint, divinam ita cogitent ut humanæ non ſint immemores. Verum quidquid tibi libuerit, natura inſolenter indulgens tibi concedit, omnia quæ ferre jubet contra morem fœliciſſime unam & eamdem tellurem; cui igitur potius gratuler, anceps ſum, tibi an S. Auguſtino, an Eccleſiæ Catholicæ; tibi, qui fortiſſimum civem ex hoſtium manibus fortiſſime ereptum, reipublicæ Catholicæ reddidiſti: S. Auguſtino, quod calumniæ quibus ſanctiſſima ipſius doctrina ab hæreticis appetitur ac obtenebratur, eloquentiæ tuæ fulmine tactæ penitus evanuerint:

vanuerint: Eccleſiæ quæ celeberrimum doctorem ſuum hoſtium contumeliis laniatum corpore toto, & lacerum crudeliter ora Æſculapii Rothomagenſis ſtudio & opera, ſanum & integrum recepit. Sed his omnibus ſimu vehementiſſime gratulari nos oportet, immo Auguſtinus, immo Eccleſia tibi ſummopere gratulantur: Auguſtinus enim Civicæ Coronæ ob ſui ſalutem tibi reus eſt. Eccleſia vero Catholica ob victoriam de hæreticis reportatam, triumphalis & aureæ: Conatibus quos quotidie pro Eccleſia capeſſis ingentes, faveat Deus, faxitque ut ex iis frugem boni omnes colligant quam opimam.

EPIST.

EPIST. XXXVI.

Dominus de *Peyreſc* J. Morino, de variis Pentateuchi Samaritani exemplaribus M.S S. ſimiliter de aliis gentis illius Libris quos ex Oriente adſportari curaverat, prolixius ſcribit.

A MONSIEUR.

Monſieur le R. P. Morin Preſtre de l'Oratoire.

Monſieur mon R. P.

J'Ay porté avec un extreme regret le retardement du voyage de celuy, qui s'eſtoit chargé de porter à Paris mes Pentateuques Samaritains, & autres livres & papiers venus de Levant, que vous euſſiez receus bien long temps ya, ſi mes vœux euſſent peu ſortir à effect; mais ils ont eſté traverſés tantoſt par l'interruption du commerce, que la peſte de Lyon, & de ces pays de deca renouvellée à diverſes repriſes avoit cauſée, tantoſt par les deſordres publics donc cette pauvre ville à eſte affligée pendant quelques temps, & tantoſt par des

maladies qui nous ont aſſailli par pluſieurs fois, tant le Fr. Prieur de Roumoules qui en devoit eſtre le porteur comme moy dont nous n'avons gueres eu de relache, ni l'un ni l'autre durant la plus part de ce temps là, outre ce que Monſieur de la Poterie Maiſtre des Requeſtes intendant de la juſtice en cette Province, m'avoit tenu quelques mois dans l'eſpérance qu'il les feroit porter avec ſes hardes, n'aiant pas crû que le Roy l'arreſtaſt ſi long temps comme il a fait par deca : c'eſt pourquoy j'eſtime que quand vous prendres la peine d'en vouloir ſcavoir la verité, vous me trouverés plus excuſable qu'on ne ſe ſcauroit poſſible imaginé : attendu meſme que comme du commencement on m'avoit mandé que Mr. le Jay ne pretendoit pas ſe prevaloir du Pentateuque Samaritain en l'edition de ſa grande Bible, que pour en faire enricher des notes ſur ſon texte Hebraique aux endroits ou les diverſes leçons pourroient eſtre plus conſiderables. Lorſque par aprés il ſe fut reſolu d'imprimer le texte Hebreu des Samaritains, nous euſmes quaſi auſſitoſt l'advis qu'il eſtoit ſous la preſſe dé ja grandement avancé comme celuy de ſa reſolution de l'imprimer; de ſorte que nous avions ſujet de croire qu'il avoit tout ce qui luy pouvoit eſtre utile à ce deſſein, & qu'il n'avoit gueres affaire

Digitized by Google

affaire de nos livres. Toutefois aiant ſceu depuis qu'il y avoit quelque regret, & que vous deſiries de les voir, j'ay eſté bien aiſe de les vous faire communiquer eſtant, tres-veritable que je ne ſuis nullement jaloux de ce que j'ay, & que le principal but de toutes mes recherches ne tend qu'à en aider le public, ou à en faire part à ceux qui en peuvent eſtre curieux, & qui en peuvent mieux faire leur profit que moy dans les infirmités qui me ſuivent depuis quelque temps; tant eſt que j'eſtime que le dit Fr. Prieur de Roumoules ſoit à ſes heures à Paris avec ma caiſſe de livres, & que Mr. du Puy vous aura mis en main tout ce qui s'y ſera rencontre de voſtre gouſt, eſtant bien marri de n'avoir peu contribuer à vos doctes labeurs des pieces plus dignes de vous, & qu'elles ne ſoient moins defectueuſes que ce qu'elles ſont, mais en matieres de vieux livres qui viennent de ſi loin, & dont il faut aller faire la conqueſte parmi des peuples ſi barbares, il ſe faut contenter de ce qu'on en peut arracher de vive force, & s'en prevaloir au moins mal que faire ſe peut. Vous y trouveres trois volumes, & par conſequent trois divers exemplaires du Pentateuque Hebraique des Samaritains, dont le plus ancien qui eſt in quarto, eſt defectueux de pluſieurs cajers, tant du com-

mencement de la fin, & le plus recent (qui eſt en plus grande forme in folio, & qui n'eſt pas de guere plus de ſoixante & dix ou douze ans d'antiquite) n'eſt imparfait que d'un ſeule page de ſon commencement; mais l'autre qui eſtoit le plus important de tous, & qui comme des tritaples eſt eſcrit par triples colomnes en chaque page (qui contient non ſeulement le texte Hebraique primitif, mais auſſi l'ancienne verſion Arabique, & une troiſieme vulgaire que vous aimes mieux appeller Samaritaine que Syriaque) eſt imparfait en tant de divers endroits, qu'il y'a bien dequoy deplorer qu'un ſi digne piece ſoit paſſée par de ſi indignes mains, & qu'elle en ſoit demeurée mutilée ainſi de la ſorte, dont je regrette principalement le commencement à cauſe de la conformité des nombres des années, de l'aage de ces anciens Patriarches qui eut eſté bonne à examiner en ces deux verſions auſſibien qu'au texte Hebraique, & le livre ſembloit eſtre de ſi bonne marque, ſelon ce qui ſe trouve cotté tant à la fin de l'Exode, que toute la fin du volume depuis plus de quatre cents ans de l'autre qui meritoit bien d'eſtre tenu en plus grande conſideration que beaucoup d autres. Vous y aures par meſme moyen une petit Lexicon des Samaritains pour les meſmes trois langues, qui eſt pareil-lement

lement imparfait de pluſieurs feüilles à mon grand regret pour l'amour de vous ; mais encore en vaut il mieux, ſi je ne me trompe, avoir ces fragmens que nous en aurez, que de n'en avoir point, & toujours n'eſt il point ſi moderne qu'il ne ſoit de plus de cent cinquante ans. Vous y aurez encore en teſte du plus moderne Pentateuque un feuillet d'un plus vieux Pentateuque où il n'y avoit que la verſion Arabique *è regione* de l'Hebraique avec quoy on avoit penſe ſuppléer la defectuoſité de cet exemplaire où c'eſt que ce petit ſupplement eſt poſſible plus conſiderable que tout le reſte du volume: mais dans les grands tritaples vous verrez avec quelle ſimplicité un bon homme de qui on les a recouvrés, avoit penſe ſuppleer les defectuoſités en faiſant tranſcrire en characteres Syriaques tous les cajers que vous y trouverés au commencement du texte Hebraique, & en dechirant un autre vieux Pentateuque Hebraique eſcrit en papier de damas, eſcrit pres de cent quatrevingt ans, ya pour en entrelaſſer quelques caiers & quelques feuillets aux endroits ou l'on en avoit arrache aucuns dans cet exemplaire des tritaples Samaritains. Vous aurez en outre divers petits cajers, ou feuillets volants qui ne ſont que fragmens de diverſes pieces, ou autres eſcritures des Sa-

 maritains,

maritains que j'ay fait aſſembler en un petit volume nonobſtant leurs imperfections, pour ne rien negliger de tout ce qui peut ſe retirer de leurs mains où c'eſt qu'il y aura poſſible quelque petite choſe à profiter quand ce ne ſeroit qu'en la comparaiſon de quelques petits eſcrits Arabiques, avec une autre langue qui ſemble aſſez differente de la troiſieſme colomne des tritaples que nous avons priſes pour quelque plus particulier jargon des Samaritains que le commun Syriaque, dont vous ſerez je m'aſſure meilleur juge que nous Finalement vous y aures deux autographes originaux de lettres eſcrites à feu Monſieur Joſeph della Scala, tant par la Synagogue des Samaritains au lieu de Sichem, leſquelles lettres miſſives ne ſont jamais tombées es mains dudit Sr. Scaliger, qui eut eſté infiniment aiſe d'y apprendre la reponſe de tout plein de queſtions qu'il leurs avoit faites, dont il pretendoit ſe prevaloir vrai-ſemblablement en ſes eſtudes Chronologiques, & dont je m'aſſure auſſi que vous pourres tirer beaucoup de fruit, ſi vous daignes prendre la peine de les examiner. Je ne ſcay comment elles eſtoient tombées entre les mains de feu Monſieur de Genebrard, qui eut pris plaiſir ſans doute d'en voir le contenu, s'il ſe fut donne la peine de les traduire comme il le pouvoit ; car il y a de

tres

tres belles curioſitez pour les uſages & obſervances de cette ſecte là qui emprunte des uſages de l'Egliſe * Romaines, les reglemens de leurs feſtes mobiles,& de leurs computations plus importantes. Aureſte je croy bien que vous aures fait faire inſtance en Hollande pour avoir la communication du Pentateuque du Sr. Golius, puiſque c'eſt vrai-ſemblablement le texte de la verſion contenu en la troiſieme colomne des tritaples Samaritains que vous voules faire joindre à leur texte Hebraique en voſtre edition; car il importe de ne la point publier que bien correcte & bien complete, ce que vous ne ſcauries faire avec l'exemplaire du Sr. Pietro della Valle, non plus qu'avec le mien, puiſque le mien eſt imparfait en tans de divers endroits, d'autant que celuy du Sr. Pietro della Valle eſt ſi mal correct, qu'en aiant ſeulement voulu conferer les deux verſets du Deuteronome, dont m'aves ci-devant envoiê copie, qui ſont le 27 & le 28 du 12 chapitre, nous y avons trouvez plus de huict ou dix paroles, où l'on avoit obmis, ou changé,ou tranſpoſe des lettres, eſſentielles qui en alteroient grandement le vray ſens, & en d'autres y avoit des lettres redoublées,

* *Id verum non eſt; Conſule Vitam* Jo. Morini, *quæ his Epiſtolis præfixa eſt.*

doublées, ou ſurabondantes, qui agriſſoient un peu la douceur du language Syriaque, les diſtinctions meſmes y eſtoient ſi fautives (comme vous l'aviez remarque en d'autres paſſages) qu'en un endroit on l'avoit mis apres la premiere parole d'un nouveau verſet, & poſſible n'eſtre que pour telles incorrections ou barbariſmes. Que vous aviéz fait difficulte de prendre ce language pour vray Syriaque, comme vous aviez fait, pour raiſon dequoy je me rapporterai toujours volontiers à vos bons advis. Or je ne trouverois pas eſtrange que l'exemplaire dudit Sr. Pietro della Valle fuſſe plus negligement eſcrit que les autres, puis qu'il n'eſt qu'en papier, & non parchemin, & par conſequent qu'il n'eſtoit fait que pour ſervir à l'uſage de quelque perſonne particuliere, là où les copies faites en parchemin pouvoient ſervir à l'uſage public des Synagogues, pour lequel vrai ſemblablement il faloit qu'on y regardaſt de plus prés. Je regrette beacoup plus la perte des cajers qui manquent en mon exemplaire Tritaple pour la verſion Arabique, que pour les autres deux textes, leſquels ſont beaucoup plus conformes l'un à l'autre que l'Arabique, à cauſe que dans l'Arabique il y a certaines petites diverſités de paroles capables de fournir de tres belles conceptions à ceux

ceux qui y voudroient mediter, & rechercher l'energie des unes & des autres ; mais je ne ſcay s'il ſe trouvera jamais de moien de perfectionner & ſuppléer les deffauts de mon Exemplaire, pour le texte de cette verſion Arabique. Celuy qui me la fait recouvrer en la ville de Damas y eſt retourné pour l'amour de moy, & uſera de toutes les diligences poſſibles pour en venir à bout, & pour fouiller le plus avant qu'il luy ſera poſſible tans toutes ces familles des Samaritains, qui reſtent non ſeulement en la Syrie, mais auſſi dans le Cayre, où il veut aller repaſſer une ſeconde fois devant que s'en revenir en Chreſtienté. S'il recouvre quelque choſe que je juge vous eſtre duiſable ou à Monſieur le Jay, vous pouvez vous aſſurer que je vous en feray telle part que vous voudrés, & que je voudrois bien avoir peu contribuer quelque choſe pour faciliter l'Edition ſi parfaite & accomplie de ces Pentateuques Samaritains, qu'il n'y euſſe rien à deſirer pour l'importance de la publication d'un ſi rare monument de la plus haute antiquité lequel nous avoit fourni un entretien des plus agreables que nous euſſions jamais favouré en matiere de livres. Des la premiere ouverture que nous fiſmes de ce volume tritaple, où nous rencontraſmes par hazard au premier mot que nous vouluſ-

luſmes dechifrer le nom de Benjamin, avec une M. finale au lieu de l'N. finale du texte Hebreu des Juifs, dont l'Etymologie avoit donné tant de vexation aux SS Peres, qui ne s'y fuſſent pas tant tourmentés, s'ils y euſſent veu cette lettre qui rapporte l'Etymologie à la vraye qualité de la naiſſance de cet enfant aux jours de la vielleſſe de ſon pere: ce qui nous mit en tel gouſt, & en telle impatience, que nous ne nous peuſmes pas retenir d'entreprendre & achever dans le moins de temps qu'il nous fut poſſible la collation de tout ce que nous avions de ce texte, avec celuy des Juifs, & avec les Septante, ou nous admiraſmes bien comme vous la rencontre de tant de grands & importans ſupplemens qui s'en pouvoient tirer, & que vous aves ſi dignement remarques, dont je donneray incontinent un mot d'advis à Mss. du Huy, qui ne tarda pas d'eſtre ſuivi de l'eſchantillon qu'il vous en firent voir. J'ay appris que dans le Vatican, il a eſté mis depuis peu un exemplaire bien entier d'un Pentateuque des Samaritains, & aiant fait voir ce que c'eſtoit, on m'a aſſuré que ce n'eſtoit que le ſimple texte Hebraique; j'ay appris auſſi qu'il y en avoit un autre dans la Biblioteque del l'Empereur à Vienue, dont le Bibliothecaire avoit promis un eſchantillon que je luy en avois fait demander par le Sr.

Lucas

Digitized by Google

Lucas Holſten. afin de voir ſi la verſion Arabique ſe pouvoit ſuppléer, mais je penſe que ces grandes guerres du Roy de Suede nous ont oſté le moien d'en avoir la reſponſe, neanmoins j'ay creu vous en devoir tenir adverti, en cas que voſtre curioſité vous portaſt à vous en enquerir par autre voye. Il me reſte à vous dire ſur le ſujet de voſtre livre des exercitations, que je vous ſuis trop redevable de l'honneur que vous m'aves voulu faire, & je ſuis bien marri de me rendre ſi indigne comme je ſuis, de la bonne opinion que vous aves voulu prendre de moy, & de me ſentir les reins ſi foibles comme ils ſont pour y pouvoir reſpondre ainſi qu'il ſeroit requis; mais comme c'eſt de la ſeul bonté de voſtre naturel, que vous vous eſtes porté à me faire ſentir de tels effets de voſtre bonté, & de vos bons offices, il faut que voſtre meſme courtoiſité & honneſteté ſupplée mes defectuoſites, & vous en face admettre les excuſes qui ne ſeroient pas recevables ſans cela, en attendant que Dieu m'ouvre de meilleurs moiens de vous teſmoigner l'eſtime que je faits de noſtre vertu nonpareille, & à combien grande faveur je recois l'honneur de voſtre bienvueillance, & de pouvoir paſſer pour l'un de vos tres-humbles Serviteurs. J'ay veu ce que vous eſcrives des cicles anciens, & crois

crois bien que je pourrois fournir à voſtre curioſité quelque choſe de plus que ce qui vous en eſt tombé en main, car j'en ay plus de trente pieces differentes, & de differente proportion tant d'argent que de cuivre, entr'autres le demi Sicle avec toute ſon inſcription bien entiere, & pluſieurs pieces qui portent le nom de Syon, que voſtre Rabi Moſes Alaſcarin avoit remarqué de ſon temps; dont l'un me fut donnée des l'année 1606. de la main de feu Mr. della Scala, qui n'avoit pas pris la peine de la vouloir lire & deſchifrer, & qui voulut abſolument que je l'emportaſſe auſſitoſt que je luy en eu dit mon avis: j'ay encore pluſieurs pieces battües dans la Judée ſous les Rois Herodes & autres Princes, qui peuvent bien aider ce qui eſt de l'hiſtoire ſainte, mais ce n'eſt pas matiere en un mot qui puiſſe eſtre avidable par des ſimples lettres miſſives, ſi vous faiſies quelque voyage à Rome, je prendrois grand plaiſir de vous gouverner quelque journée en paſſant. J'ay meſme bonne quantité de medailles en lettres Phœniciennes & Puniques, & à recouvray ces jours paſſés du coſté d'Afrique, une aſſez grande inſcription tirée d'un Mauſolée d'importance, qui eſt pareillement en Caracteres Puniques, dont les figures meritent bien d'eſtre examinées curi-

euſement, principalement celles qui peuvent avoir quelque rapport avec la figure de quelques uns des Caracteres Hebraiques anciens, ou modernes Samaritains, dont il importe bien de donner l'Alphabet en ſon ancienne purité; car il eſt bien vray, que la longue ſuitte de tant de ſiecles, a fait que les Samaritains y ont alteré beaucoup de choſes aſſez conſiderables, principalement en la lettre Tau, comme vous l'aves tres doctement obſervé; & ſi vos preſſes ne fuſſent allées ſi viſte, il y auroit poſſible eu moien de rendre vos matieres, ou caracteres, un peu plus gentils ſans s'eſloigner de la vraye forme de ces caracteres Samaritains, qui ſe trouvent dans les livres plus anciens, & de meilleure marque, principalement en ce où le caractere moderne ſe trouvoit avoir retenu ſa forme plus approchante de l'antique, & particulierement pour la lettre Vau: je n'aurois pas voulu laiſſer la concurrence du plus grand nombre des MSS. pour en ſuivre un tout ſeul, mais il eſtime qu'il ſeroit trop tard pour y apporter aucun remede, puiſque j'entens que l'edition de tous vos textes eſt deja ſi avancée. Je ne voudrois inſiſter principalement qu'à faire agir toute ſorte d'honneſtes & licites moiens d'obtenir des Eſtats de Hollande, ou du Sr. Golius la communica-

tion

tion de l'exemplaire que feu Mr. della Scala avoit des livres de Joſüe, des Samaritains, qui meriteroient poſſible d'eſtre imprimes à la ſuite de voſtre grande Bible, ou pour le moins de paſſer par vos mains, ou de quelque autre qui poſſedaſt bien la langue Arabique, & qui vous peuſt donner quelque petit abregé de toutes leurs Chronologies, ce n'eſtoit que pour parvenir à ce deſſein là que Mr. della Scala avoit fait tant d'inſtance pour avoir le Pentateuque des Samaritains, & principalement la verſion qu'ils en avoient en Arabe, pour apprendre le moyen d'interpreter plus certainement ſelon leurs ſens les dits livres de Joſüé, à quoy je vous prie de ſonger à bon eſcient, & de me commander librement en tout ce que me jugerés propre à voſtre ſervice, comme celuy qui veut eſtre à jamais ſous voſtre bon plaiſir.

Monſieur mon R. P.

A Aix, 8. Nov. 1631.

Voſtre tres-humble & obeiſſant Serviteur,

De PEYRESC.

EPIST.

EPISTOLA XXXVII.

Thomas Comberus J. Morino, De exemplari quodam M. S. Pent. Samarit. quod erat in Anglia.

Reverendo admodum Doctiſſimoque Viro D. J. Morino, *Congregationis Oratorii Preſbytero.*

Reverende admodum D. Vir Clariſſime Doctiſſimeque.

CUm reſciſſem partim ex fama, ad nos per librarios perlata, partim ex præviis quibuſdam lucubrationibus tuis, editionem Bibliorum SS. inſtructiſſimam, & cæteris omnibus locupletiorem Pariſiis à vobis adornari, avide ſane aures animumq; adverti, maxime vero præter additamenta, ornamentaque cætera, Samaritanam quoq; ſupellectilem nobis Europæis hactenus per ſecula complura incognitam, & à paucis aliquot deſiderari jam cœptam eidem acceſſuram eſſe, equidem ſerio gaudebam. Dabit ea res cum utilitatem, quod tu affatim doces, multiplicem; tum etiam voluptatem è re veteri pariter & nova emerſuram. Neq; vero ab Ecleſia alienum quidquid ad Scripturæ nomen pertineat, exiſtimandum eſt,

nedum Samaritarum hoc inſigne Κειμήλιον, ubicunque tandem locorum illud abditum, vel quibuſcunque hominibus creditum delituerit, quod à cuſtodibus ſuis jam profugum, in Eccleſiæ ſinum ſe recipit. Τῇ ἀληθείᾳ πάντα συνᾴδει, inquit Philoſophus, idque uſu ipſo ita eſſe comperimus, in veritatis ſcilicet choro cuncta concinere, & vel diſcrepando erroris ſui indicium, vel conſenſu harmonicam dare. Sapientiæ quoque divinæ illud ingens argumentum habemus, quæ multa cum diu tanquam ſemina occultaverit, ſuo tempore in uſum proferre novit. Sed hujus rei fructum uberiorem cum ipſa voluminum editione expectamus, quibus coemendis & pretium ſeponimus. Nunc quid hoc officii ſit quo te homines ignoti longeque diſſiti interpellamus, ſi placet paucis accipe.

Editionis hujus novæ non parum intereſſe ſcimus, ut ea plurimorum collatione codicum confirmata in lucem exeat, ſed hanc copiam optare his locis, quam ſperare promptius. Cum igitur penes nos id genus quiddam haberemus, quod ad rem veſtram facere videretur, hocque vobis oblatum haud diſplicuiſſe intelligamus, id juris veſtri, promiſſi fidem evolventes jam facimus. Quod ſi forte hæc unde aut qualia ſint requiritis, hoc etiam candoris eſt noſtri oſtendere.

Exemplar

Exemplar Samaritanum ſat pulchrum, Hebræâ linguâ, charactere Samaritico, ſibi ex Oriente comparaverat R. Archiepiſcopus Armachanus J. Uſherius Hibernus. Is cum apud nos aliquot menſibus ageret, re cum ſtudioſis quibuſdam communicatâ, factaque Codicis ſui copiâ, differentias conferendo annotari, & in uſum quoque noſtrum deſcribi non ægre pro humanitate ſua conceſſit. Liber ipſe fere in forma Folii, vel Quarti majore, ita fuit exaratus, ut non verſibus uſitatis, ſed periodis, vel pericopis potius longioribus, pars quædam comprehenderetur, & relicto ſpatio diſtingueretur, ſingulæ fere paginæ tribus forte ejuſmodi, vel pluribus pericopis. Quæ res annotari, niſi totum deſcribendo, non poterat; voces item ſingulæ, interpoſito puncto, diſtinctæ. Litterarum quarundum inter ſe non eadem hic ſimilitudo apparet, quæ in Hebraicis, ex qua re infinita pene judicandi materia ſuboritur. Quæ à clariſſimo Viro J. Seldeno noſtro citata memoras ea, ne forte plura exemplaria ſuſpicamini, ab eodem fonte eſſe ſat ſcimus, & ipſe præfatione ad marmora ſua teſtatur. Codicem ipſum ſi quid inſpici ſit opus, in bibliotheca Oxonienſi jam ſervari accepimus. Unum forte audire non pigebit. Venerat tum temporis ad nos Judæus quidam Italus non incelebris, is inſpe-

cto libro, hic liber, inquit, ſi in manus incideret noſtras, eſſet comburendus, neque enim fas noſtris alia litterarum forma, quam uſitata, ſcripturam edere, nec vero alia lingua, ad verbum, ſed tantum paraphraſtice eam interpretari. Hæc ille ex Judæorum ſenſu. Noſtros quod attinet, præſertim vero eos qui Hebræo Judæorum textui addictiores ſunt, licet ſufficere etiam verſiones non inficientur, hoc unum forte dabit ſolicitos, quo numero & loco, quo honore & gradu Samaritana hæc, eodem ſcilicet & pari, an etiam priori quam Hebræa, ſint habenda, Quibus enim aiunt concredita ſunt eloquia Dei? Quæ ab Eſdra ſunt, potiora dicis, an quæ à Doſitheo & Zacharia? Sed de his plura & meliora vobis ſub prælo eſſe non dubitamus. Veſtrum jam erit Vir Rev. quod candide offerimus æqui boniq; conſulere: Prolixitati etiam huic noſtræ in quam nec opini incidimus amice ignoſcere, Jam enim vobis ſtudiiſque veſtris bene precati epiſtolam claudimus. Vale V. R. meque viciſſim tibi commendatiſſimum habe.

E collegio Sanctæ & Indiv. Trin. quod eſt apud Cantabr. Apr. 25. 1633.

Rev. Veſt. Studioſiſſimus Amiciſſimuſq;

Tho. Comberus.

Quod

Quod ſerius hæc ad te veniant, in cauſa quidam fuit, qui duorum Librorum annotatata ita detinebat, & adhuc detinet, ut ea retrahere nullo modo poſſimus. Quæ tamen ſi expetantur, operam dabimus ut poſtea mitti poſſint.

EPIST. XXXVIII.

J. Morinus *Tho. Combero* gratias agit ob miſſas ad ſe ab eo Codicis Samaritani cum Indice Hebræi collati varias lectiones exemplariorum quatuor M. S S. Pentateuchi Samar. formam tranſcribit *Morinus*, cum variis in illud Argumentum Animadverſionibus.

Thomæ Combero Carlilienſi Decano.

Ampliſſime & Erud. Dom.

ACcepi litteras tuas, quæ mihi non potuerunt non eſſe gratiſſimæ, cum amicitiam tuam quamplurimi facio, quamque diligenter excolendam mihi propono, non modo ultro offerant, verum etiam facto comprobent teque demonſtrent, οὐ γλώσσῃ φίλον ἀλλὰ καὶ ἔργῳ. Simul enim cum humaniſſimis

tuis litteris accepi codicis Samaritani, qui penes vos eſt, à Judaico textu varietates. Rem mihi perjucundam feciſti, & magnorum Bibliorum apparatui inſtruendo perutilem, alias, non ego tantum habeo tibi gratias, ſed habebit publica rei Chriſtianæ utilitas. Trium tantum Librorum Moſaicorum cum textu Hebræo collationem ad me miſiſti, duorum qui ſuperſunt collationem eadem animi tui benevolentia fretus, te miſſurum ſpero, atque cum occaſio ſeſe obtulerit, ut mittas impenſiſſime rogo. Paucis, Vir ampliſſime, quoniam res ipſa id mecum quodammodo expoſtulat, & tu anſam præbes, de Samaritanis codicibus diſſeram: paucis, inquam, nam temporis brevitate plurimum urgeor, nec præſentiſſimum tabellarii diſceſſum negligere debeo, ne officii mei longiori comperendinatione, beneficii tui immemor, vel tantiſper exiſtimer. Sunt mihi quatuor exemplaria manuſcripta codicis Hebræo-Samaritani. Primum integerrimum in vitulina pelle majoribus & elegantiſſimis Characteribus deſcriptum. In fine Exodi ſcriptum eſt, *quadringentis argenteis Damaſci emptum eſſe anno Arabum* 782. In fine Geneſeos, litteris maxime attritis, & alia Exodi adſcriptione longe antiquioribus ſcribitur, *ad ſummum Damaſci Sacerdotem pertinuiſſe.* Sacerdos ille iſtum codicem aut re-

tractavit,

tractavit, & emendavit ipſe, aut id fieri curavit, ante annos quadragintos non ſerius exaratum exiſtimo. Hunc Manuſcriptum codicem in editione noſtra ſecuti ſumus. Secundum eſt trilingue, Hebræo-Samaritan. Arabicum & Samaritan. ſcriptionis æra adnotatur Iſmaelitarum Anno 620. Itaque annis 400, vetuſtior eſt, ſed Geneſ. capita 33 integra deſunt, & 34 major pars, & alibi nonnullæ ſunt aliæ lacunæ: Tertium, admodum antiquum & detritum videtur, minori forma complicatum eſt, alia enim expanſo folio exarata ſunt, ſed deſunt ſeptemdecim Geneſis priora capita, & Deuteronomii 27 poſtrema. Quartum eſt integrum, priori folio excepto, quod alio inſerto reſarcitum eſt, ſed recenter ſcriptum ante annos circiter 70, eleganti & magno charactere. Quintum Exemplar, Vir clariſſime, tuum erit. Excudi præter ea, curavimus iſtius Pentateuchi verſionem Dialecto Samaritano factam, cujus exemplar integrum Romæ nacti ſumus, præter illud quod in columnato noſtro codice habemus. Hæc ſunt quibus utimur exemplaria. Illa verſuum diſtinctio quam deſcribis, eſt omnibus exemplaribus communis, atque exacte & rigide ab iis obſervatur; vocant diſtinctiones iſtas קצין *Lectiones*. Periodorum vero diſtinctio apud eos, fere ut apud nos eſt arbitraria; de his

plura in Exercitat. noſtris ad Samarit. Pentateuchum. Horum omnium exemplarium maxima eſt conformitas, ſi dictiones ſpectes, non autem ſi litteras: in duplici enim hypotheſi illa comparanti nonnunquam deprehenditur. Prior eſt, cum litteræ אוי, quas Judæi matres pronunciationis vocant, ſubaudiuntur apud Hebræos, tum nonnunquam unum exemplar illas exprimit, alterum ſupprimit, verbi gratia, *Gen.* 50 25. Judæi codices legunt וישבע, ſic etiam duo ex meis alia duo cum tuo addunt Jod וישביע. Hinc colligitur Samaritanos ibi pronunciare וישביע non וישבע; pronunciatio enim *Vajasbia*, ſeu litteræ Jod ſcriptori occaſionem dedit illam inſerendi, ſic v, 15. ejuſdem cap. tuum, & duo ex meis ſcribunt הושב; alia duo inſerunt Jod. Ratio hujuſce rei eſt, quod dicunt Judæorum Grammatici poſt motionem longam, ſubaudiendam unam ex matribus lectionibus, ſcilicet poſt Chiric & Tzere, Jod; poſt Kamets, Aleph; poſt Cholem & Schurek, Vau. Nonnunquam Textus Hebræus illas exprimit, nonnunquam reticet. Itaque ſæpe tranſcriptores in hoc variant; iſtaque Variatio apud Judæos a Maſoretas creberrima erat, atque etiam nunc in ipſis Iſraeliticis numiſmatis conſpicitur, poſt Maſoretas longe minus frequens; multa tamen poſt illud

lud tempus, illius oſtenduntur exempla, ſed quidquid ſit, variationes ejuſmodi dictionis ſignificationem non variant, ſed pronunciationis adjuvandæ cauſa tantum contingunt, Multo rarius in Litterá Aleph varietas contingit. Poſterior hypotheſis eſt permutatio Litterarum Gutturalium אהחע; non omnino ſine cauſa dixit R. Benjamin, Samaritanos tres litteras ע· ח. ה. non habere; omnes enim Gutturales, ut א pronunciant, atque ideo in verſione ſæpiſſime videas in una pagina eamdem dictionem modo per ע, modo per ח modo per ה, ſcriptam, Ain ſæpe pro Aleph & pro ה, licet apud eos nulla ſit litterarum iſtarum ſimilitudo; nos innumera ejuſmodi obſervavimus, & obſervando defeſſi ſumus. Hinc in textu ſacro, licet rariſſime, aliquando tamen in hac re hallucinati deprehenduntur Amanuenſes, ut *Geneſ.* c. 3. v. 24. codex tuus habet לחט; ſic & unus ex meis; at vetuſtus meus להח, ut Judaicus. Jam Epiſtolii modulum exceſſimus, unius tamen te monitum velim; quatuor mea exemplaria, *Gen.* c. 50. v. 19. conſtanter habent התחת אלהי▭ אני; ſic etiam ambæ verſiones Samaritanæ, Judaica addunt כי, differentiam ibi nullam notas, quaſi tuum exhiberet כי. Una verſio vertit דחול אלהי▭ אנה *Timens Deum ego ſum*: Cui conſentit Onkelos

kelos & Jonathan Chaldæi interpretes, & antiqua Pentateuchi Samaritani verſio Græca, cujus veſtigia nonnulla deprehenduntur in Scholiis, quæ citantur in Editione 70 interpretum Sixtiana, καὶ γὰρ φοβούμενος Θεόν εἰμι ἐγώ. Si in tuo exemplari revera eſt כי videtur ſic legiſſe interpres Græcus. Sed interpretes illi, & Samarita & Græcus, in textu Hebræo Samaritano, & Chaldæi in Hebræo Judaico dictionis ההחת litteras ſic permutatas legerunt התחת. Altera Samaritana verſio quam edidimus החלופת אלה י▭ אנה *Numquid vice Dei ego ſum?* ut legunt & interpretantur Judæi, & antiquitus legerunt Symmachus & Aquila, 70 non legerunt ה, ſed ſic, כיתחת אלהים אני, ut ex verſione manifeſtum eſt. Præterea ejuſdem 50 cap. v. 23. omnia mea exemplaria conſtanter habent בירי יוסף. Sic etiam ambo interpretes Samaritani, adnotas tamen in tuo ברכי ſcriptum eſſe, ſed על, ut in Hebræo non præcedere, facile ibi hallucinationem exiſtimarem. Cap. 3. v. 24. Exemplar tuum habet תמת פכת error eſt, duo mea integra ſcribunt, ut apud Judæos, המתהפכת, & interpres Samaritanus eandem vocem in dialecto ſua retinet, המתה פכין, hæc de multis pauca lecta ſunto. Quod ſcribi de illo Judæo Italo, nugæ ſunt, iſtarum rerum ignarus hæc effutivit.

Digitized by Google

ſutivit. Nulli enim Judæi docti Samaritanos Characteres negant apud Judæos olim in uſu fuiſſe, licet nonnulli librum Legis quo in Synagoga utuntur eo charactere deſcribere illicitum affirment. De hac re multis ex Rabbinorum ſententia in exercitationibus noſtris diſſeruimus. Verum quidem eſt eos tanto in Samaritanos odio agitari, ut librum Legis non modo Samaritano Charactere, ſed etiam Aſſyriaco ſeu Judaico à Samaritano ſcriptum prophanum cenſeant, juxta illud Moſis Ægyptii axioma tractat. Thephill. ſect. 1. n. 11. כל דבר שצריך מעשה לשמו אם עשהו הכותי פסול, *Quidquid neceſſe eſt fieri nomine tuo, ſi illud faciat Cutheus, prophanum eſt*; ſed hoc perſonæ, non characteris odio. Conſimiliter falſum Judæis nefas eſſe legem κατὰ λέξιν in aliam linguam transferre. Ipſi Talmudiſtæ Linguam Græcam excipiunt, omneſque Judæi uno R. Azaria excepto Legem à 72 Interpretibus ex Hebræo textu verbum è verbo tranſlatam fuiſſe teſtantur. Hic Azarias ſolus è Libris Chaldaicis Charactere Samaritano deſcriptis tranſlationem factam fuiſſe opinatur. Præterea R. Saadias apud Judæos celeberrimus, ante ſexcentos & quinquaginta annos Legem κατὰ λέξιν tranſtulit, quæ Theſſalonicæ ab ipſis Judæis charactere Hebræo excuſa eſt, cujus exemplar pe

ne

nes nos eſt, eſtq; Pariſ. ejuſdem tranſlationis exemplar Arabicis Characteribus manuſcriptum. Cæterum. Judaicos * codices cæteris paribus eſſe Samaritanis quibuſcunque præferendos nemo eſt opinor qui dubitet. Samaritanas tuas Lectiones cum primum uſus fuero remittam. Interim communicati mecum laboris tui gratias ago iterum atque iterum. Magno ſane munere, cum rem ipſam conſidero, me affeciſti; ſed cum animi tui benevolentiam maximo, ξενίων δέ τε θυμὸς ἄριστος, hunc ut mihi conſerves perpetuo, etiam atque etiam rogo. Vale, Vir ampliſſime, & me tui obſervantiſſimum amare perge.

* *Videtur tamen Morinus in operibus ſuis Samaritanos Codices Judaicis ſeu Hebraicis antepoſuiſſe.*

Pariſiis, viij Kal. Junii 1633.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XXXIX.

Joh. Morinus *Soario* Vaſionenſi Epiſcopo, ob illius in Epiſcopatum aſſumptionem congratulatur.

Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo D. D. Soario *Vaſionenſi Epiſcopo*, J. Morinus *Congreg. Orat. Presbyter*, S. D.

Reverendiſſime Præſul,

CUm primum ad me faſtigii tui Epiſcopalis nuntia pervenerunt, tanta animi voluptate perfuſus ſum, ut ab ea ſuperatus mihi ſilentium indicere non potuerim: itaque Epiſtolam importunam, ſed gaudii mei nuntiam ſcribere non reformidavi, mihique indulgere malui, quam negotioſiſſimæ dignitatis tuæ rationem habere. Dignitatemne tibi gratuler Epiſcopalem Apoſtolicæ ſuparem? Gratulor ſane, at non tibi, verum Epiſcopali Ordini, Eccleſiæ, ſacriſque Muſis omnibus; non tibi cui onus impoſitum eſt Angelicis humeris formidabile: ſed Epiſcopali Ordini, qui tanti Viri doctrina & pietate decorabitur: ſed Eccleſiæ, quæ vigilantiſſimo Paſtore donata, inter hoſtium cu-

neos ſecura quieſcet: ſed Muſis omnibus, quarum Alumnus es, Dux & Præſes. Glorioſum tibi à ſanctiſſimo & eruditiſſimo Pontifice in Epiſcoporum collegium cooptari. Verum hoc tibi cum multis aliis commune: Cooptaſſe ſane Pontifici glorioſius. Eximium enim Virum, eruditione & pietate celeberrimum è cæterorum corona exemiſſe, atque ad Sacerdotii apicem evexiſſe, quid laudabilius? Soarium ab Urbano VIII. ſummo Pontifice Epiſcopatu donatum, non inter poſtremas Urbani laudes poſteritas præteritarum actionum antiquiſſima judex recenſebit, & prædicabit. Ego præterea in hac tecum honoris communicatione eminentiſſimi Card. Barberini erga eruditos benevolentiam ſuſpicio, atque in iis promovendis vigilantiam & prudentiam, juſta animi gratitudine colo, qui te, hoc eſt, gratias & muſas, à comitatu ſuo indivulſum eſſe voluit, qui te ut penitus & domi inſpectum ſummo Pontifici ſtudioſe commendavit, atque in Provincia in qua Apoſtolicam habet poteſtatem Epiſcopalem nanſciſcereris, procuravit, ut licet diæceſi obnoxius evaderis, ab eo tamen non divelleris; ita illius animo ſedet immotus verus hic & præclarus verſiculus, κάλλιστον δὴ χρῆμα παιδεία βροτοῖς. Verum Epiſtolii modus illius laudibus finem imponere cogit, qui de litte-

ris,

ris, litteratiſque omnibus bene merendi finem nunquam facit. Unum mihiупereſt, ut qua ſum in te obſervantia & obſequio in hæc vota preceſque non ceſſem; te, tuamque dignitatem ad Eccleſiæ ſalutem, Deus Opt. Max. & conſervet diutiſſime, & meritis honoribus augeat, cumuletque quam citiſſime. Vale, Reverendiſſime Præſul, & me tui obſervantiſſimum amare perge.

Datum Pariſiis, Idibus Septemb.
Anno Chriſtiano 1633.

EPIST. XL.

R. Goeſaldus *J. Morino* quid præter allata notent Romani Aulici in ejus Libro *De la Grandeur*, &c. ſcribit.

Mon Reverend Pere,

LA Grace de Jeſus pour jamais. J'ay donné voſtre lettre à Monſeignieur Suarez, qu'il a eue tres-agreable. Je l'ay veu encore depuis pour autre affaire, & m'a dit qu'il vous preparoit une belle réponſe, & qu'il vous envoieroit un memoire

tant

Digitized by Google

tant pour ce qu'il juge que devez changer en voſtre livre *des Grandeurs de l'Egliſe*, que de diverſes choſes qui ſeroient bonnes a y adjouſter, & me parle ſouvent de ce livre, ſans que je luy en parle; cela vient & commence toujours de luy, & il demeure toujours en cette penſée que devez faire nouvelle impreſſion, & s'accommoder dextrement comme ſeroit dire *redonné* au lieu de *donné*, & autres qu'il vous doit eſcrire amplement. autrement il craint que le Pape & le Cardinal Barberin demeurent toujours dans leur meſcontentement pour ce ſujet, & m'a dit qu'il y a quelque temps qu'un certain chambrier fut en France, & pour faire le bon Valet en apporta un au Pape, qui témoigna beaucoup de meſcontentement de ce livre à ce qu'il dit; il dit deplus que penſant faire pour le Francois vous faites pour les Allemans, que Charlemagne eſtoit Empereur, & que les Empereurs Allemans peuvent s'attribuer tout ce que vous attribués à Charlemagne, & ainſi vous prejudies au Pape, & à la France. En tout ceci & beaucoup d'autres, je ne ſuis qu'eſcoutant, afin que vous ne croyez que je diſpute du livre. Je n'ay jamais peu avoir nouvelle de ce Mr. Ecchius Medecin Flaman. Il ſera peut eſtre mort en quelque lieu d'Italie, vous vous aviez promis

mis quelque exemplaire de voſtre dernier livre que nous preſentaſmes ya deux à Monſeigneur le Cardinal Barberin. Il ne m'en demeura aucun, je finis par nos tres-humbles recommandations de tous à vos SS. Prieres & Sacrifices, & de nous de la maiſon, & demeure pour jamais en Jeſus & Marie.

Mon Reverend Pere,

A Rome, 22 *Oct.* 1633.

Voſtre tres-humble & affectionné Serviteur René Goez. *Presb. de l'Oratoire de Jeſus.*

Le Cardinal Capucin frere du Pape eſt fait grand Penitencier par la mort du Card. Borgheſe, qui a laiſſé de grands benefices dont le Card. Barberin n'en veut rien prendre ſinon l'Archipreſtré de St. Pierre.

Digitized by Google

EPIST. XLI.

Godofredus Vendelinus *J. Morino.* Quærit quis ſit Rabbi Eliezer, & de ejus Libro, Antiqua & Nova Judæorum Chronologia, ac ſupputandi Ratio.

Viro undequaque Eruditiſſimo J. Morino, *C.O. Presb.* Godofredus Vendelinus, *S. P.*

DUdum eſt, Eruditiſſime Morine, cum pervagata terrarum orbem prolixa tua in rem litterariam merita, & amorem apud omnes doctos excitarunt tui, & poſt illos admiratione defixum me ſic attinuerunt hactenus, ut quamquam viſendi tui deſiderio incredibilem in modum ardeam, pudore tamen magis retinear quam ipſo jam quadrimeſtri morbo, curiſque aliis, & inter hæc Paſtoralibus. Itaque quoniam פיעלפי affari tenendum datur, quod reliquum eſt, quodque Timotheus Hoius noſter audere ſuadet, ad ſcriptionem iſtam confugio, ſed cujuſmodi tu à me poſſis expectare, cujuſmodi ego ſola venia ſcio placituram, & diſcendi quæ ignoro ſtudio, reſponſum quoque

Digitized by Google

quoque eliciturum. Hoc erit primum Argumentum & auſpicale nobis, omiſſis officiorum iſtis languidis oſtentationibus, quibus tot paſſim bonæ horæ prætereunt bonæ chartæ pereunt.

Ante omnia ergo à te ſcire velim, ecquid Rabbi Eliezer Gamalielis ille gener (forſan & Pauli noſtri condiſcipulus) manuſcriptus tantum extet, an vero etiam editus? & ubi? Nam in Bibliotheca Rabbinica Buxtorfii non comparet. Horum alterum te ſui admonet, ne diutius latere patiaris; alterum infœlicitatem accuſat meam, qui ſicut omnibus aliis, ſic etiam iſto careo, quo vel unico beatus ſim in eo quod mihi ſub manu eſt. Poſtquam enim dudum ætatem temporum ſaxum volvo, & multa mecum de antiquo Hebræorum anno reputo: quem neſcio — qui Catoblepæ non vident etiam Solomonis temporibus mere fuiſſe lunarem, vocarique non ſemel ירח *Menſem*, & addi mox חודש — ne non ſatis ἱστορικῶς exprimatur hiſtoria, ſedere cœpit apud me jampridem ſententia nihil minus in illa gente ſolemne fuiſſe, quam ut Paſcha ſequeretur æquinoctium, imo enim vero interdum tenuiſſe vel octiduum totum ante iſtum cardinem. Quaſi dicas novilunium quodcunque Martii Gregoriani primum retuliſſe Niſan: quando neque Mathematicus ullus unquam

olim æquinoctii cardinem vel ſomniarat. Sane ſolares obſervationes omnes ante Hipparchum deſumptæ ſunt à ſolſtitiis, primuſque mortalium Hipparchus æquinoctiorum τήρησιν inſtituit. Nam quod Tecuphas garriunt rideo: qui in ſacris nihil invenio quam תקופת חשנה ות שובת השנה tempeſtates iſtas duas hinc declivis inde acclivis anni; ſolſtitium inquam, divergentis, & brumam convergentis Solis. Poſterius factum intelligo, ut תקופה --etiam brumæ communicaretur. Favit mihi luculenter ille tuus Eliezer. Etenim ſi Tecupha demum Brumæ admoneret Hebræos intercalationis; ſi, inquam dies 19 Tebeth incidens in Brumam potuit (niſi quid aliud accideret annum ducere communem) vides profecto Niſani proximi diem 22 ſic tunc debuiſſe repræſentare æquinoctium Vernum (Solis Apogæo finem Arietis nondum egreſſo) ut ne momento quidem poſterior ſentiretur: ac proin toto ante æquinoctium octiduo Paſchatis ritum fuiſſe legitimum. Luculentus eſt iſte locus Eliezeris, atque auro ſupra mihi carus, qui tantum jam temporis hoc ipſum teſtimonium unde comparandum anhelavi. Eliezerum ergo per eruditionem tuam iſtam ut edas rogo, aut ſi editus eſt, ubinam, & quanti præſtat, indices.

Hic ſi fruſtra ſum, alterum meum erit

αἴτημα,

αἴτημα, ut eodem ex authore mihi perſcribas ecquot annos numeret ab orbe condito ad Moſen, & ab hoc, ad Templi caſum, unde arceſſat Siclos illos ſuos 84; itemque 19 aureum, à quo die Juliano Clavum moveat. Videre mihi videor ex tuis Scriptis attemperatum eſſe illum majorem ad Sabbaticos annos, ut Moſes Ægypto exceſſerit ineunte nova Semitta, quamquam una cum Juliano anno primo exiſtimem primulum excogitatum ab otioſis Mathematicaſtris; neque tamen unquam in uſum civilem introductum antequam à Chriſtianis quibuſdam probari cœperit, atque hic illic uſurpari: ut operoſe nihil egerit Bucherius cum ſuo anno Judaico ad hanc 84 annorum periodum expanſo, quo Chriſti paſſionem nobis infulciret anno Vulgaris Epochæ 31. decimo ſeptimo Tiberii, quæ revera debetur anno noſtro 33. dieique 3. April. anno Tiberii 19. quo Eclipſin illam ſtupendam ex Plegonte diſertis verbis protulit Philoponus. Sed quia ſcilicet primum Paſcha Apoſtolicum celebratum tum eſt novo ritu die 25 Martii anni 34 noſtri, qui fuit Tiberii 22. Hinc obhæſit Eccleſiis (Romanum ac Solarem annum jam ſequentibus poſtquam *Mulier amicta Sole*, cum ſua Synagoga *Lunam* calcavit *ſub pedibus ſuis*) bihorium quoque paſſionem eum-

dem in diem incidiſſe. Plane ut quæ traditio ſane Apoſtolica (ſed ex die 25 Martii, anno 34 orſa) confeſſa ignoratione omnium hactenus ingenia fatigavit, mihi ceſſerit in argumentum deprehenſæ veritatis quampluribus ac luculenter brevi adſtructam dabo. Sane hinc conficio etiam ævo Chriſti menſes Judaicos fuiſſe lunares, & quidem ἀπὸ φάσεως—derivatos ſanctificatoſque. Super his quid ſentias ſcire perquam aveo.

Tertium quod à te diſcere cupiebam, an nihil dum Chronicorum Samaritanorum nactus ſis, tum quid cenſeas de illorum Epochis, imo de conjectura mea, qui exiſtimo numerare illos ad Chriſtianam noſtram æram annos 4306. ac menſes 3. ante diluvium ſcilicet 1327. inde ad natum Abrahamum, 940. ut ſint omnes 2267. hinc ad mortem Moſis, Calendarium eorum exhibet 565. & ſummam colligit 2832. Sunt ergo ex hoc ἐπιλογισμῷ anni 2792, ad Exodum, 2712, ad Natum Moſen, pleni omnes ac completi, ut Exodus quadret in 2793. Venerintque Iſraelitæ in fines diviſionum, hoc eſt, ad confinia Idumææ anno 2794, pro eo ac citat Scaliger. Jam vero à Nato Moſe (ad hunc enim modum capio quod illic legitur de ſuccinctione Ephod verbis implicatiſſimis) in fanaticum (Maho-

(Mahometum) exerte habent 2215; quotidem ferme Euſebius & Cyrillus darent. Sunt ergo ſecundum iſtos ab Adamo ad Hegiram Mahometis anni 4927 forte an & menſes aliquot. Hinc aufer annos 621, & menſes 6, vides relinqui ab exordio mundi Samaritano, ad Chriſtum, 4306, ſicut dicebam. Fidem facio plenius; Calendarium illorum quod Scaliger putavit eſſe anni 1584, longe alterius eſt, ac forte exiſtimet quiſpiam & neque conceptum per novilunia. Imo enim vero nihil aliud repræſentat quam plenilunia; plenilunia, inquam, vera (non media) anni noſtri 893, & 894, ſcrupuloſiſſime computata ad meridianum Aractæ, non Samariæ. Provoco ad Tabulas, & quidem ſi extant uſpiam Albategnianas. Jam vero Calendarium iſtud profitetur Calendarium Samaritanum annuum.

Millenarium quintum ducenteſimum & quartum (ſic enim mecum ſpero leges, non 210 cum Scaligero) quaſi anteriores cogitet Chriſto 4310 annos, ſolo quadriennii diſcrimine. Sed vereor ne quaternarii nota redundet, errore hinc nato quod idem annus fuit Seleucidarum 1204. Nam alioquin Samaritani iſti anni ſic digeſti ſunt à computiſtis illorum, ut ſeptimus quiſque iniens ſit Sabbaticus, & affectatum ut Mo-

ſes exierit Ægypto anno 2793, jam labente Sabbatico 399, Jubilæo eodem 57. Quoniam vero annus Calendarii vocatur ſextus Semittæ, neceſſe eſt annum intelligi 5200, non 5204, ac videſis hoc quoque annum noſtrum 893, vocat ſextum Semittæ, ſed in Succoth jam inchoat Semittam quæ Judæis anno 894 demum in Succoth iniit. Ergo ne Samaritani à Judæis anno ſolido diſſident ac prævertunt? minime gentium: Memorabilis eſt locus Maimonidæ quem Cunæus citat, Sabbaticos ac Semittam inire exeunte anno Jubilæos ineunte, nimirum anno noſtro 887, in Septembri & feſto כפורים— publicatus fuerit Jubilæus, quo eodem momento & quinquageſimus numeratus fuerit, & mox poſt quatriduum à סכות Succoth Jubilaici jam ſyſtematis inchoati primus; certe anno 888 inierit annus à Jubilæo ſecundus, ſed γεωργίας primus; anno 889, inierit Jubilæi tertius, γεωργίας ſecundus. Sic anno 890, & iv & 3. anno 891, quintus & iv. anno 892. ſextus & v. anno 893, ſeptimus in Semitta poſt annum celebranda, idemque revera ſextus γεωργίας, atque ad eum modum deinceps donec annus 936, in Septembri daret quinquageſimum incluſive, & Jubilaicum omnino ſimulque Semittam, hoc eſt, quadrageſimum nonum à deſito poſtremo Jubilaico anno completo

Poteram

Poteram aliunde quoque atque abunde adſtruere annos Jubilæos in Epocha noſtra ineuntes Septembri anno 5. 54. 103. 152. 201. 250. 299. 348. 397. 446. 495. 544. 593. 642. 691. 740. 789. 838. 887. 936. 985. 1034. 1083. 1132. 1181. 1230. 1279. 1328. 1377. 1426. 1475. 1524. 1573. quique poſtremus fuit noſtro ævo 1622, eritque poſterorum 1671. Sed ut aliquid hic tu me quoque juves ſi quid apud Eliezerum aut alios antiquos (nam recentiores Rabinos nihil moror) ejuſmodi indiciorum comperiſti, hoc vero ſine te exorem; in qua prece finio, & me tibi profiteor

Bruxella, Idibus Decemb. Anno Chriſti nati 1637. qui eſt Epochæ vulgatæ 1633.

Addictum in Chriſto per omnia obſequiorum & communicatoriorum votorum momenta Godefrid. Vendelinum *hactenus Paſtorem* Bethaſiorum, *nunc Hercanum, ſed Canonicum* Gandavenſem *deſignatum.*

EPIST.

EPIST. XLII.

J. Morinus Godofredo Vendelino. Reſponſio prolixa ad præcedentem Epiſtolam, varias quæ apud diverſas gentes diverſis temporibus fuere ſupputandi Rationes, fuſius declarat de Samaritanis Corraitis, ex eorum MSS. nonnulla.

Viro Clariſſimo & Eruditiſſimo Godefrido Vendelino, *Joan. Morinus.*

ACcepi, Vir eruditiſſime, Litteras tuas varia & inſigni admodum eruditione refertas. Gratulatus ſum mihi plurimum non ſolum me tibi cognitum, & amicitia tua cohoneſtatum eſſe, ſed etiam ſcripta mea tibi probari. Cum enim Viro eruditiſſimo, atque eorum quæ ſcripſi ſcientiſſimo placuerint, à cæteris qui iſtud eruditionis genus vel à limine ſalutaverint, non omnino negligenda fore confido. Quam mihi amicitiam offers ultro, hanc avide & gratulabundus amplector, mutuiſque officiis coli & conſervari cupio, velimque maximopere impræſentiarum propenſum erga te animi mei

mei ſtudium, aliquo argumento demonſtrare; ideo ægerrime fero deſiderio tuo me plane ſatisfacere non poſſe: huc enim miſſus ſum omnibus Rabbinicorum Librorum præſidiis deſtitutus, iiſque præterea negotiis vacaturus, quæ animum meum ab omni pene litterarum ſtudio avertunt. Quod hoc tempore mihi potiſſimum contigit quo feſta ſolemnia celebrata ſunt, iiſque celebratis, iter aliquot dierum mihi ſuſcipiendum fuit. Itaq; hoc Epiſtolium non horis ſubceſſivis, ſed tumultuariis ſcriptum ubique incœpit, ubiq; deſiit. Quantulumcunque igitur illud ſit quod tibi ad quæſita tua reſpondebo, & excuſes, & boni conſulas etiam atque etiam rogo. Benevolentiæ ergo & facilitatis tuæ ſecurus, rem licet vix adumbratam dimiſſurus aggredior.

Quæris primum, Vir doctiſſime, & mihi plurimum colende, an Liber capitulorum Eliezeris editus in lucem aliquando fuerit? Ita eſt: edito uſus ſum; Editio, ni fallor, Veneta eſt, Charactere quadrato, & oculis grato, folio bis complicato, quod vocant in octavo. Hujus Libri meminit in Bibliotheca ſua Buxtorfius, ubi de Zohar agit, atque etiam, ut puto, alibi in eodem Libello, ſed male ſcripſit Librum eſſe Hiſtoricum; nihil enim minus quam Hiſtoriam enarrat. Miſcellaneorum eſt Liber, in quo

quo variæ Judæorum traditiones nulla rerum conſequentia ediſſeruntur. Sæpius in ſimiles ſcopulos impingit Buxtorfius, cum eos Libros ut plurimum recenſeat quos nunquam legit. Ejuſdem Libri meminit Druſius, Serrariumque reprehendit, quod cum Libello de capitulis Patrum illum confuderit. Nunc autem iſtorum Librorum non eſt mihi copia.

Quæris ſecundo, quot annos Eliezer ille ab orbe condito numeret ad Moſen, atque à Moſe ad Templi caſum; unde arceſſat Cyclos ſuos annorum 84; itemque ſuam ἐννεαδεκαετηρίδα annorum ab orbe condito epilogiſmum apud Eliezerum non memini me legiſſe, neque ad Moſen uſque, neque ab hoc ad Templi caſum. Res autem illa eſt ejuſmodi quam non præteriſſem ſi animadvertiſſem; non ſemel legi iſtius Libri quatuor aut quinque priora capita, quibus integris de rebus Aſtrologicis, anni intercalatione, & computo Paſchali pro Judæorum captu diſſerit; ſed quos quæris Epilogiſmos non deprehendi. Cum primum Pariſios rediero, quod ſpero vere proximo, Authorem iſtum iterum evolvam, & quicquid de hac materia ſcribit, in tui gratiam exſcribam, atque ad te mittam, ut ipſe judices. A qua Epoche Cyclos ſuos ducat conſimiliter non exprimit; aliquid tamen addit,

addit, quod in Exercit. noſtris notavimus, è quo quid ſimile colligi poteſt, Deum in Ægypto Moſi & Aaroni apparuiſſe in principio menſis Niſan, cum annus ageretur Cycli magni 15, & Cycli Emboliſmalis 17, atque huic & deinceps numerum illis proceſſiſſe plura in hanc ſententiam non puto continere.

Antequam ulterius reſpondendo pergam, monebo te diu Eliezeris Lectioni me diligentius incumbentem ſententiam de iſtius Libri antiquitate mutaſſe, multa enim interlegendum mihi deprehendiſſe videor quæ tantam antiquitatem minime ſapiunt; quidquid Judæi jactitent, atque ille potiſſimum Rabbinus qui Librum excudendum curavit. Exempli cauſa nonnullorum Rabbinorum mentionem facit, qui poſt verum Eliezerem Hircani filium diu vixerunt, qua ratione fretus, ſcripſit author Libri Juchaſin, Librum iſtum ab Eliezeris diſcipulis ſuis compoſitum. Fabulæ inſuper Talmudicæ paſſim intertextæ, loca Scripturæ ſubtili quodam, vel potius futili acumine ad rem ſubjectam detorta, ut Hiſtoriolæ explicandis locis Scripturæ difficilibus Talmudico more derepente confictis, longum tempus a Templi ruina, demonſtrare mihi videntur, v. g. initio capitis ſexti Talmudica iſta fabula refertur, quæ etiam extat in Bereſith Rabba,

Rabba, narraturque à Rabbi Salomone in primum caput Geneſ. velut quid maxime notandum, Lunam Solemque æquali magnitudine, forma & lumine creata fuiſſe; inter vero Solem & Lunam ortis de magnitudine rixis Deum altero alterum minorem reddidiſſe, cui fabellæ duos aptat Scripturæ verſus. Alibi fabulam apud Judæos vulgatam confirmat, Ephraimitarum ducenta millia tempus Exodi perperam ſupputantia ex Ægypto annis ante Moſem triginta egreſſa eſſe, atque â Philiſtæis cæſa, & ideo dictum eſſe *Exod.* 13. *v.* 17. Non eos duxit Deus per viam terræ Philiſtiim, quæ vicina eſt, *&c.* cap. 35. Regni Perſici durationem annorum putat 52, quod eſt Talmudicorum, & recentiorum Judæorum portentum. cap. 28. Bis regnum Iſmaeliticum commemorat, atque inter mundi imperia collocat. Horum te admonitum eſſe gratum tibi fore confido.

Sententiam tuam de Æquinoctio in Paſchali feſto à Judæis antiquis non obſervato facile amplector. Græci omnes ante Hypparchum, in ſolſtitiorum propter ludos Olympicos obſervatione deſudarunt; ita Cleoſtratus, Harpalus, Meto, Eudoxus, & Calippus; quam vero in motuum cœleſtium obſervatione infantes fuerint, Ægyptii, Chaldæique omnes nemo, in his rebus

mediocriter

mediocriter verſatus ignorare poteſt; cui Græcorum ante Hipparchum infantia perſpecta fuerit. Tum enim Græci Ægyptiorum & Chaldæorum adyta omnia penetraverant & luſtraverant, licetque ex Græcorum ignoratione Ægyptios & Chaldæos ignorantiæ convincere. En quam motuum Cœleſtium periti, ſtellarum in occidentem motum non deprehenderant; ideo octavam ſphæram primum mobile opinabantur, Solem Planetaſque cæteros in eccentricis moveri neſciebant. Hinc ab uno æquinoctio ad alterum ſpatium æquale definiebant, idque non ex ſpeciali obſervatione, ſed ex ſolſtitiorum comparatione, Sol tamen deprehenſus eſt ab Hipparcho à verno Æquinoctio ad Autumnale octidui, & aliquot horarum ſpatium amplius, quam in ſequenti converſione conſumere. Quid de eorum circa Æquinoctiorum in anteriora retroceſſionem, ignorantia dicam, cum ea fuerit omnibus antiquis Chriſtianis incognita? Exiſtimarunt omnes 21 Martii æquinoctium vernum alligatum eſſe. Quid de Beda, qui tam operoſe de computo Paſchali ſcripſit? Opinatur ille æquinoctium vernum 21 Martii contingere, ut in Concilio Nicæno animadverſum fuerat, & ſic credit ſeſe obſervaſſe, at ſuo tempore 17, non ſubſequebatur, neque exactius edoctus fuerat à Victorino & Dionyſio

Dionyſio Exiguo ſummis computorum magiſtris, licet eorum alter Græcæ eruditionis eſſet peritiſſimus.

Solaris motus cum Lunari concordiam non tentabant fœlicius antiqui Græci. Teſtes ſunt octaëteris Cleoſtrati, & Harpali à vero propius abſuit; Meto cum ſua enneadecaeteride, ſed quam craſſe illam delineavit & pinguiter? exactius paulo Calippus & Eudoxus illam interpolarunt: ſi certiora docuiſſent Ægyptii & Babylonii, Græcos illos, veri ſitientiſſimos, non latuiſſent. Rudia ſcientiarum principia Chaldæi & Ægyptii tradiderunt, ea expolierunt Græci, & innumera quæ illi ignorabant, addiderunt. Sed quid de Chriſtianis, poſt Hipparchum & Ptolomæum dicendum, Lunæ cum Sole concordiam per octaeterida venantibus? Id præſtitit Dionyſius Alexandr. Hippolytus vero per heccædecaeterida; quam hæc ad Rhombum? Nec vitium qui hæc refert Euſebius animadvertit Tandem Anatolius primus Chriſtianorum ad enneadecaeterida confugit, quam amplexi ſunt Concilii Nicæni Patres, & retexuit Euſebius. Credebant omnes Lunæ ad Solem hac Periodo abſolutiſſimam ἀποκατάστασιν fieri; credidit hoc Beda, atque annorum mille ſpatio creditum eſt, donec erroris evidentia omnium oculos configente tandem rem aliter ſe habere perſuaſum eſt.

Ne

Ne autem aliquis objiciat, Græcos, Ægyptios, Chaldæos & Chriſtianos antiquos hæc ignoraſſe, ſed Judæis hæc cognita fuiſſe, quidquid Judæi de his rebus loquuntur ab Hipparcho & Ptolemæo deſumptum eſt, ut cuivis conferenti patet. Quæ antiquiores Judæi cognoverunt, à Græcis Hipparcho prioribus derivata ſunt, quod ex Eliezere manifeſtum eſt, vel ex ipſis Signorum nominibus, quæ Græcis nominibus Hebraice tranſlatis effert. טלה. שור. תאומים סרען. אריה. בתולה. מאונים. עקרוב קשת. גדי. דלי. דגים Eadem nomina refert Epiphan. *hær.* 17. ſed in Planetarum nominibus diſſentit. Sic Eliezer ut Neoterici omnes Judæi, כוכב. לבנה. שבתאי. צדק. מאדים. חמה. נוגה *Mercurius*, *Luna*; *Saturnus*; *Jupiter*, *Mars*, *Venus*, Græcorum nomina deſerit. Quomodo æquinoctii rationem habuiſſent antiqui Judæi in tanta rerum Aſtrologicarum ignoratione? Thecupharum artificium, ut recte animadvertis, prorſus ignorabant, nec erat illis ullum dignoſcendarum ſubſidium. De his Judæi in terra Iſraelis non cogitabant; Neomenias enim ἀπὸ τῆς φάσεως ſanctificabant, Paſchatis vero tempus ex ſpicarum virore & maturitate dijudicabant nulla æquinoctii ratione habita. Intercalationis igitur ſola cauſa erat frugum maturitas.

* Q Paucis

Paucis referam quod aliquando legi in Commentario Karaitæ cujuſdam, ante 300 annos, manuſcripto, in Legem. Ait Karaitas terræ Iſraelis incolas annos intercalare pro ſola ratione menſis Abith, ſeu ſpicarum, ridetque Gamalielis in Talmud pronunciatum propter tria annum intercalari, propter Spicas, propter Tecuphas, & propter Fructus arborum, אין בן כי האביב היא לבדו נזכר alias Rabban. cauſas ridet, annos nondum grandes, &c. וידע כי בהמצא האביב אי אפשר שאין הכל מתוקנים. ולמה נוסיף על דברי אלהים חוים *Notum enim eſt*, inquit, *quod cum ſpica reperitur, impoſſibile eſt omnia non eſſe præparata.* Ideo menſis primus dicitur אביב, *Exod.* 13. 4. Paulo poſt idem Autor הנה מורה תווית שם חדשינו בראיית הלבנה ואמר עיר שמור חדש האביב ומזה אנחנום עברין את השנה *Ecce Legiſlator inſtituit menſes noſtros ad viſionem Lunæ, dixitque Adhuc cuſtodi menſem Spicarum; hinc nos intercalamus annum.* Ibidem ait ſodales ſuos extra terram Iſraelis Rabbaniſtarum intercalationes ſequi, & cyclum novemdecim annorum: verum ridet ſuperſtitioſas illorum τὸ Adu, Badu, &c. obſervationes. Sic exiſtimo Judæos, ſtante Templo, Paſcha obſervaſſe, primumque menſem inſtituiſſe, nec Deus in celebratione Paſchatis ullam

aliam

aliam rationem quam maturitatis ſpicarum juſſit haberi, eo quod cum Iſraelitæ ex Ægypto exierunt, maturuerant. Judæi quoque Rabbaniſtæ & Talmudiſtæ licet alia admitterent, ut adnotavimus, hanc tamen paternarum traditionum non omnino obliti nunquam omittebant. Itaque ſæpe Tecupham Paſcha ſubſequebatur, nonnunquam præcedebat. Interrogabor forſan num Judæi cyclis in Paſchatis ſupputatione ante Chriſtum uterentur. Brevi diſtinctone ſententiam meam explico. Judæi aut habitabant in terra Iſraelis, aut in diſperſione gentium. Priores nullos habebant Cyclos Paſchales, nec ullam æquinoctii rationem ducebant, , ſed tantum τῦ אביב & Lunæ φεγγαρίυ; poſteriores Cyclis utebantur, ſed Brumæ non Æquinoctii Cynoſuram in iis componendis attendebant, ut ex Eliezere demonſtratur. Hujus Epochæ ſeu clavis Paſchalis inſtituendæ cauſa jam indicata eſt. Judæi diſperſionis à Græcis hæc mutuati ſunt. Græcis autem Alexandro regnante, nondum cordi erant æquinoctiales obſervationes, ſed quæ tum maxime vigebat periodus erat Calippica, quæ Brumæ inſita & inoculata erat. Hinc Judæi ante Chriſtum, Calippi Brumam & Enneadecaeterida ſecuti ſunt, eamque Epiphanii tempore ſecuti videntur, ut ex Judiacæ periodi quam enar-

rat cum Eliezerea comparatione fortaſſe liquebit. Iſtis autem Epilogiſmis Judaicis initium factum eſt regnantibus Alexandri Succeſſoribus. Longo poſt Chriſtum tempore, R. Samuel Babylone & R. R. adda, & eum ſecutus Hilel in Paleſtina, antiquum computum reformarunt, ut perhibent Judæi Talmudiſtæ; illi autem non Calippi pingues numeros, ſed Hipparchicos & Ptolemaicos amplexi ſunt, quorum præſertim poſtremum Judæi omnes ſequuntur, ſeque ad Meſſiam uſque ſecuturos profitentur; cum autem ab Hipparcho & Ptolemæo æquinoctia eſſent obſervata, Paſchatis clavem à viceſima Thebeth, in decimam ſextam ꝟ Niſan tranſtulerunt, ut Paſchati viciniorem, & ad illud ſupputandum commodiorem.

Verum hanc amplexus ſententiam, quæ mihi admodum probabilis videtur, cogita quid reſpondendum ſit Euſebio & Anatolio, teſtimoniis Philonis, Joſephi, Muſæi & Agathobulorum contendentibus antiquos Judæos ex majorum decreto poſt æquinoctium Paſcha celebraſſe. Si cauſa cum cauſa, res cum re, ratio cum ratione, certet, viciſti: ſin vero authoritas decretoria eſt, cauſa videris cecidiſſe. Sane ſi Euſebii verba cap ultimo, l. 7. hiſtoriæ perpendantur, Anatolii verba non intellexit Euſebius, aut ipſiſſima ſi retulit, neuter quæ ſcribebat intellexit.

tellexit. Omnia enim ab iis ἀστρολογούμενα ſunt ἀσύστατα, vel certe Oedipo qui hæc conciliet opus eſt. Hoc tamen manifeſte ſibi volunt, poſt æquinoctium antiquos Judæos Paſcha ſemper celebraſſe. His plura non fert Epiſtolii modulus; in tuæ ſententiæ gratiam nonnulla addam quæ mihi obſervaſſe videor.

Primum, Aſiaticos tempore Judaico Paſcha obſervaſſe, nullam tamen cum iis de æquinoctio quæſtionem habitam, ſed hac de cauſa ſolum quod diem Dominicum non morarentur.

Secundo, Chriſtianos primos nullis Cyclis in ea obſervatione uſos, ſed ex viſione Lunæ primum menſem ſupputaſſe.

Tertio, Dionyſium Alexandrinum primum Cyclos eſſe architectatum, atque hujus rei occaſione Lunæ viſione deſerta æquinoctialem Epochen velut Cycli ſui polum non ſine gravi cauſa amplexum eſſe. Primus enim Judæorum menſis, ut recte Liber Henoch, ſemper circa æquinoctium verſabatur.

Quarto, Poſt illud tempus de æquinoctii anticipatione cum Judæis altercatum, non antea; ipſiſque exprobrari cœptum bis eodem anno Paſcha nonnunquam celebraſſe, cui incommodo medelam poſteriores adhibuerunt clave Paſchatis à 20 Thebeth, in 16

Niſan tranſlata. Hinc enim in æquinoctio primum illis Paſcha contingit. Hæc Sententiæ tuæ ſubjecta ſunto.

Tertium poſtulatum eſt de Samaritanorum Chronicis. Sunt mihi quinque Pentateuchi codices Samaritani, dictionarium parvulum, non integrum, & Libellus precum, nihil præterea. Itaque de illorum Epilogiſmis poſt Moſen, nihil mihi cognitum eſt præter illa quæ Scaliger edidit: ad uſque vero Moſen omnibus cogniti ſunt tam ex iis quæ nos edidimus, quam ex Scaligeriano temporum theſauro. Sunt quidem illius gentis Chronica quæ Arabice converſa habuit Scaliger; ex illius gentis Chronicis Hebraïcis longum fragmentum refertur in fine Libri Juchaſin de magnis quibuſdam Regibus trans Euphratem bellum adverſum Joſuam præparantibus, ſed nihil Chronologiæ memini in eo me legiſſe. Quæ apud Scaligerum poſt Moſis mortem, ab iis adduntur, ſic explicari poſſunt, *à Moſe ad reditum Sacerdotum geſtantium Ephod, qui miniſtrant in Tabernaculo* 2215 *anni, ſummæ ſeries erit* 5047. *ad diem ingreſſus Fanatici.* Samaritani litteras gutturales ſæpiſſime permutant; hoc fit ex perverſa eorum pronunciatione, qui nullas aſpirant, ideo חור & עור pronunciantes אור ſæpe ſcriberent. Hoc Pentateuchum ipſorum Lingua

gua & Charactere Samaritanum legens, millies expertus ſum, in Pentateucho Linguâ Hebraicâ ſtudioſe evitant, id tamen ipſis nonnunquam excidere animadverti. Itaque in hoc computo ſingulare quoddam factum à qua Epochen ducunt, quodque circa Mahumetis initium contigit reſpicere videntur. Neſcio quamobrem Scaliger חביה inexplicatum reliquit, cum nihil aliud ſit quam חביאה: præterea mihi omnino jungendi videntur anni Moſis ſummæ ſequenti, ita ut à *Moſe* ſit à morte Moſis ad reditum Sacerdotum, &c. Quare enim illos ſubtraheret cum prius addiderit, perpetuaque ſit Epilogiſmorum additio? deinde ſumma ab iis ſubducta 5047, aliter conſtare non poteſt.

Litteræ illæ ἐπιγραφῆς computi Samaritani אהו״רד non dubito quin ſint ראשי תיכות, quibus Samaritani non ſecus ac Judæi utuntur. Singulæ litteræ dictionem aliquam ſignificant, cujus prima tantum littera deſcribitur. Quæ autem ſic ſcribunt vulgata ſunt apud eos, & ſolemnia quædam rei de qua agitur Epitheta. Quid autem hæc ſignificent à Samaritanis tantum divinari poteſt. Multa conjici poſſunt, ſed cum in infinitum variari poſſit quis præter eos verum ſecernere poterit? Sumi non poſſe pro numero 210,

ut conjicit Scaliger, hinc manifeſtum mihi videtur, quod nec Judæi nec Samaritani numeros ſuos unquam ſic diſponant, nec Arithmetices illorum hoc patitur, ſcribendum fuiſſet רי non aliter. Non ignoro per ipſorum Cabbaliſtarum Ghematriam edictionibus numeros ſic exprimi, ut myſteria ſua expiſcentur. Verum hæc ſunt longe diverſiſſima. Scriberent enim אהרד facere רי, quod eſt veriſſimum, deinde dictionem illam cum alia ejuſdem numeri potente compararent, ut ex Ghematrica illa æqualitate myſterium aliquod emergeret; denique in utroque Scripturæ loco idem ſignificaſſe; ſed huic computi loco id aptari non poteſt. Præterea id faciunt tantum in dictionibus aliquid ſignificantibus, ut ex mutuo ſenſu aliquid eliciant, at אהרד nihil ſignificat. Notarica autem ſine ראשי תובות utplurimum nihil ſignificare poſſunt. Denique iſta Cabbaliſtica Samaritani plane ignorant. Ejuſmodi Ghematria Judæi ſæpiſſime utuntur in librorum excuſorum primo folio vel poſtremo, cum annum mundi quo Librum ediderunt notant. Locum Scripturæ quo Deus operi benedicat, vel Iſraelem exaltet ita eligunt, ut illius loci una dictio Ghematrice ſumpta annum mundi præciſe contineat. Neque etiam ſignificare poſſe mihi videtur 5204, expungendus enim eſſet Aleph,

Aleph, hoc modo, הרר, littera ה præcedens ר notam ducenteſimi numeri, millenarios repræſentat, nec aliud fert ipſorum Arithmetica.

His incommodis ſubtilis tua de annis Samaritanorum Sabbaticis diſſertatio affici videtur. Nihil dum de ejuſmodi annis apud antiquos Rabbinos notavi, quia his animum nunquam applicui. Quid autem illi hac de re ſcribant, horum Librorum ope hic deſtitutus nunc inquirere non poſſum, quam primum potero id me facturum in tui gratiam ſpondeo. Quod Scaliger retulit de Samaritanis, eorum Calendarium non videtur, nec ulla poteſt eſſe periodus, ſed menſium Arabicorum tantum illo anno cum Samaritanis ſolaribus, licet Hebraica ſint menſium vocabula, conjunctio & alligatio longe ſcrupuloſior quam civilem deceat adminiſtrationem. Mirum eſt quod ais, iſtos epilogiſmos ſecundum plenilunia vera anni 893 & 894 eſſe confectos. Unde hæc tam antiqua eruere potuit gens Samaritana, ut ad Scaligerum mitteret, qui horum nihil petebat? Deinde ſcriptum illud Samaritanum diſerte ראש חרשי שנחן *initium menſium anni ſeptimi*. Ipſa dictio צמח eorum dialecto, ut & Chaldaice ſonat *Conjunxit*, *Congregavit*, ſæpius in Pentateucho hanc ſignificationem animadverti. Mirum eſt pleniluniis viſis in

Arad

Arad meridiano omnia convenire. Fortaſſe hæc noviluniis veris in anno 1584, aut 1583, in meridiano Sichem, aut Cairi exacte conveniunt. Hæc ſupputandi nec otium mihi nunc, nec ſi eſſet, libri ſuppetunt: id non tentavit Scaliger; rerum iſtarum pro captu Critici admodum erat peritus, pro captu vero Aſtrologi plane ignarus.

Hæc inerudita, Vir eruditiſſime, boni conſule. Jam anni multi præterierunt, cum à Paſchalibus & Mathematicis computis animum prorſus averti, nec admodum facile eſt domeſticorum negotiorum diverticulis continenter appetitum iterum ad ea ſeſe convertere. Finiam igitur nimium longam & inanem Epiſtolam, modo prius ſententiam tuam de Epocha Chriſtiana laudavero. Annis quatuor integris à vulgata differs, ideo videris Kepleri & aliorum quorumdam ſententiam amplecti. Legi aliquando Kepleri Viri doctiſſimi luculentam hac de re diſſertationem, quæ mihi plurimum probabilitatis ſemper habere viſa eſt. Iiſdem exiſtimo te principiis & Joſephi autoritate niti, quam Euſebius & alii non perpendentes annis quatuor aut quinque anticiparunt. Neoterici vero plerique eam cognitam incaſſum meo judicio traduxerunt. Ad hæc imparatus accedens, nihil præter illa quæ Keplerus adnotavit, quæq; mihi admodum placent, nunc dicendum habeo. *Vale.*

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. XLIII.

J. Morinus *Tho. Combero* Gratias agit ob miſſas ad ſe iterum diverſitates Lectionum Codicis Samaritani à Judæo Hebraico, ſuum de Exemplari Alexandrino 70 Interpretum affert.

Clariſſimo Viro Thomæ Combero *Anglo*, Joannes Morinus *S. P. D.*

ACcepi, Vir Doctiſſime, Pentateuchi Samaritani ab Hebræo varietates quas ad me miſiſti. Multis nominibus tibi devinctus ſum, parque pari ſi ſors tulerit referendi reus. Neque mihi tantum & humanitati & diligentiæ tuæ agendæ ſunt gratiæ, verum univerſæ eruditorum virorum coronæ id oneris incumbit. Opus enim quod molior publicum & non privatum. Tanta autem ſedulitate, id quod poſtulaveram præſtitiſti, ut bis quæ in Levitico occurrunt variæ lectiones exſcripſeris. Bis maluiſti eundem laborem deſudare, quam ſemel promiſſum non exſolvere. Fieri poterit ut ipſo Archetypo fruamur, ea quam indigitas via. Textuum

tuum tamen comparatione quam inſtituiſti, laborque mihi ſubeundus fuiſſet, plurimum levatus eſt. Uno enim, ut ita dicam, intuitu quid inter utrumque codicem interſit, Hebræum inter & Samaritanum demonſtras. Quod ad antiquum 70 Interpretum codicem attinet, ab Ægypto in Angliam deportatum, illius quædam ſpecimina legi, quæ Vir eruditiſſimus & clariſſimus Junius, cum R. Patre Philippo communicanda deſcripſit. Textus ille non eſt 70 Interpretum purus & ſincerus textus, ſed quantum ex paucis ſchedulis judicare licet, duobus vitiis laborat; habet admixtas pleraſque ſententias & περικοπὰς ex Hebræo textu, juxta Theodotionem verſo repetitas, quæ à puro 70 Interpretum textu ſemper abfuerunt, quaſque ideo ſub Aſteriſco Bibliis ſuis inſeruerat Origenes. Fortaſſe etiam nonnulla ab illo ſincero textu amputata ſunt quæ Bibliis ſuis ſub Obelo notaverat idem Origenes; verum ex ſchedulis hoc judicare non potui. De iſtorum Aſteriſcorum & Obelorum ratione, deque methodo ſincerum 70 Interpretum textum ab impuro ſecernendi, multa diſſeruimus in Exercitat. noſtris Biblicis. Habet præterea multa, ſed minoris momenti, quæ à ſincero 70 Interpretum textu nonnihil deflectunt, nec cum Hebræo textu utplurimum conveniunt, qui-

bus

bus conjicere eſt editionem illam eſſe Heſychianam, ab Heſychio ſcilicet recenſitam, vel certe demonſtratur textum illum Ægyptium admodum eſſe impurum, utpote ab hexaplis Origenis plurimum differentem. Id quod conjicio facile dijudicabit qui textum illum cum Græco textu Eſaiæ apud Procopium, & editione textus Joſuæ apud Maſium contulerit, modo quid ſibi velint Origenis Obeli & Aſteriſci prius didicerit. Quid autem ſibi velint, eorum quos legimus, ſolus Maſius vidit, nec videre non poterat Vir Græce, Hebraice & Chaldaice erudiſſimus, qui codicem Bibliorum Syrum de hexaplis Origenis ante mille annos verſum cum adnotatis Aſteriſcis, Obelis, Lemniſcis & Hypolemniſcis penes ſe habebat. Quod autem fama eſt codicem illum à Sancta Thecla deſcriptum fuiſſe, nugæ ſunt; circa Concilii Nicæni tempora, id à quadam Matrona Ægyptia, Thecla nuncupata, factum eſſe auguratur ipſe Junius; habet codex ille ut ἐκ τῶν ἀποσματιῶν colligo, quod ſingulari animadverſione dignum eſt. Vulgatum eſt apud omnes doctos, Mathuſalem juxta 70 Interpret. numeros annis quatuordecim vixiſſe. Antiquiſſima quæſtio quæ antiquorum Patrum ingenia varie torſit. Notat Euſebius in fragmentis Græcis apud Scaligerum in Theſauro Temporum, p. 4.

Non-

Nonnulla Exemplaria ita legere ut ſex annis Mathuſalæ mors Diluvium præceſſerit.

EPIST. XLIV.

Tho. Comberus *J. Morino* alias mittit in Pentateuchum Annotationes ex Anglicano Exemplari Pentateuchi Samaritani.

Reverendo admodum Eruditiſſimoque Viro D. Joanni Morino *Ordinis Oratorii Presbytero.*

Reverende admodum Pater, Vir Doctiſſime;

ET opportunum ſatis ad vos, & gratum perveniſſe illud primum officii mei ſpecimen, quod vobis pridem mittendum duxeram, mihi Epiſtolâ tuâ perhumaniter ad me ſcriptâ innotuiſſe, jucundum inprimis fuit, neque hoc pacto amicitiæ benevolentiæque tuæ titulo atq; teſſera donatum immo inſignitum ſerio equidem gaudeo. Quod autem porro in eadem poſtulare te memini, nam mihi reſpondere volenti jam ad manum Epiſtola ipſa non erat, ut quod reliquum fuerat annotationum iſtarum adjiceretur, id quia ſerum jam putabam, cum in procinctu eſſe emittendi

mittendi à vobis Libri viderentur, pene conſilium ſcribendi omiſeram, niſi eas adhuc quoque expectari admonitus à quodam nuper eſſem. En igitur, Vir doctiſſime, jam tandem poſteriorum quoque Pentateuchi Librorum annotationes ab hominibus eiſdem excerptas, quarum tarditatem ſi in culpa eſſe videtur, vel nimiæ quorundam à quibus detinebantur, pertinaciæ, vel longinquæ meæ ab his locis per aliquot retro menſes abſentiæ velim attribuas; neque enim immemor interea temporis promiſſi fui. Utinam vero quod in votis erat, ipſum etiam exemplar Samariticum tranſmittere potuiſſem, quo labori atque induſtriæ tuæ perſpicaciſſimæ materia non deeſſet uberior. Neque enim intentatum vel illud quoque reliqui. Deliteſcit autem jam quidem liber iſte, quod certius intelligo non in Oxonienſi, ſed in privata Cottonorum Bibliotheca apud D. Roberti Cottoni filium & hæredem paterni animi ac ſtudii tenaciſſimum juvenem, cujus è manibus tale aliquid extrahere niſi probe ei cautum de reſtituendo ſit, nonniſi fruſtra tentaveris. Ego quidem qui diſſitis ab eo locis habito, ſcribendo nihil proficio. Quod ſi autem operæ pretium ducas, impetratis, quod facile erit, Reginæ ſereniſſimæ litteris, aliquid effici poſſe exiſtimem, nam & Frontoni Ducæo factam olim

olim ab hujus parente librorum copiam audivi. Qui de his tuo nomine mecum egerunt, cum in Aula Regia verſentur, celerius iſta conficere poſſent. De qua re ad D. Maſſonium hujus negotii conſcium perſcribam. Sed detineo te, & pecco in occupationes tuas; hoc unum abs te viciſſim peto ubi ad umbilicum perducti Libri erunt, uti eorum exemplaria duo, ſi commode fieri poteſt, mihi tranſmittenda cures, deſignato cui pretium perſolvam, Mercatore, ne librariis ſcilicet noſtris nimium avaris ſimus prædæ. Ego ſigna in re tibi commodare poſſum. Habes devinctiſſimum paratiſſimumque, qui te ex animo colit amatque. Vale.

Scriptis his etiam complicandis literis, reddita eſt tandem conſpectui meo Epiſtola tua, ad quam tamen ne pluribus reſponde-am, non mea quidem, neque Tabellarii noſtri, ſed veſtra potius quam conſiderare debeo, in opere accelerando feſtinatio in cauſa eſt. Cæterum cum literis & obſervationibus tuis mihi gratiſſimis, Vir Reverende, unius tantum Libri ex tribus, tot enim numeras nempe Exodi tantum, mihi annotationes remiſiſti cæteras ubi videbitur remittes. Quoniam vero exiſtimaveram ego duorum ſolummodo me Librorum, Geneſeos ſcilicet & Exodi collationes prius dediſſe, ideo nunc reliquorum trium, Levitici, Numerorum,

merorum, Deuteronomii, incluſas addo; ne per errorem forte aliquem, de exemplaris noſtri integritate tibi quicquam deſideretur. Erat autem in codice hoc noſtro quod ferme tu ais de tuo, non ſolum annus ſcriptionis, ſed etiam nomen ipſum ſcriptoris, & ſummi quoque illorum Pontificis adſcriptum in fine, ſive hoc honoris cauſa fieret, ſive etiam numeris, quo exemplaria examinare & recenſere ſacerdotes deberent, propter Judæos diverſa lectione utentes: cum & ipſi quoque Judæi pro officio ſuo religione & fide non minori ſibi tradita cuſtodirent. Adeo illis ἀεὶ φίλοιν ἀντιπεράττεσθαι ἀλλήλοις. De ſinceritate textuum tibi editum ſcriptum adhuc non vidi, aveo videre. Faciet ad eam rem LXX Interpretum præclara editio, quam D. Patricii, Yongi, ſive Junii in manibus eſſe audio. De Exemplari Regio pervetuſto quod primum ex Alexandria comparatum, Sanctæ Theclæ, ut credi volunt, nam eleganter ſcriptum, Patriarcha Cyrillus ſereniſſimo Regi noſtro Carolo per Oratorem ſuum D. Roëum Conſtantinopoli nuper tranſmiſit. Hujus ſpecimen jam editum eſt. Sancti Clementis quæ præfixa erat illa nobilis Epiſtola jamdiu deſiderata olim Eccleſiis legi ſolita, ad Corinthios: Navigavit olim ex Ægypto Rabbi Moſes Narbonum ad conſulendum exemplar probatiſſimum,

quod ibi haberi intellexerat; nos ad hoc ex Ægypto perlatum nunc oculos intendimus. Dabunt iſta ad meditandum & inquirendum materiam & ſegetem ampliorem. Sed iterum pecco dum immodicus fio; Te optamus in Domino fœliciter vivere ac valere.

Stepniæ, 3 Cal. *Octob. ſtylo quo utimur A. Sal.* MDCXXXIV.

Reverentiæ tuæ Studioſiſſimus,

Tho. Comberus.

EPIST. XLV.

Philippus *J. Morino* mittit quas à Patricio Junio petierat Morinus Notas ex MS. Exemplari 70 Interpretum.

Au R. Pere le R. Pere Morin *Preſtre de l'Oratoire de Jeſus.*

Mon Reverend Pere,

LA Grace de noſtre Seigneur Jeſus Chriſt ſoit avec vous à jamais. Enfin j'ay receu de Mr. Young ce que vous avez demandé il

il y a long temps du MS. des 70, & plus que vous n'avez demandé pour recompenſer le long delay. Il ſe recommande fort à vous, & m'a eſcrit que le Doyen de Carlile luy a promis de vous envoier les differences des deux derniers livres de Moyſe, ſi vous les deſires, parquoy il ſemble que ledit Doyen n'a pas receu la voſtre que je luy ay envoyée l'année paſſée. C'eſt pourquoy il ſeroit à propos de luy eſcrire encore un mot pour montrer voſtre deſir lequel je luy feray ſervir par M. Young. Ledit M. Y. nous ſupplie tres inſtamment de faire tranſcrire pour luy, de la Catene Grecque ſur les Pſeaumes colligée par Nicolas, que le R. P. de Sancy apporta de Conſtantinople; & eſt gardée en voſtre Bibliotheque de Paris, l'Expoſition ſur le Pſeaume οϛ qui commence ainſi: πενταχῆ τετμημένης τῆς τῶν ψαλμῶν πραγματείας, &c. & ſur le Pſeaume ογ, juſques au commencement du οδ, qui eſt ainſi: εἴρηται καὶ οὗτος ὁ Ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἐν Βαβυλῶνι δορυαλώτων &c. Parce que ces deux Pſeaumes avec leur explication manquent à la copie MS. qu'il a ici. S'il y a quelque choſe que vous deſirés de la Bibliotheque du Roy, il vous promet le meſme plaiſir. Toute la Cour part d'ici pour aller au progrés dans cinq ſemaines au plus tard, & ainſi ſi vos lettres

arrivent ici apres ce temps là, elles ſeront en danger d'eſtre perdues. Je ſuis à jamais

Mon Pere,

De Greenwich. voſtre 5 de Juin, 1634.

Voſtre tres-humble & tres-affectionnée Serviteur R. Philippe *P. de l'Or. de J.*

EPIST. XLVI.

Philippus J. *Morino* quærit utrum verum ſit Canones Concilii Tridentini, qui de Fide tractant, non recipi à Doctioribus Sarbonicis.

Au R. P. Morin, Preſtre de l'Oratoire de Jeſus.

Mon R. Pere,

LA Grace de noſtre Seigneur Jeſus Chriſt ſoit avec vous pour jamais. Mr. Comber vous envoie le reſte de ſes lectiones ſur le Pentatéuche. Il a fort recommandé que ce pacquet vous ſoit rendu ſeulement, c'eſt pourquoy je vous ſupplie de nous mander quand vous l'aurés receu & d' eſcrire

Digitized by Google

eſcrire un mot à luy meſme. Il a long temps que je vous ay envoié les diverſités entre les exemples des 70 que vous aviez demandé eſcrites par Mr. Junius meſme. Mais je n'ay pas receu voſtre reponſe, ni ſeulement que vous les avés recues. Je vous ſupplie de nous faire ſcavoir maintenant la recepte de toutes deux, & enſemble de nous mander quelque choſe touchant voſtre Aſſemblée generale. Je ſuis à jamais.

Mon R. Pere,

Hampton-Court, 16 *Octob.* 1634.

Voſtre tres humble Serviteur R. Philippe *P. de l'Or. de Jeſus.*

Digitized by Google

EPIST. XLVII.

J. Morinus *Fr. Harlæo* Archiepiſcopo Rothamagenſi in illius laudes excurrit.

Illuſtriſſimo D. Franciſco Harlæo, *Eruditiſſimo Rothomag. Archiepiſc. & Normaniæ Primati* J. Morinus *Congregat. Orator. Presb.*

CUm primum longæ peregrinationis tædio, ſimul ac delectationi finem impoſui, domumque me recepi, en otium tuum occupatiſſimum abrumpo. Alicui forſan audaculus videar qui Epiſcoporum principem male interpellem ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμηλε, qui vel dormiens Achillis clypeo incumbit. Sed hoc probrum ego qui te domeſtice novi nihili facio, tibi enim negotia obſequuntur, non tu negotiis; tibi homines inſerviunt, non tu hominibus; tu libris, ſtudiis, univerſæque literariæ ſupellectili dominaris, non iſta tibi. Ludens hæc omnia, quæcunque lubet, agis; duces trahis, nec unquam de ſede ſua & ſtatu mens tua dimovetur. Aeris procellas. furenteſque

furenteſque nimborum tempeſtates quæ hæc infima perturbant, hucque & illuc agunt, ferunt non modo ſalutis ſecuri, ſed & quietis diſpectant ſuperi. Paris fortitudinis atque etiam capacitatis mihi cognitus eſt animus tuus, ut mare in quod influunt innumera flumina, nec tamen diffluit; ſic mens tua. Itaque licet pro dignitate tua variis & multiplicibus negotiis expoſitus ſis, attamen nullus vel leviſſimus animum meum timor inceſſit, ne hoc Epiſtolium lubens legas & boni conſulas: ab eo præterea mittitur, qui dignitati tuæ non aſſentatur, ſed qui tanta in dignitate tuam virtutem & doctrinam ſupra dignitatem aſſurgentem amat, colit & admiratur; ab eo mittitur quem amicitia tua arctiſſime complexus es, quem multis benevolentiæ teſtimoniis decoraſti. Non igitur ſpe lactor inani, φιλέεις φιλεόντ', ἄγεις ἄγοντα προφρόνως: ut verbis utar Pindari. Hanc benevolentiam ut mihi perpetuam conſerves, etiam atque etiam rogo; ſic me beneficio maximo afficis, ſpemque meam pari gaudio cumulabis. Vale.

Datum Pariſiis xj *Kal. Nov. Anno*
CIↃDCXXXVI.

EPIST. XLVIII.

R. Goezaldus J. *Morino*, quo in pretio ſunt Romæ ejus Libri etiam apud Cardinales, ſcribit.

Au R. Pere Jean Morin aſſiſtant du R. P. General de la Congreg. de l'Orat. de Jeſus.

Mon R. Pere,

LA Grace de Jeſus pour jamais. La preſente eſt pour vous donner avis que partant y a bien 3 ſemaines de quelque affaire à Monſeigneur le Cardinal Barberin, il me demanda fort de vos nouvelles, où vous eſtiés, & que faiſiez à preſent, ſi vous ne compoſiés plus rien de nouveau; Je luy dis que je n'avois pas ouy qu'euſſiés rien fait imprimer depuis le dernier que luy envoiaſtes, il y a trois ans ce me ſemble. Il ne me vint pas en penſée de vous excuſer ſur l'impreſſion de cette grande Bible à quoy je crois qu'aurez emploié un grand temps. Il me commanda de vous eſcrire de ſa part, qu'il vous prie & convie de ne demeurer pas oiſif, ains de continuer a compoſer tou-

jours

Digitized by Google

jours quelque choſe. Il me ſemble que ce dernier de vos livres qu'il a veu c'eſt *prior pars Exercitationum Biblicarum de Hebræi Græcique textus ſinceritate, &c.* Et vous en promettiés la partie à poſterieure, & me ſemble qu'à la fin vous mettiés la table des Chapitres qui devoient eſtre contenus en cette poſterieure partie : ſi vous l'avez fait imprimer, je vous ſupplie de nous en envoier pour en preſenter à mon dit Seignieur le Cardinal Barberin, & envoier au Cardinal Spada, & au Cardinal de Bagni, auquel j'en dois preſenter deux dans peu de jours des voſtres, qui luy manquent, ſcavoir voſtre premier *De Origine Patriarcharum*, & l'autre Exercitationes Eccleſiaſticæ in utrumque Samaritanorum Pentateuchum, Je les fais bien relier à ce diſſein, il a Monſieur Noudé pour Bibliothecaire, homme docte, & qui fait eſtat de vos livres ; il m'a aſſuré que mon dit Seigneur le Cardinal Bagni n'a que deux de vos livres, ſcavoir les ſuſdits *Exercitationes Biblicæ de Hebræi Græcique Textus ſinceritate*, & le Francois, *De la Grandeur de l'Egliſe par les Francois*, que mon dit Seigneur le Card. eſtime. C'eſt pourquoy je luy veux donner les deux autres, & celuy *De Ara ſingulari* du R. P. Berthauld, duquel j'en ay receu deux depuis peu de jours. Je voulois

voulois donner l'autre au Cardinal Barberin, mais par hazard j'ay ſceu qu'il en avoit de ja un, je ne ſcay ſi c'eſt le dit Pere qui le luy a envoié, il m'euſt fait plaiſir de m'en advertir. Vous aurez appris nos brouilleries ſuſcitées par le P. Vacher, & par un ou deux des Chappelains qui le ſoutenoient en ſa rebellion, de laquelle meſme il ne nous donnoit pas advis, promettant toujours de s'en aller, & ſous main par quantité d'impoſtures ſollicitoient à me renvoier moy-meſme hors de ceans, mais Mr. l'Ambaſſadeur ne l'a pas permis, par la grace de noſtre Seigneur leur procedé eſtoit injurieux à noſtre congregation. Je croy qu'aurez eu communication des longues informations que j'en ay eſcrites à noſtre R. P. General. C'eſt pourquoy je finis par nos tres-humbles recommandations de tous à vos SS Prieres, & de tous de la maiſon, demeurant en J. & M.

Mon R. Pere,

A Rome, 7 Jan. 1637.

Voſtre tres-humble & tres-obeiſſant Serviteur Rene Goezald *P. de l'Or. de Jeſus.*

EPIST.

EPIST. XLIX.

J. *Morinus* Eminentiſſimo Cardinali *Barberino* Studiorum ſuorum, Librorumque tam à ſe editorum, quam edendorum rationem reddit.

Eminentiſſime Card.

SCripſit ad me Goezaldus noſter, eminentiam tuam non mei non eſſe immemorem, verum etiam de me, ſtudiiſq; meis ab ipſo multa percontatum eſſe. Ad hujus rei nuntium, gratias egi Deo opt. max. cujus Eccleſiæ labores meos ab adoleſcentia conſecravi, quod eorum recordetur, & ad novos incipiendos me hortetur ille, qui ſummo Eccleſiæ Paſtore tam arcto ſanguinis vinculo cohæret; qui in Eccleſia regenda non modo à natura, ſed potiſſimum à Jeſu Chriſto Domino noſtro Conſiliarius ſummo Paſtori datus eſt & adminiſter. Non eſt fruſtrata ſpes mea, nec, ut ait Sapiens, in ventum me laboraviſſe experior; eſt enim quod doctis omnibus placere confidam, quæ tibi non diſplicuere, & frugem in Eccleſia Dei datura, quæ non infrugifera fore

fore judicaſti. Platonem auditorem unicum nactus, Orator operæ orationi navatæ ſe non pœnitere teſtatus eſt. Amico reſcribebat Philoſophus eum ſolum amplum ſatis eſſe ſibi theatrum. Quid lucubrationum mearum me pœniteat, cum earum non modo approbatorem, ſed etiam ſuaſorem & impulſorem nactus ſim, qui ſumma ſua autoritate iis poteſt per univerſum orbem nomen conciliare, & exquiſitiſſima doctrina exiſtimationem? Quidni igitur audeam Eminentiam tuam hac Epiſtola ſtudiorum meorum rationem illi redditura tantiſper interpellare, maximis licet negotiis quotidie vacantem: Cum præ fulgore Eminentiſſimæ Purpuræ tuæ pudibundum & reſtitantem ipſamet ad id me invitet & excuſet? Abhinc igitur triennium licet variis negotiis propter congregationem, cui me dedidi, implicitus fuerim quæ ſupererant poſteriori parti Biblicarum Exercitationum, pro qua edenda fidem meam publice obligaveram, licet priorem materiæ neceſſitate compellente, multorum foliorum mole ſuperatura ſit, fere ad umbilicum duxi, & Deo cœptis favente, ante menſem Majum nihil ei defuturum ſpero quod ad ipſius adornationem, aut conferre poſſim, aut conferendum exiſtimem. Fidem meam illorum editione jam liberaſſem, niſi me bellorum immanitas,

Digitized by Google

tas, quæ fere per univerſam Europam graſſantur, me retardaſſet. Qua de re agatur toto illo opere, longum eſſet hic enarrare, ad finem prioris partis editi Indices κατ πόδα id indicant. Attamen hoc unum Eminentiam tuam non celabo, potiſſimum illo opere mihi propoſitum fuiſſe, quidquid unquam Judæi antiqui & recentiores ante vel poſt Talmud compoſitum, ad hæc uſque tempora, in gratiam & illuſtrationem Textus Hebræi præſtiterunt; eorundem de iſtius Textus caſtigatione & diſpoſitione, diverſas admodum & pugnantes ſententias, varias ejuſdem Textus lectiones plus quam bis mille locis adnotatas, aliaque id genus, ex correctiſſimis ipſorum Biblicis codicibus, ex ipſorum tantum Archivis, & Commentariis antiquis & recentioribus eruere, & Chriſtianis omnibus propalam dare conſpicienda: hinc enim luce meridiana clarius eſt, nihil Judæos in gratiam ſui Textus nunquam tentaſſe quod ſit ingentibus Eccleſiæ laboribus in ſacri textus conſervatione exantlatis comparandum; & hæreticos etiam, nobis tacentibus, ea quæ prorſus ignorabant in immenſum temere laudaſſe, vulgatamque Editionem, adverſus quam, furore potius, quam ratione debacchantur, fontibus Hebraicis multo puriorem & limpidiorem fluere. Ante quadriennium excudi curavi

in

in corpore magnorum Bibliorum duplicem Pentateuchum Samaritanum cum Latina verſione, Hebræo-Samaritanum, & ejuſdem in Linguam Samaritanam verſionem; utrumque excuſum hac hyeme relegi & recenſui, & quæ à Typographo errata fuerant, adnotavi, Hebræo-Samaritanum vero excuſum cum quatuor antiquis Manuſcriptis comparavi, & varias lectiones exſcripſi; Samariticam autem verſionem, quæ Judæorum Chaldaicæ reſpondet, permultis ſed breviſſimis adnotationibus illuſtravi. Eſt mihi præ manibus aliud opus, de antiquo ſcilicet pœnitentiæ ritu, & confeſſionis neceſſitate, cui jam ſæpius animum applicui, ſed aliis ſæpe datis ſcribendi occaſionibus manum applicatam è tabula ſubducere invitus ſæpe ſubduxi. Iſta enim ſcribendi materies quæ antiquam Eccleſiæ vel diſciplinam vel hiſtoriam ſpectat, meam eſſe cupio, huic cognoſcendæ ab adoleſcentia tempus, otiumq; meum potiſſimum dicavi; cætera conſiliis meis fuere acceſſaria & πάρεργα. Itaque his intra paucos menſes expeditis & dimiſſis, ad antiquam Eccleſiæ diſciplinam & hiſtoriam, velut rure domum revertar. Diutius æquo te interpello & diſtineo, Eruditiſſime Cardinalis, ſed ignoſce quæſo confidentiæ meæ. Principes, quotquot animi dotes opibus prætulerunt, hoc eſt, quotquot Deo, cujus

vivere

Digitized by Google

vivere eſt intelligere, ſimiles eſſe ſtuduerunt, viris litteras profitentibus multa ſemper indulſere; deinde ſi audaci nimium confidentia peccavi, ipſe in culpa es, qui ſumma tua humanitate, & ſingulari in me benevolentia Eminentiam tuam adeundi, & ei negotiola mea familiariter exponendi confidentiam excitaſti. Eccleſiæ ſuæ Jeſus Chriſtus Dominus noſter, te, Cardinalis Eminentiſſime, valentem & incolumem quam diutiſſime conſervet. Iterum vale, meque Eminentiæ tuæ obſequentiſſimum, ut amare pergas, impenſiſſime rogo.

Pariſiis, 4 *Idus Febr.* 1637.

EPIST

EPIST. L.

D. de Peyreſc J. *Morino* monita nonnulla de Samaritanorum Pentateucho.

MONSIEUR,

Monſieur le R. P. Morin *Preſ. de l'Orat.*

Monſieur Morin, R. P.

IL y a quelque temps que le fils de Mr. Vitray m'apporta une lettre, voſtre contenant certaines reliques de monumens Puniques, dont vous me faiſiés l'honneur de me demander la communication que je ſeray tres aiſe de vous deſpartir, n'aiant rien que ne ſoit à voſtre ſervice, & à voſtre diſpoſition. La queſtion eſtoit de trouver tems & le loiſir de fouiller parmi mes layetes pour entirer ce qui pouvoit vous eſtre duiſable, ce que j'en ay encore pû rencontrer à mon grand regret, & m'attendois à nos prochaines vacations pour taſcher de vous pouvoir ſatisfaire en cela & en toute autre choſe que je jugeray pouvoir tomber dans voſtre gouſt. Mais ayant appris que vous

vous aviés rendu à MSS. du Puy 4 volumes Samaritains de ceux que j'avois envoiés de par delà pour l'amour de vous, & voyant que vous aures vray-ſemblablement ſongé en meſme tems de rendre au Sieur Pietro della Vallé ſon volume Samaritain, dont il eſtoit en peine aſſez long tems ya, j'ay cru d'eſtre obligé de vous ſupplier que je ſcache s'il vous plaiſt ce que vous en aurez fait, attendu les lettres que j'avois eſcrites audit Sieur della Vallé pour le vous faire tomber en main. Et ce qu'il m'en avoit fait ſcavoir principalement depuis que le temps commensoit à luy durer, d'en voir l'edition qu'on luy avoit fait eſperer, & la reſtitution de ſon volume dont je m'eſtois rendu garent en ſon endroit. Il ya de plus un autre ſubject de m'en mettre en ſoin ſur ce qu'on m'a dit, ce me ſemble que vous vous eſtes contenté de faire imprimer ſeulement le texte Hebraique des Samaritains ſur l'exemplaire de Mr. l'Eveſque de St. Malo, avec quelques diverſes leçons ou expoſitions de certains mots de la verſion Syriaque ou Samaritaine, ſur l'exemplaire dudit Sr. Pietro della Vallé. Un autre m'aiant voulu aſſeurer que c'eſt la verſion entiere de ce volume dudit Sr. Pietro della Vallé, que vous avez fait imprimer; & que du texte Hebraique des Samaritains

maritains vous n'en avez marqué ſinon les diverſes leçons de quelques mots plus conſiderables, auquel cas cette addition nous pourroit ſuffire à ſuppléer les imperfections & defectuoſités de mon Pentateuque Tritaple. Mais à l'autre premier cas j'aurois grand regret que ce volume fut ſorti de ce Royaume ſans y avoir fait tranſcrire les ſupplements entiers de ce qui manque en la troiſieſme colomne de mon volume, comme la ſeconde colomne ſe peut ſuppléer d'un autre volume que j'ay de la verſion Arabique des Samaritains lequel j'avois envoié à Paris, pour voſtre uſage; mais je me doute que voſtre abſence en aura empeſché l'effet, outre que poſſible n'avez vous pas jugé que la choſe peuſſe meriter de s'en mettre en peine, & toutesfois il pouroit bien advenir un jour qu'on deſiraſt en meilleure ſaiſon d'en faire une edition avec toutes les autres langues avec leur Verſion Latine pour exercer les plus Curieux. C'eſt pourquoy je ferois bien aiſe d'envoier dequoy fournir tout ce qui peut eſtre requis,& ferois volontiers la depenſe d'un Copiſte, s'il y en a là d'aſſez entendus pour cela, qui priſt la peine de ſuppléer & tranſcrire dans mon volume les cajers & feuillets qui y manquent, & d'en prendre le texte ou la verſion ſur les 3 volumes

lumes qui y peuvent ſuffire, mais principalement pour la troiſieme colomne ſur celuy de Sieur Pietro della Vallé. Mr. de St. Sauveur ou mon frere feront fournir les frais neceſſaires, & je ne ſeray pas marri de faire cette petite avance pour l'intereſt du public, attendant un tems plus calme & plus propre à telles enterpriſes. Je vous ſupplie donc de m'y aider, & de diſpoſer à cela celuy que vous pouvez avoir emploié à la tranſcription ou correction de voſtre texte, & de voſtre edition en characteres Samaritains, & faites eſtat de moy en revanche comme.

Monſieur mon R. P. de

A Aix ce 2 Juin 1637.

Voſtre tres-humble & tres-obeiſſant Serviteur,

De PEYRESC.

EPIST. LI.

J. Morinus *Petro à Valle* De Codicibus MSS. Samaritanorum, variiſque inter ſe collationibus nonnulla.

Perilluſtri D. D. Petro à Valle *Joannes Morinus* S. P. D.

SUſpicari non abs re potuiſti, perilluſtris Domine, me tui beneficii quæ à te accepi, immemorem eſſe, cum jam annus alter effluxerit, aut etiam amplius ex quo de me deque tuo Manuſcripto Samaritano nihil prorſus acceperis, aut etiam forte audieris. Reſcripſeram ab hinc tres menſes R. Patri Goezaldo, ut te meo nomine ſalutaret, & ſi Romæ commorabaris me certiorem faceret, ut ad te ſcriberem, rationemque editionis Pentáteuchi tui tibi redderem, nec non te monerem nihil aliud nunc me quærere, quam codicis tui reſtitutionem. Sed Goezaldus ad me ſcripſit, jam annum integrum elapſum eſſe cum Cajetam divertiſti, nec te Romæ ante autumnum à tuis expectari. Licet Romam non

ſis

ſis rediturus ſtatim, moras tamen omnes rumpere mihi viſum eſt, & animum tuum anxietate liberare. Paucis igitur habe & editionis Samaritanæ, & retardatæ codicis tui reſtitutionis rationem. Annus jam quartus agitur ſi bene memini, cum utriuſque Pentateuchi, & Hebræo-Samaritani & Dialecto Samaritani editio cum Latina verſione peracta eſt. Editione peracta ſupervenerunt mihi ab ampliſſimo Domino Pereſcio MSS. Codices tres, quorum unus trilinguis erat, Hebræo-Samaritanus, Arabicus & Samaritanus, ſed à tuo non ſenſu, ſed verbis admodum diverſus, ita ut ſi non alia verſio videretur, tota eſſet interpolata. Verum Codex ille variis in locis, fere quinta ſui parte mutilatus erat. Cum codices illos accepi, illorum comparationem cum editione mea facere inſtitui; deinde adnotiunculis Aſteriſcorum quorundam quos ſæpiuſcule textui Samaritano inſcripſi, rationem reddere; quadruplici de cauſa potiſſimum Aſteriſcos inſcripſeram.

Primo, Ob quaſdam dictiones aliquot in locis in Codice tuo præteritas, quarum lectorem admonui, eas cum licuit ex alio codice reſarcivi.

Secundo, Ob quædam verba Samaritana rara, & intellectu difficilia, quæ explicui.

 Tertio,

Tertio, Cum interpres verſioni ſuæ aliquid addidit quod in textu Hebræo-Samaritano non extabat, hoc notavi & interpretatus ſum. Sed iſte interpres ita preſſe textui adhæret, ut ab eo rariſſime diſcedat.

Denique, Cum verſio mea Latina Hebræoſa textus ab interprete Samaritano variat. Verum occurrentibus aliquot negotiis litterariis, opus hoc quod trimeſtri aut quadrimeſtri tempore me completurum confidebam, differo donec reliquorum Bibliorum editione Arabica & Syriaca urgerer. Sed editione illa pedetentim progrediente propter illius qui Syriaca & Arabica Latine vertit lentum nimium, & in labore remiſſum animum annus [illegible] & alter, atque etiam tertius elab[illegible]ecdum tanto temporis ſpatio [illegible] feſtinat editio. Itaque hieme [illegible] cum ab aliis negotii[illegible] editionem Heb[illegible]otypo, & quat[illegible]ro, va[illegible] errata [illegible]oravi ra[illegible]nis textum [illegible] ad ampliſſi[illegible] codices ſuos [illegible] occaſio me re[illegible] Patri Goezaldo de

de codice tuo ſignifico, eamque ut de ſalute tua mihi reſcribat rogo. Habes, Vir illuſtris, & mihi plurimum obſervande Domine, retardationis meæ ſinceras excuſationes, jam nihil aliud quæro quam codicis tui remittendi occaſionem, illum brevi Deo dante recuperabis integrum, Capitum & Verſuum perpetua adnotatione auctum. Vale, & me tui obſervantiſſimum ut amare pergas etiam atque etiam rogo.

16 *Kal. Jul. An.* 1637.

EPIST. LII.

Pet. à Valle J. *Morino* ad præceden... n Reſponſio.

... *Re... endo Patri, atque Eruditiſ-* ... *Patri* Joanni Morino ... *r. Presbytero*, Petrus à ... *S. P. D.*

...iditate perfuderunt, a... Pater, atque obſervan... teræ tuæ, quas Cajetæ ...que anxius eram, non ...one Pentateuchi mei: ...nnum ad te ſcripſeram

 quod

Digitized by Google

quod in adjuncto folio inſpicies; licet ex epiſtola ob repentinum meum ex urbe diſceſſum, ad te tunc tranſmiſſa minime fuerit. Sed certe mirum in modum angebar, tum ob valetudinem tuam, de qua quid eſſet ignorabam; tum etiam ob jamdiu expectatam, ſummiſque votis expetitam Bibliorum editionem, cujus retardationis cauſas luculenter modo mihi patefeciſti. Non miror interpretem illum Syriacæ & Arabicæ Linguæ pedetentim, ut narras procedere; incredibilis enim, & mea ſententia improbi ſane laboris eſt linguarum externarum interpretatio, cum recte peragitur, nec omnes in hujuſmodi lucubrationibus tam indefeſſi viribus, & animo tam pertinacis patientiæ, uti Pater Morinus, eſſe poſſunt. Faxit Deus ut multilinguia Biblia iſta prodeant tandem, ſi ſero, exacte ſaltem compilata; quod ad Librum attinet meum immortales tibi gratias agò de inſcriptione Capitum, deque adnotatione Verſiculorum quibus illum ornaſti. Tot tantiſque beneficiis quibus me perpetuo tibi devinctum fore pro certo habeas, ut unum hoc addas exopto, quando nimirum Pentateuchus Samaritanus cum tua verſione Latina impreſſus, ſive Bibliis adjunctus, ſive ſolus publici fuerit juris, ut unico impreſſo exemplari, in tui memoriam, & in tantæ

reipublicæ

reipublicæ literariæ utilitatis monumentum apud me, pretioſo tanquam theſauro adſervando, Muſæunculum meum quale quale illud ſit, locupletari dedigneris. Ego interim cum Romam rediero, ubi & libros & alia mea omnia reliqui, externorum voluminum, quæ apud me extant, judicem ad te mittam, ut ſi quid ex illis tibi, ab aliis jam negotiis vel induciis, vel manumiſſione impetrata, in novæ ſtudiorum exercitationis occaſionem habere placuerit mihi quamprimum ſignifices; quidquid petieris Pariſios uſque ad te quam citiſſime amandaturo. Reliquum vale, & me ama, ut ſoles.

Cajetæ, viij Idus *Auguſti* CIↃIↃCXXXVII.

Digitized by Google

EPIST. LIII.

R. Goezaldus *J. Morino*, Aulici Romani urgent ut novam Libri ſui *De la Grandeur*, &c. Editionem procudat cum caſtigationibus quas illi præſcribunt, de Congregatione Oratorii nonnulla.

Au Reverend Pere Jean Morin, *Aſſiſtant Reverendiſſime P. General de la Congregation de l'Oratoire de Jeſus Chriſt noſtre Seigneur.*

Mon R. Pere,

LA Grace de Jeſus vous ſoit donnée pour humble ſalut. Il y a quelque temps que je receus la voſtre du 16 Juin, avec ce qu'aviez appris de Mr. Mainard, ſur ce que je vous prie de ſcavoir de Berengarius. J'en ay donné copie à cet honneſte homme qui me l'avoit demandé, il eſt fort content, & vous remercie infiniment,& moy auſſi tres particulierement, comme auſſi nous vous remercions auſſi tous tres affectieuſement de la décharge des frais des Deputations & Aſſemblées Generales. J'ay ſalué de voſtre part

part Monſeigneur Suarez Eveſque de Vaiſon, qui en a receu contentement, & m'a prié de vous rendre le ſalut avec multiplication, il m'a encore mis ſur voſtre livre François, demandant ſi vous n'aviez point fait faire cette ſeconde impreſſion avec ces corrections qu'il vous avoit conſeillées, & me reitera ce qu'il m'avoit dit autrefois comme Monſeigneur le Cardinal Barberin luy aiant commande de voir voſtre livre meſme pour ſatisfaire au Pape qui en eſtoit un peu eſmeu à cauſe de ſon Baptiſtaire de St. Jean de Latran; il l'avoit tenu long temps juſques à ce que la memoire s'en eſcoulaſt, & ainſi le laiſſa comme cela ſans en faire ſon rapport, ſinon qu'il vous eſcrivoit comme il fit des ce temps là, & fit ſcavoir voſtre reponſe à Monſeigneur le Cardinal Barberin, comme eſties diſpoſé à corriger & changer ce qu'on deſiroit, & ainſi on n'y penſa plus. Je l'ay remercie derechef de ce procedé qui ce ſemble eſtoit le meilleur, parce que depuis on n'en a plus parlé. J'envoiay auſſi à Cajette pres de Naples voſtre lettre au Seigneur Pietro della Valle, il ne m'a point encore fait de reponſe, il y a 18 mois qu'il eſt là à une maiſon qu'il y a. Mr. Golſtenius eſt encore à Malthes avec ce Seigneur Alleman frere du Landgrave de Heſſe, qui s'eſtoit converti ici, & que le Pape fit Chevalier & grand

grand Croix de Malthe, & on croit qu'il le veut faire grand Prieur d'Allemagne, Mr. Golſtenius avoit contribué à ſon inſtitution pour la converſion. C'eſt pourquoy Mr. le C. Barberin l'envoia avec luy. J'aurois remercié Mr. le C. Barberin de vous avoir eſcrit & témoigné l'eſtime que faites de ce bonheur; mais je ne luy ay point parlé depuis, tout le temps paſſé on a fait fort peu d'affaires à cauſe de la maladie du Pape, lequel ſe porte bien à preſent, graces à noſtre Seigneur, & on croit qu'il paroiſtra en public le jour de la transfiguration à la Chapelle de ſa creation. Il y a 2 jours que je receus la voſtre du 29 du meſme Juin (noſtre Courrier a tardé de huit jours à cauſe des bruits de Contagion de Lyon, les Genevoiſnes ne l'aiant pas voulu laiſſer paſſer, & a eſté contraint d'envoier ſe valiſe par un autre Courrier) avec l'ordre pour la nomination des Deputés, & vous dites pour cela que l'aſſemblée ſe doit faire le 12 de ce preſent mois d'Aouſt à noſtre Dame de Grace, & nos lettres d'ici pour ce pays là ne peuvent partir de Rome, ſinon le 8 dudit preſent mois par le Courrier d'Avignon, qui emploie d'ordinaire trois ſemaines à aller en Avignon, d'où on ne trouve pas tous les jours commodité d'envoier à noſtre Dame de Graſſe, telle-

ment

ment qu'il y faut ſouvent une autre ſemaine, au lieu de 4 ſemaines nous n'aurons que quatre jours, neantemoins j'ay aſſemble nos Peres pour leurs declarer voſtre volonté, outre l'excuſe de nommer ſur l'impoſſibilité d'en envoier les billets à temps. *Ils* vous prient tous de ne nous comprendre pas meſme en ces choſes, veu que cela eſt inutile, diſent ils, quand meſme on auroit receu les ordres y a cinq ſemaines: ce qui eſtoit neceſſaire pour faire tenir à temps les billets; car nous ne connoiſſons pas les ſujets de delà, & ne pourrions faire aucunement nomination raiſonnable ſinon par hazard. Il y a trois ans que nous n'avions perſonne qui connuſt ceux de Provence, auſquels vous nous liez, ſinonle Pere Mainier, & Mr. Vaché, qui ſont deux tres-mauvais juges en ſemblables affaires, & qui feroient toujours elire les plus diſcoles comme eux, comme ils faiſoient pour ceux qu'ils deſiroient faire venir en cette reſidence; ils ajoutent encore que ceux de cette reſidence ne peuvent jamais avoir voix paſſive en ces deputations là, & que les Deputées de Provence ne peuvent point repreſenter en l'Aſſemblée les beſoins de cette reſidence, & des particuliers d'icelle, & diverſes autres choſes qu'ils alleguent. Il y a trois ans que nous receumes

mes pareillement ſemblable ordre tout en meſme temps, ſcavoir le dernier jour de Juillet & nos billets arriverent trois ſemaines aprés la deputation faite. Il ſuffit que le R. P. General donne charge à un de ſes Aſſiſtants de pourvoir aux beſoins de cette reſidence, je vous ſupplie tres-humblement de nous y aſſiſter, & repreſenter nos affaires en ladite prochaine aſſemblée, & particulierement vous n'oblires pas de ſupplier pour moy noſtre R. P. General d'envoier un autre Superieur pour cette reſidence, ou en nommer un autre de ceux qui ſont ici avec nous, ſi tant eſt que les affaires de la Congregation ne permettent pas qu'on en envoie un de France pour cela, & qui ſeroit neantmoins tres-neceſſaire pour le bien & honneur de la Congregation, d'avoir ici un homme docte, & vertueux, & exemplaire, & qui peuſt traiter avec les grands. Croyez moy que le R. P. Bertin y eſtoit beaucoup plus utile qu'on ne comprend pas par delà, & une infinité de perſonnes l'ont regretté & le regrettent encore, & il ſervoit grandement la Congregation, & un grand nombre de perſonnes de diverſes qualitez & ordres, ce qui donnoit grande eſtime à la Congregation laquelle ſe trouve fort humilitée à preſent: ſi vous ne pouvez pas vous priver en France du R. P. Bertin,

vous

vous en avez d'autres qui ſont doctes, & ne préchent pas, & pourroient ici en faiſant les meſmes eſtudes qu'ils font en France, ſervir beaucoup la congregation, nous avons une de nos ſix places vacantes, mais je ne vous preſſeray pas beaucoup de la remplir, ſi ce n'eſt d'un Superieur, ou d'un qui ſe vouluſt ſtiler à la ſollicitation des affaires, car je n'ay ſecours de perſonne &neantmoins je fais peu de choſe, & vas toujours en affoibliſſant, & diminuant de veue, de force, de ſante,& autres qualitez requiſes ; & ainſi il y a eſperance qu'il faudra bientoſt finir, ce ſera quand il plaira Dieu. Sur tout je vous ſupplie de faire en ſorte que je ſois deſchargé de la ſuperiorité dont je ne fais aucunes fonctions qui emportent le nom en eſtant du texte incapable ; il eſt probable encore que ces Meſſieurs de la Congregation de St. Loüis n'auront pas de crainte & ombrage d'un autre, comme ils ont eu de moy, ils croyoient quelquefois que tous les pas que je faiſois chez les Ambaſſadeurs eſtoient pour traitter contre leur authorité, &neantmoins je ne fais pas meſme les viſites neceſſaires de complimens, & quand en ſix mois une fois il m'en faut faire quelqu'une,je tremble & n'a y mot àdire, & je ne parle que quand j'ay quelque affaire à recommander,ou quelque lettre à rendre,il

me

me ſemble que le P. Loüis Simian ſeroit le plus propre pour eſtre Superieur. Il eſt zelé pour l'obſervance des reglemens, mais il ſeroit fort à deſirer que vous en envoiaſſités un de France qui fuſt docte pour correſpondre aux occaſions & rencontres particulieres, choſe qui nous manque à tous au prejudice de l'eſtime qu'avoit acquiſe autrefois la Congregation en cette ville. Je prie Dieu de nous donner ce qui ſera plus à ſa gloire, & avons tous les contentemens que vous deſire celuy qui deſire demeurer à jamais en Jeſus & Marie apres vous avoir preſenté nos humbles recommandations de tous à vos SS. Prieres & Sacrifices, & par voſtre moyen au R. P. General, & aux R.R.P.P Bourgoing & d'Orron, & à tous de la maiſon.

Mon R. Pere,

A Rome, ce pr. d'Aouſt 1637.

Voſtre tres-humble & tres-obeiſſant Serviteur René Goezald, *P. de l'Orat. de Jeſus.*

Le R. Pere Eſprit partit d'ici par mer pour Aix des le pr. de Juin, & nous n'avons encore aucunes nouvelles s'il eſt arrivé ou non

non, jugés quel temps il faut pour avoir lettres de ce pays là. Nous les avons bien plutoſt de Paris.

EPIST. LIV.

J. Morinus Patr. *Junio* Exemplaris Græci 70 Interpretum cujus Specimen dederat Junius Indicium ſuum affert, ſimulque Criticen prolixam præcipuarum Editionum Græcarum tam veterum quam recentiorum.

Clariſſimo & Eruditiſſimo Viro Patr. Junio *Joan. Morinus.*

JAm fere quadrimeſtre elapſum eſt cum Exemplar Libri Job. Londini Græce editum accepi à R. Patre Philippo, ad me tuo nomine miſſum, titulum præ ſe fert ſpecioſum admodum, & omnibus, ut opinor, divinorum Oraculorum amantibus εὐπαρέδεκτον, *juxta ſcilicet verum ac germanum* 70 *Seniorum interpretationem ex venerando Bibliotheca Regiæ MS. codice & totius orbis antiquiſſimo*; pridie quam longum iter aggrederer, in quo integrum trimeſtre conſumpſi,

 redditum

redditum eſt mihi exemplar illud cum R. P. Philippi litteris. Itaque temporis anguſtia oppreſſus, nullam tum potui iſtius editionis comparationem inſtituere, ſed cum primum Lutetiam redii, mihique per otium licuit exemplar iſtud luſtravi, & cum Romana Editione, nonnulliſque aliis Textibus aliquot in capitulis contuli. Antequam id quod de iſto exemplari ſentio, tibi aperiam, illius ad me miſſi gratias agam tibi non leves: rem pergratam ſane mihi feciſti, quamque ſcire & experiri plurimum avebam, ideo me tibi non parum devinctum fateor. Si officiis & obſequiis erga te meis par tibi referre, amicitiamque tuam quæ mihi chariſſima eſt, promereri poſſum, ea præſtare quam libentiſſime & pro viribus adnitar. Quod ad rem attinet, pedibus manibuſque in tuam eo ſententiam, Editionem illam veram eſſe & germanam 70 Interp. interpretationem: An ſit totius orbis antiquiſſimus Codex ille ex quo Jobi Editio expreſſa eſt, definire difficile, ne dicam ἀδύνατον. Litterarum figura qua Codex ille Regius exaratus eſt, ut ex earum ſpecimine à te exſcripto conjicio, arguit ſane venerandam antiquitatem, & annos mille ducentos ſuperantem. Eſt Pariſiis in Bibliotheca Fratrum Puteanorum antiquiſſimus Epiſtolarum Sancti Pauli Codex majoribus litteris

Græce

Græce & Latine deſcriptus, & Verſio & Character Sancti Hieronymi ætatem non poteſt non æquare; at Character Charácteri adeo ſimilis eſt, ut eadem manu uterque merito judicari poſſit exaratus. Sunt forſan tibi alia tam reconditæ antiquitatis argumenta, quæ Characteri juncta, tam admirandæ antiquitatis venerationem augeant & tueantur, quibus ego, te judice, facile aſſentiar. Cum autem dixi Editionem illam Jobi veram eſſe, & germanam 70 Seniorum interpretationem; non ſtatim colligi velim ὁλόκληρον integritatem eſſe illi tribuendam, ita ut nihil ſit in ea παρεγγεγραμμένον: quis adeo iſtarum rerum rudis eſt, aut fatue ſuperſtitioſus, ut tam inſanam opinionem de quo libuerit Codice Græco, Hebræo, Latino in animum ſuum inducat? Vera igitur & germana eſt 70 interpretatio, hoc eſt, non adulterina ne quidem interpolata, ſed ea ipſa quam ex Hebraico Seniores illi tranſtulerunt. Verum nihil prohibet in ea nævos eſſe & mendas illapſas, & ex Scriptoris vitio, & exemplaris à quo eſt olim Codex ille exſcriptus. De hac re plurimum conqueritur ipſe Origenes Tractatu octavo in *Math. Multam*, inquit, *differentiam inter exemplaria invenimus, ſive per negligentiam ſcribentium, ſive ex temeritate quorundam, ſive propter eos qui negli-*

gunt emendare Scripturas, vel propter eos qui quod ipſis videtur in emendatioribus, vel adjiciunt, vel ſubducunt, &c. Quoties hanc querelam ciet Sanctus Hieronymus, & ei forſan nimium indulget; tu ipſe judex eſto, qui in eo ſtudiorum genere ſæpe & diligenter verſatus es. Antiqui Novi Teſtamenti Codices à ſe invicem ſæpe verbis, & nonnunquam ſenſu diſcrepant, germani tamen cenſentur; quidni pronunciabitur idem de veteris Teſtamenti Codicibus cum præſertim etiam nunc id experientia teſtetur? Antiqui autem iſtius Codicis ſinceritatem non tantum ex Jobi Textu colligo, ſed etiam ex aliis quæ Codex ille genuinus Septuaginta interpr. Editioni habet conformia, ut Exodi Capita 36, 37, 38, & 39. & Hieremiæ Prophetæ à Cap. 25 ad Libri finem: eadem illa ſinceritas duobus aliis argumentis quæ latiſſime ſeſe diffundunt potiſſimum comprobari poteſt, ſi ea ſcilicet quæ Aſteriſcis Origenem antiqui Patres antiquæ Editioni addidiſſe ſcribunt ab eo Textu, abſint; ea vero quæ Obelo notavit, adſint. Ejuſmodi plurima in Eſaia notavit, Procopius; multa quoq; Sanctus Hieronymus Commentariis in majoreſque & minores Prophetas. Vix ego dubito quin ea fere omnia quæ Aſteriſco fuerunt olim notata, abſint à codice tuo, adſint autem quæ Obelo. Hæc periclitantem plurimum

plurimum adjuvabit Joſuæ Editio à Viro Eruditiſſimo Maſio inſtaurata: antiquiſſimum enim Codicem Syrum nactus fuerat ex Græco Hexaplorum Origenis quæ Euſebius Cæſarienſis manu ſua correxerat, verbum è verbo Syre ante annos mille redditum, Aſteriſcis, Obeliſcis, Lemniſcis & Hypolemniſcis Origenianis inſtructum. Videbis ſi ubique pura eſt, ut facile credo, ea fere omnia quæ Aſteriſco apud eum notantur, à Codice tuo abeſſe; quæ vero Obelo, adeſſe; quo ſæpius aderunt illa, hæc vero aberunt, eo κιβδηλίας frequentiora erunt τεκμήρια: his duobus argumentis tertium accedit, textus cum teſtimoniis quæ antiquiſſimi Patres referunt, comparatio. In exercitationibus noſtris Biblicis hæc & ſimilia de Editionis Romanæ textu frequentiſſime periclitati ſumus, fereque ſemper deprehendimus quæ Aſteriſco notata ſunt, abeſſe; quæ Obelo, adeſſe; quæ textus 70 Seniorum ἀκιβδήλου, qualis ante Origenianarum notarum cum textu confuſionem in Eccleſia legebatur, certiſſima ſunt argumenta. Non enim arbitror te ejuſmodi comparationis peritum, eorum ſententiæ accedere qui illius prorſus rudes 70 Interpretum editionem eo ſinceriorem judicant, quo propius abeſt à textu Judæorum Neoterico: Codicem enim tuum veram & germanam 70 In-

terpretum Editionem inſcribis, nec immerito, verum à Judaico Neoterico quantis diſtat paraſangis? Nec iſtæ differentiæ Neotericæ ſunt: eaſdem deprehendit Origenes; quæ tantæ diſcordiæ cauſa fuerit non eſt hujus loci diſputare. Ex iis quæ diximus oritur difficultas quæ cuidam forſan videbitur non levis. Si meâ ſententiâ Romana Editio germana eſt 70 Interpretum, unde fit ut à tuo Codice tantopere diſſideat? Primum nego tantum eſſe diſſidium, ut ideo jure non poſſit utraque dici germana; maximum, inquis, diſſidium reperitur in libris Judic. & Job. Jobi multa capita, v. g. ſex priora, 24, 30 & 36, & tria poſteriora, cum Editione Romana contuli. Confer antiquum aliquem N. T. Codicem Græcum cum excuſo Textu, & differentias deprehendes plures & majoris momenti; hoc expertus dico.. De illo antiquiſſimo Evangeliorum & Actuum Codice Cantabrigenſi verba non facio, immaniter enim ab excuſo diſtat, ſed de quovis alio Manuſcripto, qui multo propius ad excuſum accedat; imo comparentur duo quilibet antiqui Novi Teſtamenti Manuſcripti, & occurrent tibi varietates vix minus numeroſiores. Num ideo alteruter aut neuter Manuſcriptus erit N. T. germanus textus. Secundo, Dico iſtius varietatis triplicem eſſe cauſam; pri-

mam

mam attigit ſupra Origenes quæ aliis omnibus Libris communis eſt, ſecundam reddit S. Hieronymus præfat. in Paralip. quæ 70 Interpretes potiſſimum ſpectat. Triplex fuit 70 Interpretum correctio Origeniana, Heſychiana, & Luciana; hinc Codicum iſtius Interp. triplex varietas. Heſychiana videtur tua Editio: Audio enim Alexandriæ olim deſcriptum fuiſſe Codicem tuum. Maſio Lucianus videtur ille Codex ex quo Editio Romana expreſſa eſt, mihi vero potiſſimum Origenianus: Lucianus enim, ut conſtat ex Euſebio & Suida in verbo Lucianus, interpretationem Eccleſiaſticam ubi vitiatam eſſe illi conſtabat, ad Hebræi Textus normam caſtigavit; Origenes vero purum putum 70 Interpretum textum repræſentare ſategit; ubi autem ab Hebræo variabat, id Aſteriſcis vel Obelis notavi; ubi vero Codices 70 à ſe invicem Lemniſcis & Hypolemniſcis: Sæpiſſime autem deprehendes ubi Patres & Scholiaſtæ monent aliquid eſſe de Textu 70, ſic haberi in Editione R. licet ab Hebræo Textus ille diſſentiat. De Aſteriſcis verba non facio, qui ſunt notæ verborum & ſententiarum ad repræſentandum Textum Hebræum, ubi Editione Eccleſiaſtica amplior erat de induſtria additarum. Sæpiſſime dico, aliquando enim aliter deprehenditur. Hinc fit ſæpius cum differt in re

 tantilli

tantilli momenti ab Editione R. Codex tuus cum Hebræo Textu conſentiat. Alia cauſa quamobrem Origenianam illam Editionem exiſtimem aut potiſſimum Origenianam, eſt quod non tantum Aſiæ majoris Eccleſiæ Codices Origenianos amplexæ ſint, ſed Græciæ, Conſtantinopoleως, Aſiæ quoque minoris & vicinarum Regionum, Romæ quoq; & Italiæ Magnates, & Bibliothecæ celebres Origenis hexapla deſcribi ut omnium Editionum correctiſſima, indeque Editionem 70 exſcribi magnopere curabant, ut S. Hieronymus teſtatur, apparetque ex Authorum qui in illis Regionibus vixerunt commentariis, qui omnes Origenis hexapla maxime commendant. Tertia varietatis cauſa eſt, quod multi antiquitus, ſi quid in Editione Eccleſiaſtica varium deprehendebant, neſcio qua textus Hebraici & oſtentandæ πολυμαθείας ξηροκακοζηλίᾳ, illud ſtatim ex Aquilæ aut Theodotionis Editione corrigebant, quis enim tum temporis ex Hebræo textu emendationem illam præſtare potuiſſet? Ex his cauſis fit ut Codices 70 Interpretum etiam correctiſſimi inter ſe nonnihil varient, etiam ubi Amanuenſium negligentia aut ignorantia nulla eſt vel alteratio commiſſa: Correctiſſimos dico ne exiſtimes hic de mixtis illis Editionibus me verba facere, quales ſunt Complutenſis, Antverpienſis,

ſis, Francofurtenſis, & aliæ. Illæ enim non ſunt ullo modo ſinceræ 70 Editiones, ſed farrago quædam ex Editione 70 Seniorum, & interpretatione Theodotionis collecta. Interrogabor forſan hoc dato, utramque illam Editionem germanam 70 Seniorum interpretationem, utra purior, & ab omni menda defæcatior. Romanam præſtare ratio ſana & experientia ſuadere videntur. Ratio Romana eſt ex Origeniana exſcripta, quæ ſemper habita eſt ſinceriſſima, deinde Vaticani exemplaris ex quo expreſſa eſt Romana Character, ut eam deſcribunt qui Editioni præfuerunt, antiquitatem arguere mihi videtur nonnihil reconditiorem quam quæ tuo poſſit exemplari convenire. Experientia, extat Olympiodori catena in Job. latinitate donata; eſt etiam apud nos Græcum illius Exemplar, non equidem uncialibus litteris, ſed pulcherrime in charta vitulina deſcriptum. Scriptio quintum aut ſextum ante hoc ſæculum indigitare videtur. Romanæ Editionis textus cum iſto fere ſemper convenit, & fere ubi diſſentit, cum tuo convenit; ſed ut plurimum diſſenſionis cauſa eſt, quod Textus tuus & catenæ aliquam dictionem ſibi ex Hebræo adſciſcunt. Idem facile deprehendetur ex Latina iſtius Catenæ interpretatione. Pauciſſima ſunt in quibus Textus Jobi qui in catena iſta integer exhibe-

exhibetur ab utroque exemplari diſſentiat. His addi poſſunt vetuſta illa exemplaria cum quibus collata eſt Editio Romana; quorum unum vetuſtiſſimum illud, majoribuſque literis deſcriptum, cum eo de quo Editio illa expreſſa eſt, per omnia conveniebat. Aldina Editio, ipſa quoque germana 70 Seniorum interpretatio, atque ex antiquis Codicibus exſcripta ſæpius multo (id in nonnullis capitibus periclitatus ſum) cum Editione Romana Jobi convenit quam interpretatio à te edita, licet nonnunquam ab utraque diſcedat. Utra ſincerior ex aliorum Librorum collatione certius dijudicaretur, de quibus plura extant argumenta eorum quæ juxta Septuaginta adeſſe debent aut abeſſe. Non præteribo eorum quæ notat Origenes in ὑπομνηματίῳ quod edidiſti, haberi in 70 textu, non autem in Hebraico unum abeſſe ab Editione Romana, tuæ vero adeſſe cum aliqua tamen varietate; hoc ſcilicet περιελθὼν τὴν γῆν καὶ ἐμπεριπατήσας ἐν αὐτῇ. Sed R. Editioni conſentit catena, necnon ipſe Origenes in Commentario, ut Aldinam Editionem omittam, cæteroſque libros antiquos quorum ope Editio R. adornata eſt. Forſan variarunt exemplaria, forſan ab aliquo deleta ſunt, eo quod in Hebraico non legerentur ſtatim quæ repetuntur. In fine Jobi notat Origenes multa

legi

legi apud 70. quæ apud Hebræos non leguntur. Sic eſt in utraque Editione; verum tua verſiculos tres ſuperaddit quæ omittit Romana. At Romanæ conſentiunt Catenæ textus, Origenis Commentarii, Aldina & alii Libri antiqui, ipſaque ratio: continet enim additio illa inane & inſulſum gloſſema. Diſcrimen omnium quæ deprehendi maximum legitur c. 5. poſt v. 21. Ibi Editio tua verſiculos duos exhibet qui nullibi leguntur, nec in vetuſtis Rom exemplaribus, nec in Catena Jobi, nec in Hebræo, nec in Ald. In Aldina tamen paucula quædam verba adjiciuntur, quæ alibi non extant; iterum ibidem poſt v. 23. leguntur in Editione tua quatuor verſiculi quæ R. non habet, nec habebant antiqui R. Codices. Horum verſiculorum duos habet Aldina Editio, qui ex Hebræo deprompti ſunt, ſed alios nec Hebræus textus exhibet, nec ullus alius, nec exhibere debuerunt, cum ejuſdem rei eidem loco ſuperfluam contineant repetitionem; itaque nihil ſunt aliud quam ejuſdem rei ex Theodotione, aut alio interprete germano textui aſſuta interpretatio. Cæterarum differentiarum quæ quidem mihi occurrerunt, nulla eſt quæ huic poſſit comparari; omnes ſunt unius aut alterius dictionis pluresque in primo capite quam alibi deprehendi. Sed harum præcipuæ iis qui

Editioni

Digitized by Google

Editioni R. præfuerunt, non fuerunt incognitæ, illas enim ex nonnullis antiquis Manuſcriptis in Scholiis ſuis adnotarunt. At R. Editio præter antiquos Codices catenam illam habet adverſus tuam ſemper fere conſentientem, ut præteream commentarios in Jobum, qui Origeni tribuuntur. Maximi autem facienda eſt Catenæ autoritas, cum ipſa ſit antiqua, & ex plurimis & antiquis patribus collecta: Initio cap. 38 Exodi, quædam verba habet Editio tua, quæ à Romana abſunt, ut & ab Aldina, vetuſtiſque aliis exempl. quæ ex alia interpretatione juxta Hebræam deprompta videntur; ita enim leguntur initio cap. 37. Sunt & alia nonnulla quæ ex Aſteriſcis Orig. ut & in Aldina in tuam videntur intruſa. Quod ad cap. 12 Judicum, tanta revera eſt differentia toto capite in verbis, ut omnino videatur alia tranſlatio, ejuſdem tamen rei, verbis enim non ſenſibus differentia conſtat, ſi primum verſiculum excipias. Nunc quæritur utra 70 Seniorum interpretatio ſincerior? Non eſt mihi antiquus Liber aut Commentarius cujus teſtimonio hanc litem diſcernere poſſim. Verum notæ R. in hoc caput nonnulla referunt ex antiquo Scholiaſte quæ eodem modo ſeſe habent, quo Editionis tuæ textus; ea quæ refert Scholiaſtes ille, ex alia quam ex 70 Interpr. Editione:

Digitized by Google

tione: Neque omnino juvat Codicem tuum Aldina Editio, quæ hoc loco Codici tuo fere perſimilis eſt. Certum eſt enim in hanc Editionem ſeu Codices ex quibus exſcripta eſt, multa heterogenea irrepſiſſe, cujus irreptionis multa paſſim occurrunt argumenta; nolim, Vir eruditiſſime, hæc à me dicta exiſtimes in tui Codicis præjudicium, multo minus contemptum. Hæc ſcribo, eo quod nonnullis argumentis quæ breviter attigi, ad id adducor: Nolim quoque exiſtimes me Editionem R. omnis mendæ putam credere, habet ſuos nævos hæc Editio; quod non diſſimularunt & in Scholiis & in Præfatione qui eam Romæ curarunt. Exempli cauſa, Gen. cap. 5. v. 25. Ubi de annis Mathuſalæ; ſic cap. 11. v. 24. ubi de Nachor, aliiſque in locis eodem capite, in quibus tua, ſicut Aldina multo ſincerior eſt: Multis tamen nominibus excuſari poteſt. Codex enim ille vetuſtiſſimus ex quo Editio iſta deſumpta eſt, ab initio Geneſεως, ad cap. 47. plurimum mutilatus erat, ideoque Editio R. his locis aliorum Codicum ope reſtituta eſt. Deinde in Numeris ubiq; varietas maxima eſt, & potiſſimum his in locis, ut varias Editiones conferenti, & ea legenti quæ Joſ. Scaliger ex Euſebii & Georgii Syncelli παντοδαπῆς ἱστορίας excerpſit, manifeſtum eſt. *Relege*, inquit S. Hieronymus

ronymus ad Vitalem, *omnes veteris & novi Teſtamenti Libros, & tantam verborum diſſonantiam, & Numerorum inter Judam & Iſrael, id eſt, inter regnum utrumque confuſionem, ut hujuſmodi hærere quæſtionibus non tam ſtudioſi quam otioſi hominis eſſe videatur.* Denique quod ad annos Mathuſalæ attinet, ſibi conſentientes habet Codex Rom. omnes prope Libros Græcos & Latinos ab annis mille trecentis, ut hac de re conqueruntur Euſebius, Sanctuſque Auguſtinus: Græci tamen poſteriores defendunt hunc errorem, ut ex Georgio Syncello colligitur apud Scaligerum in Theſauro temporum, initio Notarum ad Euſebii παντοδαπὴν hiſtoriam. Vix occurrent unquam ulli Codices qui interpretationem illam ab omni additamento, & deliberata mutatione immunem exhibeant, niſi ſaltem exæquent Origenis ætatem. Ut enim Luciani & Heſychii correctiones miſſas faciam, ſtatim poſt Origenem Hexapla per Eccleſias divulgata, non modo quæ addidit ſub Aſteriſco, ſed etiam nonnulla alia ex heterogeneis interpretationibus in textum 70, intrudi cœperunt. Feliciſſimi ſunt illi Codices qui paucioribus ejuſmodi irreptionibus ſcatent. Editio Romana quantum hactenus judicare potui, omnes alias, tuumque Codicem hac felicitate vincere videtur, idque deprehendes ſi ſinceritatis ar-

gumenta

gumenta ſuperius allata de Codice tuo experiaris, ςίχηρ© eſt in Codice tuo totus Liber Jobi: excipienda tamen eſſent duo priora capita, ultimumque caput à v. 7. ad finem, ut docent Hebræi, notavitque S. Hieronymus, reſque Hebraice callentibus palam eſt. Sed univerſa illa Libri ſcriptio manifeſtiſſime docet, hodiernas verſuum Hebraicorum diſtinctiones Neotericum eſſe inventum, non modo Codicis tui ſcriptori, ſed etiam Aquilæ, cæteriſque omnibus antiquis Interpretibus incognitum, quod tandem ab Europæis abhinc annis paulo minus centum uſurpari cœpit. Aliquot poſt hoc tempus annis, Novum Teſtamentum in verſus diſtingui cœpit. Sed verſuum diſtinctionem capitum diviſio quadringentis fere annis anteceſſit. Chriſtianam capitum diviſionem, & Concordantiarum artificium Judæi tandem imitati ſunt, utpote Paraſchis ſuis, necnon Sidris Maſorethicis multo faciliorem & tractabiliorem. Meam de Codice tuo ſententiam libere aperui, eam ut æqui boniq; conſulas plurimum rogo. Tuæ forſan contraria eſt, ſed ab æquitate & humanitate tua ſpero te ægre non laturum, ſi libenter & amice quod ſentio, tibi expoſuerim. Fieri poteſt ut cum de Codice tuo plura legerim, ſententiam mutem; non enim is ſum qui abſolutam ſinceritatem, & omnibus ſuis

numeris

Digitized by Google

numeris velut ἀπαςιλογία quædam conſtantem Editioni Romanæ tribuam. Si Codex aliquis daretur exacte ut tuus, & magna cum cura deſcriptus, quique Origenis ætate non eſſet inferior, cæteris paribus, illi potius in rebus dubiis crederem quam Editioni Romanæ: nec nego multis in locis illam Editionem ex tuo utiliter corrigi poſſe, vix enim poſt Origenem Hexapla ullus Codex omnes ἁπλῶς Aſteriſcorum & heterogenearum interpretationum irreptiunculas evaſit. Epiſtolæ modum jamdiu exceſſi: itaque ne moleſtus tibi ſim, ſcribendi finem facio, ſed ne me amandi finem facias plurimum opto. Vale, & me tui obſervantiſſimum ama.

Pariſis, 7 Kal. Sept. Anno 1638.

EPIST.

EPIST. LV.

J. Morinus Cardinali *Barberino* unionem Abbatiæ Juliacenſis domui Pariſienſi oratorii poſtulat.

Eminentiſſimo & Reverendiſſimo Principi Cardinali Barberino *Domino ſuo Colendiſſimo* J. Morinus *Cong. Orat. Presb. cum humillimo obſequio* S. D.

AUdaculus forſan Eminentiæ tuæ videar, qui gratiam opemque tuam imploraturus, eam rebus maximis gerendis intentam Epiſtola mea interpellem; verum duæ res ſunt quæ me hac ſuſpicione ſi non penitus liberant, eam tamen ambæ plurimum elevare & excuſare mihi videntur; hanc enim confidentiam in animum meum induxit tua in me benevolentia, quam non obſcuris verbis & mihi privatim, & aliis publicè teſtatus es: ſed eam potiſſimum confirmavit res ipſa, cujus cauſa humilis, ſupplexque nunc conſuetam Eminentiæ tuæ benevolentiam imploro. Conceſſit Rex Chriſtianiſſimus in favorem Congreg. noſtræ, ut Abbatia, vulgo

dicta de Julii Ordinis Canonicorum regularium S. Auguſtini milliaribus 7. ab urbe diſtans, Domui Pariſienſi in perpetuum uniretur, atque ut ita dicam incorporaretur, ideoque abdicavit Rex jure Nominationis ſive electionis in Abbatem; conſenſit electioni faciendæ Reverendiſſimus Epiſcopus Meldenſis in cujus Diœceſi ſita eſt Abbatia illa, cujuſque juriſdictioni eſt obnoxia; reſignavit Abbatiam Abbas, eamque S. D. N. Papæ in favorem & commodum unionis depoſuit, unionem optant & promovent ipſi Religioſi; his conditionibus quæ veluti præjudiciales actiones requiri judicantur, magno cedentium conſenſu peractis & præparatis, ſupereſt rei forma animaque autoritate ſummi Pontificis infundenda & introducenda, Abbatiæ ſcilicet illius unio & incorporatio cum domo noſtra Pariſienſi ſedis Apoſtolicæ diplomatis inſtituenda & ſtabilienda: ut huic cauſæ quam æquam juſtamque Rex Chriſtianiſſimus, & omnes quorum interfuit, cenſuerunt, Summi Pontificis animum gratiamque conſilio & autoritate concilies, non ego, quis enim ſum ut mei ergô Eminentiam tuam exoratum ſperem? Sed optimi Cardinalis Berallii Parentis & fundatoris noſtri quem ad ſupremum Cardinalatus dignitatem ſummus Pontifex Patrinus tuus peramanter evexit, ſingularia in Eccleſiam Catholicam meri-

ta

Digitized by Google

ta apud eminentiam tuam intercedunt; intercedit quoque, & quam humili poteſt cum obſequio, hoc beneficium efflagitat pedibus tuis, mecum provoluta congregatio noſtra quæ immatura parentis ſui morte, pupilla patronoque orba, & rerum inops in ſinum tuum confugit, benevolentiæque tuæ aſilum invocat, vere enim & ſincere dicam, Congreg. noſtra domus præſertim Pariſienſis a Parente ſuo pietatem, humilitatem, animumque in Eccleſiæ Catholicæ miniſterium propenſiſſimum, & in ſedem Apoſtolicam devinctiſſimum hauſit & expreſſit; ſed opes quibus ſuſtentaretur, & ad ſcopum in quem collimat aſſequendum juvaretur, parciſſime accepit: ideo licet Abbatia illa paucorum redituum ſit Sacerdotium, potiſſimam tamen fundationis partem unita componet; itaque ſi unionem iſtam commendatione tua quam nobis benevolam vehementiſſime exoptamus, obtinere nos contingit, non modo tanto beneficio Congreg. noſtram devinctiſſimam tenebis, verùm etiam illi fundator alter qui genitam amplexus fueris, teneram foveris, debilem & nutantem ſuſtinueris & confirmaveris. Sicut enim a primo Parente cum vita brachia, manuſque accepit; ſic, ut ea explicare & movere poſſit Eminentiæ tuæ beneficio conſequetur. Conſilia cœptaq; tua Deus properet, teque incolumem Eccleſiæ ſuæ quam diutiſſime

ſime conſervet: Vale, Eminentiſſime & Eruditiſſime Cardinalis, & me tui obſervantiſſimum amare ne deſinas.

Pariſiis xij *Kal. Nov. Anno Salutis.* CIↃIↃCXXXVIII.

EPIST. LVI.

J. Morinus Cardinali *Barberino* ipſum Romam vocanti ſe iterum ſpondet.

Eminentiſſimo & Reverendiſſimo Principi Franciſco *Cardinali* Barberino J. Morinus *Congreg. Orat. Presb. ſumma cum obſervantia S. D. P.*

Eminentiſſime Cardinalis,

LIteras Eminentiæ tuæ reddidit mihi Eminentiſſimus Cardinalis Bichius, quas legens faciem ſenſi ſæpius pudore ſuffundi, ſingulis enim fere periodis animo recurſabat, quæ ſcriptis meis laudes deferrentur, quiſve deferret. Me equidem in tenui laborem non impendiſſe, neque ut dicitur, ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον effudiſſe, & facile credebam, & res ipſa ſuadebat; verum tenuitatis ingenii mei bene conſcius, quod difficilia tentaverim a nemine improbatum iri ſpe-

ctavi

Digitized by Google

ctavi tantum; difficilis cœpti perſecutionem aliquantulum laudis promerituram vix conjiciebam; at ab Eminentia tua non approbationem modo, ſed laudes, eaſque adeo honorificas reportaturam non ſperavi, non conjeci, non cogitavi: quidquid de illo honore dicam quo me tam benevolè cumulat Eminentia tua, quæ literis ſuis non minori eruditione quam ſuavitate condîtis, me Romam cùm jubere poſſit, peramanter invitat, idque iterari mihi per Eminentiſſimum Cardinalem Bichium procuravit, qui me ab Eminentia tua ſtudiosè commendatum humaniſſimè dicam & officiociſſimè excepit, itineriſque ſui comitem eſſe voluit. Iſta me obſequio tuo non devinciunt, Eminentiſſime Cardinalis, quippe qui benevolentiæ tuæ demonſtratione me tibi devinctum jamdudum habes, ſed animum gratum & obſequioſum teſtandi, quanquam maxime velim, omnem occaſionem ſpemque præripiunt; non abs re auſim hac in cauſa uſurpare S Patriarchæ Jacobi reſponſum Patri, de proſpero & tam prompto venationis ſucceſſu, interroganti datum, *voluntas dei fuit ut cito occurreret mihi quod volebam.* Licet enim de me ſcriptiſque meis tam fauſta conjicere, aut etiam cogitare non auderem, effecit Deus cujus κρείσσων νόος ἠέπερ ἀνδρῶν, ut cito occurreret mihi quod volebam, audenterque deſideraſſem, & con-

quiſiiſſem niſi conſueta amantibus animi impotentia ſomnia fingere mihi ipſi viſus fuiſſem: his accedit rei cui illuſtrandæ labores meos deſtinas, nobilitas, utilitas, ſanctitas, quæ me ad tua juſſa capeſſenda mea voluntate currentem vehementer incitant. Chriſtianarum enim muſarum hoc eſt, Sacri textus, hiſtoriæque & diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſemper mihi viſa ſunt dulciſſima ſtudia, de his auſim jactare quod Poeta de ſuis Muſis;

Harum ſacra fero ingenti perculſus amore,
Me igitur illæ ante omnia ——
Accipiant, cœlique vias, & ſidera monſtrent.

Id tum mihi contigiſſe credam, cum me domi tuæ acceperis ſuaviſſima converſatione tua, & eruditiſſimis colloquiis beaveris. Quoniam igitur ita jubes Eruditiſſime Cardinalis, & φίλτροις inſuper tam amabilibus alicis, Romano itineri me accingam, deoque juvante ad diem qui mihi ab Eminentiſſimo Cardinale Bichio circa proximum Paſcha condicendum eſt, expeditus ero, ut ipſius comitatui me poſſim conjungere, præſenſque propenſiſſimam & devotiſſimam obſequio tuo animi mei voluntatem, quæ ſola mihi gratitudinis demonſtrandæ lux affulget, Eminentiæ tuæ conſecrare. Deus te incolumem Eccleſiæ ſuæ, ſacriſque literis conſervet quam diutiſſime,

tiſſime, Eminentiſſime Cardinalis, ſaxitque ut me tibi obſequentiſſimum amare pergas.

Datum Pariſiis Anno Salutis
CIƆIƆCXXXIX. vij *id. Feb.*

EPIST. LVII.

Lucæ Holſtenii Commonitorium *J. Morino* Romæ exeunti.

Commonitorium P. Johanni Morino.

CL. Morine, Lucas Holſtenius hoc te abeuntem rogat, ut amici ex animo tibi addictiſſimi memoriam ſerves, ut amicos in itinere & Pariſiis ſalutes, hoſce potiſſimum, Senis, Gulielmum Sohier, virum perhumanum & doctum, & Illuſtriſſimum Dominum Piccolominæum Archiepiſcopum; Piſii, Paganium Gaudentium, virum multis libris editis Clarum, qui tuo congreſſu vehementer delectabitur; Liburni, Spiridonem, Monachum Græcum Eccleſiæ Græcæ ibidem præfectum καλλιγράφου, a quo ſorte aliquid miſſorum nanciſci poteris; Aquiſſextiis, fratrem Illuſtriſſimi Domini Peireſcii, & Cl. Dominum Gaſſendum; Avenioni, Illuſtriſſimum Dominum

Epiſcopum Vaſionenſem, cujus Præneſten hic edi curo; Pariſiis, Puteanos Fratres, viros omnibus nominibus optimè de me meritos, quibus me & mea ſtudia diligenter commendes; tum Reverendum P. Sirmondum, Petavium, Vaſſæum; & ſi adſit Nic. Rigaltium, tum Dominum Cramoiſy; roges Patrem Sirmondum ut Theodoreti Epiſtolas Manuſcriptas ad Eminentiſſimum Cardinalem noſtrum remittat, ubi ſatis eo exemplari uſus fuerit. Domino Cramoiſy mitto indicem librorum Græcorum qui penes me ſunt, quos tuo arbitratu cum aliis ab ipſo editis commutabo: rem totam plenius ex ipſis literis perſpicies. Cum Dominis Puteanis velim agas de Vitis Pontificum, quas paro; & præſertim de Anaſtaſio bibliothecario, cujus exemplar Pariſiis extare aiunt ab edito longe diverſum. Reverendiſſimo P. Sirmendo quam commendatiſſima eſſe cupio ſtudia mea, cui id velim perſuadeas me nomini ipſius eſſe addictiſſimum: id quoque perquiras num Anaſtaſii Sinaitæ opera græca Manuſcripta meo ſumptu atque ære hic tranſcripta, Domino Craimoiſi tradita fuerint. Nollem enim perire, uti etiam collationes Hoſeæ Prophetæ ad antiquiſſimum exemplar Barberinæ bibliothecæ à me inſtitutas quas P. Philippæo tradendas miſeram: plura tempus vetat, tu amantem redama, & rem feliciter

citer gere : ſic tibi iter quod paras cæteraque omnia ex voto tuo meoque proveniant.

Romæ 7 *Martii* 1640.

Tuus ex animo,

L. Holſtenius.

Diſſertationes ad Concilium Nicænum ad Illuſtriſſimum Dominum Archiepiſcopum Tholoſatem mittas, rogo : cui per patrem Buſſonem eas jamdudum promiſi, iis ſi commodum erit, adjungas exemplar Demophili mei. *Vale.*

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. LVIII.

J. Morinus Abrahamo Ekellenſi Codices quoſdam *MSS.* qui Bibliis Pariſienſibus quæ tunc edebantur utilitati ac ſplendore futuri erant, Pariſios ſecum deferat illum monet.

Joh. Morinus Abrahamo Ekellenſi.

Litteræ tuæ primo Julii datæ mihi redditæ ſunt, quibus nihil mihi potuit contingere jucundius, cum præſertim ex iis intellexi te ad iter Pariſienſe accingere, huc venias, Deum precor, ſalvus & incolumis; priores tuas literas accepi, iiſque reſpondi. Eminentiſſimum Cardinalem Barberinum Arabica Biblia conceſſurum ſpero, imo confido; aliter ſi fiat, liber Eſther ſimul cum libro Baruch eſſet ex iſto codice exſcribendus. Dictionaria & vocabularia quæcunque habes aut recuperare potes non erit inutile in omnem eventum tecum deferre, quod ad varias illas lectiones quæ apud Cardinalem Pallotum extant, quæ deſcribendi otium tibi aut nullum erit, aut bene admodum commodius eſt ut tecum deferas, poſtquàm

quàm hic in lucem editæ ſuerint, illas Romam rediens tecum referes. Sanè editæ erunt Bibliis utilitati & ſplendori, nec hoc opinor, rogatus denegabit Eminentiſſimus Cardinalis Pallotus, hæc enim unde accepta fuerint declarabitur, & gratiæ commodantibus publicè habebuntur; ampliſſimum virum D. le J'ay tuo nomine ſalutavi, te quàm officiociſſimè reſalutat, & avidiſſimè expectat, continuationem in adventum tuum differt, tibi ſe eſſe devinctiſſimum ut verum eſt ubique prædicat. Optatiſſimus venies; commodiſſima ut opinor eſt occaſio itineris Eminentiſſimi Cardinalis Bichii qui in Galliam revertitur ad Epiſcopatum ſuum. R. P. Goezaldus in Galliam reverſurus eſt, ambo comitatui Cardinal. vos adjungere poteſtis, eliges quod erit tibi rebuſque tuis magis commodum, itineris ſumptus quos judicaveris neceſſarios, ſuppeditabit R. P. Goezaldus. Maſſiliæ præterea & Lugduni, ſi qua re indigueris ut ea noſtris qui ibi habitant abundè ſuppeditetur, magna cum cura providebo titulos quoſdam capitum atque etiam librorum qui in Bibliis Syriacis a me emptis, deſunt ex vaticano deſcribere, quæſo ne ſis immemor; faxit Deus ut ſalvum & incolumem quam cito hic te amplexemur. Vale & me tui obſervantiſſimum & amantiſſimum ama.

Pariſiis 3 nonas Aug.

EPIST.

EPIST. LIX.

J. Morinus Hilarioni Abbati Sanctæ Crucis in *Jeruſalem*, *Abrahamum Ecchelenſem Romam* redeuntem ei commendat, ſimulque quid in adornandis Bibliis *Pariſienſibus* operam preſtiterit *Ecchelenſis* declarat.

Hilarioni *Reverendiſſimo Abbati S. Crucis in* Jeruſalem.

GRatulor mihi occaſionem datam ad te ſcribendi, vix enim aliquid ſuavius mihi contingere poteſt, quàm ut ſæpius animum tuum ſubeat memoria noſtri: in urbem redit Abraham Ecchelenſis vir tibi, omnibuſque literarum amantibus percharus, quamdiu Pariſiis vixit otio nequaquam, verum ſtudiis acerrime ſemper incubuit, libros Bibliorum Arabicos & Syriacos qui hic non extabant, latine vertit, alia duo opuſcula Arabica quæ ad Biblia nihil pertinent, latinè quoque vertit, & typis mandari curavit; reviſit quoque & recognovit textum Arabicum & Syriacum jam à Gabriele Sionita excuſum, illiuſque Latinas verſiones; hæc omnia

omnia tam pauculo tempore deſudavit. Eminentiſſimus Cardinalis Richelius magnis pretiis ut hic ſubſiſteret, invitavit; ſed nihil ſe polliceri poſſe injuſſu Eminentiſſimi Cardinalis Barberini prudenter & modeſtè reſpondit; reverſurum plurimi ſperant, & avent, atque ego exiſtimo de re literaria eſſe ut revertatur: quæ enim ad literas ſpectant multo commodius Pariſiis quàm Romæ inſtruuntur & conficiuntur. Quidquid futurum ſit, hanc te ſalutandi occaſionem, me meaque ſtudia tibi commendandi lubens accipio. Quid enim honorificientius mihi contingere poteſt, quam a viro tanto amari & commendari? Vale Abbas Reverendiſſime, meque obſequioſè te colentem continuo amore proſequere.

Pariſiis xvj *Kal. Jan.* 1641.

EPIST.

EPIST. LX.

J. Morinus Cardinali *Barberino* de eodem Argumento.

Eminentiſſimo Cardinali Barberino.

Eminentiſſime Cardinalis.

REdit in urbem D. Abraham Ekellenſis officio propter quod huc vocatus fuerat, diligenter & magno cum omnium doctorum applauſu defunctus. Abiens vehemens ſui deſiderium illis reliquit; ſperant hîc cum bona Eminentiæ veſtræ venia brevi reverſurum, qua de re pluribus aget cum Eminentia veſtra ipſe Abraham, quem illi maximo cum affectu commendarem, niſi ſcirem commendatiſſimum, utpote ab ea & benevolentia ſua & beneficiis cumulatum: admonuit, credo, Eminentiam veſtram Illuſtriſſimus Nuntius de libro quodam paucis ante diebus a Jeſuita compoſito, eumque ad eam aut miſit aut mittit, neceſſe prorſus eſt ut librum legat Eminentia veſtra aut doctoribus legendum committat, & ab iis excerpta videat & diligenter conſideret; ea enim doctrinæ capita continet, quæ ſi affirmavero contineri, aut quivis alius, nemo nobis eſt credi-

crediturus, cum in fronte geſtet honorificum à ſocietate teſtimonium, quapropter illorum enarratione ſuperſedebo. Videt Eminentia veſtra ſanctitatem ſuam, libros P. Boni libris prohibitis inſerendo nihil profeciſſe, ſed animadverſionem illam de ridiculo habitam; aliis itaque remediis opus eſt, quæ fruſtra nunc a noſtratibus Epiſcopis aut a Sorbona ſperarentur. Cæterùm Eminentiam veſtram enixiſſimè rogo ut mei nunquam ſit immemor. Deus eam quàm diutiſſimè ſervet incolumem.

Pariſiis xvij *Jan. Anno* 1641.

EPIST. LXI.

J. Morinus Cardinali *Barberino* exponit quid ſiniſtri acciderit libro *Petri Celloti* Jeſuitæ de hierarchia & hierarchis, *Cellotum* notat imperitiæ.

Eminentiſſimo Cardinali Barberino.

Illuſtriſſimo Nuntio Apoſtolico Romam redeunti has literas dedi, ut ſummam meam erga Eminentiam veſtram, obſervantiam & humillimum obſequium, cùm aliter non poſſim,

poſſim, hoc qualicunque gratitudinis officio teſtarer. Hæret enim animo meo æternúmque hærebit, ea qua me domi tuæ complexus es benevolentia, & eam quibuſcunque obſequiis & miniſteriis promereri non deſinam; hoc unum ab Eminentia tua impetrare ſatago, ut mei nunquam ſis immemor. Romam redit illuſtriſſimus Nuntius, maximum ſui deſiderium omnibus qui cum eo converſati ſunt relinquens, ſincerè enim affirmare poſſum me neminem vidiſſe etſi multos viderim, qui habito cum eo colloquio ipſius comitatem, candorem, modeſtiam, & in rebus agendis dexteritatem & minime fucatam prudentiam non amaverit & laudaverit; defert ſecum ad Eminentiam tuam R. P. Celloti Jeſuitæ librum de hierarchia & hierarchis qui ab Epiſcopis noſtris Meduntæ Carnutum congregatis abhinc paucis diebus cenſurâ notatus eſt. Confecta cenſura omnium Epiſcoporum chirographis ſubſcripta & ad Eminentiſſimum Cardinalem Richelium delata, in ejus manibus hactenus ſubſiſtit. Sorbona quoque in hunc librum graviter inſurrexit, multipliceſque propoſitiones notavit. Cenſura pluſquam 80 doctorum ſuffragiis approbata regiſtris Sorbonicis inſcripta eſt; verum eam publicè edere per ſupremam autoritatem hactenus non licuit. Sua Eminentia doctores nonnullos Sorbonicos deputavit qui

cum

cum R. P. Celloto de his propoſitionibus conferrent; in hunc uſque diem de hac collatione nihil publicè editum eſt, ideo Jeſuitæ Cellotum affirmant Sorbonicis ſatisfeciſſe, Sorbonici contra malas propoſitiones malè propugnaſſe; de hoc libro quid ſentiam aperire non poſſum, cùm illum evolvere nondum per otium licuerit. Pauca folia percurri, ſed prima fronte mihi viſus eſt hic autor multis locis figulinam, ut dicitur, in dolio diſcere materiamque humeris æquam non elegiſſe; ideo aliis negotiis occupatus lectione ſuperſedi; mirati ſunt multi hominem Rhetoricarum Exercitationum τρίβωνα, atque ad collegiorum regimen abreptúm ad ejuſmodi ſtudium repente animum appuliſſe. Propoſitionum a Sorbonicis notatarum pauca exemplaria cudi curarunt, ſed ſine Sorbonicis notis, quarum exemplar ad Eminentiam veſtram mitto, ut & alias manu ſcriptas quæ poſt Sorbonicam Cenſuram a nonnullis Sorbonicis ex R. P. Celloti libris excerptæ ſunt, quarum exemplar quod in manus meas incidere contigit, ſimiliter mitto, ut Eminentia veſtra quid de his pronunciandum ſit decernat; fere enim omnibus male audit hic liber; meritò an immeritò propoſitionibus illis in ipſo autoris textu conſideratis dicernat hanc litem Eminentia Veſtra, quam ſal-

vam & incolumem Eccleſiæ ſuæ Deus quam diutiſſimè conſervet.

Dat. Pariſiis xj *Kal. Junii* 1641.

EPIST. LXII.

Admodum Reverendiſſimo Patri *Johanni Morino* Cardinalis *Barberinus.*

Admodum Reverendiſſime & Clariſſime Pater.

GRatum fuit tua quoque teſtificatione cognoſcere Abrahamum Ecchelenſem eam in Bibliis Syriacis recenſendis iſtic præſtitiſſe operam, quam & perſpecta ejus eruditio pollicebatur & tanti moliminis opus requirebat; ſed non minus mihi jucundum accidit, quod ille viciſſim de tuis ſtudiis, & priſtino in nos affectu ea retulerit, quæ jam pridem ſcire avebam; nam in iis pertexendis te nunc verſari audio quæ cum apud nos eſſes de ſacra rituum Eccleſiaſticorum antiquitate meditari cœperas; quod quidem argumentum eo te cautiùs tractaturum exiſtimo, quod indies largo proventu ſuccreſcere videas Scriptores, qui nihil ad

ad res ſacras tractandas præter Philautiam, & innovandi pruriginem afferentes Eccleſiæ agrum periculoſis novarum opinionum ſpinis ita implicant, ut id unum eos agere dicas qui cum adverſariis Eccleſiæ paria facere videntur: proinde officium, & diligentiam tuam probo, quod de ejus generis libro nos præmonere volueris, quem inter Abrahami Ecchelenſis Sarcinas adhuc deliteſcentem, videre nec dum licuit; interim de remedio opportuno cogitare licebit, quod mature curabitur, utinam eo effectu, ut iſtorum proterviam ſuprema Eccleſiæ autoritas compeſcat. Vale, vir Reverende, & de tuis ſtudiis ſubinde ad nos ſcribe.

Romæ, Feb. 1642.

P. Tuæ,

Studioſus,

Franc. Card. Barbarinus.

EPIST. LXIII.

Johannes Morinus Cardinali *Barberino* libri *Celloti* prolixa eaque paulo atrior critice, qui ſit antiquus & nuperus Curiæ Francicæ Stylus in iis de quibus agit *Cellotus*.

Cardinali Barberino.

Eminentiſſime Domine,

ACcepi literas Eminentiæ tuæ quibus novum benevolentiæ tuæ mihi teſtimonium dediſti, cum & mei & ſtudiorum meorum adeo memorem ſeſe demonſtrat; confidenter igitur illi aperiam, quibus animum meum detineam. Operi quod jam Romæ meditari cœperam, quantum alia negotiola literaria non prævidenti paſſim occurrentia ſinunt, ſedulus incumbo: ſpero brevi me coronidem impoſiturum, nihil enim tota hac æſtate aggrediar; nec amplius ab hoc opere quoad potero me avelli permittam: exiſtimabam neceſſarium huic operi nonnulla inſerere de Eccleſiarum antiquarum figura & forma interiori, ut commodius Epiſcopi in Sancto Sanctorum Tribunal, Presbyterorum & Diaconorum & Altare aut circum Altare ædes, aliorum inferiorum miniſtrorum in choro

choro ſeu Sanctuario conſeſſus, fidelium tam virorum quàm mulierum extra chorum diſtincti ordines, variæque Pœnitentium poſt ambonem ſtationes, explicarentur: cùm autem interior illa figura & ſtructura non parum illuſtrari poſſi Templi Hieroſolymitani quale erat Jeſu Chriſti & Apoſtolorum ſæculo comparatione (multa enim ad illius exemplar inſtituerunt primi Eccleſiæ fundatores) nonnulla etiam de illius delineatione cogitaveram; verum quod pauculis capitulis me conficere poſſe ſperabam, fæcunditate materiæ in molem excrevit: ideo ſeparato libello hæc edere conſtitui, iiſque illuſtrationis cauſa addere quæ Judæi de Templi ſtructura commentantur, atque ut id ordine & dilucide fiat, R. Moſis Maimonidis de templo ſive domo electa tractatum Latinitate donare, quo abundè Chriſtianis ſuppeditabitur quidquid hac de re Judæorum traditiones commemorant.

Quoniam autem Eminentia Veſtra de quibuſdam libris Pariſiis recens editis ad me ſcribit, quos cum Eccleſiæ adverſariis paria facere ait, ſpem facit opportuno remedio ſe curaturum, ne ex eorum pernicie res Chriſtiana damnum capiat, auſim ut id faciat eam exhortari; niſi enim remedium illud a ſede Apoſtolica exoriatur, nulla ſpes eſt ut aliunde proveniat; cùm enim nunc Epiſcopi

Pariſiis non conveniant, & eos convenire certis de cauſis ſit difficile, illius libri cenſuram edere non poſſunt niſi ſinguli, at qui probabile fiet Epiſcopi unius Cenſuram libri iſtius authoritati prævalituram qui a celeberima Societate teſtimonium habet publicum & publicam approbationem? Morbus tamen celerrimum efflagitat remedium, non enim ſerpit Cancer iſte, ſed longis paſſibus graditur, omniaque circumcirca late vaſtat & depaſcitur; ſi hæreſim prima fronte diſſeminaret liber ille, parvum hinc aut fere nullum damnum nunc temporis emergeret; omnes enim Catholici librum hunc librique autorem ut aſpidem horrerent, venenum intra ſe contineret, nec in quem illud cum efficacia ejacularetur, offenderet. Vix enim in ſpatioſiſſimo regno, Deo ſic providente, multorum annorum decurſu Catholicus aliquis a fide defeciſſe auditur Appoſitè S. Auguſtinus hæreſes torrentibus comparat, qui paucis horis in fluvios creſcunt. Sed incremento ſtatim capto paulatim deficiunt & tandem areſcunt. At liber ille de juriſdictione & immunitate Eccleſiaſtica tractat, quam Laici Judices à ducentis & aliquot annis arrodunt, vellicant, paulatimque diſcerpunt, ut in varias partes diſcerptam facilius in ſeſe transferant. Quid vero liber ille ab ima radice juriſdictionem & immunitatem ab Eccleſia

eleſia evellit, & in Laicos velut in nativum ſolum quantum in ſe eſt tranſponit. Præclare tibi videtur diſtinguere inter actiones religioſas & actiones humanas civileſque, crimina quoque mera Canonica ſeu Eccleſiaſtica, quæ ſcilicet contra fidem committuntur & ſacramentorum adminiſtrationem; humanaque & civilia quæ legibus civilibus coercentur: priora Pontificibus, poſteriora Principibus tribuit; verùm iſta diſtinctione immunitas Eccleſiaſtica funditus exterminatur, immunitas & Juriſdictio Eccleſiaſticæ in prius membrum non cadit. Concludit præterea Clericos a Laico Judice damnatos nec degradatos, ſi degradationem noluerit aut etiam neglexerit Epiſcopus peragere, ſupremo ſupplicio puniri tutò poſſe. Hactenus Judicum Laicorum nullus eo uſque temeritatis & impietatis progreſſus eſt. Ea quibus id probat Argumenta craſſiſſimam & & Juris Canonici & moris noſtri ignorantiam arguunt. Forſan non erit E. V. ingratum antiquum recentemque curiarum ſtylum hac in cauſa ob ipſius oculos breviter ponere, ſane id plurimum conducet ad autoris iſtius arguendum malignam ignorantiam; ſic ſe res habuit apud nos ab annis 250. cum publice in libertatem Eccleſiaſticam agere cœptum eſt, ad uſque Bella Civilia ſub Henrico IV. docent antiqui Juriſconſulti no-

ſtri, licet de Jure Divino eximantur Clerici a poteſtate Seculari, Laicum tamen Judicem in nonnullis caſibus agere poſſe in eorum perſonas criminaliter, in aliis civiliter; in priori membro prorſus cum jure Canonico conveniunt, caſus enim illos tantum complectuntur quibus Clericus aut ante aut poſt trinam monitionem per Canones & Pontific. decreta omni privilegio Clericali ipſo facto excidit. Secundi membri caſus vocant privilegiatos, ideo ab annis 250. Paulo plus minuſve celebris in foro fuit criminis quod ad Clericos attinet diſtinctio in privilegiatum & commune; privilegiatum dicebatur illud cujus cognitionem ſibi vendicare poterant Judices Laici, quod privilegiatum dicebant, eo quod jus illud cognitionis Pontificis privilegio ſe habere jactabant; in illud autem animadvertebant civiliter tantùm, nunquam criminaliter, hoc eſt propter crimen illud commiſſum Clericus mulcta pecuniaria tantum puniebatur, cogebaturque in Carceribus Epiſcopalibus ſubſiſtere donec ſatisfeciſſet, ſed in ipſius perſonam aliquid attentare nefas ducebant; antiquiores pragmatici duos tantùm ejuſmodi enumerant, quos Barbare vocant portum (portationem) armorum, & ſalvæ guardiæ regiæ infractionem, hoc eſt, rei quæ ſub manu & profectione regia poſita erat, direptionem: quatuor

tuor alios lapſu temporis addiderunt, tum rex actor erat, tum contra litis ordinem Clericus reus regis actoris forum ſequi tenebatur, quia, inquiunt, rex non litigat in curia ſubditi. 2. Cum Clericus literis ſua manu aut ſigillo ſignatis obligatus eſt, licet actio iſta ſit mere perſonalis, vocari poteſt ad curiam Secularem, & tenebitur reſpondere literas iſtas ſuas eſſe fateri aut negare. 3. Si Judicem Laicum in tribunali ſedentem injuria affecerit. 4. Cum Clericus prophanæ adminiſtrationi ſeſe immiſcet, illius adminiſtrationis rationem Laico Judici reddere tenetur, cum tamen Judicum plerique hoc poſtremum aggredi religione aliqua perculſi reformidarent. Franciſcus I. a Clemente VII. Bullam obtinuit, qua id illi conceſſum fuit; quæ in Parliamento publicè lecta eſt & regiſtrata Anno 1531. ſic fere ſe res habuit ad mortem uſque Henrici II. Regis, id eſt, ad Anno 1559. cum igitur quis Clericus Crimen commiſerat v. g. homicidium, furtum, &c. cum turba armata perpetraverat, duplex erat delictum privilegiatum & commune; privilegiatum armorum portus, commune; furtum, homicidium, &c. prioris cognitio ad Laicum Judicem pertinebat, poſterioris ad Eccleſiaſticum. Clericus in carcere Epiſcopali detinebatur, & ab Epiſcopo ſeu officiali de homicidio, furto, &c. exami-

minabatur, curia verò duos conſiliares delegabat, qui Clericum de portu armorum interrogarent, ſi portûs armorum reus peragebatur, pecuniæ ſumma à Curia multabatur, prohibebatque officiali ne eum ante multæ ſolutionem dimitteret; homicidii verò, furti, &c. judicium pænaque officiali integra & illibata relinquebatur.

Paulatim civilis ille procedendi modus in criminalem reſpectu Clericorum minorum mutatus eſt, ſi crimen aliquod atrox commiſiſſet, v. g. ſi patrem aut matrem occidiſſent, ſi virginem rapuiſſent & violaſſent, aut quid aliud non minoris atrocitatis crimen commiſiſſent; cui juris uſurpationi occaſionem dederunt duæ Bullæ Pontificiæ, prior a Leone X. data, qui trinæ monitionis Clerico veſtem Clericalem deſerenti neceſſitatem tollit, ut omni privilegio Clericali exuatur, neceſſitatem ſolum imponit Bullam quotannis tribus primis quadrageſimæ Dominicis in Eccleſiis Epiſcopalibus legendi: poſterior licentiam dat Regi Clericos in monetæ cuſione ſervientes nulla habita Clericalis privilegii ratione judicandi & puniendi, cujus mentionem faciunt Franciſcus I. in conſtitut. An. 1540. & Henricus II. in conſtitut. 1549. paſſim igitur Clericis minoribus a Judice Laico nulla habita ratione Clericalis privilegii, non tantùm amplius civiliter

civiliter ſed etiam criminaliter punitis, paulautim ad Sacratos Clericos deventum eſt, ſi crimen aliquod atrox contra publicam tranquillitatem perpetraſſent, v. g. ſi cum prædonibus, publicis viis inſidentes, hominem occidiſſent. Judici ſacro offerebatur degradandus, quod ſe præſtiturum negabat eo quod de more criminis communis homicidii ſcilicet cognitionem non habuiſſet, perſiſtente vero Judice Sacro in degradationis denegatione; Clericus Sacratus non degradatus morte afficiebatur, ſed hoc rariſſime contingebat, licet jam tum hæreticorum furoribus tumultuaretur Gallia; cùm tamen aliquocies in atrociſſimis criminibus id factum eſſet, conquerente Clero, id prohibuit edicto Carolus IX. Anno 1571. non obſtante tamen prohibitione iſta, paulatim ab atrociſſimis criminibus ad vulgaria, homicidia, adulteria, furta, &c. devenerunt, eaque privilegiata dici voluerunt; tandem ipſi ſoli horum criminum lites non vocato Officiali inſtruxerunt, morteque damnatum Sacerdotem, ſi degradare recuſat Epiſcopus, quod ſemper recuſat quoties litem non inſtruxit, non degradatum ſupplicio afficiunt.

Quamquam velim, notet hac in cauſa E.V. Primum Clerum Gallicanum nunquam approbaſſe Judicum Laicorum uſurpationem qua de Clericis ſaltem Sacratis criminaliter judicant

judicant extra caſus in jure aut Bullis privilegiorum diſertiſſime expreſſas, famamque privilegii pro privilegio nunquam admiſiſſe, imo nunquam admiſiſſe eam conſuetudinem qua de iis, ut explicatum eſt, civiliter judicant; referre poſſem multos juriſconſultos Gallos qui in eos graviter invecti ſunt, imò ſcripſerunt eos ideo excommunicatos. Hactenus hoc nos docet quotidiana praxis, nuſquam enim permittunt Epiſcopi ſic condemnatos degradari; at libri autor hæc approbat, ut æqua, juſta, & Canonica. 2. Iſtorum criminum cognitionem, ſi ad Epiſcopos deferatur, aut Epiſcopi præveniant, non negant Judices Laici ad Epiſcopos pertinere, nec ipſi hic litibus ab Epiſcopo occupatis niſi data aliqua ſententia provocetur ab abuſu, ſeſe immiſcent; at libri autor omnem horum criminum cognitionem ut debitam a tribunali Eccleſiaſtico abjudicat, docetque ſolos Laicos eſſe legitimos & competentes criminum Judices. 3. Hactenus ſi pro actione civili in perſonam Clerici adeatur Sacer Judex, nullus pragmaticus obnitetur, aut cauſabitur Judicem eſſe incompetentem; at autor libri vult hoc eſſe peculiare foro Seculari, & ei legitimè & per ſe convenire. 4. Vult crimina quæ reſpiciunt actus humanos, quorum cognitionem habent Epiſcopi, dicta fuiſſe pri-

privilegiata eò quòd privilegium hoc eis indulſerint Reges ; hinc colligit jurisdictionem illam a Principibus & eorum judicibus pro libidine limitari, prorogari & abrogari poſſe ; at omnium Juris Conſultorum & Canoniſtarum Francicorum teſtimonio privilegiata crimina ſunt, non quæ cognoſcunt Epiſcopi, ſed quæ cognoſcunt Laici, eo quod eorum cognoſcendorum a Pontifice privilegium Reges acceperint ; cum autem antiqui noſtri juriſconſulti de hac re diſputantes nullum tale privilegium allegare poſſunt, famam privilegii ad tuendam judicum conſcientiam ſufficere ſcripſerunt ; poſtea Reges Franciſcus I. & Henricus II. in nonnullis cauſis Bullas, ut dictum eſt, a Pontificibus obtinerunt ; unicus Leguleius ante 20 Annos ſic privilegiata crimina interpretatus eſt, ſed nomen libro, quo ridiculam expoſitionem ante ipſum inauditam enarrat, præponere auſus non eſt ; at libri novi autor nomen & ſocietatis ſuæ & ſuum præpoſuit.

5. Quod nemo cogitaret, cujus nullum hactenus eſt exemplum, & innumera in contrarium Laicos Epiſcoporum Judices conſtituit, ita ut in eos ut in Laicos criminaliter procedere poſſint, morteque eos damnare, quæ nullus Leguleius, nullus pragmaticus ſcribere auſus fuerat ; longè atrociora evidenter innuit ; legantur, pag. 30,

31,

31,36,37 & ſeq.res quaſque ſanctiſſimas ſubjicit Laicali ſententiæ nulla habita ratione ſententiæ Eccleſiaſticæ præcedentis; cujus hac in cauſa Laicalis eſſe tantùm debet Executrix; ſed hæc longum perſequi.

Quid de Matrimonio dicam? hactenus invaluerat iſtud, Matrimonia regi jure poli non jure fori, Reges poſſe condere Leges ad honeſtatem Matrimonii ſpectantes non ad ſubſtantiam. Iiſdem adhuc reſpondent omnes antiqui Curiarum Senatores, Regum Leges & arreſta ſua ad effectus civiles ſpectare, hoc eſt, dotem, hæreditatem, paraphernalia, donationes, non ad Matrimonii ſubſtantialem diruptionem; at ille omnium Catholicorum primus dixit Laicos Matrimonium irritare poſſe, & Principes Leges Matrimonium dirimentes condere; ſimili temeritate & impietate liberorum adultorum conjugia ſine parentum conſenſu eſſe nulla & irrita, hæc contra perpetuam in Gallia ut & in aliis locis praxim & Concilii Trident. decreta; quoſlibet præterea Clericos vectigales pro Principum voluntate facit non ſecus ac apud nos ruſtici virique ignobiles; contra Canones nullam ſcribere audet Pontificis requirendam licentiam, imò ipſius argumenta eò inclinant, ut inconſulto Pontifice, & invitis Clericis captari poſſint; conſideret denique E. V. quid ſibi velit

Digitized by Google

lit in iſto libro, & hoc potiſſimum tempore longa illa diſputatio qua contendit in Patriarchatu Romano novum Patriarchatum erigi poſſe ut olim Patriarchatus P. C. & Hieroſolym; denique utrumque Imperatorum favore ſuſtentatum, Pontificibus licet repugnantibus, vim autoritatemque obtinuiſſe, cui tandem Pontifices conſenſerint.

Dat. Paris *Id. ib*. Maii, 1642.

EPIST. LXIV.

Johannes Morinus Cardinali *Barberino* in favorem Tranſlationem Epiſcopi *Carnutenſis* in Archiepiſcopum *Rhemenſem*.

Eminentiſſimi Cardinali Barberino.

Eminentiſſime Cardinalis,

PAucos ante dies longa Epiſtola reſpondi iis quæ à me reſcire deſiderabat Eminentia Veſtra. Ipſi datam fuiſſe non dubito, quare eorum narrationem ſuperſedeo; aliud eſt cujus cauſa hac Epiſtola E. V. ſupplex oro; Illuſtriſſimus Epiſcopus Carnutenſis ad Archiepiſcopatum Rhemenſem a Rege Chriſtian-

ſtianiſſimo electus eſt, jam humaniſſimè & benevolè ejus preces audivit E. V. ſi tranſlationem ipſius ad Archiepiſcopatum illum a ſummo Pontifice obtinuerit, Eccleſiæ Gallicanæ optime conſultum eſt. Vir eſt enim longo uſu & multa exercitatione negotiorum Eccleſiaſticarum peritiſſimus, doctrinaque omni quæ Epiſcopum decet celebris; ab Annis 25 nullus Cleri Conventus aut ordinarius aut extraordinarius habitus eſt cui non interfuerit, anno proxime elapſo cum extraordinariè Eccleſiaſticus Conventus haberetur, ipſeque prima vocatione non eſſet ei adſcriptus omnium voto & ſuffragiis allectus eſt; itaque magnum operæ prætium Em. Veſtra Eccleſiæ factura eſt, ſi a ſummo Pontifice tranſlationem hanc impetraverit. Tanti viri Panegyricum hîc inſtituere non deſideravi, nec eo opus habet, cum ipſius præclaræ actiones in Gallia ſint notiſſimæ & E. V. latere non poſſint; illarum tamen eam memorem facere volui, ut officio quo & Eccleſiæ Gallicanæ & tam celebris Epiſcopi virtuti devinctus ſum defungar; confidentiam meam E. V. pro benevolentia qua me complectitur boni conſulturam ſpero, eam quam diutiſſime Deus Eccleſiæ ſuæ ſervet incolumem.

Pariſiis 10. *Kal. Junii*, 1642.

EPIST.

EPIST. LXV.

Johannes Morinus Cardinali *Barberino* ſcribit in favorem Domini *de Marca* ad Epiſcopatum *Conſoranenſcem* denominati.

Cardinali Barberino.

JAmdiu multumque eſt, cum Eminentiam tuam variis ac difficillimis negotiis occupatam literis meis interpellare non ſum auſus; nonnihil enim timebam, ne intempeſtiva mea obſervantia Eminentiæ tuæ faſtidium crearet; verum nunc occaſio mihi datur & diuturni mei ſilentii abrumpendi & obſequioſiſſimè meæ obſervantiæ hac Epiſtola innovandæ. Illuſtriſſimus de Marca in Parliamento Palenſi Præſes & in Sanctiori Regis Chriſtianiſſimi Conſilio ordinarius Conciliarius ad Epiſcopatum de Coſerans deſignatus eſt. Vir eſt apud nos eruditione non modo ſeculari, ſed etiam Eccleſiaſtica celeberrimus, Religionis Catholicæ ſtudioſiſſimus, atque ex illuſtri familia oriundus, cui hoc laudi datur quòd ab antiqua Religione nunquam defecerit, licet in regione habitaret in qua primum hæreſeos Palladium in Gallia collocatum

 eſt,

eſt, quàmque hæretici annis ſexaginta fere integris oppreſſerunt. Hujus rei teſtis eſſe poſſum, qui abhinc annos circiter duodecim cum eo ſæpius familiariter verſatus ſum, variiſque de rebus, quæ Religionem diſciplinamque Eccleſ. ſpectant, contuli; librum eruditiſſimum ſcripſit de Concordia Sacerdotii & Regni, materia ubique fere, ſed in Gallia potiſſimum anceps, lubrica, & perdificilis, de cujus Scriptore id Homeri meritò uſurpari poteſt ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμῆς; de ea tamen ita ſcripſit Parlamenti præſes, ut in confeſſo ſit apud omnes hujus rei peritos neminem è foro ſcriptorem abhinc annos Centum & viginti Eccleſiaſticæ autoritati magis fuiſſe, viamque ad antiqua ejus πρεσβεῖα recuperanda confidentiùs aperuiſſe, ita ut nonnullis in foro viris primariis prævaricationis ſuſpectus haberetur; ex quo colligere eſt quanta animi confidentia & ſolertia Epiſcopus factus eandem autoritatem aſſerturus ſit & propugnaturus; meam de Viro optimo ſententiam Eminentiæ tuæ teſtificari conſultum viſum eſt, non tam ei gratificandi cauſa, quam Eccleſiæ Gallicanæ, cujus clariſſimum lumen aliquando futurus eſt; cæterum Eminentiſſime Cardinalis hoc unicè E.T. & oro exorare velim, ut me benevolentia ſua complecti non deſinat, humillimumque obſequium meum a multis annis illi conſecratum

Digitized by Google

cratum, quodque iterum lubentiſſimè, quantulumcunque eſt offero, æqui bonique ut ſæpius amanter fecit, conſulere dignetur. Deus Opt. Max. te Eccleſiæ ſuæ quam diutiſſime conſervet incolumem.

5. Id. Julii, Anno 1643.

EPIST. LXV.

Bartholdus Nihuſius Johanni Morino dubia quædam de rebus Eccleſiaſticis.

Perquam Reverendo Domino Johanni Morino, *Congregationis Oratorii Presbyterio, Viro celeberrimo, deque Eccleſia Dei longe optime merito S. P. D.* Bartoldus Nihuſius.

FEliciſſimus ego mortalium ſum. Quamobrem vero? quia non tam ſcribere ad me, quam effundere viſcera animi erga nos benevoli, tibi placuit: quo quidem beneficio longe indigniſſimus homuncio Nihuſius. Viderit perquàm Illuſtris meus D. Turrius, beneficii iſtius pro me procurator. Ita enim affectus ego inde, ut ne quidem ſciam, quibus verbis gratias agam; ita, inquam,

 ſentio,

lentio, me obrutum à Sole hujus ævi, Morino. Longe gratiſſimum profecto eſt mihi tuum judicium de iis quæ ad fabricam Dominicæ Crucis pertinent; jam aveo doceri cum tempore, quid obſervaverint hodie ſuiſmet oculis, quibus ejus reliquias videndi copia fuit. Multo gratiſſimum pariter eſt, quod ſuppeditas nobis de Caſſandriano illo, (hic enim locorum ſic vocari genus iſtoc hominum cœpit.) unicum eſt, quo me perplexum reddis: Offers operam tuam ubi uſui eſſe poſſit. Si non acceptem, in Deum ingratiſſimus ſim; ſin acceptem, fieri poſſit, ut fiam impudens impetendo: εὕρηκα. Petam exiguum, & eâ quidem lege, ut ſilentio, quàm reſponſo dignum potius cenſeas me, ſi viſum fuerit. Quid obſecro cauſæ eſt, quod in ordine Romano, & opuſculo quod inſertum, anno ſuperiore, Bibliothecæ Patrum, *l.* 6. *p.* 188. qui Sanguinem Domini ſumunt, non *communicari* ſed *confirmari* dicuntur? Caſſander ille (qui Coloniæ reſipuit ante obitum, & indicta ſua cupiens, profeſſioni fidei Pii IV. *pag.* 218. ſubſcripſit) ſaltem occaſionem dat explicandi negotium; ſi tamen id meretur peculiarem operam, inſpicerem obſervationes Sacras Joſephi Vicecomitis: verùm non reperiuntur in hiſce regionibus: porro unum neceſſarium eſt. Magne vir, Deus te conſervet Eccleſiæ ſuæ bono,

no, ſeu ſplendori potius, ut conſervavit hactenus eſt. Hîc locorum vir aliquis excellens, tui æſtimantiſſimus, qui vocatur Leonardus Marius is te cupit ſalevre plurimum, ut ego ſi occaſio tulerit Veronium etiam ac Rigaltium; qui nec abjuravi ſcribere: deinceps quoque, nihil diſſimulo, quia gaudio plenus, è literis tuis, Patrone exoptatiſſime, penitúſque optime.

Amſtelodami xij *Martii*,
CIↃ IↃC XL IV.

Digitized by Google

EPIST. LXVI.

Abraham Ecchellenſis Johanni Morino mittit capita Epitomes conſtitutionum Eccleſiæ Maronitarum quæ leguntur *Syriacè* in eorum Eccleſiis & converſæ habentur in Linguam *Arabicam*, modus adminiſtrandi Sacramenti Pœnitentiæ apud eoſdem Maronitas, figura Eccleſiæ Maronitarum.

Capita Epitomes Conſtitutionum Eccleſiæ Maronitarum ad clariſſimum, doctiſſimum & chariſſimum virum Johannem Morinum *Congreg. orat. Jeſu Chriſti Presbyterum.*

HIc liber legitur Syriacè in Eccleſiis Maronitarum cujus hic habemus Arabicam verſionem Davidis Archiepiſcopi factam era Alexandri 1370. ſcilicet Domini 1059. rogantibus Abbate Joſepho & Monachis.

Cap. 1. *De Eccleſia & iis quæ ad eam attinent, & continet 7 Sectiones.*

Sectio *Prima.*

Sectio

Sectio 2. *In quibus impendendæ ſunt facultates Legatæ Eccleſiæ.*
Sectio 3. *De Decimis.*
Sectio 4. *De Procuratore Eccleſiæ.*
Sectio 5. *De Vaſis Altaris.*
Sectio 6. *De Judiciis Altaris, id eſt requiſitis.*
Sectio 7. *De Conſecratione Templorum.*

CAP. II. *De Baptiſmo, & continet* Sectiones 4.

Sectio 1. *De Baptiſmo Proprio & Metaphorico.*
Sectio 2. *De eo qui baptizatur dum ægrotat.*
Sectio 3. *De Perficiendo Baptiſmi Chriſmate.*
Sectio 4. *De Diebus Baptiſmi.*

CAP. III. *De Euchariſtia, continet* Sectiones 3.

Sectio 1. *De Materia.*
Sectio 2. *Non licet ſe continere a communione ſine cauſa.*
Sectio 3. *De Conditionibus Euchariſtiæ.*

CAP. IV. *De Jejunio, Feſtivitatibus & Oratione, & continet* Sectiones 5.

Sectio 1. *De Jejunii Definitione & Canonibus circa illud conſtitutis.*

Sectio 2. *De Jejuniis & N°. dierum illorum.*
Sectio 3. *De Die Dominico & Feſtivitatibus Dominicis.*
Sectio 4. *De Oratione.*
Sectio 5. *De Qualitate Orationis ex præcepto & de ceremoniis ejus.*

CAP. V. *De Funeribus Defunctorum, continet Sectiones 2.*

Sectio 1. *Quomodo orandum ſuper defunctos & quomodo ſepeliendi ſunt.*
Sectio 2. *De Conviviis quæ fiunt pro defunctis.*

CAP. VI. *De Ordinibus Sacerdotalibus, continet* Sectiones 10.

Sectio 1. *De Matricibus Eccleſiis.*
Sectio 2. *Ut congregentur Epiſcopi ad Patriarcham.*
Sectio 3. *De Ordinatione & Officio Epiſcopi.*
Sectio 4. *De Presbyteris peculiariter.*
Sectio 5. *De Qualitate impoſitionis manus, & de cauſis impedientibus eam.*
Sectio 6. *De Requiſitis Diaconi.*
Sectio 7. *Deſideratur.*
Sectio 8. *De Hypodiacono, & Lectore, & Pſalmiſta & Exorciſta.*

Sectio

Digitized by Google

Sectio 9. *De Libris qui præcipiuntur recipi in Eccleſia, & conditionibus & requiſitis Scholarum, ac Artibus abominabilibus prohibitis.*

Sectio 10. *De Monaſtico Inſtituto.*

CAP. VII. *De Deſponſationibus, Nuptiis, earumque circumſtantiis.*

CAP. VIII. *De Teſtamentis ſeu Legatis, continet* Sectiones 2.

Sectio 1. *De Voluntate ſeu Beneplacito Teſtatoris.*

Sectio 2. *De Acceptione Legatarii.*

CAP. IX. *De Hereditate, continet* Sectiones 2.

Sectio 1. *De Gradibus hæreditatis.*

Sectio 2. *De Cauſis impedientibus hæreditatem.*

CAP. 10. *De Veritate & Falſitate emptionis, continet* Sectiones 4.

CAP. XII. *De Societatibus.*

CAP. XIII. *De Depoſitis.*

Digitized by Google

CAP. XIV. *De Mutationibus.*

CAP. XV. *De Donationibus, continet* Sectiones 2.

Sectio 1. *De Fundamentis ejus.*
Sectio 2. *De Realitate Reſtitutionis.*

CAP. XVI. *De Legatis.*

CAP. XVII. *De Magnis à quibus prohibemur.*

Sectio, *De Homicidio.*
Sectio, *De Fidelibus qui à ſua ad aliam Religionem tranſeunt.*
Sectio, *De Fornicatione ejuſque prohibitione.*

Sunt & plura alia hujuſmodi in aliis voluminibus.

Quod attinet ad Sacramentum pœnitentiæ, cujus modum, ceremonias, pœnas injunctas confitenti, aliaque hujuſmodi ſcire peroptas, dico, aliquos confiteri ſtantes, aliquos ſedentes, genuflexi aliquos, prout locus & tempus poſtulant; peccatis ſecretis ſecreta injun-

jungitur pœnitentia, quæ ut plurimum ſunt jejunia, genuflexiones, peregrinationes, orationes, elemoſinæ, &c. peccatis publicis publica infligitur pœnitentia, quod ut exactioni tuæ faciam ſatis, referam ea quæ habentur in capite de fornicatione: Dixit ille cui gloria: quicunque homo ex filiis Iſrael, aut illis qui veniunt ad me ſeminat ſemen ſuum in muliere extranea, occidatur homo ille, & obruat illum lapidibus omnis populus; at Pontifices legis Evangelicæ amplexandos eſſe exiſtimarunt pœnitentes, cùm dicat Altiſſimus: *nolo mortem peccatoris*: quamobrem conſtituerunt pro his Canones, quos aliqui faciliores addiderunt, alii vero magis arduos, prout ſibi viſum eſt, & ratio facilioris & ardui operis ſuadebat, & pœnitentis ferebat conſtantia, aut remiſſio, & vires vel animi vel corporis; & conſideraverunt in hoc tempus, & locum, & poſſibilitatem: fornicator autem aut eſt Sacerdos aut Laicus: Si eſt Sacerdos & cœlebs, jejunet & oret annum integrum, & Miniſterio Sacerdotali interdicatur, donec prætereat annus, tum revertatur ad miniſterium ſuum, ut prius: ſi autem fuerit Laicus, jejunet ſeptem Septimanas. fidelis ſi coinquinatus fuerit cum maſculo, jejunet & oret quatuor annos, tum ſuſcipiatur & communioni reſtituatur: ſi autem incidet interea in periculum vitæ ante abſolutum tempus,

tempus, detur illi communio, cum abſolutum non ſit tempus. Si quinquagenarium is attigit annum & fuerit cælebs ne plus nimio opprimatur, ne pereat, ſed decernat illi confeſſarius prout ſibi videbitur & illius ferat conditio, ut mereatur miſericordiam & propitiationem Chriſti, &c.

De abſolutione hic ordo obſervatur, ſi peccata ejus ſunt qualitatis, ut longam requirant pœnitentiam, eorumque cauſa interdicitur pœnitenti Sacramentorum uſus, tum datur abſolutio poſt exactam pœnitentiam: Si verò levia ſunt peccata ſtatim datur abſolutio, cujus formam cum non habeam ad manus, aliàs tibi illam mittam; ſimiliter ea verba, quibus confeſſarius accedenti pœnitenti benedicit.

De Eccleſiæ Maronitarum figura.

Interior Eccleſiarum figura, & diſpoſitio quod ultimo loco ſcire optas, hujuſmodi eſt. Primò Eccleſia perpetuò ita diſponitur, ut janua verſus occidentem ſemper pateat, & Altare orientem conſtituatur verſus, ita ut celebrans orientem aſpiciat. Secundo, Eccleſiæ ut plurimum tribus conſtant navibus, in quarum ſuprema parte tria ſunt Altaria Cancellis occluſa, intra quos nemo ingreditur niſi Sacerdotes & Minores Clerici, jejuni

tamen;

Digitized by Google

tamen; Laici verò ac præſertim mulieres perpetuo ab ingreſſu Sanctuarii arcentur & contactu Altarium: hujuſmodi autem Cancelli velis obducuntur, dum proferuntur verba conſecratoria, & myſteriorum tunc aſpectus Laicis interdicitur. In Eccleſiis hujuſmodi formæ, & diſpoſitionis, ſiniſtra navis aſſignatur mulieribus, quæ ingrediuntur & egrediuntur per ejuſdem navis Januam, cum unaquæque navis propriam habeat portam; in Eccleſiis verò quæ unicâ navi conſtant, poſterior pars deſtinatur mulieribus, ita tamen ut ſe recipiant ad utrumque latus januæ, & nullo modo ſubſiſtant in medio Eccleſiæ. Finito Sacro, nullus virorum aut egreditur aut poſt ſe reſpicit, priuſquàm mulieres egreſſæ fuerint. Iſta ſeparatio mulierum loci à viris fit propter honeſtatem. De loco in quo leguntur Epiſtola & Evangelium non eſt eadem diſpoſitio ubique: nam in quibuſdam Eccleſiis leguntur prope Altare in plano loco, in aliis verò in loco edito ad ſummitatem Cancellorum Sanctuarii, ita ut conſpiciatur qui legit tam ab iis qui ſunt intra Sanctuarium, quam ab iis qui ſunt extra. Si hæ non ſufficiunt, libenti animo alicujus Eccleſiæ adamuſſim tibi delineationem mittam. Interea de mora in his deſcribendis veniam poſco, affecto enim animum meum (quamvis imparibus viribus) aliquo ſigno erga te tuaque

que declarare; quandoquidem is eſt meus erga Patrem Morinum affectus, ut vix (Deum teſtor) dici poſſit.

Putabam me iterum, ac cito tua ſuaviſſima familiaritate coram Lutetiæ fruiturum: ſed neſcio quo fato quove malo genio factum eſt, ut *D. le Jay*, cæterique amici longa mei oblivione capti ſint, & nullis officiis meum promoverint negotium: modo ſcribo ad ipſum Eminentiſſimum Cardinalem Mazzarinum, ut ſtet promiſſis, & una ad eundem literas commendationis mitto, uti per literas quoque certiores facio *D. le Jay & Vitray*: interea dum reſponſum expecto rei hujus, me tuis bea præceptis.

Datum Romæ, 22 *Aprilis*,
A. D. MDCXLIV.

Obſequentiſſimus Servus,

Abrahamus Ecchellenſis.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. LXVII.

Leo Allatius Johanni Morino Nonnulla quæ ad figuram Eccleſiarum apud Græcos & eorum Liturgias ſpectant diſcutiuntur, de Pœnitentiæ quoque ritu apud Græcos etiam nonnulla.

Clariſſimo & Doctiſſimo Viro Johanni Morino Leo Allatius F.

ERuditiſſimam Epiſtolam tuam, in qua de veteris Eccleſiæ partibus plura doctiſſimè diſſeris, & conjectaris, maxima cum voluptate legi; & reconditiorem Eccleſiaſticæ Antiquitatis Doctrinam admiratus, ingenuè fateor, nihil in ea eſſe clauſum, quod à te apertiſſimum factum non ſit. Si quid tamen in re ambigua mihi conandum eſſet, dum Recentiora cum Antiquioribus, quæ penitus immutata fuiſſe nemo diceret, confero, dicerem Tabulatum Bematis ab eo quod Narthecis erat, quàm longiſſime abfuiſſe, non materia quæ eadem utriuſque eſſe potuit, ſed mole: Narthecis enim homine depreſſius erat, Bematis totam Sanctuarii faciem occu-

pa-

Digitized by Google

pabat; adeo ut tantum non omne occluderet, nihilq; reliquum faceret, quod apertum Chriſtianorum qui officiis intererunt, oculis objiceretur: quæ enim in Sanctuario fiebant, tanquam in remota & occulta templi parte præter Sacerdotes non tantum corpore ſed oculis etiam alios adire nefas erat. Ideo omnia Tabulata ſuis etiam velis contegebantur. Et tantummodo ea pars patebat, quæ foribus adapertis, ſed media potiſſimum offerebatur, quæ non uſque quaque adaperta eſt, ſed velo etiam contracto, parte ſui inferiore duabus portulis ſeſe in medio conjungentibus, præter quàm cùm introitus fiant, & Sacerdos egreditur, & remeat, & Chriſti fidelibus Sacra Myſteria elargitur, ſemper occluſa conſpicitur.

In Eccleſiis Plebanis in quibus unus eſt Sacerdos, etiam extra dies Dominicos, & Feſtos, aliis feriis ſive ita poſtulante populo, vel elemoſyna data ad id compellente, vel religione etiam propria, Sacerdos ſi ita libuerit, Liturgiam celebrat. Hinc fit aliquando, ut ſingulis diebus, nullo intermiſſo Miſſa habeatur; & quadrageſimali tempore, cùm libuerit Sacerdoti præſanctificata offeruntur, ſin minus decantatis Veſperis, & aliis officiis abſque præſanctificatorum Miſſa domum regreditur; obſervavi tamen in Eccleſiis Plebanis plures in quadrageſima

Præ-

Præſanctificatorum miſſas, quàm in Monaſteriis & bene conſtitutis Eccleſiis celebrari: in his enim rare Præſanctificatorum Liturgia aliis feriis, ſemper tamen Liturgia perfecta Sabbatis & Dominicis conficitur. Quare Die Dominico, cùm celebrant, numerant ſibi dies, quibus ea hebdomade Præſanctificata offerre conſtituunt, & tum demum pro dierum numero, æquales quoque particulas conſecratas reponunt. Eſtque in his ordo apud illos ordinem non ſervare, cùm nullus Præſanctificatorum certus numerus præſcribatur, ſed omnia ex arbitrio Sacerdotis celebrantis pendent.

De forma Eccleſiarum illud etiam obſervo, non omnes fuiſſe quadratas oblongas, & tantummodo Brachiis in Auſtrum & Boream protenſis Crucis ſignum expreſſiſſe, cujuſmodi ſunt pleræque in Italia: cum illæ quas σταυρωτὰς, ſive σταυροειδεῖς, nuncupant, perfectam omnino crucem quatuor æqualibus partibus in medio coherentibus efficerent, quod hodie manifeſtè conſpicitur in oppido Armoliæ in Chio inſula: in eo enim ad hunc diem Vetuſtiſſima Eccleſia conſpicitur immenſis ſumptibus extructa, quæque ad crucis perfectam ſimilitudinem quatuor Brachia in longum æqualiter protenſa in media trulla colligat. Hinc mihi autumo formam quam nomine præferunt, non in fornicibus & ar-

Digitized by Google

cubus, atque parte ſui ſuperiore, ſed inferiore etiam & pavimento, & qua innituntur ſtructura reddidiſſe. Confeſſio Græcorum recentiorum in Inſula Chio & ferme aliis inſulis quomodo conficiatur, exponam: nam de aliis Græciæ partibus mihi non liquet, & forte etiam ibi alius modus obſervatur. Confeſſionem auditurus in Eccleſia ſive etiam domi, appenſo Peritrachelio, ſedet; Pœnitens ſive mulier ſive vir in Scamnulo penes eundem accumbit, aperto capite, reverens & totus ad pietatem compoſitus. Poſt preces à Sacerdote in pœnitentem effuſas, & exhortatiunculam ad promptè peccata omnia confitendum, narrat pœnitens quidquid præter jus faſque admiſit. Poſtmodum & Sacerdos interrogans memoriam vellicat, è qua ſi quid elapſum eſt in mentem reducit. Confeſſione completa, orationes illas ἐπὶ τῶν ἐξομολογυμένων recitat, ἐπιτίμιον imponit, benedicit & dimittit. Pœnitens ſi ἐπιτίμιον illud eſt, quod ante Communioni Sacrum diem perfici poteſt, eo abſoluto ad Communionem accedit; ſi plures requirat dies, licet id non exſolverit, communicat tamen, poſtea reliquum abſolvit: niſi a Sacerdote injunctum fuerit, ut non niſi completa pœnitentia ad Euchariſtiæ Communionem accedat: tunc enim omnino obedit, nec communicat; Quemadmodum & cum ob aliquod enorme

enorme peccatum juſſu Sacerdotis a communione prohibetur. Nec alium ipſe pœnitentiæ uſum jam dictis in locis obſervavi: habent tamen quædam alia minoris momenti, ſed his ſatis interrogationibus Morini occurritur. Curavi ut tam quæ Simeon Theſſalonicenſis in Dialogo de Sacramentis, de Pœnitentia diſſerit, quàm quæ Johannes Monachus, qui ſe Baſilii Magni diſcipulum nuncupat, in opuſculo de pænis pœnitentibus infligendis enunciat, ex Codicibus Vaticanis exſcriberentur, eaque ad te deferenda Patri Germano, qui tuas mihi reddidit litteras, conſignavi; ex ſcriptorum Græcorum inopia ſive ſocordia quæ non niſi magno pretio in Vaticanum expellitur, in cauſa fuit, ut hoc tempus omne, ante quam voluntati obtemporaretur tuæ, inſumeretur, quod breviſſimum fuerit, ſi tempora expendas, & quibus hæc noſtra Europæ pars urgetur incommoda. Si quid ergo interim opus eſt, impera: ero memor & diligens, ut quæ imperes, compareant. Vale mi Morine, Vale, & tuum Leonem, tui obſequentiſſimum, ut facis ama.

Romæ, Die D. Athanaſio ſacro,
CIƆIƆCXXXXIIII.

EPIST. LXVIII.

Johannes Morinus Lucæ Holſtenio libros, quos tunc meditabatur, edendos memorat; inter quos aliqui ſunt nondum editi, de Jeſuitis & *Arnaldo* aliqua.

Clariſſimo Viro Lucæ Holſtenio Johannes Morinus. *S. P. D.*

MAxima ſane lætitia perfuſus ſum, cùm mihi redditæ ſunt litteræ tuæ: intra illummet fere diem litteras ad te Eminentiſſimumque Dominum noſtrum meditabar. Hoc tempus ante aliquot menſes avide exoptabam, pacem ſcilicet in Italiæ penetralia atque adyta redivivam & confirmatam, quod nunc publica fama omnibus innotuit. Eminentiſſimum Cardinalem tot negotiis, præter omnium Eccleſiarum ſolicitudinem, domi militiæque occupatam meis literis interpellare nonnihil ſubverebar. Verùm nunc moras omnes rumpendi alteram mihi cauſam præbes, cùm literis tuis mihi ſignificas optimum Cardinalem me beneficio Eccleſiaſtico donatum velle; maximas illi gratias habeo, utinam referre poſſem; licet ab eo acce-

ptando

ptando nonnulla deterreant, Bella ſcilicet quæ regionem illam circumſtrepunt, deinde reſidentiæ,quam vocant, obligatio ; ejus tamen Eminentiæ me divinctiſſimum fateor, & profiteor : eam enim video & ſentio continuam mei curam gerere, nec unquam mihi deeſſe ; ſed occaſionem. Ad Eminentiſſimum Cardinalem ideo reſcribo, ut non acceptati beneficii rationem reddam,ſimulque,qua poſſum obſervantia animi mei gratitudinem teſtatam illi faciam. Te vero ut quod facis facere pergas, vehementiſſimè rogo, hoc eſt, ut mei ſemper memor ſis, ſæpiuſque Eminentiſſimum Cardinalem mei memorem facias, qui pluris quam ego, te, tuaque ſtudia faciat, qui fortunatiora tibi optet, & voveat, neminem habes. Quod ſpectat ad ſtudia mea, de quibus me interrogas, paucis ediſſeram. Quatuor varia opera prelo fere matura ſunt, quæ σὺν Θεῷ, hoc ordine ſum editurus. Primum antiquam Sacramenti pœnitentiæ praxim complectitur, quæcunque in ea adminiſtranda duodecim ſeculorum ſpatio tam in Oriente quam in Occidente variata ſunt, explicat ; Opus ab Annis viginti duobus a me— inchoatum, cui ſæpius adornando incubui, à quo etiam ſæpius materiæ difficultas me deterruit : quidquid enim mihi antiquorum Volumina diligenter verſanti in hac cauſa occurrit, exſcribit, & quo quæque

res ordine illo ſæculo & eo climate admini-ſtrabatur, deſcribit. Ab octo fere menſibus nihil aliud elaboravi, nec niſi Coronide impoſitâ huic operi inſudare deſinam, ſpero cum anno finiente finitum iri. Secundum eſt de Antiquis Chriſtianorum Eccleſiis, in quo earum figura delineatur, variæ partes narrantur, ſedes in eis ſacerdotum, Clericorum, Monachorum, Fidelium, Pœnitentium, Virorum, Mulierum demonſtrantur, quid in Eccleſiarum figura, partibus & ſedibus ab Apoſtolorum tempore hactenus tam in Oriente quàm in Occidente variatum explicatur. Hoc in opere plurimum me adjuverunt Leonis Allatii viri eruditiſſimi monita & lucubratiunculæ aliquot, in iis potiſſimum, quæ hodiernas Græcorum Eccleſias ſpectant. Hoc opus quoque fere ad Umbilicum perductum eſt. Tertium Sacras Epiſcoporum, Presbyterorum, & Inferiorum Clericorum ordinationes juxta Latinos, Græcos & Syros ex antiquorum teſtimoniis & vetuſtiſſimis Ritualibus explicat, de quibus olim tecum multa. Hoc opus & primum pepererunt ſecundum: ſentiebam enim ſæpius de utroque me bene philoſophari non poſſe; Eccleſiarum figura & ſedibus non perſpectis. Poſtremum eſt de Textu Sacro Hebræo, in quo præſertim quidquid unquam Rabbini, Talmudici, Maſorethæ, & qui eos ſecuti ſunt Gram-

Grammatici, intentus,emendationem & Criticen elaborarunt, Latinis hominibus aperitur. Eruitur quoque Talmudis, Maſoretharum Grammaticorum & fere omnium Librorum qui apud eos antiqui habentur æra vera & à falſò attributa antiquitate vindicatur, & alia pleraque hujus generis, quorum Catalogum in Biblicis meis exercitationibus edidi ante ſeptennium, completum opus licet vaſtum; in hoc opere ſi S. Hieronymum excipias, vix unquam Latini aut Græci colloquuntur; multa mihi ſunt præterea partim collecta, partim polita, quæ ſpectant ad Juriſdictionis Eccleſiaſticæ noſtratibus a Laicis Uſurpationem. Uſurpationum origines, occaſiones & progreſſus in hunc uſque diem demonſtro: quid ab annis paulò minus quadringentis unoquoque tempore additum eſt, qua ratione lites in iis rebus inſtruebantur, quouſque progrediebantur,ubi ſubſiſtebant. Hoc eſt quadripartitum; antiquiſſima uſurpatio eſt actionis poſſeſſoriæ, quæ realis eſt in Eccleſiæ bona, ipſumque Eccleſiaſticum titulum. Hanc ſecuta eſt actio perſonalis in Clericos minores, Civilis primum deinde Criminalis, poſtea in Sacratos quoſlibet Clericos,quæ nondum Epiſcopos invaſit; licet id ſit aliquando tentatum: hanc Uſurpationem Pragmatici noſtri nomine delicti privilegiati intelligunt. Tertia reſpicit appel-

Digitized by Google

lationes ab abuſu dictas, quibus judicium Eccleſiaſticæ Sententiæ Laico Tribunali ſubjiciuntur. Quarta actiones, quæ de validitate aut invaliditate Matrimoniorum intenduntur, quarum prima initia emicuerunt ante annos circiter 45. atque a decem annis invaluerunt.

Prodiit Arnaldi liber 15. Epiſcoporum & Lectiſſimorum 20 Sorbonæ Doctorum Teſtimoniis commendatus: inſurgunt tamen Jeſuitæ & in eum publicis prædicationibus ut in Lutheranum, Calvinianum, & quid non invehuntur: cum autem ad Pontificem provocandum eſſet, qui de Autore & approbatoribus judicium ferret, poteſtates Mundi advocant ut eorum Autoritate & Liber & Autor & ipſe Approbatores, ſi fieri potuiſſet, opprimantur: Verum ipſis accidit quod minatur Euripides in Andromache, θυμούμενος δ' οὐ δέξεται θυμουμένων.

Pariſiis, 3. Non. Junii, 1644.

EPIST.

EPIST. LXIX.

J. Henricus Hottingerus Simeoni de *Muis* Defenſio Veritatis *Hæbraicæ* adverſus *Johannem Morinum.*

Viro admodum Reverendo, Excellentiſſimo, & Digniſſimo D. Simeoni *de* Muis *Sacrarum Hebræarumque Literarum apud* Pariſienſes *Profeſſori Regio Celeberrimo Inſignis Eccleſiæ Sueſſionenſis Canonico & Archidiacono, Domino plurimum honorando.*

Salutem à Domino

Vir Excellentiſſime,

MIraberis forte unde hæc audacia, quod homo tibi ignotus, nulloque literarum commercio familiaris, occupatiſſimum te & ad maxima quæque natum inſulſa & rudi Epiſtola detinere atque compellare auſim. Sed deſine mirari: humanitas tua aliis probata, egregia eruditio, conſpicua literarum monumenta, & ſi quæ ſunt alia, quæ in te emicant; faces porrò, quas ad tale quid audendum ſubinde addit Vir Clariſſimus mihiq; amiciſſimus D. Johannes Buxtorfius, tandemque ὁμοτεχνία & cauſæ quam pari

Zelo

Zelo defendimus, communio, pudoris repagula rumpere, teque brevi Epiſtolio ſalūtare perſuaſerunt. Pauci ſunt anni cum invitus percepi eſſe Pariſiis hominem verè καινοτομοῦντα, & novaturientem, qui intempeſtivè admodum erepto manibus noſtris Codice Hebræo Authentico, ſufficere Samaritanum χθὲς καὶ πρώχθες, in has noſtras oras illatum tentet. Dolui magis, cum fama jam percrebuiſſet tantâ eum hoc σοφὸν φάρμακον, imperitioribus propinaſſe calliditate, ut non contemnendum apud multos fuerit conſenſus periculum. Mox tamen ſubiit mentem non permiſſurum Deum ut paradoxa, impia, magnamque malorum Lernam à tergo relinquens hæc Sententia locum aliquem in Eccleſia Dei inveniret. Neque ſpe excidi mea; monebat enim tum te, Vir Clariſſime, & ad ejuſmodi ſtudia nate, Patrocinium veritatis ſuſcepiſſe feliciterque pullulans hoc folium radicitus evulſiſſe. Sed ne Morinus exiſtimaret ſibi apud omnes Tropæa deferri, unum te reluctari, operæ pretium duxerunt Viri docti hunc juſtæ contentionis funem ulterius trahere & ex ipſius Pentateuchi Samaritani natura eruere quam ſit οὐδὲν ὑγιὲς in omnibus iis, quæ callidè molitur & μαραίνει adverſarius Morinus. Cùmque ipſemet ego in Belgio opportunam Pentateuchi illius vitioſiſſimi perlegendi nactus eſſem

occa-

occaſionem, protenus vidi cauſæ falſitatem. Unde facilius etiam amicorum monitis in hanc fui pertractus palæſtram, quod Juveni mihi, ad Gigantem ejuſmodi contremiſcenti omnem timorem excuſſerant evidentiſſima & ἀναντίῤῥητα, quæ cum cura inde collegi argumenta. Copioſior & δεινότερος eſſe potuiſſem, niſi nodo huic ſufficientiſſimum Cuneum oppoſuiſſe jam alii me cenſuiſſent. Quod ſi vero neque iſta Cordatis ſufficiant, dabo operam, ut aliàs armis validioribus utar & adverſarium ad ἀπορίαν redigam. Prævideo quidem quam verſutè & callidè argumenta mea, tanquam nihil contra ſe facientia, ſit accepturus, ſed didici jam κρησφύγετα hæc parum morari. Clamitet licet in Apologeticis & ad nauſeam uſque inculcet injuriam ſibi fieri ab omnibus, qui Canonizationem Pentateuchi Samaritani ſibi impingant; credat tamen & certiſſimè ſibi habeat perſuaſum, neminem, niſi planè pro cerebro habeat fungum, hoc, qui vel per tranſennam ejus ſeſquipedalia & phalerata in Pentateuchum hunc eructata verba legit, admiſſurum. Novi enim doctos, indoctos, Gallos, Belgas, Anglos ſine ulla exceptione hujus monſtroſi dogmatis Morinum inſimulare. Tibi vero, Vir Excellentiſſime, has contra Communem Adverſarium elaboratas Lucubrationes mittere volui, ut & tuo judicio ſubjicerem,

jicerem, & quid ad hæc Morinus exceperit exciperéve cogitet, recognoſcerem; παῤῥησίαν debito & devoto in te affectu natam condona, & in amicorum tuorum numerum infimum me eſſe dignare. Vale igitur in Domino, cauſæ noſtræ meique memor.

Raptim Tiguri d. 22. *Maii*, 1645.

Excell. T.

Addictiſſimus,

Joh. Hen. Hottingerus.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. LXX.

Johannes Morinus Buxtorfio Libellum potius quam Epiſtolam ſcribit Puncta Vocalia apud *Judæos* recentia eſſe plurimis oſtendit, loca quædam Rabbinorum a ſe Interpretata vindicat, de *Maſoretis* nonnulla, de *Carræis* ex eorum libris *M. S. S.* ſimiliter ac de *Judeorum* Grammaticis obſervationes Criticæ.

Viro Clariſſimo Johanni Buxtorfio
Johannes Morinus.

GRatiſſimæ mihi fuerunt literæ tuæ, quas mihi reddidit R. & eruditiſſimus Pater Merſennius. Ecqui aliter poterant? Ecqui magni te ſemper facio? cui nomen tuum ab Adoleſcentia & notum fuit & amicum, ab Adoleſcentia enim Patris tui literarum Hæbraicarum peritiſſimi libris evolvendis incubui. Hunc adoleſcens præ cæteris elegi, cujus ductu & auſpiciis Literas Hebraicas edicerem: ideo hactenus cum Hebraicè aliquid legendi aut commentandi fert animus, ſi qua difficultas obverſatur, illius

illius libros, ut mihi præ cæteris familiares, ſtatim requiro: quum igitur Patrem tuum tanti fecerim, non potui filium magni non facere, filium Patris veſtigia tam ſedulo & honorificè prementem. Quapropter & mihi jucunda eſt & optata advenit Amicitia tua, poteſque à me ſperare quidquid à vero & ſincero amico fas eſt ſperare. Acrius æquo non ſemel in uno Libello Scripta mea pupugiſti; obiter equidem ſed modeſtius poteras in eum ferri, à quo nunquam læſus ſed laudatus fueras in eo ipſo Libello, cujus interpretamenta quædam diſcutienda ſuſceperas: quater enim aut quinquies in eo de te aut Patre tuo datâ occaſione verba facio, ſed ſemper cum laude & honoris præfatione; gratitudo enim Patri debita in filium diffundi debuit. Nec laudaſſe poſt lectum librum tuum me unquam pœnituit; veritatem & virtutem amaſſe & cohoneſtaſſe viro bono ſatis ampla merces. Alienum à me animum tuum facile tuli, cùm alienationem non omnino tuâ ſponte, ſed ab alio incitatum, concepiſſe crederem; ille enim ira velut œſtro quodam in me penitus inimicos ubique mihi quæ ſivit. Baſileam, Lugdunum Batavorum, atque ad alia loca ideo ſcripſit, ipſi defuncto bene nunc precor ut viventi bene ſemper precatus ſum, qua ratione tantam ipſius offenſam meruerim, divinare nunquam potui,

potui. Ante ſcriptas Samariticas meas exercitationes amici eramus. Atque non abs re audeo dicere, bene de ipſo meritus eram; in me tamen indignabundus admodum ſcripſit. Nec ſcripſiſſe contentus eas ad Sorbonam detulit, velut impietatis cenſura inurendas; Verùm me neſciente res cum deridiculo ab omnibus fere excepta fuit: Paulo poſt animadverſiones in præfationem, quam editioni 70 Interp. à me inſtauratæ præfixeram, virulentas in lucem emiſit; Hæc omnia paſſus, nec verbo quidem injurias illatas repellere cogitavi: Aliquot poſt annos Exercitationes meas publicas typis mandari curavi, ubi ne verbulo quidem ipſum appetii; in eas tamen inſurgit famamque meam dilacerat. Tacitus hæc & lego & ab aliis audio & tacere ſemper decreveram, quanquam ſcribendi materiam & inſultandi campum quærens mihi varia imponeret; Abruperunt tandem ſilentium meum, horrenda quædam opinionum monſtra, quorum me accuſarunt homines duo, in me præfationemque meam ſordidiſſimarum injuriarum plauſtra debacchati; Flores enim quibus caput meum coronant ſunt ejuſmodi; me vocant belluam inſanam, rabie percitam, monſtrum quod Judæi quoque execrantur, hominem infinitæ ſtoliditatis, deſperatiſſimæ vecordiæ & pleraque alia non diſſimilia; Cum igitur his hominibus,

minibus, licet in eorum libro nullum extaret eruditionis ſpecimen, reſpondere decreviſſem, de cenſore meo aliquid obiter perſtringere neceſſarium judicavi, ne de ſimili materia ſcribens, quæ mihi impoſuerat, admittere viderer.

Hæc paucis mi Buxtorfi, ut ſcias quoties, & qualibus aculeis laceſſitus defenſione tandem aliquâ uſus ſum, atque etiam ut hinc colligas, quibus conjecturis perſuaſus credidi, te non omnino ſponte, ſed ab alio commotum in me nonnulla durius ſcripſiſſe. Sed amicitia, quæ inter viros bonos & literarum ſtudioſos eſſe debet, redintegraturi, mittamus hæc omnia, & æternâ oblivione deleamus.

ἔπος δὲ εἴ περ τ᾽
δεινὸν ἄφαρ τὸ φέροιεν ἀναρπάξασαι ἄελλαι.

Vertere ſtylum proponis, bene eſt, ſed aculeatum tantum verti velim: amicè reprehendi amo, quoties id feceris bene de me mereberis, ſive id jure facias ſive injuria. Studium enim amici corrigendi, licet forſan aberret boni ſemper eſt conſulendum: Id ſane ab unoquoque, etiam inimiciſſimo non ægre fero; Nonnulli minimè amici me citato aliter ſenſerunt, nihil illis ſuccenſeo: Vello ſuum cuique ſit, modo & nobis; Nuſquam factum eſt ut omnes homines

mines in unam ſententiam ſimul conſpirarent.
Sed aliud eſt diſſentire, errantem in viam
humanitus manuducere; aliud verbis inſi-
diari, calumniari, ſcommatis & atrocibus
dicteriis proſcindere. Et à nemine & in qua-
cunque re corrigi refugio, ſed omnium mi-
nime in cauſa Hebraica. Illud enim ſtudi-
um nunquam niſi raptim operíſque ſubciſi-
vis atque animi gratia amplexus ſum. Et
nunc annus completur ſeptimus, cum He-
braicè prorſus nihil legi: pluráque He-
braicè hujus Epiſtolæ componendæ cauſa
quam ab integro ſeptennio legi & verſavi.
Quapropter aberraſſe ſæpius potiſſimum in
exercitationibus meis Samaritanis non dubi-
to. Magnam enim earum partem currente
prælo edidi: cujus cauſas reddidi in præfati-
unculo ad lectorem. De inde tanta autho-
rum rerúmque Hebraicarum varietas refer-
tur, id pro maximâ parte, neceſſariò poſtu-
lante, ſubjecto quod illuſtrare mihi propoſu-
eram, ut omnino credam fieri non potuiſſe,
quin ſæpe hallucinatus fuerim. Nonnulla com-
memoras, grato & officioſo animo hæc acci-
pio. Verum ſi aliquando interpretationis
meæ aliqua ratio ſuppetat, paucis tibi pro-
poni ægré ne feras, ſententiæ R. Iſmaelis in
פרקי אבות recordatus אל תאמר קבלו
דעתי שהן רשאין ולא אתה. Primum occur-

rit me ſenſiſſe, Judæorum majorem & ſaniorem partem aſſerere, hodiernas litteras ſuas, eſſe ab Eſdra traditas, atque in locum veterum ſubſtitutas, atque hoc ut probem, Judæorum teſtimonia, aut non ſatis intelligere, aut eo contorquere. Relege & compara quæ ſcripſi, deprehendes me nunquam pronuntiaſſe, majorem Judæorum partem ſentire literas hodiernas in locum veterum abſolutè ſubſtitutas eſſe, ita ut major eorum pars crederet hodiernarum ante Eſdram nullum prorſus uſum fuiſſe. Contrarium *cap.* 3. Exercit. 2. multis paginis oſtendi, ſcilicet à fine *p.* 140. ad finem *p.* 147. plurimos Rabbinos ſentire librum legis à Moſe ſcriptum & in arca conſervatum & ſimiliter duas legis tabulas hodiernis characteribus fuiſſe ſcriptas : Idque decem Rabbinorum teſtimonio confirmavi. Verùm quum trium opinionum Judaicarum, quas ibi retuli, hæc ſit una, poſtquàm illam à priore diſtinxi, adnotavi primùm multos habere authores, deinde parum à prima differre, denique nonnullos illius authores plurimum ſe torquere, ut autoribus prioris videantur non contradicere, ut legere potes, *p.* 139. ideo primam quam *cap.* 2. & 3. explicavi, ſimul cum ſecunda velut unam ſententiam *p.* 98. accepi, eo quod ſecunda fateatur omnem ſcripturam Judaicam, civilem & religioſam ante

Eſ-

Eſdram fuiſſe Samariticam, librúmque legis tantùm excipiat. Exceptionem illam parum curavi, & veluti plane ridiculam, pro nulla, juriſconſultorum more, judicavi. Id eo ſententiam hanc ut propoſito meo conducentem, quod erat, omnem ſcripturam Judaicam civilem & ſacram fuiſſe Samariticam cum magno autorum numero retuli. Alia enim ſcriptura, ſi aliqua fuit ejuſmodi Judæis ex ſecundæ ſententiæ autoribus nunquam fuit uſualis, ſed à Moſe ſemel uſurpata in adytis templi conſervata fuit ab omnium Judæorum etiam ſacerdotum remota oculis. Sed *cap.* 4. in quo ſpecialiter primam ſententiam, ex Judæis Neotericis demonſtro, præciſè dico, *pag.* 123. potiorem eſſe; de approbantium multitudinem ſileo. Quod ad librum tuum attinet, ante aliquot menſes, illum ſemihorulæ ſpatio in manibus habui, & folia evolui, tantùm quæ in ſcriptis meis notares quæritans, quapropter quid de his rebus reverà ſentias, nihil apud me ſtatuere poſſum.

Secundo notas, *pag.* 18. מכרים. Ignorare non poteram Rabbinis ſignificare *excommunicationem*, qui Exercitat. Eccleſiaſt. *lib.* 2. Qui eſt de antiqua praxi cenſurarum in clericos, quas aliquot annis ante Exercitationes Samariticas edideram, ex Elia Levita docueram, tres eſſe apud Judæos Excommu-

nicationis ſpecies .נדה. חרם. שמתא ſed cum Rabbinis etiam, *expellere*, *removere*, ſignificet, hanc interpretationem alteri prætuli; eo quod non ageretur ſimpliciter de excommunicatione, ſed etiam de ingentis exercitus expulſione, deinde *excommunicare* infert *fugare* & *expellere*, quæ verba excommunicationis effectum paulo clarius exprimunt. Denique omnes teſtimonii periodi de excommunicatione & anathemate diſerte loquuntur. Nihil ideo neceſſarium eſt, per מנדים eam exprimere, ſed excommunicationis effectus fugam & expulſionem.

2. Ais notari debuiſſe *non vobis & nobis, &c.* deſumptum eſſe ex Eſdræ. 4. v. 8. lector curioſus poteſt hoc ex concordantiis eruere, non ſemper vacat interpretibus hæc inquirere, nec ſemper ad manum concordantiæ, aut iſta ſuggerit memoria. Tam rigidam ἀκρίβειαν nec curavi, nec curare velim, cum præſertim ad ſenſus interpretationem nihil faciat.

3. In tertio loco peccaſſe fateor, ſed nulla ſenſus, licet aliqua perſpicuitatis, jactura. Illud enim — וישלח ספרי non autoris, ſed ſcripturæ verba ſunt quæ interpretatur. Deinde illud והעתיקה ſcribendum erat והעקיקות ut eſt in textu Aben Eſdræ. Sed diſſertiſſimè interpretatio mea confert, libros illos omnes fuiſſe ἐκτύπους & copias

pias unius illius libri à Mordochæo ſcripti.

4 Ex *pag.* 80 בבואה male verſi *introitum*, ſignificat enim *imaginem* vel potius ibi perſonam hominis qui ſe ipſum in ſpeculo videt, ita loqui ſolemus, unde Virgilius, *non ſum adeo informis nuper me in littore vidi* Ideo ſtatim colligit אתה משנה עצמך *mutas te ipſum perſonam tuam*,&c. Clara hæc ſunt ex lectione textus. Significatio umbræ quam illi das textui convenire non poteſt. Legi Rabbinum quemdam Nephtali Herts dictum, qui voces difficiles Midras Raboth & Megiloth explicavit, interpretatur ſimiliter צל ſed argumento textus magis favet *introitus tuus* quàm *umbra tua:* Eodem ſenſu legitur בוביא in eodem *Midras Raboth* ſuper numer. Paraſcha 10. verſus finem כאותי אתה בוביא שלי: בתוך חמי▭ ופחן יצרי

5. Ex *pag.* 265. Librum iterum conſului, omnia ſe habent ut ea excerpſi hæc verba præcedunt excerpta בחכן כתוב במסרת הד פיס הנון הפוכה וכך רשי ובן כתוב בפירו שהתורה המוחס לרבינו שמשון ואנכי וכו ut in libro meo. Cum his verbis habes omnia prorſus quæ autor in hac materia. Fortè דאקי pro ▭תאני vel potius ראקי eo quod litterarum capita ſubtiliſſimis lineolis & ſpinulis quas תגין vocant coronantur.

6. Ex *pag.* 320. Nonnihil miror te reprehendere quod eo loco verterim נתהוה *ſubſtitit* & dicere vertendum *generata eſt.* נתהוה האור ſignificat proprè *facta eſt lux.* Sed immediate dixerat—ויהי אור *& facta eſt lux*, igitur repetendum fuiſſet *& facta eſt lux.* Deinde non feciſſet ſatis hæc interpretatio menti Abarbinelis, qui non modo contendit lucem qualitatem ſine corpore factam, ſed etiam ſine corpore aliquandiu ſubſtitiſſe. Melius igitur per verbum redditur ſignificans aliquam ſtatus conſiſtentiam. Si interpretemur *facta eſt* aut *generata*, vis ſenſus minuitur.

7. Ex. *pag.* 356. Ais apud Cozri בחליף ההקש ſignificare, *præter rationem.* Patere quæſo ut te quod ſentio non celem: Si *ratio* benè quadrat τῷ *præter* vel *contra* non bene quadrat τῷ ההקשה nec etiam textui interpretatio tua. *Sed quid dices cum littera aliqua nonnunquem in libris reperitur contra vel præter rationem.* Neque eſt contra rationem, ut in צרו legat ר pro ד & ſæpiſſime ut omnes notant in ejuſmodi literarum ſimilium permutatione, utrumq; textus pati poteſt. Autor iſtius libri præfert צרו per ר Aben Eſdra præfert צדו per ד. utrumque tamen amplectitur, quia neutrum eſt præter vel contra rationem, ut ex ipſo ibidem notavi. Quapropter hæc apud me conſiderans, diffi-

cilem

cilem dixi permutationem, quia in ejuſmodi difficile judicatu eſt, quæ littera in dictionibus illis ſit præferenda, & exiſtimavi in textum irrepſiſſe aut abundare ה; atque hic ſenſus optime textui convenit, in quo pergit autor difficultatem Caraitæ proponere qui traditionem non amplectabatur. Recte equidem interpretaris ויצא מן ההקשה *egredieris ab analogia*, ſed, ויעאמן & בחלוף non video qua ratione idem ſignificare dici poſſint. Deinde illud prius optime textui convenit, in quo agitur de Grammaticationibus heteroclitis, ſed quod legatur צדו vel צרו vario eſt lectio non grammaticatio, in qua ſemper aliquid regulam non ſervat. Nihil enim in צרו vel צרו irregulare eſt.

Nunc tamen textum perpendens facile exiſtimarim ההקשה legendum & ſecundum litteram eſſe vocis formativam, & interpretandum, *rationem*, *opinionem:* ideo בחלוף ההקשה ſignificare *cum permutatione ſive varietate rationis*, hoc eſt, *quid dices cum littera reperitur in libris cum variante ratione*, id eſt, ubi ratio de utraque lectione reddi poteſt: Hanc interpretationem confirmare videtur id quod ſequitur, ſi in ejuſmodi dominatur ההקשה, *ratio*, id eſt, ſi ratio & opinio propria dominatur, &c. Ita interpres intellexit. Verum ſi oculo amico iſta conſideres, quidquid ההקשה ſignificet

nificet, nihil prorſus officit argumento. Probo enim ex Cozri, Judæos aſſerere variarum lectionum numerum eſſe innumerum. Poſtquam Cozri duo exemplo retulit in צרו & נפשי ſcribit alia eſſe quæ numerari non poſſunt. Atque hoc unum volui quod conſtat, quidquid, de ההקשה dicatur.

8 Ex. *pag.* 345. Miror qua ratione mihi imputes, dixiſſe Commentatorem Cozri Maſſoram improbaſſe, quum de eo ne verbum quidem ſcripſerim, ex eo tantum docui multos antiquos Rabbinos Maſoram improbaſſe. At ut vides non ſequitur. Commentator Cozri refert, multos Rabbinos hoc improbaſſe; ergo & ipſe improbat. Referunt Auguſtinus, Epiphanius,&c. Multos hæreticos divinitatem Chriſti improbaſſe, ergo & ipſi Auguſtinus, Epiphanius, &c. Eam improbant; immo non ſolum hoc non dixi, ſed plane contrarium collegi, *ita deinde Maſorethar um diligentia ſentiebant Judai, &c.* At commentator ille nuperus autor eſt. Idem eodem modo colligit Pater tuus Cap. 20. comment. Maſoret. Cenſor meus ex eodem loco aliud mihi imponebat, Ephodæum Maſoram improbaſſe,ſed oculis ira faſcinatis, eorum quæ aſſerui nihil videre potuit.

9. Ex

9. Ex eadem *pag.* De ſenſu contendis libri Cozri eo loco. Ego ſane aſſentiri tibi non poſſum. Longiori ſermone opus eſt quam ferat epiſtola. Paucis dicam. Duo ſunt controverſiæ noſtræ capita. De ſenſu verborum unum, alterum de autoris mente & ſcopo in hac diſputatione: In utroque, parte verbis meis, toto cælo aberrare mihi videris, ut ego tibi. Quod ad prius attinet, illud ברברי חובה quod interpretatus ſum *in re damnabili*, tu vero *in re debita & honeſta*, pater tuus interpretatur *in re culpabili & inutili.* Sic intellexit commentator Cozri, ut ex adnotatione ad illa verba. כמושהיו רבים מונים עניכם *multi fuerunt ejuſmodi vituperantes opus & induſtriam eorum.* Quod probat ex Ephodæi teſtimonio. His accedit & cenſor meus. Deinde vim afferre mihi videris huic voci התראה quam interpretatis *videtur ne tibi.* Eſt enim concluſio ex præcedentibus collecta, ideo eſſe non poteſt interrogatio dubitantis, ſed affirmantis & colligentis, *numquid vides, &c.* ut paulo poſt idem autor cap. 35. התראה כאשר אמר להם חחדש הזה לכם ראש החדשים. Ita etiam eſt interpretatus pater tuus. Obſtat denique ratio totius contextus, eſt enim ſenſus juxta tuam ſententiam, *videtur ne tibi quod opus eorum in hoc vanum fuerit, aut occupatio circa*

rem

rem debitam. At en toto contextu conſtat Karaitas literæ punctis mordicus inhærere. Quamobrem igitur interrogat Rabbaniſta Karaitam, an punctatio, &c. ſit inutilis, cum non modo utilem & ante & poſt interrogationem illa Karaita falſus fuerit, ſed etiam à Maſorethis divinitus adjutis fuiſſe inſcriptam? Unde colligit autor adverſus Karaitam, eos omnes qui fatentur legem punctis, &c. ornatam, eſſe legem Moſis, obligari ad fidem traditionibus habendam. Cozri in Karaitam ibi agens fatetur ſuos id aſſerere, ſed poſtquam legem ſic perfectam deprehenderunt, opus non eſſe Cabbala ſive traditione, ſed textui tantum divino eſſe adhærendum. Poſtea multis docet autor, etiam poſitis punctis, propter dictiones ipſas adhuc traditione opus eſſe, immo traditione magis opus propter verba ipſa, quam propter punctorum inſcriptionem & ſic Karaitam undequaque urget, & ad traditionis confeſſionem adigit. Librum habes, ideo verba nihil eſt neceſſe deſcribere.

Verum ponamus illa verba eſſe ut cenſes intelligenda, nihil ſententiæ meæ officiunt: ſequitur enim autorem Cozri Maſoretharum opus utile judicaſſe quod certe libentiſſime fateor, & falli plurimum Judæos qui alitur ſenſerunt. Rem diſtinctius explico. Opus Maſorethicum triplex eſt vel litteras reſpicit

cit vel puncta & accentus, vel varia alphabeta & dictionum ſeries, vel numerationes. Duo priora, primum præſertim utiliſſimum fuit. De ſecundo diſtingui poſſet, ſed quia accentuum magnus ille numerus ipſorum Muſicæ inſervit, demus nullum horum eſſe inutilem, tertii non eſt eadem ratio. Multa enim continet plane inutilia. Sed eorum maximam partem non compoſuerunt Maſorethæ, neque qui textum biblicum recenſuerunt neque qui puncta infixerunt. Demus Judam illum omnia comprobaſſe. Ex ipſius verbis ſequitur evidentiſſime, Puncta, &c. per Cabbalam conſervata, & tandem Maſorethas ea inſcripſiſſe. Quæritur an Maſorethæ illi, fuerint Rabbini Synagogæ magnæ, an homines longe poſteriores. Non intellexiſſe priores, eſt manifeſtum, ex eo quod traditionem ex punctorum infixione probat: ſi enim in confeſſo apud eos fuiſſet, Eſdram & ſocios ejus, puncta & accentus inſcripſiſſe, nullum plane fuiſſet argumentum, licet enim à Moſe ad Eſdram traditio punctorum & accentuum ejuſmodi continuata fuiſſet; per Eſdram qui Propheta erat, utrique parti ex æquo acceptus, extincta fuiſſet traditio atque ex בעלי פה facta fuiſſet illo momento בכתב nulluſque fuiſſet locus argumento Rabbaniſtæ contra Karaitam. Nihil enim Deus ad ſcripturæ com-

ple-

plementum, poſt Eſdram traditioni reliquiſſet. Hæc pro epiſtolæ modulo diffuſè nimis. Propterea cætera paucis.

Petis, quem Karaitarum librum habeam? unicum habeo, qui in legem commentarius eſt manuſcriptus, in folio non admodum magno, tres digitos aut circiter craſſum: ſcribebat An. Chr. 1299. liber inſcribitur ספר המבחר autor R. Apharon filius Joſephi. Ex eo autore manifeſtum eſt, Karaitas omnem ſcripturam veteris teſtamenti, non ſecus ac alii Judæi, amplecti. Solicitos ad modum eſſe in explicandis Maſorethicis & Grammaticis criticis, Talmud & Miſnam non admittere ut regulam fidei, verum utilem ſæpe ad Scripturæ illuſtrationem. Eadem eſt illis plane cum aliis Judæis, quos Rabbaniſtas vocant controverſia de ſcriptura & traditionibus, quæ eſt Catholiciscum Lutheranis. Nonnullá excerpam ita in procmio libri, poſtquam adverſarios obiter carpſit.
ספכו על הקבלה וכח יש לפע מ׳ם ואמרו
כנגד הכתוב שהקבלה תנצח ואם תהיה
קכ לתכם בעבור לקיים מה שכתיב בתורה
לא יוכל ענות זאת ואם זה מהם ממלאות
לב סוף דבר כבר סכלות וזה מאמר כורע.
אני לא אמנע ברובי המצות שלא אזכיר
בתוך הבא״ר. Addit iſta מדברי המשנה
וחפצי בוה להי ותכם כדרף ממך או חדוד
לב הקורא או יווכר להוות ההבדל בין כאמר
למאמר

למאמר אוימצא כבון או יורה על ענייו שלא הורגש ברבים ואון כל אמריהם בלי תועלת וה תעודדתי לוה העניין ברותי אתהרב המובחר ישיעה שהוכיר בספר העריות טוכשים והשניות וכיוצא בהן ורוב משרילי ולותינו עשו ככה עד שהרב נסיבן נח וצלחייב לבני עמינו ללמוד המשנה והתלמוד. Grammaticos adverſariorum nonnunquam citat ut Kimhium & R. Jonam paſſimque ut ſenſum venetur, grammatica præcepta ſolicitat. Angelos eſſe credunt, reſurrectionem mortuorum. Menſes ex viſione lunæ ſanctificant. Paſcha primúmque menſem in terra Iſraelis ex maturitate ſpicarum pronuntiant: Extra terram Cyclum Rabbaniſtarum ſequuntur. Ridet hoc Gamalielis pronuntiatum, annum intercalari propter tria, propter ſpicas, tecuphas, & fructus arborum; ridétque adhuc magis quod alii addunt, propter agniculas nondum Paſchati ſatis grandes, pontes effractos, &c. rationem hanc reddit. וירוע כי בהמבא האביב אין אפשר שאין הכל מתוקנים ולמה נוסיף על דברי אלהים חיים. licet ſequantur Rabbaniſtarum computum, ridet tamen eorum ἀσεργίας in בדו *badu* Paſcha non celebrari, id eſt, v. 4; & 6. feria. בדו principium eſſe non poſſe anni, &c. & demonſtrare nititur ex Eſdra, Paſcha celebratum fuiſſe in בדו differentiæ ſunt aliæ plurimæ,

plurimæ, quantum ex iſto libro, tum ex variis Judæorum libris collegi, ſed hanc unam præ cæteris conſidero quæ traditiones in genere ſpectat, & argumenta quibus Rabbaniſtæ Karaitas urgent; Judæi autem qui traditiones ut authenticas amplectuntur, ſeipſos libenter Rabbaniſtas vocant, ut & alii Karaitas.

Initium Schiſmatis iſtius à Judæis aſſignatur anno Chr. 740. Quidam paulo citius, alii paulo tardius, hoc eſt annis poſt Talmudis obſignationem circitur 60. Ex hiſtoriis enim & circumſtantiis quas omnes referunt, & præſertim qui ad illa tempora proxime accedunt, evidentiſſimè demonſtratur, R. Aſe—Talmudis compilationem cœpiſſe ineunte ſexto ſeculo, & R. Joſe alióſque compleviſſe circa annum Chr. 680. Cum igitur Talmud Babylonicum magna apud Judæos autoritate potiretur paſſimque creſceret illius autoritas, Juda quidam Lumbedithanæ Schola caput הלכ׳ות גדולות compoſuit. Alii hoc tribuunt R. Keiaræ qui eum præceſſit, quas deciſiones ex Talmude velut libro authentico decerpſerunt. His ſe oppoſuerunt Anan & Saul filius ejus & Karcaſnæus, viri apud eos celeberrimi, ferre non valentes eandem traditionibus Talmudicis autoritatem, quæ ſacræ ſcripturæ tribui. Hinc in eos cæteri tantum odium exer-

exercuerunt, quale unquam in ullam natio-nem aut ſectam.

Fateris textum Hebraicum non eſſe uſque quaque ſincerum, non vis tamen ex tranſlationibus emendari. Sane nec ego velim, id paſſim, nedum abſolute fieri: multæ ſunt cautiones adhibendæ de quibus non ſemel ſcripſi: ut in Diatriba mea de textus Hebraici ſinceritate cap. 6. & 7. poteſt & non nunquam emendari debet, verſio ex textu archetypo. Hoc ſolum ex omnibus quæ de hac queſtione ſcripſi colligere & colligi volui, non valere hanc conſequentiam, textus Hebræus vel Græcus N. Teſtamenti aliter habet quàm verſio, ergo error eſt in verſione, & ad textum Hebræum vel Græcum qualis nunc eſt emendari debet. Ratio eſt ex variis lectionibus evidens. Si enim adnotantur in Hæbræo aut Græco textu tot lectionum varietates, quare in data aliqua hypotheſi tranſlationis ab originario variantis, non poterit textus originarius eſſe corruptus ſive aliter ſcriptus quàm autores ſcripſerint. Non ſufficit igitur ad corrigendam verſionem, ſolus ab originario diſſenſus.

Grammaticas R. R. Jonæ & Jehudæ non habemus, nec uſquam illos vidi, ſicut nec Aben Eſdræ שפה ברורה aut ירוד מורא. habemus libros מאגני לשון חקדש & צחות

Ephodæi

Ephodæi Grammaticam ſimiliter non habemus, ſed habemus, alios plurimos. Liber שתי ירות eſt in quarto, ſemel complicatus, craſſitiei duorum digitorum, aut paulo minus, ſed charactere exili, Venetiis anno 1618. Cuſus. In duas partes diviſus eſt ירחעני וירהמלך & unaquæque pars ſive manus continet quinque digitos 8. Libros. Primo digito nomen fecit אור תור שתוא חגרה חתורה hoc autem fecit magna cum diligentia. Secundæ enim editionis Bambergianæ voces omnes, litteras, accentus, puncta conſideravit, & cum decem antiquis manuſcriptis, quorum nonnulli erant 500. aut 600. annorum & libris Maſorethicis manuſcriptis & nonnullis aliis comparavit. Secundo libro nomen fecit מעריך additio eſt ערוך לד. Plerique jam editi ſunt, ſed correxit & adnotationibus illuſtravit, materiamque à prioribus diverſiſſimam tractavit.

Exiſtimas etiam Levitam, Judæorum omnium ſolum in ea fuiſſe ſententia, at ego cenſeo quantum legendo colligere potui, omnes Judæos qui duobus aut tribus ſæculis poſt annum Chriſti milleſimum, aut aliquid ſupra vixerunt, in eadem cum Elia fuiſſe ſententia. Ante quidem cùm nulli eſſent Grammatici, de punctis minus frequens erat apud eos quæſtio. Forſan abhinc

annos

annos ducentos aut trecentos aliqui cœperunt in animum ſuum inducere, punctationem eſſe à Moſe aut a Synagoga magna inſcriptam. Imo miror plurimum qua ratione ſcribere potuiſti, Eliam ſolum in ea eſſe ſententia, cum ſcias Ephodæum teſtari ſe multos ſapientes vidiſſe qui Maſorethicum illud opus traduxerint. Idem teſtatur R. Jacob inſtaurator Maſſoræ in præfatione ſua non longe ab initio, multos eſſe ſapientum etiam qui nunc vivunt quorum eadem eſt ſententia. Hoc etiam teſtatur Elias Levita, & author antiqui Libri Grammatici qui inſcribitur à primis verbis— פתח דברי in proemio, cum à Maſorethis punctatio emanaverit, ſane qui de eorum opere ita detrahebant, eorum punctationem à viris Synagogæ magnæ factam eſſe non crediderunt. Idem colligitur ex Aben Eſdra & Kimhio, qui licet Maſorethas non rideant & traducant, ut alii, aliquando tamen non adhærent punctationi Maſorethicæ, & nonnunquam citant antiquiſſimos Grammaticos & interpretes, punctationem & diſtinctiones Maſorethicas modo deſerentes, modo ſatis acriter reprehendentes R. Jonam & Judam & Moſen Hacohen qui annis centum & ultra priores erant R. Aben Eſdra atque etiam R. Jachid Gheonem qui omnes illos ut dignitate ita tempore antecedebat. Certiſſimum

hoc argumentum eſt Judæos omnes tum temporis exiſtimaſſe, Maſorethas Rabbinos fuiſſe recentiores, à quorum ſententia non ſecus ac ab aliis diſcedere liceret, atque ideo multi eorum operam plurimi faciebant, alii ſecus, nullus tamen eorum traditiones ſicut Talmudicas amplectebatur. Conſidera quo odio Judæi Karaitas proſequuntur eo quod licet magni Talmudica exiſtiment, ut oracula tamen non amplectantur. Si Judæi antiqui Maſoretharum opus à Synagoga magna credidiſſent eſſe perfectum, ei vel tantillum contradicentes cane pejus & angue odiſſent. Habes alterum hujus rei teſtimonium apud Aben Eſdram initio libri — מאזנים ex quo αὐτομάτως nullaſque per ambages id colligitur. Enumerat ordine Judæorum ſapientes, primum eos qui viros Synagogæ magnæ præceſſerunt, deinde viros Synagogæ magnæ quibus tribuit accentuum & verſuum & Paraſcharum inventionem & ordinem. Poſt hos R. Jehadam & ſocios authores Miſchnæ, poſt hos Talmudicos doctores, quos, inquit ſecuti ſunt Maſorethæ, hoſque Grammatici quorum unus, inquit, ego ſum, & ſedecim Grammaticos qui eum præceſſerunt enumerat. Aliter quàm ut dictum eſt de Maſorethis ſentire non poterant, antiqui illi Grammatici, cum Maſoretharum ætati pro-

Digitized by Google

ximi eſſent. Cùm enim Talmud ante annum 700 vulgari apud Judæos non potuerit, certe primi Maſorethæ, qui literas & dictiones ſacras recenſuerunt, vix annum à Chriſto octingenteſimum antecedere potuerunt.

Sane in ea ſum ſententia, punctorum & accentuum nomina & figuras, poſteriores Maſorethas inveniſſe & textui adſcripſiſſe, forſan etiam & verſuum diſtinctiones, quia invicta mihi videntur argumenta quibus hæc multi probant, nec diſſolvi poſſe, hactenus exiſtimavi. Scribis te contrariam ſententiam ſuſcepiſſe probandam. Utinam hoc præſtes. Si res ita eſt vincat veritas, unicuique ut appareat enitendum eſt. Plurimum in hoc opere deſudavit Pater tuus, ſed pace tua dicam, multa eruditè ex variis Judæorum doctoribus collegit, nullum tamen argumentum protulit, quod mihi videatur rem illam vel leviter probare. Quid addideris legam avidiſſime. Res uno verbo confici poteſt. Demonſtretur ex Talmude vel alio antiquo libro, locus in quo nominentur accentus, puncta, tum facile fatebor ante Talmud & illos libros ea fuiſſe. Unde quæſo factum eſt ut in tanta librorum mulitudine ne ſemel quidem ea nominarunt, aut cujus figuræ vel unus eſſet meminerunt? Quod enim verſuum & accentuum mentio-

Digitized by Google

nem aliquando faciant, nihil ad rem, cum legendo & loquendo periodos diſtinguere & accentus pronuntiare naturale ſit. Sinæ, legendo & periodos diſtinguunt & accentus pronuntiant cum nihil horum habeant. Antiquiſſimi & pulcherrimi codices Græci, literis uncialibus deſcripti, accentibus deſtituti ſunt, & vocum diſtinctionibus, nedum periodorum: unaquæque linea eſt velut una dictio. Sic & antiquiſſimi & ſplendidiſſimi codices latini. Qui tamen ea legebant atque etiamnum legunt & periodos diſtinguunt & accentus pronuntiant. Imo quæ natio, ſi Græcos excipias, nunc accentus ſcribit? Quæ tamen natio illos non pronuntiat? ſi verſus inſcripti erant qua fronte Rab. Joſeph in Talmude Tract. Kidufdum, c. 1. f. 30. interrogat ad quem verſum pertineat dictio, דיתולח ad antecedentem aut ſubſequentem? Qua fronte reſpondeat Abajeos non eſſe in verſibus numerandis exercitatos? Quid enim erat facilius codice ſumpto inſpicere notam Pauſæ. Nec difficile erat etiam puellis verſus numerare, ad dijudicandum, an ad priorem mediam partem, an ad poſteriorem verſus ille pertineret. Nondum igitur inſcripti erant verſus textui. Deinde verſus longe breviores diſtinguebant quàm poſtea Maſorethæ. Tal-

Digitized by Google

Talmudici enim loco citato in lege numerant verſus 8888. Maſorethæ 5245. in Pſalmis Talmudici 8896. Maſorethæ 2527. Sic & antiqui Chriſtiani breviſſimos ſi cum hodiernis compares. Sed iſta peculiarem meditationem poſtulant/ Librum Zohar nihili facio. Recens enim eſt à quodam Leone Judæo, ante trecentos paulo minus annos confictus & evulgatus. Hujus libri ante hoc tempus, Judæorum nemo meminit, atque ego in eum inquirens, plurima novitatis, certiſſima argumenta deprehendi. Verum his omnibus dimiſſis, quatuor argumentorum genera præter illa quæ jam allata ſunt ibi proponam, quorum vim & conſequentiam maxime velim conſideres, antequam ſolutionem eorum aggrediaris. Magna enim contendentium pars rimam potius quàm elabatur, attendit, quàm intimam objecti cognitionem & complexionis neceſſitatem. Primum deſumptum eſt, ex variis Talmudis & Midraſchim locis, in quibus quæſtio eſt de varia lectione iiſdem manentibus literis. Exempli cauſa Beth Iſrael f. 158. c. 3. ex Tract. עבור ר זר vide miſna & Ghemar. f. 29. p. 2. c. 2. n. 3. אמר לו ישמאל אחי היאך אתה קוראכ יטובים דדיך גיין אמר לאאין הדכרכן שהרי הבירו מוכיח עליולריח שסניך טובים כיטובים דריך מיין. Duplex inde & evidens argu-

 mentum

mentum colligitur. Prius ſi tum fuiſſent puncta non fuiſſet locus huic interrogationi. Nam certum fuiſſet legendum eſſe ut Moſes vel Eſdras punctaverant, & inſpicienda tantum punctatio. Et ibi agunt Rabb. de re maxime ſeria, non autem de quæſtione animi cauſa propoſitâ. Immo ridicula interrogatio, id exemplo ſolis luce ſplendidius erit. Siquis te interrogaret, quomodo legis *caput*, inepta interrogatio, lego *caput caput*. Nec aliquis qui literas latinas novit aliter legere poteſt. Verum ſi ſcribas *caput*, tum erit juſta & neceſſaria interrogatio, quomodo legis *caput*. Legi enim poteſt ex æquo capit, cæpit, cupit, caput. Ex circumſtantiis textus aut ex traditione, aut ex utroque definienda eſt lectio. Eodem plane modo ſi ponas inſcripta puncta זכר ſtulta eſt interrogatio, niſi forte fieret infantulo quomodo legis. Nam זכר legi non poteſt aliter quàm זכר Itaque neceſſario hic modus loquendi ſupponit lectionem ambiguam, ut *caput* | זכר דריך cui directè contradicit punctatio. Si dicat quis; Tum non erat punctatus in manibus. Facilè à tantis Rabbinis accerſiri poterat, præſertim cùm de re ageretur maximè ſeria, ſed nuſquam legas conſulendum librum punctatum, qui ſtatim & unico conſpectu litem diremiſſet. R. Jacob author

autor libri citati fatetur ex ſua & alterius R. ſententia, puncta tum non fuiſſe adſcripta, atque ideo Akibam legendo erraſſe, idque probat autoritate jam ex tractatu Bavabathra allegata. Conceſſo tamen libros eorum eſſe punctatos, reſponderi poſſet varietatem fuiſſe in punctis, ideo variè illis locis lectum fuiſſe, ut varietas, inquit, hodie eſt in dictionibus inter Orientalium libros & Occidentalium. Huic argumento nihil aliud cum aliqua probabilitatis ſpecie reſponderi poteſt. Verum nuſquam punctorum variationem cauſantur, aut ejus in tanta neceſſitate mentionem faciunt. Deinde omnibus illis locis, qui permulti referri poſſunt, nulla eſt à punctatoribus adnotata varietas. Inſuper cùm in literarum vel dictionum varietate dicant *ne legas ſic, ſed ſic* apponunt litteras varias. Ita profecto de punctis, ſi ulla fuiſſent apud eos puncta. Præterea in exemplo Joab & Davidis locum non habet varia punctorum lectio, eo quod in re tanti momenti liber Moſis conſuli poterat. Imo liber Davidis, quia rex erat, ex ipſo Moſis αυτογεάφῳ erat exſcriptus. Denique ille interpretandi modus in illis tredecim Rabbinicis continetur. Si fuiſſet varia tum lectio, nulla fuiſſet Joabo occidendi præceptoris cauſa, neque Davidi reprehendendi

 Joabi,

Joabi, quia alterutra potuiſſet eligi. Quin imò eo caſu præceptoris lectio, Davidicæ fuiſſet præferenda, eo quod humanior. Sed qua ratione variæ jam potuiſſent eſſe lectiones celebres, cùm liber Moſis extaret, cujus inſpectu, nullo negotio lectio varians expungi potuiſſet. Poſterius inde deſumptum argumentum maxime urget, & me maxime afficit, velimque illud nulla cum animi προλήψει perpendas ideo textum exſcripſi, inter דריך & זכר דריך & זכר non habent Judæi qua ratione diſtinguant; loquendo nulla eſt difficultas, nam pronuntiatur זכר *Zakar* maſculus, & זכר *Zeker* memoria, & ſic de cæteris. Verum cum ab iis ſcribitur, nulla tum præſto fuit ratio, qua unum ab altero diſtinguerent. Quomodo legis, ego lego inquit, זכר alius, ego vero זכר, ſi punctorum nomina aut figuræ aliquæ illis fuiſſent, procul omni dubio, ſcribentes expreſſiſſent, lego זכר cum duplici Kamets, ego vero cum ſex punctis aut duplici Sægol. Nec ſemel hoc ipſis contigit, ſed innumeris locis. Eadem enim eſt ratio quoties de vocalibus agitur, iſtorum apud eos frequentium dictorum, *ne legas ſic ſed ſic*, ne legas שם ſed שם. ſicut & illius *eſt mater Maſoræ*, *eſt mater lectionis*. v.g. tractatu Kiduſchim f. 18. p. 2. fine & verſ. initio diſputant an filia à Patre vendita,

poſt

poſtliminio revertens à Patre iterum vendi poſſit. Alii affirmant, alii negant, & rationes exponunt, nituntur autem varia punctatione בבורו; alii volunt legi בבורו alii בבורו *eo quod perfide egit*. Ter aut quater paucis verbis repetunt dictionem בבורו alii volunt legi בבורו alii contendunt legi בבזרי. Neceſſe omnino erat tum, aut figuras punctorum, aut nomina ſaltem exprimere, ut unum ab altero ſcribendo diſtinguerent. Id illuſtratur ex locis in quibus ſub eadem formula de dictionibus diſputant; ne legas מה ſed מאח eſt enim manifeſta diſtinctio unius ab altero, nec eſt neceſſaria punctorum inſcriptio, ſatis enim diſtinguit litterarum varietas expreſſa. Sed quid hoc ſibi vult, ne legas זכר ſed זבר. Ne legas בורו ſed בורו hoc illuſtrandum exemplo ſuperiore *caput*, &c. Confirmat hoc quod aliquando vocales matres lectionis addunt ut hæc diſtinguant. v. g. Sanhedrim f. 4. ubi diſputantes de immunditie puerperæ an duabus ſeptimanis an. 70. diebus eo quod ſcriptum ſit שבעי quod proprio 70 ſignificat, qui contendunt duas ſeptimanas ſcribunt שבועיים ut exprimant pronuntiationem שבעים ſi punctorum uſum habuiſſent num melius faciliuſque erat, textu ſcripturæ immutato, puncta addere quàm litteras. Non quæritur an ſcirent legere, ſciebant equidem

equidem, ſed de expreſſione varietatis lectionis quæ punctorum figuris, aut nominibus adeo perſpicuè fieri poterat ab illis, nunquam tamen in tanta neceſſitate & diſputantium contentione, facta legitur. Demus illud de Joab fabulam eſſe, id non quæritur, quiſque id facile credit. In expreſſione ab iis facta τὸ זכר quid erat proclivius quam punctorum mentionem facere? Deinde quî fieri poteſt, ut in rebus tanti momenti, de quibus tam ſæpe agitur ad textum punctatum, ſi erat aliquis, non recurrerint qui uno verbo litem dirimere poterat? Imo poſito textu nulla poterat lis eſſe. Quæritur an mulier puerpera immunda ſit 14. aut 70. Diebus, nulla quæſtio eſt ſi textus aliquis eſt authenticè punctatus. Nam diſertè Scriptura dicit duabus ſeptimanis שבעים. Pone textum non punctatum שבעים. Tum graviſſima quæſtio, nam & 70. dies & duæ ſeptimanæ intelligi poſſunt. Sic & de בורו & aliis pluribus. Huc referri debet invictum meo judicio ex S. Hieronymo argumentum in Hierem. cap. 9. v. 22. *Verbum Hebraicum quod tribus litteris ſcribitur דבר, vocales enim in medio non habet, pro conſequentia & legentis arbitrio, ſi legatur dabar, ſermonem ſignificat, ſi deber, mortem, ſi daber loquere. Unde & 70. & Theodotio junxerunt illud præterito capitulo,*

ut

ut dicerent, diſperdent parvulos de foris, juvenes de plateis morte. Aquila vero & Symmachus tranſtulerunt λάλησον *id eſt loquere.* Si puncta fuiſſent inſcripta ita ne potuiſſet loqui S. Hieronymus דבר pro conſequentis & legentis arbitrio poteſt legi דבר aut דבר. Dicet aliquis codex S. Hieronymi non erat punctatus, ſed ſi aliqui codices fuerunt punctati, quare aliquem non ſibi comparavit Hieronymus qui tantum opus aggrediebatur, Hieronymus qui potentiſſimarum Matronarum opibus ſuſtentabatur, qui varias regiones adibat ut cum doctiſſimis Judæis conferret, &c. Quid dicam de Eccleſia Chriſtiana quæ eo tempore multos adhuc amplectebatur Judæos converſos, ipſum S. Epiphanium Hieronymi amiciſſimum. Nec ſemel ita philoſophatus eſt ſed ſæpiſſimé. Viginti duo loca adnotavimus in Exercitat. Biblicis, *lib.* 1. Exercit. 6. *c.* 2. & argumenta hinc adverſus puncta collegimus, ideo hæc ſatis. Conſiderandum præterea S. Hieronymum dicere דבר vocales in medio non habere. Non agnoſcit S. Hieronymus alias vocales Hebræorum quàm אהויע quas multis locis vocales appellat, ſi ſcriberetur דאבאר juxta Hieronymum vocales haberet in medio ut מואב דויה ידיה nec alias vocales agnovit Joſephus cùm dixit nomen Dei conſtare ex quatuor vocalibus.

Si

Si apiculi infra ſupraque litteras poſiti, illi cogniti fuiſſent, cum lectionem definiant, quare toties de lectione dubitans & differens modo ad unius modo ad alterius teſtem 70. Aquilam, Symmachum, Theodotionem, nunquam ad iſta puncta in tanta rei neceſſitate confugit. Denique litteræ punctatæ deſuper Hieronymum non latuerunt. Vulgo 15. numerant Tractatus, Sophrim decem tantum. Ut opinor, illius quæ habetur, Geneſ. 19. meminit Hieronymus quæſt. in Geneſim. Antiqui Judæi nonnunquam in defectivis & plenis dictionibus myſteria quærunt. Sic Hieronymus in cap. 23. Geneſ. v. 16. moraliter interpretatur quod Ephron initio verſus plenè legatur עפרון & poſteà defectivè, *Vau littera quæ apud illos pro O legitur, ablata de ejus nomine eſt, & pro Ephron appellatus eſt Ephran.* Myſteria in hoc quærit Bereſith Rabba Paraſch 58. Ut recentiores omittam. Bahal Hatturim notat עפרן & עירע Ghematricé componere numerum 400. quot ab Abraham acceperat ſiclos. Quî factum eſt ut punctorum vocalium, licet perpetua illi daretur occaſio, immo neceſſitas, nunquam meminerit Hieronymus?

Secundum argumentum ex libro Sophrim, qui poſt publicatum Talmud compoſitus eſt, hoc eſt intra annum Chriſti 700 & 800. Quique

Quique Talmudis honorificè meminit totus eſt in docendo modo ſcribendi, hæc omnia minuté & ſcrupuloſè admodum. Quo in pergameno, quomodo præparato, ex quibus beſtiis confecto, à quibus ſcribi, quod ſpatium inter litteras, quot litteræ in linea, quot lineæ in pagina. Quæ malè ſcripta eradi poſſunt, quæ non eradi ſine libri profanatione, quæ dictiones dividi, quæ non dividi, quæ ſuper punctari, quæ ſcribi & non legi, & contrà quæ aliter ſcribi & aliter legi, & è contra, quæ litteræ ſcribi debeant majores, & minores, extenſiores, & alia permulta quæ enarrare longum ſit, & importunum. At de punctis nuſquam apud eum mentio. Quomodo factum eſt ut in tam copioſo de his rebus ſermone, punctorum nuſquam meminerit, niſi quod ea Judæis nondum ad juvandam lectionem erant invecta.

Tertium argumentum ex Maſoretharum diſtinctione ſumitur. Duplices fuere, priores textum recenſuerunt; poſteriores puncta infixerunt. Priores autorem ſive autores libri Sophirim ſecuti ſunt, quod certiſſimis argumentis demonſtratur. Autor libri Sophrim & Maſorethæ in eadem materia verſati ſunt. Adnotaverunt utrique τὸ קרי וכתיב, varias Judæorum lectiones. Sed ſi utrorumque traditiones comparentur,

tur, quintuplo aut ſextuplo plures adnotaverunt Maſorethæ, quàm tractatus ille, & multitudo illa ingens prætermiſſa, non eſt minoris momenti, quàm commemorata. Autor igitur tractatus illius ignoravit, quod fieri non potuiſſet ſi Maſorethæ viri tantæ autoritatis & omnibus Judæis noti cum præceſſiſſent, & multo minus ſi Maſorethæ fuiſſent Eſdræ collegæ; deinde certiſſimum eſt in ejuſmodi cauſa, poſteriores prioribus ſemper addere, quædam etiam corrigere, quod etiam fecerunt Maſorethæ, cum quædam à tractatu Sophrim adnotata omiſerunt, quia ſcilicet libros diligenter conſulendo, ipſius obſervationem nutare deprehenderunt. Præterea nihil ille tractatus de ſcribenda in margine vera lectione, & alia in textu vel è contra. Nihil in eo de diſtinctione ſcriptionis marginalis & textualis, quæ apud Maſorethas adeo celebris eſt, & totius eorum laboris effectus. Denique quamobrem nuſquam citat Maſorethas אנשי המסר vel בעלי ut toties qui eos ſecuti ſunt. Præceſſit igitur Maſorethas autor ſive autores iſtius tractatus, ſic nec unquam Talmud Maſorethas citat, iſtud autores Maſoræ vel Maſorethæ, eſt omnibus illis cognitum, Nam hoc axioma ישאם למקרא ישאם למסרת nihil ad rem prorſus facit quum Maſora ibi ſignificet tradi-

ti-

tionem, non homines aliquos, & in illo apud Talmudicos frequenti axiomate, nihil aliud ſignificat quam textum legis à Moſe Iſraëlitis traditum, ut Talmudis gloſſatores interpretantur. Unde manifeſtum eſt Talmudicos conſtanter cenſuiſſe, lectionem à Moſe ſcripto non eſſe traditam, quum id quod ſcriptum eſt à Moſe, per traditionem à lectione diſtinguant. Ita quod refertur Meghill. c. 1. f. 3. Nec unquam Talmudici Maſoræ contradicunt. Contradictio illa in Talmude nunquam legitur ſed eſt in Scripturis recentiorum, Maſoram cum Talmude comparantium. Sic dici poſſunt 70 Interpretes, Hieronymus, Aquila, Symmachus, Onkelos, & Talmudi & Maſoræ contradicere. Priores Maſorethas textum tantum recenſuiſſe, hoc eſt קרי וכתב plenas, deficientes, & abundantes dictiones, & ejuſmodi quæ litteras ſpectant, adnotaſſe, autor eſt Elias Levita in tertia præfatione, ſed non tam ipſum conſidero, quàm rationem certiſſimam ab eo allatam. Maſorethæ illi erant Occidentales, Judaico more, hoc eſt in Judæa, & cis Euphraten habitantes, poſtquam recenſionem ſuam in lucem emiſerunt, codiceſque a ſe correctos publicarunt, Orientales ſive Babilonii in eorum operam inquiſiverunt, atque ducentis & aliquot locis ab iis diſſenſerunt, ſuoſque

que codices cum Maſoretharum in iis locis correctione ſimiliter publicarunt. Sed nullæ eorum differentiæ puncta ſpectant & accentus, ſed litteras tantùm & dictiones, ut notavit Elias, & ſingula examinanti notum eſt. Manifeſtum eſt igitur, Maſorethas illos qui textum recenſuerunt, & varias lectiones ad marginem adnotarunt, de punctis non cogitaſſe. Si enim biblia punctaſſent, num Babylonii qui tot differentias in rebus multo majoris momenti adnotaverunt, nullas in punctis adnotaſſent? Si quæratur æra temporis iſtorum Maſoretharum, ex dictis conſtat, annum Chriſti octingenteſimum præcedere non potuiſſe.

Poſteriores Maſorethæ, cùm viderent libros à præcedentibus caſtigatos, & varias lectiones ſeu caſtigationes margini adſcriptas, linguamque Chaldaicam & Syriacam quæ ipſis vernacula erat, Arabum dominatione deficere, & in Arabicam mutari, *lectionemque* biblicam corrumpi, puncta invenerunt, quibus pronuntiatio efformaretur, & quaſi pingeretur. Arabum exemplo exiſtimo commotos, qui cum religione ſua varias gentes infeciſſent Alcoranum punctaverunt, ut barbaros religionis ſuæ amantes ſed linguæ ignaros in lectione juvarent. Hoc autem & antiquorum autoritate, & evidentibus rationibus demonſtrare poſſum.

Tibe-

Tiberienſes fuiſſe iſtos Maſorethas, aſſerunt antiqui Grammatici, h jus rei optimus teſtis Aben Eſdra, qui librum compoſiturus מאזנים tot evolvit qui eum præceſſerunt Grammaticos. Ita in libro צחות capite de Patach minore ſive Segol rationem redditurus punctationis inſolentis כן מוהג חכמי טבריא ותם העקר כיטהם היו אנשי המסרת ואנחנו מהם קבלו הטנקד ויכתטק לו רנחם העקר כי טהם אילי עאו קשלא יחשוב ארם בי שכח clarius id docere non potuit Aben Eſdra; à Tiberienſibus igitur omnis punctatio. Tiberienſes autem illi numero erant quindecim præcipui, qui libros ſacros non modo recenſuerunt, ſecundùm dictiones, & literas, ut priores, ſed etiam nequis in illis legendis erraret, puncta invenerunt & textui inſcripſerunt, ut lectio quæ hactenus fuerat πατροπαράδοτος, ſcripto conſervaretur; deinde libros illos publicè expoſuerunt, ut Judæi libros ſuos ad eorum formam ſcriberent & corrigerent; cùm autem viderent paucos homines eorum opera uti poſſe, eo quòd pauci Judæi Paleſtinam ſeſe conferre poſſent, eorum libros inſpecturi & cum ſuis comparaturi, aliud opus ingens aggreſſi ſunt, libros ſcilicet continentes; hæc dictio toties cum Patach, his ſcilicet locis quæ per initia verſuum deſignarunt; toties cum Sægol, &c.

toties reperitur in Scriptura cum hac voce conjuncta, &c. hi libri dicti ſunt Maſoretici atque ab eo tempore Maſora ſumi cœpit pro libro iſta complectente, quod ante fuerat inauditum; exiſtimarem tamen priores Maſorethas libellos aliquos ejuſmodi ad dictiones & litteras ſpectantes in Judæorum gratiam compoſuiſſe; quos poſteriores, multis obſervationibus non modo circa puncta & accentus, ſed etiam circa literas & dictiones auxerunt. Scribæ Judæi hanc Maſoram ad Margines Bibliorum transferre, conati ſunt, ſed abruptè & confuſè admodum, ut videre eſt in Bibliis Manuſcriptis; & notarunt Elias Levita, & R. Jacob Chaiim. Biblia ab ipſis Tiberienſibus quindecim correcta, vidit, evolvit & conſideravit Aben Eſdra ut teſtatur in 25. *v.* 31. Exodi, de quibus juraverant ſe ter conſideraſſe omnem punct. & defic. & plenas dictiones; non ſequitur autem punctationem inſcriptam fuiſſe *v. g.* Nunc Miſna cuditur Amſterodami cum punctis; quod antea factum non eſt. Si diceret quis, punctatores illi ter conſideraverunt omnem punctationem, non ſequitur, ergo Miſna antea fuit punctata; tandem aſcenditur ad aliquod principium quo non datur ſuperius, ut, pro Bibliis Tiberienſes, pro Miſna Amſterodamenſes; ſequitur quidem, ergo antea puncta-

tio,

tio, ſive pronuntiatio & lectio fuit, ſed non inſcriptio, quæ tum cœpit. Maſorethici autem libri etiamnum extant, ut nihil de Maſ. excuſa loquamur, ut tuipſe optimè nôſti. His Maſoretharum libris poſteriores multas addiderunt obſervationes, & Alphabeta, & paria, & varias dictionum ſimilium & diſſimilium, ſive literas, ſive puncta, ſive accentus, ſive ſenſum ſpectes, ſeries & ordines; περιεργίαι enim tam variæ in ſacram Scripturam excogitatæ & tam accuraté enumeratæ uno ſæculo perfici non potuerunt. Maſorethas fuiſſe Tiberienſes illos jam ex libro טאנכאי probatum evidentiſſimè: ſic eos vocare ſolent antiquiſſimi Grammatici. Aben Eſdra in libro צחות non longè ab initio, ubi agit de pronunciatione literæ מ eos teſtes citans vocat אנשטבריא, & alibi non ſemel verba Judæ Chiug primi Grammatici refert quibus eos Judas appellat א׳ שיטבר יקראושואדהמתנועע וכו ubi multa ſpecialia refert Maſorethis conſueta, quæ tamen alii non ſequuntur, & in libro מאוגל capite הנקראים peculiarem affert ex R. Juda lectionem, quam confirmat Judas hoc modo ואמרו כיכן אכשיטבר א׳י eos Aben Eſdra & antiquiſſimi Grammatici ſic vocant, & de iis tanquam de hominibus non adeo antiquis verba faciunt. Ideo ſæpius Maſoretharum ſententiam & puncta-

tionem audent rejicere, ut ipſe Aben Eſdra qui eos magnifacit, in libro צחרת cap.
אמר בעל המטרת כי והנחו חטר אלף והם
שתי מלות. המורכבים ולפידעתי שאן
צרידרק חהא כומף על הנו בידך זכו.
addit ſuæ ſententiæ contra Maſorethas rationem. Eodem libro in littera ה iterum negat Aleph deficere. אעפ שאנשי המטר אמרו שהוא חמר, objicit ſibi quomodo mendacii arguat Maſorethas; deinde emollit dictum, rectè ex traditione quam habebant ſcripſiſſe יהנהי & dixiſſe tantum רדרטברא quod deficiat. Verum in margine adnotarunt יהבההוא quod eſt potiſſimum & legendum; hoc modo liceret omnia Marginalia quæ ſunt τὰ κύρια & legenda, ad opinionem revocare. Quidquid ſit in duobus à Maſorethicis prudens volenſque diſſentit, quod Aleph deficiat, & quod ſint duæ dictiones. Et in litera Vau, durius arguit, *& ratio Maſoretharum non eſt ratio*; & in Nehemiam *c.* 2. 15. ad הבישרוצי ſcribit unicam eſſe dictionem, Maſorethas verò diviſiſſe ut ſignificarent effractionem murorum Hieruſalem; nihilominus ait הראשון בעיני נכק והרדך in fine libri dicit multos explanatores ſeu commentatores erroris arguere Pauſatorem, Inter quos Moſes Hacohen, & Jachid quem alibi Gheonem vocat, qui decem verſus male diſtinctos eſſe con-

contendebat. Non ſane credebant viri illi apud eos maximi, Eſdram verſuum & Pauſarum autorem fuiſſe. Iis equidem non aſſentitur Aben Eſdra, immo miratur admodum quod hoc faciant, quia ſi non eſt inquit Eſdras vir tantus eſt quantus poſt ipſum non alius fuit. Exiſtimavit Aben Eſdra Pauſatorem eſſe Tiberienſibus antiquiorem ; ex ea Judæorum de Maſorethis ſententia factum eſt, ut Rabbini celebres in variis provinciis, libros diligenter pro genio corrigerent ; id præſtitit R. Ben Aſer, quem Moſes Bar Maimon Maſorethis prætulit, & ad quem relictis Maſorethis, librum tuum correxit, ut ipſe teſtatur cap. 8. de libro legis ; hac in cauſa Moſis verba ſunt decretoria.
ולפי שראיתי שיבוש גדול בכל הספרים
שראיתי בדברי אלו וכן בעלי המסרת
שכותבי ומחברין להודיע הבתו חות
והכתומות נחלקו בדברים אילו במחלו
קות הספרים שסמכין צלוהן׃

Vides in his quæ ſunt apud eos maximi momenti in quo ſi error committatur prophanus eſt, donec folium illud avellatur, omnes libros quos vidit Moſes, fuiſſe multum confuſos. 2. Maſorethas de hac re libros compoſuiſſe. 3. Magnam eſſe apud Maſorethas de hac re litem & varietatem propter librorum quos ſecuti ſunt differentiam ; denique quod ſtatim ſequitur, libros illos deſeruiſſe,

ſeruiſſe, & ſecutum in his Paraſchis ſcribendis, & aliis librum R. Aſer accuratiſſimé multis vicibus ab eo correctum, Hieroſolymis, à multis annis, ut indé libri corrigerentur expoſitum ; & inquit, נעלי לממכתי במפי התורה שכתבתי כהלכה alius erat Hieroſolymis, vel forte idem liber Hieroſolymitanus quem antiquiſſimus Grammaticus R. Jonas ſequebatur, ut de eo teſtantur Kimhi & Elias Levita. Erat in Hiſpania celeberrimus dictus Hillelianus, de quo Elias. Et habemus hic antiqua Manuſcripta Biblia quædam, quadringentorum annorum in quibus ad marginem ſæpe citatur ; aliis in locis alii fuerunt ; teſtatur Kimhi in proemio in radices, magnam ſe inveniſſe confuſionem in punctationibus librorum regionis in qua vivebat ; eam autem in Dictionario ſuo & Grammatica correxiſſe, ope librorum correctorum ex Hiſpania adductorum, atque in hoc nationi ſuæ magnum operæ pretium feciſſe. In Europa autem libri Hiſpanici primas tulerunt, ut teſtatur Elias Levita in fractorum tabulis, & ita quoque cenſet R. Menahem, הם המוצהים והכאסבים שראוי לסמיר עליהם quod autoritate duorum antiquorum Rabbinorum confirmat, R. Abraham Ben Dir & R. Moſis Bar Nachman ; præ cæteris celebres fuerunt in punctatione, Ben Aſer & Ben Nephtali, hic orien-

orientalis, iſte occidentalis; ſicut igitur poſt priores Maſorethas, Babylonii eorum opus recenſuerunt, & varias differentias adnotarunt; ita poſtquàm alii Maſorethæ puncta inſcripſerunt Babylonii punctationem iſtam examinaverunt, atque in nonnullis ab ea diſceſſerunt. Verum Ben Aſer pro Maſorethis ſtans in nonnullis R. Nephtali Babiloniorum capiti non ceſſit, hincque orta eſt celeberrima apud Judæos de certis punctationibus differentia; hæc tantum commemoravi ut appareat priores Maſorethas, quorum recenſitionem habemus, nihil de punctis cogitaſſe, alioquin ut poſtea factum, & rectè adnotavit Elias, aliquid in eorum punctatione reprehendiſſent Babylonii, cum textum ab iis emendatum luſtrarunt; ab eo tempore Judæorum libri, punctorum meditationibus, & diſquiſitionibus pleni fuerunt; antea æternum de illis ſilentium; hinc ſicut in primis Maſorethis contigit, ut textu ab iis luſtrato Babylonii in multis literis & dictionibus ab iis diſſentirent, ita poſtquam Tiberienſes, atque hos ſecutus Aſer, puncta inſcripſerunt, eorum punctationem luſtrantes Babylonii, ab iis quoque in nonnullis diſceſſerunt, factaque eſt apud eos diſſenſio ſub nominibus Aſer & Nephtali.

Si quis roget quando vixerunt illi Tiberienſes; præciſum tempus aſſignare difficile eſt; certum tamen eſt, annum Chriſti nongenteſimum, aut ſubſecutos eſſe, aut non multum anteceſſiſſe. Ghedalias ait R. Aſer vixiſſe ea generatione quæ computatur ab anno Mundi 4700. ad 800. hoc eſt ab anno Chriſti 940. ad 1040. Tiberienſibus autem proximus fuit: id etiam conſonat Aben Eſdræ, qui biblia ab iis recenſita legit & conſuluit. Erat autem Aben Eſdra Romæ anno 1146. itaque Maſorethis illis poſterior fuit annis 220. & forſitan aliquid excurrebat.

Quarto denique idem demonſtratur ex ſtudio Grammaticali ante illud tempus Judæis incognito. Aben Eſdra, Abraham Levita, Kimhi, Elias Levita, Ghedalias, uno ore aiunt, R. Judam Chiug, Arabem è civitate Feſſana oriundum primum eſſe Grammaticum, quem poſtea permulti quos enumerant ſecuti ſunt, Judam autem referunt eorum Hiſtoriæ juxta annum Chriſti Milleſimum; quod ſane argumentum eſt evidentiſſimum ante tempus à nobis adnotatum puncta non fuiſſe ſcripta; nam ſine punctis ſcribi non poteſt Grammatica, ut recte adnotavit Elias & res per ſe clara eſt; experiatur enim quis, exempli cauſa, conjugationem Kal ſine punctis deſcribere, & ſtatim illi

illi aqua hærebit; multo magis in Piel. Grammaticalia enim illa ſine punctis, ore tantum & ſono exprimi & doceri poſſunt; atque hinc eſt quod ſtatim poſt inſcripta puncta Grammaticorum examen ebullierit. Aben Eſdra qui poſt primam Grammaticam annis ad ſummmm 140. ſcribebat, ſedecim ante ſe enumerat qui plurimos libros de Grammatica ſcripſerant.

His multa conjungi poſſunt, punctorum & accentuum nomina Chaldaica eſſe, nonnulla barbara prorſus quorum neſcitur Etymon, quia neque Hebraicum, neque Chaldaicum, quæque ut teſtatur R. Elias *c.* 2. de accentibus, deprompta ſunt, ex dialecto Thargum Hieroſolymitani, quorum originationem divinare nunquam potuit: hinc manifeſtum eſt Maſorethas illos, iſto Thargum non eſſe priores, & conſequenter Arabica dominatione; ſecundo Tiberienſes paucis punctis nomina dederunt; apud eos reperitur tantum Kamets & Patach, nam Schirik, Cholem, Schurek, Kibuts per ipſas vocales exprimunt, א, אי, או, או, Grammatici poſtea invenerunt iis nomina, nec in iis ſunt concordes, ut videre potes in tertia præfatione Eliæ, *pag.* 24. ex quibus manifeſtum eſt, hanc artem ab illis Maſorethis initium ſumpſiſſe, atque ut in cæteris artibus moris eſt temporis lapſu perfe-

ctam;

ctam; omnes autem & priores & poſteriores, qui ſive in punctatione ſive in litteris & dictionibus variè numerandis & comparandis operam navarunt, Maſoretharum nomen tulerunt. 3. Idem teſtatur mos ille conſtans Judæorum & Karaitarum, non modo librum legis Synagogicum, ſed etiam Mezuzot & Tephilim ſine ullis punctis ſcribendi; unde manifeſtum eſt eos, Maſorethicam punctorum & accentuum inſcriptionem hactenus privatim tantum amplexos eſſe, atque in gratiam ignaræ plebis, ut in lectione juvaretur, publicé tamen nunquam eſſe admiſſam. 4. Omnes Judæi Karaitæ quoque, licet traditionum & cabbalæ ſint hoſtes, credunt ut certiſſimam traditionem, librum legis quem Moſes Iſraelitis tradidit, ſine punctis & accentibus fuiſſe; ita Moſes Bar Nachman in proemio legis, Elias Levita in 3 præfat. & apud Cozri, *l.* 3. *c.* 29. & 30. Rabbaniſtæ & Karaitæ communi conſenſu, quo effato concidunt omnes quorumdam Judæorum, atque etiam Theologorum nonnullorum ratiunculæ. 5. Propter literas aliquas, in aliquo folio malè aut non regulariter ſcriptas, propter Paraſchas clauſas & apertas non bene obſervatas, libros privatos non ſecus ac publicos cenſent prophanos: verum id propter puncta non faciunt. Horum unumquodque nedum omnia ſimul

evi-

evidenter punctorum novitatem demonſtrant. Quamobrem liber ſine punctis in Synagoga, ſi à Moſe data ſunt? quamobrem propter puncta male ſcripta liber prophanus non judicatur, ſi puncta affigere ſoliti erant antiqui Rabbini? Quare punctis & accentibus nova nomina, eaque barbara indere, eaque paulatim addere & augere, ſi à Moſe aut ab Eſdra hæc omnia acceperunt? Denique Samaritanorum conſuetudine id demonſtratur, apud quos nullum eſt punctorum veſtigium, ſed hactenus lectionem orali traditione conſervarunt.

Plura potuiſſent addi, eandem ſententiam partim confirmantia, partim illuſtrantia: ſed hæc ſunt poſtulatis tuis ſatis ſuperque, jamque Epiſtolæ modum longe ſupergreſſi ſumus; velim autem, eruditiſſime Buxtorfi, accipias à me iſta, non ut decretoriè dicta. Feram facilè qui aliter ſenſerit, licet caducis admodum rationibus niti mihi videatur. Naturâ non poſſumus, non amare opus quod excoluimus, & amanti τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται, hac πρόληψις, exuat animum ſuum neceſſe eſt eum qui oppoſitæ ſibi ſententiæ refutationem aggreditur, alioquin id quod adverſarius aſſerit capere vix poteſt, nedum refutare. Licet ea quæ retuli videantur mihi admodum perſpicua, omnemque ſolutionis anſam præripere,

ripere, amico tamen animo ea refutantem, non modo facile feram, ſed etiam de me bene mereri exiſtimabo. Falli poſſum & nonnunquam expertus ſum, ea quæ judicabam admodum perſpicua, aliter ſe habuiſſe. Allatas rationes ſi in libro cujus editionem paras diſſolveris, & mihi & aliis multis magnum operæ pretium feceris: Hoc vero ſi irrito conatu aggrediaris, conclamatum eſt, fruſtraque alter Elias hæc revelaturus expectabitur. Vale vir Clariſſime, & me ama, omniaque mea ut boni conſulas etiam atque etiam rogo.

Idibus Novembris, Anno 1646.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. LXXI.

J. Morinus Cardinali *Barbarino* congratulatur quod Barbarinorum familia cum ſummo Pontifice in gratiam redierat.

Eminentiſſimo Cardinali, Barberino J. Morinus, S. P. D.

LÆtatus ſum plurimùm, cùm primum ante paucos dies omnium ſermone percrebuit Illuſtriſſimam familiam Barberinam in gratiam cum ſummo Pontifice rediiſſe. Verum qua ratione ego Eminentiæ tuæ deditiſſimus lætitia non exultarem, cum omnium ora, audito hoc fauſto nuncio, lætitiâ geſtirent? Ut reconciliationem iſtam viri boni omnes à Deo ſummis votis efflagitarunt, ita æternam exoptant. Conquerebantur apud omnes literarum amantes Muſæ Chariteſque eum Româ pulſum, quem donis philtriſque ſuis omnibus ornaverant, quem alium novum ſuorum aſylum elegerant. Redeunti igitur cum Muſis & Charitibus plaudit univerſus literas profitentium chorus, hiſque immiſtus ego cumulatus

latus gaudio Eminentiæ tuæ priſtinos honores & opes recuperanti proſpera omnia & immota precor, benevolentiaque perpetua ut me compleɛtatur ſubmiſſiſſimè rogo. Patres domus Congregationis noſtræ recens autoritate ſummi Pontificis Avenione tenuiter fundatæ ſcripſerunt ad me Eminentiſſimum Card. à J. Onuphrio E. V. patruum ſummam pecuniæ grandem in opera pia autoritate & arbitrio E. V. collocandam legaſſe. Eminentiam veſtram humillime & obnixiſſime precor, ut in pecuniarum iſtarum diſtributione & erogatione Domus Avenionenſis patrum Oratorii Jeſu Chriſti non ſit immemor. Congregationem noſtram E. V. favore & benevolis multis officiis ſæpius defenſam & auɛtam hoc beneficio magis ac magis habebit ſibi devinɛtam & devotam, ampliſſimamque à Jeſu Chriſto, cui nos omniaque noſtra conſecramus, ſuſtentatæ familiæ ſuæ mercedem reportabit. Deus & Reip. Chriſtianæ, & literariæ quàm diutiſſime & feliciſſime conſervet.

Pariſiis 16. *Kal. Dec.* 1646.

EPIST.

EPIST. LXXII.

J. Morinus Lud. Capello quid Buxtorfio reſcripſerit recenſet, & alia nonnulla quæ ad Rabbinorum libros pertinent.

A MONSIEUR

Monſieur Cappelle.

Monſieur,

IL y à quelques jours que M. voſtre fils me rendit une lettre de voſtre part par laquelle vous me remerciez de quelques ſervices que je vous avois rendus; il n'eſtoit point beſoin de ce remerciement en mon endroit, deux conſiderations bien fortes m'obligeoient à faire ceque J'ay fait, une de la verité que vous maintenez en la theſe que defend voſtre ecrit; l'autre de voſtre propre merite & du renom que vous vous eſtes juſtement acquis parmi ceux qui ſont profeſſion des lettres; quand au reſte que vous deſiries de moy, je le feray toujours avec affection & ſincerité en toutes les occaſions qui ſe preſenteront. Le Sr Buxtorſe m'
Eſcrivit

Eſcrivit une lettre aſſez honneſte que je receus il ya enuiron trois mois qui contenoit pluſieurs choſes, premièrement des excuſes de ce qu'il avoit parlè fort indignement de moy en ſon liurè des lettres hebraiques, & me promettoit de retrancher tout cela en une ſeconde impreſſion; puis il me marquoit ſix ou ſept endroits où il croioit que je m'eſtois trompè; apres il m' imputoit que Javois eſcrit que la pluralitè des Rabbins croïoit que leurs anciennes lettres eſtoient Samaritaines non Aſſyriennes; outre cela il me prioit de luy envoier ce que i'avois de particulier touchant l'antiquitè des poincts, me temoignant qu'il avoit preſque achevè d'imprimer unliure contre vous ſur ce ſuiet, enfin il me demandoit quels auteurs Juifs i'avois avant Elias Levite qui euſſent eſté de ſon opinion; ſi i'avois quelque Grammaire Manuſcrite de R. Sonas, ou de R. Juda Chiug qui ſont les premiers Grammairiens des Juifs, ſi les liures d' Aben Eſdra שפה ברורה & יסוד מורא, quels auteurs Karaites Javois entre mains, & l'origine de leur ſchiſme avec les autres Juifs; quant au premier je luy reſpondis leplus honneſtement qu'il me fut poſſible, comme en effetces paroles de meſpris me touchent fort peu, ſi elles ne paſſent juſques à des calomnies atroces; pour le ſecond je luy

avoüe

avoüe franchement que je me ſuis trompè en deux ou trois endroits, dont il y en à un où luy & moy nous nous ſommes trompés, comme il ſe voit ſans difficultè par le texte lors que je l'ay conſiderè de plus pres; il y en à un où il me reprend de n'avoir pas marquè que c'eſtoient des mots tirés du texte de l'eſcriture Ste; en ce cas pluſieurs interpretes manqueroent ſouvent; car il ſuffit que l'interprete le reconnoiſſe ſans le dire; en un endroit Jay veritablement pris le texte de l'eſcriture pour celuy de l'auteur, ce qui à embarraſſè mon interpretation, quoi que le ſens ſoit le meſme que celuy qu'il donne, ce que i'advoue franchement eſtre une fauce; il y en à deux qui peuvent porter l'une & l'autre interpretation; il le prend en un ſens, & moy en un autre; ſi cela eſt fauce, combien y en à t'il dans les 70 comparez à St. Jeroſme ou en St. Jerome comparé avec les 70, & en tous les interpretes de l'hebreu comparez l'an avec l'autre, & de plus ſon interpretation ni la mienne ne font rien au ſuiet pour lequel je les allegue, il me ſemble que velut ἄλφα penulatorum facile ὀβελίζη; il y en à une s'il dit uray qui merite d'eſtre repriſe, car i'aurois pris un paſſage qui dit tout le contraire de ce pourquoy je l'ay emploié. Il ſeroit long maintenant d'examiner cela, mais quoy que s'en

ſoit de la faute que je ne croy pas, I'ay pour moy l'autoritè de ſon Pere, du feu Sr, de Muis & du Rabbin commentateur de Cozri, qui l'ont tous interpretè au meſme ſens que moy, il eſt pris de Cozri, & rapporté en mes exercitations Samarit. *p.* 3,4,5. התראה שמעשיהם בוה לריק ול שלה אוה שתדלים בדברי חובה *nunquid vides quod opus eorum in hoc vanum fuerit & ſupervacaneam & diligens occupatio in re damnabili.* Il traduit l'un *videatur ne tibi* (vel *an videatur tibi, an exiſtimas) quod opus illorum in hoc vanum fuerit, & ſupervacaneum, aut occupatio circa rem debiti*, hoc eſt, honeſtam & neceſſariam. Mais le commentateur hebreu l'entend comme moy ; en ſecond lieu l'auteur conclud les choſes dites precedemment, & peu apres, &c. d'une meſme facon de parler quand au mot התראה ; Mais ſon Pere l'a interpretè comme moy au chap. 20. de ſon Tiberias ; au reſte en ces corrections on pourroit trouver à redire, il s'imagine avoir tire la quinteſſence de cet auteur me repetant qu'il l'a leu fort diligemment, je penſe neanmoins qu'il s'eſt eloigné bien fort de ſon but, non pour n'eſtre pas aſſez exercé dans la lecture des Rabbins, car comment ne le ſeroit il pas veu qu'il ne fait autre choſe, & que. des ſon enfance il à eſtè inſtruit d'une ſi bonne main ?

Mais

Mais d'autant qu'il à plus de ſoin d'eſtablir l'opinion dont il eſt prevenu; que de rechercher la verité; je me figure aſſez aiſement qu'il fait pour cet auteur comme ſon Pere qui dit en ſa Bibliotheque Rabbinique que c'eſt un liure *Multiplicis doctrinæ conſcriptus in laudem regis cujuſdam quem vocat Cozar*; c'eſt une forme de Catechiſme ou Dialogue ou il inſtruit le Roy Cozar en la Religion Judaique & luy preuve qu'elle doit eſtre preferée à toutes les Religions, & il ſemble ou il feint que ce Roy Cozar avoit inclination aux Karaites; c'eſt pourquoy il y à auſſi une longue diſpute contre eux en laquelle il monſtre qu'ils doivent eſtre poſtpoſes aux Rabbiniſtes; la maniere de parler du Jeune Buxtorfe me fait eſtimer qu'il eſt de l'humeur de Ciceron qui eſcrit de luy meſme à ſon frere que *à puero adamabat* αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.

3. Pour ce qui eſt des lettres Hebraiques J'ay rapporté trois opinions des Juifs & en ay mis deux en une apres les avoir diſtinguees, aſcavoir celle qui tient qu'il n'y avoit que le liure de la loy donnè par Moyſe & gardé dans l'arche, qui fuſt eſcrit en lettres Aſſyriennes, & celle qui dit abſolument que toutes les lettres eſtoient Samaritaines. Pour la premiere opinion i'avois cité neuf ou dix Rabbins, & d'autant que i'eſti-

me comme je luy ay mandé la premiere opinion ridicule, & quand elle ſeroit vraye, entierement inutile, & meſme occaſion de ſoumettre toute la Religion & la police aux caprice du grand Preſtre qui ſeul euſt eu droit de lire ce liure, I'ay dit en mes Exercitations que la plus grande partie des Juifs croioit que les anciennes lettres eſtoient Samaritaines, & ay conioint les auteurs de ces deux opinions en un, eſtimant a la facon des juriſconſultes la reſtriction de la premiere pour nulle. Mais Buxtorf à voulu entendre mes paroles comme ſi je n'avois point fait mention du grand nombre des Juifs qui ſuit cette ridicule opinion.

Quant au 4. je luy ay fait un aſſez long diſcours des raiſons qui me portoient à croire que les points eſtoient de nouvelle invention; je ſeray bien aiſe qu'il y reſponde; ce que je ne croy pas poſſible. Car il me ſemble qu'il y à des preuves ſi evidentes que les points n'eſtoient point inventés du tems de St. Jerome, du Talmud, & des auteurs de leurs Midraſchim, qu'on n'en ſcauroit pas deſirer d'avantage pour preuver une negation, ou l'abſolue ignorance de quelque choſe. Je luy ay auſſi marquè pluſieurs auteurs ou qui reprennent les Maſorethes, ou comme leur oeuure eſtant inutile, ou comme s'eſtant trompés,

&

& qui ne font plus difficulté de les reprendre, quoy qu'ils les eſtiment, qu'ils feroient de reprendre un autre Rabbin qui les auroit precedé, qui eſt un argument tres certain qu'ils les croioient poſterieurs aux Talmudiſtes, bien eſloignes de les croire les aſſeſſeurs d'Eſdras. La preuve eſt encore plus concluante par la comparaiſon des Karaites. Les Juifs parlent des Karaites qui ſont leurs heretiques comme des plus impies du monde; la raiſon eſt que les Karaites n'adjouſtent pas egale foy aux traditions Talmudiques, qu'au texte Biblique; Car d'ailleurs ils font eſtat du Talmud, le liſent, s'en ſervent, & firent de la pluſieurs ceremonies, mais ils diſent qu'il ſe ſont trompez quelque fois & n'eſtiment point pecher en les reprenant; à cette occaſion les Juifs s'accorderoient plutoſt avec un Chreſtien qu'avec un Karaite; ou pluſieurs inſignes Rabbins depuis ſix cens ſont mocqués de la plus grande part du travail des Maſorethes, pluſieurs autres les ont repris comme ils feroient leurs compagnons, & juſques ici pas un ne s'eſt aviſé de les avoir en deteſtation, & de l'un de ces deux avis ont eſté preſque tous les Juifs qui ont eſcrit avant deux cens cinquante, ou trois cen ſans dautant qu'ils les reprennent ſans s'objecter qu'il y en ait d'entre eux qui les

egalent aux Talmudiſtes, ou qui croient un crime de les reprendre, il ſeroit ennuyeux d'entrer plus avant en cette matiere; je vous diray ſeulement qu' Aben Eſdra qui eſcrivoit il y apres de 500, apres avoir dit qu'il avoit leu treze ou quatorze Grammairiens qui l'avoient precedè à fait une liſte des ſes docteurs ſelon l'ordre dit il, qu'il ſont veſcu, Moyſe, les Prophetes, Eſdras, la grande Synagogue, les auteurs dont eſt compilè les Miſnaioth, les Talmudiſtes, les Maſorethes, enfin les Grammairiens, dont, dit il, je ſuis du nombre & aſſigne à un chacun ſon oeuure principal. Je feray fort aiſe de voir ce qu'il pourra reſpondre à cela & à quantitè d'autres raiſons; car il n y à rien qui me ſoit plus important que la veritè, & l'embraſſeray quand il me la monſtrera, ce que je ne croy pas poſſible au fait dont il eſt queſtion.

Enfin pour les liures des Karaites nous n'en avons qu'un qui eſt un commentaire manuſcrit ſur toute la loy, du quel comme auſſi du liure de Cozri on voit clairement que les Karaites ont touſiours fait grand eſtat des Maſorethes, l'auteur de ce commentaire vivoit quelque tems apres Kimhi, & eſcrivoit à Conſtantinople, c'eſt cequi à donnè occaſion à pluſieurs Juifs de meſpriſer bien fort les Maſorethes,

Cela n'eſt pas vray.

par

par une antipathie naturelle à ceux qui s'entrehaiſſent.

Pour les Maſorets dont vous m'eſcrives il me ſemble que je prouve clairement deux choſes, premierement qu'il y en à eu de deux ſortes qui ont eſté en divers tems, ſans m'arreſter aux auteurs de la petite Maſore qui ont eſté en divers tems & qui ſont poſterieurs à toutes les deux; les premiers ont reveu le texte de la Bible, l'ont repurgé, & ſont les auteurs de la beaucoup plus grande partie du Keri, & Chetib; car il y en avoit deja une partie notable remarqueé avant eux & le Talmud, & quelque peu dans le Talmud; les ſeconds ſont les auteurs des points & des accens, & de la diſtinction des verſets qui ne s'accorde nullement avec la diſtinction, que l'on peut receuillir de St. Jerome & autres, ni avec celle que-les Talmudiſtes avoient par tradition; la ſeconde eſt, que le Talmud n'a point eſté achevè devant l'année 680. au plutoſt; ce-qui ſe proue par quelques tres anciennes hiſtoires partialles des Juifs qui temoignent que R. Aſer fut interrompu deſa collection Talmudique par la ruine de l'Empire des Perſes fait par les Mahumetans ou Agariens, & les grandes perſecutions qui furent alors excitées par les

 Agariens,

Digitized by Google

Agariens, de ſorte qu'ils demeurerent plus de 70. ans ſans l'achever, or le liure *Tractatus Sophrim* ſuit le Talmud & precede la veuue da tente Biblique, comme il ſe peut demonſtrer clairement ; par conſequent les premiers Maſorets ne s'auroient avoir plutoſt commencè que le 8. ſiecle ; il eſt uray auſſi & peut eſtre demonſtré par les propres paroles des Maſorets que les points n'ont pas eſté tous inventés par les Maſorets, ni les figures & moins encore les noms, vous avez, ſi l'ay bonne memoire, traitté de cela en voſtre *Arcanum* ; quant ala conjecture que vous faites que les Juifs ont pris leurs points des Arabes, je la croy tres uraye & penſe le pouvoir demonſtroir. Mais tout cela demande un long diſcours qu' ſe ceſſions tous à fait il y à plus de dix ans.

Quant au Zohar, je n'ay pas entendu parler de Leo Juda pour les raiſons que vous m'eſcriviez, mais d'un Juif Africain appellè Leo qui vivoit il y à peut eſtre trois cens ans, que quelque Hiſtorien Juif temoigne avoir eſte accuſè des lors de contreſervir cela pour le profit qu'il recevoit debitant cette marchandiſe. I'ay autrefois perdu du tems à lire ce liure, non pour y apprendre ſes reſueries, mais pour y remarquer hiſtoires ou diſcours non convenables

venables au tems qu'on luy donne, dont l'ay remarqué grande quantité, qui me confirme en la penſée de la ſuppoſition. Vous remarquerés auſſi ſon dialecte bien different de celvy d'Onkelos, & meſlè de termes & manieres de parler de la phraſe de Jonathan Uzielis & du Targ. Hieroſol. & d'autres qui reſſentent entierement le dialecte Talmud; ce qui prouve clairement que l'auteur apris ſon language de la lecture de tous ces auteurs enſemble. Mais je paſſe de beaucoup les bornes d'une lettre; c'eſt pour quoy je finis apres les offices de mon treſh. Service, & vous avoir ſuppliè de prendre en bonne part la franchiſe avec la quelle vous eſcrit celuy qui eſt veritablement M.

11 Mars 1647. *Voſtre tres humble*

Serviteur,

Joh. Morinus.

EPIST.

EPIST. LXXIII.

Bartholdus Nihuſius Jo. Morino cur in Provinciis unitis pauci libri eruditione referti ex Galliis adſportati compareant.

Admodum Reverendo Joanni Morino S. P. D. Bartoldus Nihuſius.

REdditæ omnino ſunt mihi tuæ, prid. Id. Novembr. datæ; quæ ſupra modum placent, etiam amicis, immo & Gerardo Joanni Voſſio, licèt non Catholico: nam & huic legendas dedi. Gratias ago immortales, de beneficio illo maximo; neque enim interpretari aliter poſſum; ac ſpero non me peccaturum, ſi data opportunitate, tuam iſtam Epiſtolam luce donem, qui copiam hic facio Chartulæ de Cruce. In quo negotio, ſi quid iſtîc vobis occurrat, non obſervatum aliis, doceri id optem. Fieri enim poteſt, ut manus admovendæ ſint ei rei denuo. Profitebor publicè per quos profecerim: ſicuti & ad Bartholinum & Salmaſium profiteri me vides, quòd libri eruditi ex Galliis compareant hîc rariſſimi, Voſſius in-

inde ait eſſe, quia pauciſſimi in Provinciis hiſce unitis reperiantur homines docti, adeoque multitudine illæ talium vincantur longe à ſola Lutetiâ. Et hinc fit, ut, ſi Bibliopolæ Batavi emunt in Francia libros, in Poloniam & ſimilia loca eos devehi curent. Interim vehementiſſimo nos laboramus deſiderio videndi ſuo tempore Praxin Sacramenti Pœnitentiæ cujus ſpem facis. Deus det ſuam gratiam, ut feliciter partus ille in luminis auras exeat. Salve plurimum.

Amſtelodami viij *Febr.*
CIↃIↃCXLVII.

Admodum Reverende Domine,

Quia hæc diriguntur per me; obſequia mea tibi duxi unico verbo offerenda, & ſimul rogandum an verè ad noſtras partes acceſſerit Meleterius de quo Nihuſio antehac recordor te ſcripſiſſe; aliud nec otium modo permittit, ſed finio ac permaneo

Hagæ hac 11. Februarii 1647.

Admodum Ruerendæ Paternit. Tuæ Officioſiſſimus Servus,

Jacobus Electus Epheſinus.

EPIST.

EPIST. LXXIV.

J. *Morinus* Card. *Barbarino* Apologia Domini Ferronii Canonici, & Archidiaconi Eccleſiæ Carnutenſis ac Doctoris Sorbonici, cui ſummus Pontifex concedere noluerat diplomata Bullarum Abbatiæ Sti Laudomari Bleſenſis, eo quod doctor ille ob Janſenianas opiniones apud Aulicos urbis male audierat.

Eminentiſſimo Cardinali Franciſco Barberino J. Morinus S. P. D.

FAma non vulgari hîc increbuit ſanctiſſimum Dominum noſtrum diplomata ſuis Bullis Abbatiæ S. Laudomari Bleſenſis concedere nolle in favorem viri admodum reverendi, & apud nos celebris, Domini Feronii Canonici & Archidiaconi Carnutenſis Eccleſiæ, Doctoris Sorbonici, & Illuſtriſſimi Carnutenſis vicarii & officialis ad eam regendam ſummo Pontifici à rege nominati, eo quod Cornelii Janſenii Iprenſis librum cui

cui titulus eſt Auguſtinus ſuffragio ſuo comprobaverit. Calumnia quæ huic viro, optimo, doctiſſimo, & de Eccleſia Catholica bene merito impingitur, impulit me ad hanc Epiſtolam Eminentiæ veſtræ ſcribendam, ut veritati teſtimonium debitum perhibeam, & innocentiam à malevolis iniquiſſimè appetitam quantum in me eſt aſſeram, verum equidem eſt, nec diffitear librum illum cum plurimis aliis & doctoribus & Epiſcopis ſe probaſſe. Sed id factum eſt cum primùm Galliæ innotuit, antequàm turbines qui poſtea illius cauſâ commoti ſunt, in orbe Chriſtiano excitati fuiſſent; videbat librum ab Epiſcopo Catholicæ communionis compoſitum, cujus autor omnes labores ſuos Eccleſiæ Romanæ emendandos & expungendos humillimè ſubjiciebat; videbat librum in Belgio à librorum Cenſoribus examine facto probatum & commendatum, & duplici privilegio Imperatoris & regis Catholici munitum; videbat librum à multis viris doctis in Gallia magni fieri, à nemine tum attentatum: librum legit, quæſtiones varias & populares præſertim attendit; eſt enim D. Feronius prædicator celebris, & ſermonibus quadrageſimalibus continuis in pleriſque Galliæ diœceſibus nedum Carnutenſi notiſſimus, videt eas piè & devotè variis S. Auguſtini teſtimoniis reſolvi & decidi. Suffra-

Suffragium rogatus libro dare non recuſat, quem amplecti tot argumenta ſuadebant, nullum adhuc diſſuadebat; ſed conſideretur qualem poſtea ſe præſtiterit; excitis quæſtionibus Janſeniſtarum factioni nunquam faviſſe auditum eſt; ab eo tempore innumeros Sermones ad populum variis locis habuit, nullus unquam Epiſcopus aut quivis alius Novationis Janſenianæ eum accuſavit; in Gallia notum eſt illuſtriſſimum Epiſcopum Carnutenſem doctorem Sorbonicum & olim in ea Theologiæ Profeſſorem regium Janſenianis opinationibus maxime adverſum eſſe; Feronium tamen poſt librum hunc ab eo probatum & vicarium ſuum & officialem conſtituit, hoc eſt, univerſum totius Diœceſis regimen ipſi commendavit, quod ſane præſul Religioſiſſimus & Prudentiſſimus nunquam feciſſet, ſi quid Janſenianæ labis ipſi adhærere conjeciſſet, nec cum eo familiari & continuo contubernio conviveret; unde eſt quod Bullam Pontificiam de quinque Propoſitionibus Janſenio tributis nuper editam, ipſi commiſit per diœceſim promulgandam & exequendam; quo munere ita functus eſt, ut qui impias illas Propoſitiones maxime averſantur, nihil ultra id quod fecit deſideraverint; denique Abbatiæ illius nominationem obtinuit non aulicorum more, ambitu, & importuna amicorum interceſſione,

ſed

ſed nihil de ea cogitans à ſereniſſ. duce Aurelianenſi ad quem pertinet ad illam Abbatiam nominatio ex antiqua cum rege Chriſtianiſſimo conventione quæſitus eſt, atque ut illius curam gereret rogatus. Religioſiſſimi autem principis intentio eſt quinque millia redituum annuorum ex illo ſacerdotio provenientium in ſeminarium pro Diœceſi fundandum è menſa Abbatis eximere; hoc autem cùm nunc fieri non potuerit, Rege & quibuſdam Conſiliariis non approbantibus, Feronius electus eſt qui Abbas factus magnam Abbatiæ fructuum partem in Seminarium illud fundandum ſpontaneus & volens impenderet donec regis conſenſus obtineretur, & à ſummo Pontifice confirmaretur. Hæc Eminent. Card. tibi nota eſſe volui ut calumniam viro optimo & quacunque Catholico iniquiſſime inuſtam ex officii mei debito abſtergerem, atque ut negotium pietatis cujus cauſa hoc ſacerdotium illi donatum qua potis ſum, adjuvem & promoveam; cùm autem variis experimentis certiſſime ſciam Eminentiam veſtram juxta Apoſtoli Pauli mandatum, quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque juſta, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua

laus

laus diſciplinæ, eum cogitare, pluribus illi hoc negotium non commendabo, rei æquitas, juſtitia, Eccleſiæ neceſſitas verbis meis longe efficacius apud eum intercedunt. Deus diutiſſimè te conſervet, Eminentiſſime Cardinalis, & inimicos tuos triumphatos pedibus tuis ſternere pergat.

Pariſiis xj. *Kal. Sept.* 1653.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. LXXV.

J. Morinus Card. *Barberino* congratulatur ob Triumphatos ab eo hoſtes.

Eminentiſſimo Cardinali Franciſco Barberino J. Morinus S. P. D.

ELapſæ ſunt jam aliquot ſeptimanæ cùm in dies ſingulos expecto viri clariſſimi D. Conæi domeſtici tui Romam à nobis diſceſſum, ut teſtatam tibi facerem eam quam animo concepi de tua familiæque tuæ illuſtriſſimæ reconciliatione cum ſummo Pontifice lætitiam, luxerunt acerbè viri boni omnes cùm calumnias innocentiæ tuæ tante arte inſtructas viderunt ut ſummo Pontifici alias tibi multis nominibus maximè devincto tam atrociter imponerent. Sanguine collachrymarunt Muſæ cùm audierunt unicum hoc ſeculo juſtum æſtimatorem & defenſorem ſuum bonis ſpoliatum, patriâ profugum, ne exul quieſceret iniquis litibus poſt fugam appetitum; quis tam ferrei & feri pectoris, qui cùm videat nobiliſſimam familiam tota Europa celebrem honoribus ampliſſimis ubique decoratam derepente cum

teneris & dulciſſimis pignoribus ſeſe miſerabiliter æſtibus maris intempeſtivo cœlo committentem, nullum periculum quantumvis eminens & capiti impendens detrectantem ut eos fugeret quos ſummis beneficiis & honoribus cumulaverat, temperet à lachrymis? ita quoque ſerenitate & tranquillitate rebus tuis reddita exultantem animo lætitiam comprimere nec potui nec debui; qua ratione enim quem afflictum & extorrem ſumma cum animi triſtitia conſpexi, malis ſuperſtitem & tandem de invidia triumphantem ſine ingenti animi lætitia & exultatione conſpicere poſſem? Nec etiam permittit ea benevolentia qua me à tot annis complecteris, ut gaudium de reſtitutione tua toto pectore exundantem apud me contineam; accipe igitur Eminentiſſime Card. hoc Epiſtolium, ut lætitiæ argumentum qua propter triumphatos à te hoſtes tuos exulto & geſtio, atque etiam ut gratitudinis qua tibi arctiſſime devinctus ſum qualecunque Monumentum, meique tibi obſequentiſſimè addicti ne ſis immemor. Deus vota tua, & conſilia ſecundet, & Eminentiam tuam Eccleſiæ ſuæ & literis incolumem diutiſſime conſervet.

Pariſiis 7. Idus Septemb. 1653.

EPIST.

EPIST. LXXVI.

Card. *Barbarinus J. Morino; D. Feronii* Pietas & Doctrina commendatur.

Admodum Reverendo Patri D. Joanni Morino *Prebytero.*

ADmodum Reverende Pater, D. Feronium Illuſtriſſimi Carnutenſium Epiſcopi Vicarium generalem ſuæ virtutes ac doctrina commendare ſat poterant; maxima tamen iis acceſſio facta eſt ex luculento adeo teſtimonio, nam quem tanta judicii ſui laude exornat Ornatiſſimus Morinus, eum plurimi ab omnibus faciendum cenſeo; video itaque ad quam me officii rationem excitet, & tanti pondus judicii, & præcipuus meus erga P. Tuam amor; quamobrem P. Feronius quidquid in me eſt, vel à me proficiſci poterit ſibi certo promittere poteſt, ea enim omnia teſtimonia libentiſſime dabo, atque officia adhibebo quæ ad ipſius commendationem magis facere intelligam; cæterum ſi ego Doctiſſimum Morinum à me amari dixerim, nihil novi dixerim.

Romæ die 29 *Septembris* 1653.

P. T.

Addictiſſimus

Card. Barberinus.

EPIST. LXXVII.

J. Morinus Card. *Barberino* obſequium ſuum teſtatur.

Eminentiſſimo & Reverendiſſimo Principi Franciſco *Cardinali* Barberino Joannes Morinus *Congreg. Orat. Presb. ſalutem obſequioſiſſime dicit.*

QUanquam ante paucos dies abeunti Domino Coneo literas ad Eminentiam veſtram perferendas dederim quibus devotum illi obſequium meum teſtarer, credidi tamen officii mei eſſe R. Patre Goezaldo Romam redeunte eum hinc abire inſalutata Eminentia veſtra non ſinere. Cùm enim ei ſit à multis annis cognitus eumque ſæpius colloquio ſuo benigne honoraverit, literas meas merito deferentis illi gratiores fore exiſtimavi. Religio mihi eſt, & quidem verecundus pudor Eminentiam veſtram rebus arduis occupatiſſimam interpellare, & dum mente verſat, & diſponit negotia totius orbis Chriſtiani maxima & difficillima, mei homuncionis planè inutilis mentionem injicere.

Digitized by Google

cere. Sed cùm in memoriam revoco eam qua me ſemper complexus es benevolentiam, cujus argumenta quam plurima mihi dediſti, animum & confidentiam reſumo, mihique perſuadeo frequens obſequii mei teſtimonium Eminentiæ veſtræ non fore importunum.

Vale Eminentiſſime Cardinalis. Deus Eminentiam veſtram incolumem Eccleſiæ quàm diutiſſime conſervet.

Pariſiis viij. *Id. Octob. Anno* CIↃIↃCLIII.

Digitized by Google

EPIST. LXXVIII.

J. Morinus Abrahæ Ecchellenſi quærit nonnulla de gente Samaritanorum.

Clariſſimo Viro Domino Abrahæ Ecchellenſi Joannes Morinus *Congr. Orat. Pr. S. D.*

R. Patre Goezaldo quem noſti Romam redeunte te inſalutatum nolui dimittere, ſed veteris amicitiæ noſtræ memorem te volui monere; an è Syria reſponſum acceperis de Samaritanis qua ratione legere ſoleant Pentateuchum, Hebraicaſque voces reſcire velim. Multæ quæſtiones hac in cauſa elucidanda fieri poſſunt, olim eas ſigillatim deſcripſi tibiq; dedi, & jam dudum eſt cum mihi reſcripſiſti te eas conſervaſſe atque in patriam miſiſſe; præcipuæ ſunt, an ut Arabes utantur punctis, an ut Judæi, an vero nulla habeant; quid ſentiant de punctis Judæorum & de eorum pronuntiandi ratione; qua ratione pueros & mulieres, ſi puncta non habent, docent legere, an Grammaticarum uſum habeant; & ſi fieri poſſet una ab eis Grammatica Hebræa compararetur; haberetur quoque exemplar pronuntiationis

nuntiationis eorum decem aut duodecim verſuum è Pentateucho latinè ſi fieri poſſet ab aliquo Syro latinæ linguæ perito expreſſorum, ut, qua ratione pronuntient, melius judicari poſſit; iterum à te expoſtulo pauca quædam quæ ad Samaritanam pronuntiationem ſpectant, quæque Pariſiis è Chronico quodam Samaritano excerpſiſti; pauca ea ſunt & breviſſima paginula poſſunt inſcribi; pervelim ea ad me mitti, ut mihi ſint velut præludia amplioris meſſis expectatæ; hæc ſi conceſſeris non modo me ſed & Remp. literariam magno beneficio cumulabis; amicitiæ tuæ admodum confidens familiariter tibi ſcribo, pluraque quàm petierim ſpero. Vale vir Clariſſime meique ſemper eſto memor.

Pariſiis viij. *Id. Octob. An.* 1653.

EPIST. LXXIX.

Card. *Barberinus Morino* gratiam habet quod tam liberaliter in ſe laudes conjecerit.

Admodum Reverendo Patri J. Morino *Congregationis Orat. Presbytero.*

ADmodum Reverende Pater; quod me meamque domum ſummus Pontifex novo benevolentiæ nexu devinxerit, in partem fœlicitatis meæ pono; verùm etſi non aliud honoris ac fructus ea mihi res peperiſſet, hoc certè abundè apud me eſſet, quod te Vir Clariſſime, ad gratulationem excitavit, ut quam animo conceperas lætitiam, tuis ornatiſſimis literis teſtatam mihi faceres; id mihi quàm gratum acciderit, vix aſſequi verbis poſſum; tibi facilius conjectandum erit, qui noris quo apud me ſint loco eximiæ tuæ virtutes, eloquentia, doctrina, ingenium à vulgaribus longe ſemotum; ac profecto & majorem tibi habeo gratiam, quod etiam perſpexerim, quam liberaliter ac plena manu laudes in me conjicias, quo enim minus

minus eas demereri poſſum, id eo majus tui in me amoris eſſe argumentum ſentio; quo in amore reſpondere tibi quantum cupiam, re potius, quàm verbis declarare vellem. Vale optime Morine, ac pro me Deum precare.

Romæ die 24. *Novembris* 1653.

Amore quo ſemper me devincis leges quæ in ſepoſito folio addere auſus ſum eruditione & bonitate tua allectus.

P. T.

Addictiſſimus

Card. Barberinus.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. LXXX.

Card. *Barberinus J. Morino* Jucundas ſibi eſſe illius literas teſtatur.

Admodum Reverendo P. P. Joanni Morino *Congregationis Oratorii Presbytero.*

ADmodum Reverende Pater; nullæ mihi litteræ tuis jucundiores accidere ſolent, neque ego promptiori manu calamum unquam arripio, quàm cum ad te Vir Clariſſime, ſcribendi occaſio ſe mihi præbet; quod ideo ſignificandum duxi, ut vel hinc intelligas quanto te amore proſequar, quantique tuas ſingulares virtutes faciam. Patrem Goezaldo ad nos redeuntem, qui tuas mihi reddidit, libentiſſimè vidi, & amanter ſum complexus, cum tui, veſtræque Congregationis cauſa, tum ob amicitiam quæ à plurimis annis mihi cum eo eſt, cui propterea quidquid à me proficiſci poteſt ultro exhibui; cæterùm me velim, ut facis, amare pergas.

Romæ die prima Decembris 1653.

P. T.

Addictiſſimus

Card. Barberinus.

EPIST.

EPIST. LXXXI.

Card. *Barberinu J. Morino* ſignificat Criticum Sacrum *Lud. Capelli* materiam diſputationis Romæ ſuppeditaſſe, & Cur non errores ſolum ſed curioſitatem omnem & audaciam quibus ad novos errores via ſternatur depellere curant Romani Aulici.

Admodum Reverendo P. P. J. Morino *Congr. Orat. Presbytero.*

VIx tibi gratias egi ob præcipuam benevolentiam quam in tuis litteris exhibuiſti, cùm nova præbetur occaſio & tibi per iſtam ſingularem tuam eruditionem cum ſumma pietate conjunctam, nulliſque privatis affectionibus obnoxiam perpetuò benemerendi, & mihi ob expertam toties humanitatem tuam grati animi ſignificationes renovandi. Ludovici Capelli Critica Sacra materiem diſputationibus his diebus ſuppeditavit propter Sacri Concilii Tridentini de vulgata Bibliæ editione decretum, & contra malos interpretes & contra illos, qui ſibi facultatem

cultatem arrogant libros ſacros proprio Marte emendandi & edendi; adverſam verò ſententiam non tantum Criticæ Auctor affirmat & docet, ſed ex pluribus ejus dictis induci aſſerunt, illud ab eo privatæ auctoritati tribui, quod Eccleſiæ, & ſummo Pontifici reſervatum videtur, etiamſi in minima dictione aut vocula correctio eſſet adhibenda: præſertim poſt editionem à Clemente VIII. factam ſummo cum plauſu & unanimitate Eccleſiæ Catholicæ receptam; quam opinionem ſequitur inter cæteros Auctores Magnæ notæ Melchior Canus, qui in ſuo locorum Theologicorum opere, quàm Religioſiſſimè cenſet à nullo attingendam Sacram Bibliam eſſe, nec quæ leviſſima forte videntur in dubium revocanda. Apud me alicujus momenti eſt, quod cùm apud vos agerem, acceperim, diu hæſitatum fuiſſe circa libri editionem, nam ab ea deterrebat nimius Cenſoris rigor in textum Hebraicum ob hiſtoriæ ſanctitatem & inviolabile Sacramentum, cùm tamen omni ſtudio contenderetur, ideo hoc opus dandum in lucem eſſe quod perſpicuè demonſtraret, hæreticos abuſos Hebraico textu, ita ut ſi publici juris hoc opus fieret, veriſimile eſſet, illos id ægrè laturos, præſertim homine ejuſdem farinæ hæc docente, ut poſtea evenit; cæterum quid ageret de vulgata Verſione nihil audivi;
apud

apud accuſatores auget operis ſuſpicionem auctor extra Eccleſiæ ſinum mortuus (nulla habita ratione quod ejus filius quippe Catholicus & Sacerdos, antequàm librum ederet, probabiliter emendandum curare potuerit) auget inquam ſuſpicionem in hac urbe præſertim, in qua ob Dei gratiam ab hæreſibus remotiſſimi cùm ſimus, dare operam debemus, ut non errores modo, verum etiam curioſitatem omnem & audaciam, quibus ad novos errores via ſternitur, depellamus. Liceat mihi tutis auribus tuis, amiciſſime Morine, hæc pauca deponere, & quale ſit etiam judicium tuum de iſto opere efflagitare.

P. T.

Addictiſſimus

Fr. *Card.* Barberiuus.

EPIST.

EPIST. LXXXII.

J. Morinus Card. *Barberino* Judicium ſuum de Critica Sacra Capelli, & in eum Animadverſiones, Cur Pariſiis cum privilegio Regis edita, quibus Approbationibus, quid in ea laude dignum, quid vituperio, quis ſit ſenſus Concilii Tridentini pro definitione vulgatæ.

Eminentiſſimo Principi Franciſco *Cardinali* Barberino.

CUm Eminentia tua poſtremis tuis ad me literis teſtetur tantopere ſibi placuiſſe quod officio meo ſatisfacere qualicunque modo conatus fuerim, mihique tanta cum humanitate demonſtret ſe boni conſuluiſſe, imo gratias mihi habere quod lætitiam de ſummi Pontificis benevolentia in illuſtriſſimam familiam Barberinam rediviva animo meo exundantem per Epiſtolam meam effluere ſiverim; mihi profecto magna confidentia eſt gratum & acceptum multo magis Eminentiæ tuæ fore, ſi illius commodis

modis inſervire quoquomodo poſſem, & opera mea obſequium aliquod illi præſtare; quapropter cum iiſdem literis hujus rei occaſionem mihi dederit, non lubens modo ſed alacer eam amplector.

Poſtulat à me Eminentia tua ſententiam meam de Ludovici Capelli Critica Sacra; quanquam E. V. ſit literarum omnis generis ornamentis politiſſima, viriſque doctiſſimis undique circumdata, atque in medio mundi ſole conſtituta, tamen quoniam jubet lumen ſoli mutuum dabo, & facula mea meridiem illuſtrabo; de ſacra igitur Capelli Critica dicturus ut ordine procedat ſermo noſter eum in tres partes dividam; primum de Capello dicam & ejus in Critica ſcopo; deinde rationes explicabo quibus perſuaſi viri quidam docti privatim inſtiterunt apud Franciæ Cancellarium, ut imprimendæ Criticæ facultatem concederent; poſtremo quæſtioni de qua ſententiam meam poſtulat Eminentia tua reſpondebo: nec enim ei planè niſi duobus prioribus explicatis ſatisfieri poteſt.

Ludovicus Capellus adhuc vivit annum agens ultra 70; non modo hæreticus eſt ſed etiam hæreſeos Miniſter & Prædicator, atque in Academia Salmurienſi Hugonotica linguæ Hebraicæ Profeſſor; itaque quod dicebat Anaſtaſius Pontifex Epiſt. 3. de Ruffino,

ſino, multo magis de Capello videtur mihi dicendum, *Ruffinum ſcito ita haberi à noſtris partibus alienum, ut quid agat ubi ſit neſcire cupiamus; ipſe denique viderit ubi poſſit abſolvi.* Quid Capellus dixerit aut ſcripſerit bene an male non mihi videtur magis eſſe Magiſtratui Eccleſiaſtico curandum, quàm curare ſolet aliorum Miniſtrorum libros qui penè innumeri quotidie eduntur in *Gallia*, *Germania*, *Anglia*, aliiſque regionibus hæreſi infectis. Quis ſufficeret omnibus recenſendis & Cenſura notandis? quos ſanè ut dicitur, ναῦς μὴ μία πάντας ἄγει, deinde hâc Cenſurâ Capello magnum & optatum beneficium conferetur, nam hæretici decem & amplius annis diligenter caverunt, ne liber iſte ederetur; diu Genevæ Manuſcriptus hæſit, ſed ut imprimeretur obtinere non potuit, diu Sedani, diu Lugduni Batavorum: ſed repulſam quam Genevæ paſſus erat, illis quoq; locis, licet Lugduni editionem Salmaſius urgeret, paſſus eſt; ſentiebant ſcilicet Miniſtri validiſſimum argumentum ac pene unicum quo hactenus in vulgatam uſi fuerant, validiſſime ſubduci, hoc nempe, Textus Hebræus eſt planè incorruptus, qualis à Moſe & Prophetis eſt Spiritu S. dictante fuſus; ergo tranſlatio omnis huic primigenio textui non conſentiens ad hunc textum corrigenda eſt; at tranſlatio vulgata innumeris locis ab Hebræo Textu differt,

differt, ergo innumeris locis caſtiganda eſt, & tota reficienda. Aſſumptionem plurimis exemplis docent; ſpecioſum iſtud fontium nomen à quo Tranſlationum rivuli fluunt, veros Catholicos multos aut decepit, aut ſuſpenſos tenuit; totus eſt Capellus in hoc fundamento evertendo, quod ſanè magno molimine tentat & feliciter exequitur; res erat probatu admodum difficilis, antiquiſſimi codices Hebræi nulli ſunt. Mirificus enim eſt Bibliorum Hebraicorum editorum conſenſus; ideo qui ab uno codice diſcedit ab omnibus æquo ſpatio diſtat. Quid ille ut hoc aſſequatur? Varios Teſtamenti veteris libros in quibus eadem repetuntur interſeſe comparat, indeque neceſſario variantes lectiones colligit; idem præſtat in locis novi Teſtamenti ex vetere deſumptis; deinde ad Keri & Ketib Judæorum digreditur, pleraque Salebroſæ & Seconditæ Maſorethicæ Criticæ arcana denudat; poſtea varia teſtimonia 70 Interpretum cum hodierno textu Hebræo comparat; quorum differentia aliunde provenire non poteſt quàm ex differentia exemplaris quo uſi ſunt 70 ab hodierno textu Hebræo; idem facit in Paraphraſi Chaldaica atque in variis locis quæ ſuperſunt antiquarum tranſlationum Græcarum Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis, quibus & interſe & cum hodierno textu Hebræo col-
 latis

latis evincitur tot codicibus uſos & interſe, & cum hodierno textu non ita conſentientibus ut Biblia Judæorum Neoterica interſe nunc conſentiunt: Denique vulgatam cum textu Hebræo plurimis locis comparat, ex qua rurſus comparatione demonſtrat differentiam quæ multis locis conſpicitur Hebræum textum inter & Latinum, nec ab errore interpretis, nec à mendis librariorum manare, ſed à varietate codicis Hebræi quo uſus eſt S. Hieronymus ab eo qui nunc vulgatus eſt; lectionem autem S. Hieronymi hodiernâ tanto certiorem eſſe, quanto S. Hieronimi codex hodierno Hebræo antiquitate præſtat; hoc ipſum adnotavit præfatio præpoſita editioni vulgatæ autoritate Clementis VIII editæ, *Facile fieri poſſe credendum eſt, ut majores noſtri qui ex Hebrais & Gracis latina fecerunt, copiam meliorum & emendatiorum librorum habuerint, quàm ii qui poſt illorum ætatem ad nos pervenerunt, qui fortaſſe tam longo tempore identidem deſcribendo minus puri atque integri evaſerunt.* Idem nos in novo Teſtamento fecimus duorum antiquiſſimorum codicum manuſcriptorum ope freti, quorum comparatione cum vulgata quadringenta & quadraginta loca protulimus in quibus vulgata verſio ab hodierno textu Græco diſcedit, ſed cum iſtis exemplaribus mirificè conſentit; unde

Digitized by Google

unde manifeſtum fit quod vult iſta præfatio, varietatum cauſam quæ inter vulgatam & Originarios textus intercedit ab errore aut mendis in vulgatam irreptitiis non eſſe petendam, ſed ut plerumque à mendis in Originarios textus illapſis quæ nunc ab antiquo puriore quem vulgatæ interpres præ manibus habuit, difformes reddunt; omnium autem Catholicorum ſententia eſt fontes nunc plurimum turbidos fluere ut latè demonſtravimus in iiſdem exercitationibus c. 2, 3, 4, 5. primæ Exercit. Huic veritati qui contradiceret neminem legi niſi forte unum aut alterum Catholicum ſtultè Hebraizantem ne profeſſioni ſuæ derogaret; cùm igitur viderent miniſtri hoc ſuum fundamentum planè corruere, illius libri editionem qua arte & authoritate valuerunt impedire conati ſunt, cum autem editum audierunt Capello plurimi ſuccenſuerunt ut qui Catholicis arma miniſtraret, & ſuas ad autoritatem Eccleſiæ ut aliquid certi habere poſſent confugere cogeret; itaque libri cenſura Capello gratiſſima erit, utpote quæ illi occaſio erit cum ſuis in gratiam redeundi; ea ratio quæ tantopere Miniſtrorum animos adverſus hujus libri editionem commovit, nonnullos viros Catholicos Doctrina præſtantes in quorum manus Critica iſta pervenerat plurimùm ad procurandam privatim

Digitized by Google

iſtam editionem incitavit; Videbant enim argumentum hoc de mendis in Hebræos codices illapſis doctè admodum & cum varia penitioris litteraturæ Hebraicæ ſupellectile enarrari & in omnem partem verſari, hacque diſſertatione Achilleum hæreticorum argumentum contra vulgatam penitus convelli; alia inſuper ratio ex priore conſequens eos ad id ſuadendum non parum commovebat; inde enim conſequitur hoc ſemel dato nihil plane certum eſſe poſſe cum Eccleſiæ authoritati nihil prorſus deferunt; nam ſi tam multis ſcatet mendis id quod eſt ſolum eorum fidei columen, fidem eorum neceſſe eſt eſſe caducam admodum & prorſus ficulneam; hoc conſequens oppoſuerunt Capello ſui & variè animum verſat & in omnes partes torquet, ut ei reſpondeat, ut videre eſt *pag.* 12. *p.* 186. & præſertim *pag.* 387. *ſect.* 5, 6. & aliis locis, ſed ſemper incaſſum fumumque fugiens in ignem incidit; faverunt hujus libri editioni viri docti complures, quos inter erant viri celebres Dionyſius Petaviu & Marinus Mercennus è minimorum familia à quorum ſententia nec ego alienus eram; horum teſtimoniis adjutus Capellus & Bibliopolam invenit & privilegium in Bibliopolæ commodum, ne videlicet diſpendium aliquod editione ab alio attentata pateretur. Nullus

enim

enim Doctor Catholicus publico ſuffragio librum iſtum probavit aut commendavit; cæterùm autoris filius qui Catholicus eſt impreſſioni præfuit, diligenterque cavit ne quid atrox in Religionem Catholicam patri elaberetur; multa equidem omittit quæ Catholicus expreſſiſſet, ſed nihil mihi occurrit quod Religioni Catholicæ ſit apertè infeſtum; ſi quæ hac in cauſa Eccleſiæ autoritati tribui debent edidiſſet non fuiſſet hereticus, aut ſi addita fuiſſent fidem apud ſuos non inveniſſet, quorum tamen gratia editioni privilegium concedebatur. Poſtremò ſcribit ad me Eminentia tua nonnullos dicere autorem iſtum docere unicuique licentiam eſſe ſacros libros emendandi & edendi, ſicque contra Concilii Tridentini autoritatem Sacri textus correctionem privatæ autoritati ſubmittere; quid de hac re mihi videtur E. V.ª ſciſcitatur; ab ea igitur juſſus aperto pectore quid ſentiam eloquar; hæc accuſatio duplici ſenſu intelligi poteſt, quorum prior Catholicus eſt ab omnibus Catholicis probatus & uſurpatus nedum à Capello: Poſterior audax, temerarius, pœna Canonica dignus in quem non animadverti Capellum incidiſſe; imò animadverti audaciam iſtam exhorrentes eum ideo laudaſſe: Prior igitur accuſationis ſenſus eſt, nemini licere poſt Concilii Tridentini de-

cretum ſaltem poſt Clementis VIII. correctionem ſcribenti commentaria in ſacrum Textum, aut quovis alio modo de re Theologica tractanti aſſerere in vulgata editione ineſſe aliquem librarii errorem aut varias lectiones ex antiquis Manuſcriptis colligere aut tueri lectionem aliquam antiquam eſſe ſignificantiorem ea quæ retinetur in vulgata, aut comparare textus Hebræum, Chaldaicum, Tranſlationes Græcas cum textu vulgatæ, licet ſint plane diverſi aut etiam contrarii & horum textuum aliquem videri hoc loco commodiorem textu vulgatæ; denique nunquam licere dictionem aliquam vulgatæ, irreptionis accuſare. Si hic eſt accuſationis ſenſus, omnes accuſandi ſunt Catholici tractatores; vix enim aliquis eſt qui in hunc occaſione data non impegerit imò contrarium omnes aſſeruerunt & occaſione data fecerunt. Cardinalis Bellarminus *l.* 2. de verbo Dei *c.* 11. quatuor occaſiones refert in quibus ad fontes confugere licet. 1. Quando in noſtris codicibus videtur eſſe error librariorum. 2. Quando Latini codices variant. 3. Quando verba aut ſententia in Latino eſt anceps. 4. Ad energiam & proprietatem vocabulorum intelligendam. Paulo ante de approbatione Concilii ita edixerat, *nec ita tamen approbavit ut aſſeruerit nullos in ea librariorum errores*

rores

rores reperiri, ſed certos nos reddere voluit in iis præſertim quæ ad fidem & mores pertinent, nulla eſſe in hac verſione interpretum errata. Idem Cardinalis litteris ſcriptis ad Lucam Brugenſem Anno 1603. *Scias velim vulgata non eſſe à nobis accuratiſſimè caſtigata, multa enim de induſtria iſtis de cauſis pertranſivimus, quæ correctione indigere videbantur, variæ lectiones quæ in Bibliis Lovanienſibus habentur & in quas tu librum utiliſſimum ſcripſiſti, mihi videbantur omnino addendæ, &c.* Hæc Lucas in Epiſt. quam præpoſuit variis novis lectionibus in vulgatam quæ editæ ſunt in fine bibliorum Antverp. Anno 1618. Puta etiam in aliis anterioribus, & poſterioribus. Ibid. ex Card. Baronio; *Fateor in Bibliis nonnulla adhuc ſupereſſe, quæ in melius mutari poſſunt.* Idem Lucas initio Ep. *Etiam in Vaticana eaque prima horum Bibliorum editione, impreſſores non pauca errata admiſerunt quæ paſſim in priore libello adnotavimus.* Etiam ipſi correctores à Pontifice deputati idem teſtantur in Epiſtola editioni Vaticanæ liminari; quid ipſe Lucas Brugenſis omnibus probantibus, & ſeparatim & ſimul cum Bibliis varias lectiones publicavit; ſi quis numerum inire vellet Tractatorum Eccleſiaſticorum qui occaſione data aliter interpretati ſunt, vel ex Græco vel ex Hebræo, quam ferat vulgatæ textus,

qui varias vulgatæ lectiones à textu diverſas adnotarunt & amplexi ſunt, qui eas cum Græcis, Hebraicis, Syriacis & Chaldaicis codicibus compararunt, ediſſeruerunt convenientioreſque aliquando textui ſacro καὶ ἐμφατικωτέρας quàm ſit eo loco vulgatæ textus, multitudine ſane obrueretur; ſatis erit unius aut alterius qui hanc quæſtionem excuſſerunt, teſtimonium producere. Sixtus Senenſis in poſtrema Pag. Bibliothecæ ſuæ fatetur in vulgata *nonnullas inveniri mendas*, &c. Poſtea docet hæc omnia nec fidem nec bonos mores lædere, cauſaſque explicat ob quas errores & mendas in Scripturis Eccleſia patiatur. Melchior Canus lib. 2. Locorum Theolog. in fine cap. 14. & toto cap. 15. docet utiliter ad fontes ſæpe recurri. *Inter eas quinta utilitas eſt ejuſmodi, ut mendæ quæ in vulg. irrepſerunt fontium ope corrigantur*, quod multis exemplis demonſtrat; idem argum. fuſè proſequitur lib. 11. c. 5. reſp. ad argum. 11. & 12, *&c.* Joannes Mariana in opuſculo de editione vulgata c. 21. ſic interpretatur Concilii Tridentini decretum, *Vulgatæ editionis vitia non probantur quæ multa ineſſe ex codicum varietate colligebamus, librariorum certè incuria, ſed ipſa tantùm interpretis verſio probatur, ubi conſtiterit aut ex codicum omnium conſenſione, aut Eccleſiæ autoritate locum aliquem*

ab

ab illo ita eſſe converſum; addo tamen ne verbis quidem illis ita eſſe probatam noſtram editionem, ut eadem magis propriè aut magis apertè exprimi poſſe nonnullis locis negent. Hanc Concilii mentem fuiſſe probat teſtimonio Jacobi Laines Societatis Jeſu Præpoſiti Generalis qui Concilio interfuit, & paulo poſt. *Gallos, Italos, atque Germanos Scriptores qui libris de Theologia editis non dubitabant ſæpe editionis vulgatæ vitia accuſare, & noſtri interpretis oſcitantiam; grave eſt univerſos quaſi impios & de Religione malè ſentientes criminari, præſertim cùm validis argumentis eorum ſententia fulciatur,* &c. *Multa ſuperius in Hebraicis & Græcis codicibus vitia eſſe oſtendimus, multa mendacia in rebus minutis, eorum pars aliqua non exigua in noſtra editione Vulgata extat.* Hoc poſtea multis exemplis demonſtrat idem Andræas Vega lib. 15. in Concil. Trident. cap. 9. ubi aſſerit hanc fuiſſe Concilii mentem, ſæpiùs à Cardinale Sanctæ Crucis audiviſſe. Idem argum. fusè perſequitur l. 11. c. 5. Reſp. ad argum. 11. & 12. ubi non modo mendas multas irrepſiſſe fatetur, ſed nonnullas quæ falſum inducunt, quod tamen nec ad fidem nec ad bonos mores ſpectat. Idem Lindanus de optimo genere interpretandi l. 3. c. 24. ſed præcipue 13. Gouelſer. pro Bellarmino l. 2. c. 10. Ita Capellus abſti-

abſtinenter de his vulgatæ ab Hebræo varietatibus locutus eſt, ut alio ferè ſemper recurrat quam ad mendarum in vulgatam illapſum, ut legere eſt p. 371. ſect. 6. pag. 356. ſect. 12. ideo rectè ait pag. 12. ſe à ſententia Card. Bellar. cujus verba fuſe refert non longè diſcedere. Imo conceſſo quod nulli contendunt vulgat. Interpretem fuiſſe prophetam & θεόπνευστον interpretationem condidiſſe (quam ſententiam ut probabiliorem amplexi ſumus Exercit. noſtrarum Biblicarum lib. 1. Exercit. 7. c. 4.) nec ſic tamen conſequeretur nævos in vulgata nullos eſſe, errores & oſcitantias nullas; ſequeretur equidem nihil horum ab Interprete commiſſum eſſe, ſed Amanuenſes in ea deſcribenda nunquam aberraſſe, ceſpitaſſe, oſcitaſſe quis præſtare audebit? hoc eſſet in hæreticorum inſaniam ruere qui Græcos & Hebræos codices, præſertim hos poſteriores, volunt eadem puritate nunc excellere qua primum fuſi ſunt, ut vulgata Eccleſiæ editio ſecundùm eos abſolutè corrigatur; contra hanc hæreticorum ſuorum inſaniam validiſſimè ſcripſit Capellus & prope innumeris exemplis demonſtravit in codices Hebræos plurimas mendas irrepſiſſe, tantumque abeſt ut vulgatæ injuriam intulerit, ut ex comparatione vulgatæ cum Hebræo textu plurimas in Hebræum textum irrepſiſſe

ſiſſe mendas colligit ut videre eſt lib. 5. c. 7, 8, 9, 10, 11. nos de Græco textu idem variis modis fusè demonſtravimus in Exercitat. Biblicis lib. 1. tota Exercit. 2. & multis annis ante Capellum de Hebræo textu ex ipſa Maſora variiſque autoribus Hebræis & conſenſu textus Hebræi, Samaritani, Syriaci, 70 Interpretum, & vulgatæ in textum Hebræo-Rabbinicum in Exercitationibus noſtris Samaritanis. Poſterior ſenſus quem ferre poteſt illa propoſitio quæ ex Capelli Critica colligitur eſt ejuſmodi, Unicuique licere in Vulg. Textu verba & ſententias immutare, & alia ſubſtituere, aut de novo intrudere vel reſecare ſine expreſſa ſummi Pontificis licentia; hæc propoſitio revera audax eſt & temeraria in homine Catholico nullo modo ferenda. Animadverſiones ejuſmodi aut in fine operis ſemovendæ aut alio Charactere in fine aut initio capitum collocandæ, ut ab ipſo textu manifeſtiſſimè diſtinguantur; laudat Capellus p. 172. Maſorethas quod Animadverſiones ſuas in textum non intruſerint; probabile eſt eum non ſenſiſſe Animadverſiones illas in vulgatam intrudendas, ſed ratione humana perſuaſus, non Catholica, quæ hanc Eccleſiæ autoritatem defert; ille enim utpote hæreticus Eccleſiæ autoritatem in medium nunquam adducit, ſed ſemper prætermittit. Verum

tamen

tamen de S. Hieronymo & ejus verſione Magnifice & vere Catholicè loquitur p. 354, 355. Omnibus præcedentibus longè præfert, affirmatque contra omnes hæreticos eam eſſe S. Hieronimi, & à plurimis hoc eſſe evidentiſſimè probatum, inter quos Auguſtinum, Steuchum, Eugubinum, & Joannem Marianam nominat, ut videre eſt pag. 355. optimas inſuper & viris Catholicis paſſim enarratas cauſas reddit diſſenſionis ejus à textu Hebræo, ut videre eſt p. 356, 357. atque etiamnum p. 402. ſect. 8. Imò tanti facit vulgatam ut poſtea ex illa diſſenſione textum Hebræum colligat eſſe mendoſum; ſi errata librariorum, aut etiam interpretis, quod rariſſimum erit, in vulgata ſupereſſe aliquando admittit, nihil mirum cùm Catholici plurimi id fateantur; optat equidem p. 434. ſect. 10. verſionem fieri novam veteris Teſtamenti ex Hebræo textu, in cujus Margine variæ lectiones undique ſelectæ collocarentur, ſed hoc, ut mihi videtur non præjudicat Concilii decreto, quod tantum vult vulgatam Latinam Editionem cæteris Tranſlationibus præferri, & authenticam haberi, atque in officiis Eccleſiaſticis ſolam uſurpari, & in diſputationibus à nemine rejici; ſed ex Hebræo aut Græco interpretationem ad Originarii textus illuſtrationem condi nunquam prohibuit; quamquam

quam certò conjiciatur Capellum utpote hæreticum decreti iſtius rationem non habuiſſe; mihi attentè conſideranti quod à me per Epiſtolam quæſierat E. V. viſum eſt ita probabiliter reſponderi poſſe, multa poterant addi: hæc enim quæſtio ſpinoſis obſcuritatibus fœcunda eſt, ſed Epiſtolam non librum poſtulas, jamque juſtam Epiſtolæ menſuram exceſſi; ſi Eminentiæ Veſtræ expectationi feci ſatis, id quod vehementer deſiderabam aſſequutus ſum, ſin minus, mihi bono animo conanti, ut ſoles, favebis.

Vale Eminentiſſime Cardinalis, Deus omnia Conſilia tua proſperet & ad optatum finem perducat.

Pariſiis Anno partæ ſalutis CIƆIƆCLIII
Kal. Decemb.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. LXXXIII.

R. Goezaldus J. Morino de Moribus Urbani octavi aliqua, *Abraham Ecchellenſis* apud Romanos Aulicos male habitus quod Cardinalem *Antoninum Barberinum* titulo Epiſcopi Pictavorum in opere à ſe edito inſigniat.

A Reverend Pere Morin *Peſtre de la Congregation de L'Oratoire.*

Mon Reverend Pere,

LA Grace de Jeſus pour Jamais, je receus hier la voſtre du 27 du paſſé avec le paquet pour le Sieur Abraham que je fus chercher par deux fois ſans le pouvoir rencontrer, je tacherai à le trouver ce matin peut eſtre devant de fermer la preſente & luy dire ce, que deſſus & l'aſſeureray de luy bailler ou remboarſer tout ce qui ſera neceſſaire pour voſtre ſervice, Je vous remercie de la reſponſe touchant vos liures precedens & l'avis ſur ce que vous faites imprimer, je ne manqueray pas de le faire Scavoir à Monſeigneur le CardinalBarberin à la premi-

premiere occaſion que je luy pourray parler ; Ce qui eſt aſſez difficile à preſent eſtant grandement employéz, par le Pape qui devient bien caduc quoiqs il tache à faire voir le contraire & vouloit aller aux champs ce jourdhui a ſon St Martin pres Viterbe ſans les pluies froides qui ont commencè depuis deux jours apres une aſſez grande Secchereſſe pour la ſaiſon ; il continue toujours d'en rechercher contre ceux de ſa Maiſon & de ſa famille & principalement le Card. Aſtali autrefois ſurnommé Pamphilio *& in Angelis ſuis reperit pravitatem.* J'avois eſcrit ce que deſſus des hier jour de la reception de la voſtre à l'heure meſme vint le Sieur Abraham & ſummes enſemble quelq; tems, il leut toute la lettre que luy eſcriviés & me promit de ſatisfaire à vos deſirs le pluſtoſt qu'il luy ſera poſſible, mais qu'il vous prie de patienter un peu parce qu'il travaille pour ſon reſtabliſſement. Le Card. Barberin luy a promis de parler au Pape : dans peu de Jours tout les Cardinaux luy portent compaſſion de ceque le Pape s'eſt ainſi eſmeu contre luy pour ſi peu de choſe, qui eſt ſeulement pour avoir qualifié le Card. Anthoine Eveſque de Poictiers en ſon Epiſtre dedicatoire du liure qu'il nous envoia, vous l'aures ſceu du R. P. Gaſſot au quel le P. Beruidi l'eſcrivit pour vous le dire, ce que jen'avois voulu faire

faire pour ne vous attriſtrer, ſur l'Eſperance que j'avois que cela s'accommoderoit promptement; il dit que ſi cela ne s'accommode, il veut retourner en France: le Pape comme l'ay dit eſt grandement facile à preſent à la cholere. Je demeure apres vous avoir preſentè nos tres humbles recommendations de tous à vos S. prieres & de tous de voſtre Maiſon.

Mon. tres R. Pere.

A Rome ce 20 Avril 1654.

Voſtre tres-humble & tres-affectionnè Serviteur,

R. Goezald. *Pre de L'Oratoire.*

EPIST.

EPIST. LXXXV.

Abr. Ecchellenſis, *Jo. Morino* de *Joan. Marone* & ejus operibus nonnullas unde Maronitarum nominatur ſecta: de *Joanne* Darenſi ſyro; qui nam ſint Melchitæ & qua in re à Jacobitis diſſentiant; de aliis ſectis in Oriente, Judicium de Originibus *Alexandrinis* à *Seldeno* editis.

Clariſſimo Doctiſſimoque viro Joanni Morino *Congreg. Orat. Presb.* Abrahamus Ecchellenſis Maronita *S. P. D.*

Nullæ profectò ſunt mihi gratiæ agendæ, *Morine* doctiſſime, quod libellum meum de ſcriptoribus Chaldæis [a] ad te miſerim, & quod miſſionem non diſtulerim; ſed tibi duplices à me rependendæ, quod illum legere ac perlegere non ſis dedignatus, ad quæſtiunculas autem quas ſubinde moves breviter pro temporis anguſtia ac præſentium rerum ſtatu, qui te haud latet ſic reſpondebo.

[a] *Intelligit catalogum Hebed Jeſu.*

1. Joannes ille Maro qui Commentarios confecit in Liturgiam S. Jacobi, & à me eo nomine laudatur in meis notis pag. 135. & alibi, plures quoque alias doctiſſimas edidit elucubrationes contra Neſtorianos, Monophyſitas, alioſque antiquiores hæreticos, quarum vetuſtiſſimus exemplar, Syriacè, & Arabicè extat apud me: Quod verò is viveret ſeculo ſexto vergente ad ſeptimum, habemus non ſolùm ex Maſoritarum Monumentis, ſed etiam ex Jacobitarum, Melchitarum, aliarumque gentium hiſtoriis; hunc autem fuiſſe hæreticum Monothelitam, ac in ſexta Synodo damnatum ſunt qui ſcribunt; ſed quàm oſcitanter, & frigidè verſatis in actis Synodorum planè conſtat, cùm hujus rei nec veſtigium, nec vola in actis illius Synodi, aut aliarum occurrat; imo Jacobitæ, qui Monothelitæ ſunt, uti & omnes reliqui Monophyſitæ, diris hunc Maronem devovent, tanquam duarum naturarum, voluntatum, & operationum aſſertorem, & quidem acerrimum; affirmant

Non ita profecto antiquus eſt ſcriptor Ille, vel ejus ſcripta quæ nondum, in lucem edita, ſunt ſuppoſititia.

Fruſtra contendunt Maronitæ Maronem ſuum quem ut ſanctum Venerantur non fuiſſe hæreticum; de his conſulatur ipſe Morinus libro de ordinationibus.

Digitized by Google

affirmant quippe illum hac de re multa diſſeruiſſe, ac diſputaſſe cum Cyni diſcipulis, quod notatur etiam in præfatione profeſſionis fidei ejuſdem, quæ illius diſſertationibus adverſus Neſtorianos, & Monophyſitas hiſce verbis præfixa legitur,

ܘܟܕ ܐܬܬܙܝܥ ܬܪܥܝܬܗ ܡܫܒܚܬܐ
ܚܣܝܘܬܐ ܕܡܪܢ ܡܢ ܒܝܫܬܐ ܘܐܦ
ܡܢ ܐܘܪܚܬܐ ܣܢܝܬܐ ܒܢܟܘܟܝܐ
ܘܒܟܒܟܠܗ ܠܘܬ ܒܢܝܐ ܣܟܠܝܐ
ܡܫܝܚܐ ܕܡܪܢ : ܘܟܕ ܐܬܟܒܫ ܥܡ
ܠܡܫܝܚܐ ܕܦܠܓܝܢ ܠܗ ܕܐܡܪܝܢ :
ܗ̇ܢܘܢ ܕܝܢ ܗܘ ܒܟܝܢܐ ܚܕ ܗܘܐ
ܐܬܚܫܒ ܡܠܠܐ ܒܗ̇ܠܝܢ ܕܐܬܡܠܟ
ܚܕܐ ܗܘܬ ܒܗܘܢ ܘܢܣܒܐ ܒܗܘܢ
ܠܗܘܢ ܫܘܬܦܘܬܐ ܕܢܦܫܐ ܕܒܦܓܪܗ
ܕܟܝܢܐ ܒܗܢ ܘܬܘܒ ܒܫܘܒܚ
ܠܡܫܝܚܐ ܕܦܪܘܨܘܦܐ ܕܡܪܢ ܠܘܬ
ܟܝܢܐ

Cum autem motum eſſet dogma illud dividens unitatem ſive unionem Domini noſtri, à Neſtorio, atque ab Eutychete ſtulto commixtione & confuſione adverſus duas naturas glorioſas, & unitas Domini noſtri, & cum ſuſceptum eſſet à diſcipulis horum duorum, tunc cœpit ipſe Joannes qui cognominatus eſt Maro monere illos, atque demonſtrare eis claris teſtimoniis, quæ poſtea deſcribemus: quemadmodum & contra diſcipulos Cyni qui unam profitebantur voluntatem. Argumenta autem, quibus horum refutat dogmata certè tanti ſunt ponderis, ut affirmare non dubitem omnibus hunc palmam in hoc genere eripuiſſe; hæc omnia forſitan operâ noſtrâ lucem aliquando videbunt. Quæris præterea an Joannes iſte Maro Patriarcha Antiochenus auctor Commentariorum in Liturgiam S. Jacobi ſit idem cum illo qui inter ſextum & ſeptimum ſeculum vivebat? Reſpondeo eundem eſſe. Quæris denique utrum Maronitæ ſuæ denominationis originem referant ad Joannem iſtum Maronem, an vero ad Maratam Epiſcopum Tagritenſem, cujus Liturgia impreſſa legitur in Maronitarum Miſſali? Dico ad neutrum iſtorum, non ad Maratam Epiſcopum & Martyrem, quia is vixit multo antequam hæc denominatio audiri cœpit inter noſtros Orientiales; nec præterea

illius

Digitized by Google

illius nominis Analogia id ullo modo admittit, vel admittere poteſt; non ad Joannem Maronem, quia is poſt inditam noſtris denominationem floruit, eandemque ob cauſam Maro ſeu Maronita cognominatus eſt; quandoquidem id nominis tam illi, quàm nationi univerſæ attributum eſt paulo poſt celebratam Chalcedonenſem Synodum; ex nomine Monaſterii D. Maronis Abbatis de quo Theodoretus in Relig. Hiſtor. cap. 16. & 21, 24, 30. & alii; Ex hujus quippe D. Maronis nomine denominati primò ſunt omnes Monachi ſecundæ Syriæ; deinde mox poſt laudatam Synodum omnes illi Syri qui contra Eutychianos, Dioſcorianos, & Acephalos Conciliorum defenſitarunt Decreta, & fidem accitam, quemadmodum planè conſtat ex Epiſtola Archimandritarum Syriæ ſecundæ ad Hormiſdam Papam, libello Monachorum Tractus Apameenſis ad Syriæ ſecundæ Epiſcopos & aliis; Epiſtolæ primo loco ſubſcribit Alexander hiſce verbis. *Alexander Presbyter, & Archimandrita Monaſterii S. Maronis.* Rem iſtam paucis complectitur titulus Diſſertationum ejuſdem

Hæc non ſunt ex omni parte vera.

dem Joannis Maronis in hæc verba,

اعتقاد البيعة الرسوليه الذي
كتبه القديس يوحنا بطريرك
انطاكيه في دير مارون علي
نهر العاصي بلد حماه وحمص
واورد ذلك الي جبل لبنان
ولاجل هذا يسموا اهل الجبل
المذكور موارنة علي اسم الدير
مارون ويسمي يوحنا المذكور
مارون هو ايضا علي اسم الدير

id eſt, *Profeſſio fidei Eccleſiæ Apoſtolicæ, quam ſcripſit S. Johannes Patriarcha Antiochiæ in Monaſterio Maronis ſito ad flumen Haſi,* (Latinis Orontes dicitur), *Provinciæ Apameæ,*

meæ, & Hemes, eamque miſit ad Montem Libanum, ex quo nominantur incolæ memorati Montis Maronitæ ex nomine Monaſterii Maronis, & Joannes quoque ipſe Maro nominatur ex nomine Monaſterii. Ad hujus Monaſterii judicium provocarunt noſtri Syri, cum propoſitum illis eſſet Monothelitarum dogma, teſtis eſt Thomas Caphortabenſis Epiſcopus Tract. 4. ſuarum diſſertationum de voluntatibus Chriſti hiſce verbis, حينيذ قالوا اهل الشام نحن راضيين لي حكم دير مارون دير السريان الذي تاويله ديار الرب لان كانت صفة هذا الدير علي شط العاصي خارج مدينة حماه وكانت جملة رهبانه ثمانماية راهب قديسين *Tunc responderunt Syri;*

 nos

nos redimus ad judicium Monaſterii Maronis, Monaſterii Syrorum, quod interpretatur domicilium Domini (ex Etymologia nominis id ſignificat) *erat autem id Monaſterium ſitum ad ripam Haſi, extra urbem Hemat, eratque numerus illius Monachorum* 800 *Sanctorum, & paulo infra ſubdit.*

عند ذلك ثبتوا اهل جبل لبنان
وحمص وحماه وحلب على المقالة
المقدم ذكرها وعلى راى
المجامع المقدسة وانتسبوا
باجمعهم الى دير مارون وسموا
موارنه على اسم الدير *Tunc per-*

manſerunt incolæ Montis Libani & Hemes, Hemat, & Aleppi in memorata jam ſententiâ, & in decretis ſeu mente Sanctorum Conciliorum, ac relati ſunt omnes ad Monaſterium Maronis, ac nominati ſunt Maronitæ de nomine Monaſterii. Et hæc paucis de Maronibus, & Maronitis, ex quibus planiſſimè pateſcit,

pateſcit, quàm frivola ſunt, quæ de illis nonnulli ſcripſerunt.

II. Quæris quo argumento probo, Joannem Epiſcopum Darenſem Syrum cujus mentio fit in meis notis pag 131. & alibi, claruiſſe ſeculo quarto & Commentarios in libros D. Dionyſii de utraque Hierarchia conſcripſiſſe? Quandoquidem nullibi gentium apud Græcos & Latinos mentio fit librorum Dionyſii ante annum 530 regnante Juſtiniano: Reſpondeo Joannem Darenſem eo ſeculo vixiſſe conſtare ex Syrorum hiſtoriis, neque hac de re ab illis dubitatur; ejus quoque ſcripta id ultro confirmare videntur cùm omnes quos citat Scriptores, eo ſeculo anteriores ſint; eos verò libros Dionyſii notiſſimos fuiſſe apud Syros ante Juſtiniani tempora certiſſimum eſt ex D. Iſaac Syro S. Ephrem diſcipulo, qui floruit ſeculo tertio ad quartum vergente; is enim in ſuis libris de Angelis paſſim hos Dionyſianos laudat, & ſequitur. Scio non deeſſe Doctos & Criticos viros quibus hæc neque probantur neque placent; at ego lecta refero, & aliorum ſcripta, non judicium fero; his addis, nimirum Maronitas noſtros antiquiores hos Dionyſii contempſiſſe libros, quia in Liturgiis & ritualibus non eundem ſervunt ordinem. Reſpondeo, tametſi non eundem

Orientales rei Criticæ minimè periti.

eundem ſervant ordinem, eandem tenent Doctrinam, nec repugnant Dionyſio, nec libros ejus contemnunt; mentionem enim faciunt Angelorum in ritualibus & Liturgiis, ut res fert, ac modo à ſuperioribus deſcendunt ad inferiores, modo ab inferioribus aſcendunt ad ſuperiores, modo habent rationem ſignificationis, & Etymologiæ, modo Metri & Carminis; ex quo ſi res diligentius diſcutietur, comperies, non eundem ordinem, & modum ſervari in ipſis Liturgiis, & ritualibus.

III. Quæris, quinam ſint Melchitæ, & in quo potiſſimùm dogmate à Jacobitis diſſentiunt? Reſpondeo Melchitas nunc eſſe Syros, Arabes, Ægyptios, ſeu Cophtitas, & quoſcunque alios, qui cùm non ſint genere Græci, Græcorum tamen ſequuntur placita, & ritus; diſſentiunt quidem iſti à Jacobitis in Myſterio Incarnationis Verbi Divini, cùm Melchitæ teneant cum Concilio Chalcedonenſi, & ſexta Synodo duas in Chriſto Domino eſſe naturas, duas voluntates, & duas operationes; Jacobitæ verò unam duntaxat naturam, unam voluntatem, & unam operationem; diſcrepant præterea Jacobitæ à Melchitis, quòd Jacobitæ * Spiritum S. à Patre Filioque procedere credant, & id dogmatis in Concilio Epheſino

* *Id falſum eſt, nam orientales omnes hac in parte conſentiunt cum Græcis.*

ſino determinatum conſtanter affirment, uti ex eorum Catechiſmo notavimus olim ad Synopſin, ſeu præfationem Concilii Nicæni, quam Latinè cum argumentis Canonum, & conſtitutionum illius Concilii fecimus; ubi Melchitæ nonnulli contrarium cum nonnullis Græcis ſentiunt. Addubitas præterea, an iidem ſint cum Maronitis Melchitæ, & id ex eo quod pag. 168. mearum notarum videar tibi utroſque copulare, dum dico: *Verba ipſa ſunt apud Melchitas & Maronitas.* Ad quæ dico, Melchitas Syros, quibus primò hoc nomen Melchitarum inditum fuit, tum in alias quoque derivatum gentes, eoſdem fuiſſe cum Maronitis, uſque ad Juſtiniani Junioris tempora, eademque utriſque dogmata, uti hiſce verbis teſtatur David Archiepiſcopus Tract. de Orientalium ſectis & opinionibus cap. 1. de fide,

وثبتت هذه الفرق الاربعة علي
انما الفرقتين الملكية والمارونية
اللذان ذكرناهما فرقة واحده
ورايهما في الاتحاد والاقنوم راي
واحد

Conſtat

Conſtat itaque has ſectas eſſe quatuor, quoniam illæ duæ ſectæ nimirum Melchitarum, & Maronitarum, quas memoravimus, ſunt una eademque ſecta, eorumque opinio circa unionem & perſonam una eademque eſt, fuſiùs hac de re ſcribit in Epiſtola ad Arſenium Epiſcopum Haincurenſem ſub An. Alexandri 1370. qui eſt Chriſti Domini 1053. Schiſmatis ac tantorum malorum quæ inde ſequuta ſunt; quæque hactenus tanto noſtro damno experimur, Juſtiniani fuit petulantia, ſeu potius ignavia,& inertia quemadmodum ex Græcis literis conſignarunt Theophanes, Zonaras, Cedrenus, & alii: quandoquidem Maronitæ noſtri Libani incolæ quos laudati mox Græci auctores appellitant Mardaitas ex Syriaco vocabulo ܡܪܕܐ quaſi dicas *rebelles*, & *indomitos*, Arabum incurſiones ab Romano imperio ita coercebant armis, ut vix intra Arabiæ ſuæ terminos ac deſerta loca tutos ſe eſſe crederent: hinc pacem à Juſtiniano petere coacti ſunt quam his conditionibus obtinuere, nimirum, ut penderent Romanis in ſingulos dies nummos CIↃ equum, & ſervum, ſi Imperator Mardaitarum, ſeu Maronitarum impreſſiones, & irruptiones compeſceret. Sed Cedreni hac de re verba in ipſo Juſtiniano audire juvat. *Primo anno Juſtiniani,* inquit, *ad eum nuncios mittit* (princeps Arabum)

Arabum) *confirmandæ pacis cauſa, convenitque ut imperator Mardaitarum agmen in Libano, ejuſque impreſſiones compeſceret, eoque nomine Arabes Romanis penderent in ſingulos dies nummos* CIↃ *equum & ſervum. Imperator Paulum Magiſterianum ad Abimelecum mittit pacti confirmandi gratia idque ſcripto & teſtibus eſt comprehenſum: deinde Imperator miſſo legato duodecim millia Mardaitarum revocat, quo quidem facto Romanam potentiam accîdit; quidquid enim hodie Arabes tenent à Mopſueſtia uſque ad quartam Armeniam, id enim omne infirmum erat, cultoribuſque vacuum ob incurſiones Mardaitarum: quibus repreſſis ingentia damna Arabes Romano imperio in hunc uſque diem intulerunt.* Ex his facilè quiſque deprehendere poteſt, qui qualeſque ſemper fuere Libani incolæ, & quam Chriſtianæ Religionis acerrimi extitère defenſores. Certe niſi in ſuarum victoriarum, & imperii ſalutis auctores arma convertiſſet Juſtinianus, & qui ſequuti illum Imperatores, Mahometana forſitan lues, quæ ex Arabum illorum cœno emerſit non multo poſt, nec univerſum pene infeciſſet orbem tanto Chriſtianæ Religionis & reip. damno, nec tam latè longeque graſſata eſſet; verum enimvero res ex animi ſententia Juſtiniano haud uſquequaque evenit; quia etſi Libani accolæ arma depoſuere,

êre, incolæ nequaquam; hinc quidem factum eſt ut qui Imperatoris mandatis acquieverint, Melchitæ dicti ſunt & hactenus hoc nomine dignoſcuntur quaſi dicas imperiales ſeu Regii; qui vero non, & Mardaitarum, ſeu rebellium, & Maronitarum nomen retinuere; hacque de cauſa multa prælia cum Juſtiniani ducibus inierunt, ut præter Maronitarum teſtantur Melchitarum, Jacobitarum, aliarumque gentium orientalium Monumenta; nec profectò ab avita virtute, aut Religione degenerârunt Maronitarum poſteri etiam ſub immani Turcarum jugo; etenim illi ſoli inter omnes Orientales Chriſtianas gentes arma tractant & Catholicam profitentur fidem; bellicæ virtutis præclariſſimum teſtimonium nobis facit prælium illud quod ante biennium illatum eſt à Prorege Damaſci Amiro (ut de antiquioribus nihil nunc dicam) in quo Amiri acies quæ ex diverſis componebatur gentibus, Turcarum multitudine, ac numero pene oppreſſa jamjam in fugam inclinaverat, niſi noſtrorum Maronitarum incredibilis ac invicti animi magnitudo graviſſima pericula contemnentis adfuiſſet, hoſtiumque obſtitiſſet conatibus; ſiquidem tanto impetu, ac tam impavido animo in hoſtem irruit dexterum cornu, quod ex quinque Maronitarum millibus conſtabat, ut

Digitized by Google

ut illum non modò ſuderit ac in turpiſſimam converterit fugam, verùm etiam Turcarum octodecim millia ferro interemerit, glorioſiſſimâ ſuo Principi partâ victoriâ ; ſed hæc noſtrum ſunt præter inſtitutum, ac aliud tempus, alium locum, aliudque otium requirunt ; tandem ut ad rem noſtram redeam Melchitæ nunc differunt à Maronitis in iis omnibus dogmatibus in quibus differunt Græcia Latinis.

IV. Paucis ſcire velis quid cenſeo de Originibus Alexandrini à Seldeno editis, & Commentariis illuſtratis? Reſpondeo Seldenum plura admiſiſſe in iis Originibus peccata cùm vertendo quàm commentando; in verſione ad ſuas adſtruendas fallacias & propoſita argumenta pro univerſalibus particularia interpretatus eſt, & vice verſa ; exemplo nunc eſto. Eutychius loquens de Ordinationibus Demetrii ait,

وهو اول بطريرك بالاسكندرية

عمل الاساقفة quæ ad verbum & fideliſſimè ſic reddenda ſunt : *Et eſt primus Patriarcha, qui in Alexandria fecit Epiſcopos.* Ea tamen ſic infideliſſimè reddit Seldenus ; & primus fuit hic Patriarcha Alexandrinus, qui Epiſcopos fecit. Profecto Demetrius non

non fuit primus Patriarcha Alexandrinus, qui Epiſcopos fecit; ſed primus qui fecit Epiſcopos in urbe Alexandrina, quemadmodum pluribus adductis teſtimoniis ex antiquiſſimis illius Eccleſiæ Monumentis, & Scriptoribus in reſponſione ad ipſum Seldenum oſtendimus; & hoc quidem mirum in modum conſonat iis, quæ in Alexandrino Chronico de Epiſcoporum antiquitate leguntur in Juliano Demetrii prædeceſſore; ſed eo tempore nulli poterant Alexandriæ commorari; at nos Epiſcoporum originem & ſucceſſiones à D. Marco, & Anania arceſſimus; ſed nec nomine Egypti univerſa Patriarchalis Dioeceſis accipienda, & intelligenda eſt apud Eutychium ut nos Clariſſimè demonſtramus.

Quintum quod attinet, nihil mihi dicendum occurrit; nam verſionem tuam cum textu originario contuli, & menda omnia exſcriptoris ad marginem adnotavi & ad te miſi; ad illa autem quæ aſſeris de primo titulo, quod ſcilicet in fronte ferat tantùm Diaconorum Ordinationes, tamen exhibet lectorum & ſubdiaconorum, uti intelegendo te animadvertiſſe, ais, dico nen ܡܫܡܫܢܐ Syris ſignificare , adeoque aliquando accipi pro no, aliquando pro omnibus inferios ordinibus, atque ita paſſim tam Subdiaconus

diaconus quàm lector cæterique alii minores appellantur ܡܫܡܫܢܐ miniſtri, quanquam præcipue pro Diacono ſumi & uſurpari ſoleat; hinc qui vocis hujus uſus ignorant, addubitant de numero minorum ordinum apud Orientales, exiſtimantes eam ſignificare apud illos ſolum *Diaconum* uti apud Latinos.

VI. Aſſeris, verba ܐܬܬܣܝܡ & ܐܬܦܪܫ in ordinatione Diaconi eſſe tertias perſonas præteriti atque Latinè explicanda, *Ordinatus eſt, ſeparatus eſt*, quod quidem veriſſimum eſt; attamen poſſe quoque eſſe ſecundas perſonas imperativi præſentis, & vertenda *ſeparare, ordinare*, nequaquam ambigendum eſt; quod autem ad hæc reponis, nempe Syros non habere præſens tempus in imperativo, ſed tantum futurum, uti & Hebræi, ac Chaldæi, verum eſt in primis & tertiis perſonis, non quidem in ſecundis, niſi adſit particula ܠܐ, *ne prohibitiva*, uti loquuntur, tunc enim futuro utuntur, uti ܠܐ ܬܩܛܘܠ, *ne occidas*, alioquin præſenti uti ܥܒܕ fac ܩܪܝ legito ܗܘܝ *eſto*, & ſic de cæteris, idem quoque Arabibus ſolemne eſt; ea tamen verba, quæ notas, in Neſtorianorum rituali nullo modo imperativa eſſe poſſunt, quia adjungitur iis verbum ܐܫܬܡܠܝܬ quod eſt præteriti tem-

poris, vertendumque, *perfectus eſt*, cujus imperativus eſt ܐܫܬܡܠܐ *perficere*. In Maronitarum autem Rituali verbum hoc abeſt, adeoque poſſunt illa reddi quoque imperativè, & conſtare hoc videtur ex ordinatione Epiſcopi, ubi ea verba ſunt præſentis temporis modi indicativi legiturque ܡܬܬܣܪܚܢ ordinatur, &c. Sed hoc in tuo exemplari Ritualis Maronitarum diligenter animadverte, ſcilicet illud eſſe imperfectum & quaſi compendium & indicem, nam plures preces indicantur tantùm tamquam ex alio codice recitandæ. Confer illud cum exemplari Illuſtriſſimi D. Cancellarii Petri Seguierii, & hoc veriſſimum eſſe comperies.

VII. ܡܟܒ ܪ̈ܐ apud Neſtorianos & Orientaliores Syros accipitur pro Amictu, qui eſt pars indumenti Sacerdotalis, quo tegitur caput; at apud noſtros uſurpatur pro pallio Sacerdotali ܡܟܪܒܠܬܐ *Amictus*.

ܦܪܬܐ *Ephod, tunica Sacerdotalis, induſium Sacerdotale, album* ܙܘܢܪܐ *cingulum, Zona* ܟܘܒܠܬܐ *cucullus*, hac voce utitur Ritualis in ordinationibus Monachorum ܩ̈ܢܟܠܐ ſunt Cancelli, quibus altare includitur, quapropter ea verba noſtri Hebed Jeſu de

de Scriptoribus Chaldæis Page 84.
ܘܪܫܝܗ ܒܗ ܪܫܐ ܕܡܬܡܠܠܝܢ ܠܠ
ܠܬܪܥܐ ܕܩܢܟܠܐ ܒܡܫܘܚܬܐ ita reddimus: *Ejuſdem ſunt capita quæ metro decantantur ad portam cancellorum.* Accipitur quoque dictio hæc non ſemel pro ipſo altari; particula ܒܗ quæ paſſim occurrit in Rituali Neſtorianorum, denotat, verba, quæ ſequuntur eodem tono eſſe decantanda, & nequaquam mutandum eſſe tonum, uti non raro fieri ſolet; hinc in Rituali Maronitarum occurrit non ſemel verbum ܫܠܝܘܗ, hoc eſt *muta*, nempe tonum; his vocibus ܪܒܐ apud Neſtorianos hoc eſt Magnus, & ܪܫܟܘܡܪܐ apud Maronitas id eſt *princeps ſacerdotum*, deſignatur Epiſcopus; verbum ܬܢܝܢ quod paſſim quoque occurrit, ſignificat, verſiculum repetendum eſſe, & eſt à verbo ܬܢܐ repetit, iteravit.

VIII. Quæris an Presbyteri, & Epiſcopi Maronitæ Romam venientes Miſſam celebrent in collegio ſuo more ac lingua ſua, uti Græci in collegio ſuo & æquo fruantur privilegio. Reſpondeo Maronitas non modo in ſuo collegio ſacra celebrare more & lingua ſua, ſed etiam quandoque extra collegium, quod aliis facile non permittitur.

IX. Quæris an viri conjugati Diaconatui & Sacerdotio initientur? Reſpondeo, omnino, ſed non ita ut cœlibes ab his ordinibus arceantur, uti & apud reliquos Orientales mos eſt, imo ipſo exemplo Apoſtoli ſummopere laudantur. De hoc argumento multa mihi dicenda eſſent contra noſtri temporis hæreticorum latratus.

X. Quæris, num infantes à Presbyteris Chriſmate confirmentur, ut apud Græcos? Reſpondeo maximè, antiquitus enim uti adulti baptizabantur, ſic continuata actione confirmabantur.

XI. Num Sacerdotes in azymis, uti Latini, an in fermentato, uti Græci, corpus Chriſti conficiant? Reſpondeo in azymis, ut Latini; at nemini ſuſpicandum eſt, morem hujuſmodi nuper introductum fuiſſe, ut quidam falsò putarunt; etenim antiquiſſimus fuit mos iſte apud duas Orientales Nationes, nempe Maronitas, & Armenos, hinc Azymiſtæ à quibuſdam Scriptoribus Græcis dicti & appellati ſunt. Chriſtum autem Dominum, cujus exemplar ſinguli ſequi exiſtimant, ſuum inſtituiſſe corpus in Azymis teſtatiſſimum eſt apud Maronitas; vide nunc quæ hac de re, etſi præter propoſitum, attulimus ex cap. 10. Libri conſtitutionum ejuſdem

Illud ex Latinis ſumpſere Maronitæ.

dem Eccleſiæ Maronitarum in noſtris notis ad Tract. de Scriptoribus Chaldæis pag. 144. Sed profecto nihil aliud frequentius occinitur in officio feriæ quintæ de inſtitutione hujus Sacramenti, quàm Chriſtum Dominum in Azymis ſuum confeciſſe corpus.

Nota multa libris Maronitarum adjecta eſſe, & pleroſque non eſſe Integros.

Animadvertendum tamen, formam ſeu figuram panis Euchariſtici ab aliquibus annis commoditatis gratia immutatam fuiſſe & figuram Latini introductam, unde falſò arbitrati ſunt nonnulli cum figura immutatam quoque fuiſſe qualitatem nempe panis fermentati in Azymum, quia antiqua panis uſualis, & fermentati ſpeciem referebat. Verba autem illa libri Conſtitutionum relata pag. 144. notarum : *Et accepit tunc ex illo pane azymo*, recte opponuntur Jacobitarum & Neſtorianorum verbis quæ vel in ipſo Miſſæ Canone ſic leguntur : *Et accepit ex illo pane fermentato.* Hoc de argumento variæ ſunt inter Orientales controverſiæ.

XII. Demum quæris, an pluries in die ſuper idem altare, ut Latinis mos eſt miſſa celebretur ? Reſpondeo ſemel tantum miſſam celebrari in die ſuper idem altare, niſi vel adſit urgeatque neceſſitas aliqua, vel id Epiſcopi obtineatur auctoritate. Vale Doctiſſime atque Doctiſſime Vir meque tui

Digitized by Google

colentiſſimum amare perge. Romæ 13. Julii 1654.

Quæſtiunculis hiſce tuis utcunque potui reſpondi, nunc reſtat, ut etiam atque etiam te rogem, ne meam hanc reſponſionem edas, & in eruditorum evulges theatrum; at ſi hoc tibi aliquo modo libuerit, eam ut caſtiges, enixe efflagito, ac tua ſumma eruditione, ſapientiaque limatam facias, addendo, diminuendo, mutando, expoliendoque, ut proprius auctor, & amici perhumaniter ignoſcas ruditati.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. LXXXVI.

J. Morinus Card. *Barberino* commendit negotia aliqua ſuæ Congregationis.

Eminentiſſimo Cardinali Barberino.

R. Pater Valençon nomine qui has litteras Emin. Veſtræ reddit Congregationis ſeu Capituli noſtri generalis decreto mittitur ad ſedem Apoſtolicam, ut ei exponat quaſdam conſtitutiones noſtras jam à ſacra Congregatione regularium examinatas & approbatas, atque ut earundem conſtitutionum confirmationem apud ſedem Apoſtolicam proſequatur negotium cujus cauſa Romam legatur, perſonamque ipſam quanto poſſum animi effectu E. V. commendo; negotium illi curæ fore dubitare non ſinit ea E. V. benevolentia quam in omnibus rebus ſuis experta eſt Congregatio noſtra. Perſonam autem ipſam cum probitatis & ſcientiæ omnis generis laude præſtet, gratioſam illi futuram confido. Ejuſmodi homines apud E. V. longa commendatione opus non habent; eſt enim eorum Aſylum & columen; quapropter cæteris quæ in eo

laudari poſſunt omiſſis, Deum Opt. Max. precor, ut Eminentiam Veſtram quam diutiſſimè Eccleſiæ ſuæ conſervet.

Pariſiis 14. *Kal. Nov.* *An.* 1654.

EPIST. LXXXVII.

J. Morinus Lunæ Holſtenio antiquam amicitiam renovat.

Clariſſimo & Eruditiſſimo D. Holſtenio *Bibliot. Vatic. cuſtodi* Joann. Morinus *Cong. Orat. Presbyter.*

JAm longum tempus elapſum eſt, clariſſime Holſteni, cùm literis tecum non egi; non ideo tamen exiſtimo mei oblivionem te cepiſſe, nam non modo tanta cum amicitiæ & familiaritatis demonſtratione me Romæ viventem complexus es, verùm etiam antequam Romam accederem me æſtimatione & laude tua ita commendabilem reddidiſti, ut mei memoriam in animo tuo nunquam aboleri poſſe confidam; his ergo fretus antiqnam amicitiam noſtram hac Epiſtola renovaturus nihil tibi injucundum aut importunum me facturum ſpero. Vive igitar fœlix mei nonnunquam memor, amicitiæ

&

& obſequii mei ſecurus; nihil tibi tam honorificum & eminens contingere poteſt quod votis non præcipiam & præoptem.

Pariſiis xvij. *Kal. Nov. An.* CIↃIↃCLIV.

EPIST. LXXXVIII.

Abr. Ecchellenſis Jo. Morino Errores Seldeni in ſua Eutychii interpretatione.

Viro Clariſſimo Doctiſſimoque ac mihi Colendiſſimo Joann. Morino *Congreg. Orat. Jeſu Chriſti Presb.* Abrahamus Ecchellenſis *S. P. D.*

SEcundis tuis litteris primum reſpondeo ita te exigente. Certe utrumque Eutychii locum falſa & adulterina interpretatione depravavit Seldenus. Primum quod attinet, Eutychius nequaquam dicit: ab Hanania uſque in tempora Demetrii nullum fuiſſe *in Provinciis* Ægypti Epiſcopum: ſed habet *in provincia Aegypti*; & quidem loquitur juxta linguam & morem Conciliorum, Patrum, & Scriptorum Eccleſiaſticorum, qui paſſim Ægyptum accipiunt pro pecu-

peculiari Provincia Dioeceſis Alexandrini Patriarchatûs, nimirum pro inſula Niliaca, quæ Delta ex ſimilitudine Græcæ litteræ dici conſuevit, quemadmodum *Francia* pro *inſula Franciæ* quandoque uſurpatur; exempla habes apud Concilia & Patres obvia, qui paſſim ſcribebant: Epiſcopi, qui ſunt in Ægypto, Thebaide, Libya, Pentapoli, *&c.* ex quo liquidò patet, Ægyptum non eſſe accipiendam pro tota Patriarchatûs Dioeceſi, ſed pro peculiari illius Patriarchatûs Provincia. Eutychius itaque hoc negat duntaxat, ſcilicet nullum Patriarcham ab Hanania uſque ad Demetrium in Alexandria & ejus Provincia conſtituiſſe, quam peculiarem aſſertionem univerſalem interpretatur malitioſè Seldenus, & alterum committit mendum ſubſtituens perſonam, ſeu dignitatem perſonæ pro loco. Electio autem, impoſitio manuum, benedictio & conſtitutio Patriarchæ, quæ ab illis duodecim Presbyteris Alexandrinis fiebant nullum prorſus faceſſunt ei negotium, qui vetuſta illius Eccleſiæ evolvit Monumenta & mores ac ritus probè intelligit. *Electio* enim denotat apud Alexandrinos privatam, & quæ intra parietes ab illis ſolis duodecim, & ex ſolo duodenario illo numero ex vigore inſtituti fiebat. *Impoſitio manuum* deſignationem perſonæ publicè coram populo, & Chri-

ſtiana plebe. *Benedictio* congratulationem quæ verbis quibuſdam benedicendi concipiebat. Demum dicebatur Patriarcha conſtitutus ab illis Presbyteris, quia iis cæremoniis pro conſtituto habebatur ex vi antiqui juris peculiaris. Ordinationem tamen proprie acceptam ſive conſecrationem ſemper ac perpetuo pertinuiſſe in ea ipſa Eccleſia ad ſolos Epiſcopos ab ejus origine exemplis manifeſtiſſimis, & evidentiſſima deductione oſtendo in reſponſione ad Seldenum, & quidem omnia ex Alexandrinis Monumentis producta habeo; ea Seldenus aut neſcivit aut neſcire ſimulavit ac ſuorum more, & inſtituto. Hæc Doctiſſime Morine, æqui bonique conſule, & ſi minus literatè certe ſatis verè. Dat. *Romæ* 11. *Januarii* 1655.

EPIST.

EPIST. LXXXIX.

J. Morinus Card. *Barberino* Operis quod nunc Meditabatur breviarium mittit.

Eminentiſſimo & Reverendiſſimo Principi Franciſco *Card.* Barberino.

PAtere quæſo Eminentiſſime Cardinalis hac tantula Epiſtola negotia tua negotioſiſſima tantillum interpellari, meique memoriam redeunte anno in animum tuum redire, atque humillimi obſequii mei vota jamdudum E. T. nuncupata me renovare; quanquam ab oblivione mei ſecurum reddant continua benevolentiæ tuæ teſtimonia, ita ut contra quàm in proverbio dicitur ἀεὶ τὰ πέρυσι βελτίω ſperare debeam anno vertente benevolentiæ tuæ gratiam præcedentibus effuſiorem fore. Præter hæc enim interrogaſti paucis abhinc diebus R. Patrem Goezaldum, quî valerem, quid agerem, quid elaborarem? Hac interrogatione nihil optatius nihil honorificentius mihi contingere poterat. Iſta E. T. de me rebuſque meis ſolicitudo certiſſimum eſt argumentum mei memoriam in ejus animo nunquam intermori,

termori, ſed ſemper vivere. Officioſſimæ huic de rebus literariis curioſitati ut faciam ſatis & eam quibus occupationibus diſtinear & implicer quadantenus informem; ad eam mitto titulum operis quod à multis annis elaboro, præcipua capita quæ in eo ediſſeruntur, continentem; operis jam media pars deſudata eſt: quod reſtat ſub duobus prælis judat; opus conſummatum iri intra quadri meſtre ſpero; in his quæſtionibus Theologicis & Palyhiſtoricis quas titulus exhibet recenſendis, diſpungendis, & enucleandis altum otium quo abundo conſumpſi, & quotidie in his emaculandis & edendis conſumo. Deus E. T. ſalvum & incolumem Eccleſiæ ſuæ conſervet, ſummumque dignitati qua ſplendes faſtigium imponat.

Datum Pariſiis 4. *Kal. Febr. An.* 1655.

EPIST.

EPIST. LXXXX.

Abr. Ecchellenſis J. Morino de Sacerdotum unctionis ritu apud Orientales.

Clariſſimo, Doctiſſimoque Viro Joann. Morino *Congreg. Orat. Presb.* Abrahamus Ecchellenſis *S. P. D.*

POſtremis tuis litteris exigis à me, vir obſervantiſſime, ut quid Orientales ſentiant de Sacerdotum unctione paucis tibi aperiam; negotium faceſſunt tibi imprimis ea Maronitarum ritualis verba, ܘܡܫܚ ܠܗܘ ܗܘ ܕܡܬܟܗܢ ܘܣܐܡ ܥܠ ܪܫܗ ܘܡܫܘܐ ܠܗ quæ ſic reddenda cenſes: *Et metitur ad eum qui ordinatur, & ponit ſuper caput ejus, & ei adaptat.* Ratio hujus tuæ verſionis eſt, quia *ungere* non videtur congruere cum vetuſta & univerſali Orientalium conſuetudine, qui nullam in Ordinationibus agnoſcunt unctionem; quamobrem ſciendum eſt, quotieſcunque in eorum ritualibus aut alibi occurrit unctionis mentio, id de myſtica & ſpirituali unctione accipiendum intelligendumque

que eſſe; Ex noſtris hoc tradit Joannerenſis lib. 2. Hierarch. Eccleſ. cap. 12. cui titulus eſt, ܥܠ ܪܒܘܬܗ؛ ܘܡܝܬܪܘܬܗ ܘܡܥܠܝܘܬܗ ܕܟܗܢܘܬܐ ܥܕܬܢܝܬܐ de magnitudine, præſtantia, & celſitudine Sacerdotii Eccleſiaſtici, ubi de hujuſmodi Unctione hæc habet, ܘܡܬܡܫܚ ܕܝܢ ܠܘ ܒܡܫܚܐ ܡܪܟܒܐ ܐܠܐ ܒܗ ܒܪܘܚܐ ܕܩܘܕܫܐ ܩܢܘܡܐܝܬ ܘܡܣܥܪܢܐܝܬ *Ungitur autem* (Sacerdos) *non quidem oleo compoſito, ſed ipſo Spiritu ſancto perſonaliter & effectivè.* Ejuſmodi autem verbis contradiſtinguit Eccleſiaſticam hanc noſtram unctionem ab unctione veteris legis, quæ oleo compoſito, & materiali fiebat, ex quibus concludit hanc ſpiritualem & myſticam illa materiali longe præſtantiorem eſſe; hoc idem tradit apud Neſtorianos (quod ſecundo loco quæris) Hebed. Jeſu Tract. 4. *de Sacramentis Eccleſiæ* cap. 2. ܥܠ ܟܗܢܘܬܐ *de Sacerdotio*, ubi confert ipſe quoque Sacerdotium novæ legis cum antiquæ hiſce verbis, ܘܩܕܡܝܬ ܡܢ ܒܡܫܚܐ ܗܘܐ ܡܬܡܫܚܝܢ ܡܫܡܫܢܐ ܗܘܐ ܗܪܘܢ ܘܒܢܘܗܝ ܒܡܫܚܐ ܕܪܘܚܐ ܠܐ ܗܘܐ ܡܬܡܫܚܝܢ ܒܡܫܚܐ ܐܝܟ ܡܐ ܕܐܡܪ *Primum quidem* (Sacerdotium

dotium antiqua legis) *oleo materiali perfiebatur*; *hoc ſecundum* (novæ legis Sacerdotium) *oleo Spiritus immaterialis manus impoſitione abſolvitur.*

Ex his, quæ pro temporis Anguſtia notare nunc licuit facile videre eſt, unctionem, de qua Orientalium Ritualibus, myſticè accipiendam eſſe, & ſpiritualiter, & in eodem ſenſu verbum ܡܫܚ ſive illud vertas *ungere* ſive *metiri*, ſive *admovere*, *movere*; *motare*, *adaptare*, & ſi quid aliud.

Romæ 25. *April* 1655.

Rogo enixè ut plurimam dicas ſalutem meo nomine Clariſſimo, atque mihi obſervantiſſimo viro D. Le Jay, & aliquid, & amantiſſimis filiis mihi reſcribas, & an modo degat Pariſiis, ut illi ſcribam, nam plurimum virum illum optimum diligo amo & colo, quemadmodum, & omnes ſuos; nec non D. Vitray & ejus genero Durando, & uxori quibus multa debeo.

EPIST.

Digitized by Google

EPIST. LXXXXII.

Jo. Morinus Card. *Barberino* gratias agit ob collatum in ſe beneficium, licèt, quo minus illud acceptet, ſe excuſatum velit.

Eminentiſſimo Cardinali Barberino Joannes Morinus *S. P. D.*

ACcepi à Luca Holſtenio viro mihi multis nominibus obſervando & colendo Eminentiam tuam inter tot bellorum tumultus perplexaſque pacis componendæ difficultates, mei tamen memorem eſſe, ut qua ratione me boniſque honoribus Eccleſiaſticis augeat & honeſtet ſolicitam; tot benevolentiæ erga me ſuæ argumenta mihi hactenus dediſti, ut verba quibus animi mei gratitudinem tibi teſtatam faciam mihi non ſuppetant; quanquam enim nonnulla impediant ne beneficium illud acceptare poſſim, bellorum videlicet ſtrepitus quibus nulla ſpe pacis affulgente, à tot annis ardet univerſa illa regio, deinde ipſius beneficii natura quæ ipſiſſimam poſ-

ſeſſoris præſentiam exigit cum Eccleſiaſticarum functionum neceſſitate cui multis de cauſis parere non poſſum, rem tamen à benevola & continua animi tui in me propenſione ut debeo, atque par eſt, æſtimans ξενίων γὰρ θυμὸς ἄριστος Eminentiam tuam me tibi novo hoc titulo devinctiſſimum habere æternumque habiturum profiteor; velim optime Cardinalis non verbis tantum demonſtrare quantas, pro tuis in me meritis tibi gratias habeam, ſed maxime velim reapſe, ſi hoc opis eſſe meæ daret Deus aliquas referre, & obſequioſiſſimis officiis meis quam altè animo meo propenſiſſimæ erga me voluntatis tuæ memoria inhæreat aliquo ſpecimine comprobare. Verum mihi præter vota nihil adeſt quo prodeſſe poſſim tibi, nec ea qua fulges eminentiſſima dignitas, referendi vicem deſiderat; in vota igitur preceſque, quod mihi ſolum ſupereſt, pro ſalute tua nuncapandas nuſquam ceſſaturus, ab Eminentia tua pro ea qua eſt in litterarum ſtudioſos humanitate & munificentia, ut mei ſemper memor eſſe velit enixiſſime contendo χάρις χάριν γάρ ἐστιν ἡ τίκτους ἀεὶ ut vulgo ex Sophocle uſurpant, *Gratia ea eſt que gratiam ſemper parit*, ſic gratiam tuam & benevolentiam quibus me ſemper

amplexus

Digitized by Google

amplexus es, & cumulaſti, nunquam mihi defuturus confido. Eminentiam tuam Deus Eccleſiæ ſuæ & litteris quàm diutiſſimè incolumem conſervet.

Pariſiis 3. *Non. Junii Anno* CIↃIↃCXLIV.

Digitized by Google

EPIST. LXXXXIII.

Jo. Morinus Card. *Barberino* in gratiam ſummi Pontificis recepto gratulatur.

Eminentiſſimo Cardinali Franciſco Barberino J. Morinus *S. P. D.*

JAm ab aliquot diebus fama hîc percrebuit de ſummi Pontificis in Eminentiam veſtram favore & benevolentia; Cum primum optatiſſimi hujus Nuntii rumor ad me pervenit à domeſticis E.V. qui hic ſuperſunt ſedulus & gratulabundus quid rei eſſet, inquiſivi, ſecundoque Nuntio à viris Clariſſimis D. Ricardo, & E. V. medico didici E.V. tenero paternoque animo à ſummo Pontifice non modo exceptam, ſed etiam dignitatibus boniſq; reſtitutam ſpemque magnam eſſe Eminentiſſimum Cardinalem Antonium eadem gratia ornatum iri, aut dignitatis ſuæ exercitium E. V. committendum fore: Statim hæc audiens incredibili geſtivi lætitia, nec ego tantum, ſed quotquot hîc ſunt pietatis & literarum amantes; ſicut enim omnes in calamitate indoluerunt, Charites Mu-

Muſaſque Româ fugiſſe credentes; ſic te diis hominibuſque plaudentibus Romam redeunte eaſdem ab exilio revocatas ſibi perſuadent. Jovis taxilli inquiunt Græci, bene ſemper cadunt ἀεὶ γὰρ εὖ πίπτουσιν Διὸς κύβοι. Calamitate tua tam fortiter tolerata ex illuſtriſſimo apud omnes Chriſtianos longe factus es illuſtrior, & commendatior. *Numquid in æternum projiciet Deus, aut non apponet ut complacitior ſit adhuc?* Complacitior erit adhuc nec obliviſcetur miſereri Deus. *Præparabitur*, ut ait Iſaias c. 16. *in miſericordia ſolium, & ſedebit ſuper illud in veritate in tabernaculo David.* Nam te major agit Deus atque opera ad majora remiſit. Hoc adeo efflagitant univerſa Eccleſia hæreticorum armis & inſidiis non modo truculenter appetita, ſed etiam percuſſa piorum omnium preces & virorum literatorum vota, quibus ego gratus, officiorumque tuorum in me ſemper memor toto animi impetu volens lubenſque me adjungo.

Vale Eminentiſſime Cardinalis, & me Eminentiæ tuæ devinctiſſimum amare perge.

Datum Pariſiis viij. *Kal. Maii An.* CIƆIƆCXLVIII.

EPIST.

EPIST. LXXXXIV.

Jo. Morinus Card. *Barberinum* officiis ultra demereri pergit, eique Librum de Adminiſtratione Pænitentiæ deſtinat.

Eminentiſſimo & Reverendiſſimo Principi Franciſco *Cardinali* Barberino Joannes Morinus *Salutem Plurimam obſequioſiſſime dicit.*

PErdiu eſt eum officii mei quo erga Eminentiam tuam multis nominibus devinctus ſum nullum apud te ſpecimen edidi. Concurrerunt plures cauſæ, primùm non nihil veritus ſum ne frequentioribus litteris Eminentiæ tuæ ſeriis in negotiis ſemper occupatiſſimæ importunus eſſem; deinde ea quæ ſcribere poſſum tam levia ſunt, ut quò rarius eò prudentius ſcribam; his accedit operis noſtri de adminiſtratione pœnitentiæ retardatio; hujus coronidem cùm indies ſperaremus ut ſimul cum literis noſtris Exemplar aliquod poſſemus Eminentiæ tuæ offerre, ſpem meam non diebus, ſed aliquot menſibus operæ fefellerunt; tantopere tamen confido benevolentiæ in me tuæ, cujus argumenta

argumenta toties mihi demonſtraſti, ut facile mihi perſuadeam diuturnitate temporis nihil de ea in animo tuo imminutum eſſe, aut refrigeratum; opus igitur hoc noſtrum longum & laborioſum animo, ut mea ſoles, benevolo ſuſcipe, illique ut à cliente & domeſtico tuo proficiſcenti benignus aſpira; cum præterita mente revolvo vana ſpe me non deluſum iri certiſſima ſpes eſt, Morinumque tuum & quidquid ab eo procedit ſolito favore & benignitate te amplexurum & probaturum. Deum Opt. Max. etiam atque etiam rogo ut Eminentiam tuam & Eccleſiæ & literis incolumem quam diutiſſimè conſervet.

Pariſiis xiij. *Kal. Novembr. An.* CIↃIↃCLI.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google